

Azərbaycan

Dövlət Xərcləri və Maliyyə Hesabatlılığının Qiymətləndirilməsi (DXMH) İcra haqqında Hesabat: Təkrar qiymətləndirmə

Dekabr 10, 2014

Dünya Bankının Sənədi
Avropa İttifaqının Nümayəndəliyi və İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyinin dəstəyi və əməkdaşlığı ilə

Valyuta və ekvivalent vahidlər

(Valyuta Kursu Etibarlıdır 10 Dekabr, 2014)

Valyuta Vahidi = Azərbaycan Yeni Manatı (AZN)

ABŞ\$1 = 0.784 AZN

Avro 1 = 0.972 AZN

Hökumətin maliyyə ili

1 yanvardan 31 dekabrədək

DXMHqiymətləndirmə müddəti

2011 - 2013

Göstəricilər və ölçülər

Metriksistem

Akronimlər və ixtisarlər.....	6
Qısa İcmal.....	8
2014-cü ildə keçirilmiş Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığı (DXMH) qiymətləndirməsinin göstəriciləri üzrə xallar.....	10
Qiymətləndirmənin qısa xülasəsi	13
(i) DMİ icrasının kompleks şəkildə qiymətləndirilməsi.....	13
(ii) DMİ xüsusiyyətləri təsirinin qiymətləndirilməsi	18
(iii) İslahatın planlaşdırılması və icrası perspektivləri.....	20
(iv) Müvafiq sahələr üzrə xallarda dəyişiklik (2008 və 2014).....	21
1. Giriş	24
1.1 Ümumi məlumat və məqsədlər	24
1.2 Qiymətləndirmənin aparılması prosesi və hesabatın hazırlanması.....	24
1.2.1 Metodologiya	25
1.2.2 Hesabatın strukturu.....	26
1.2.3 Keyfiyyət nəzarət prosesi.....	27
1.3 Əhatə dairəsi	27
2. Ölkə haqqında ümumi məlumat.....	29
2.1 İqtisadi kontekst, inkişaf və islahatlar	29
2.2 İnkişaf və islahatlar	30
2.2.1 İnkişaf və yoxsulluğun azaldılması strategiyaları	30
2.2.2 Fiskal siyasət və fiskal inkişaf.....	31
2.2.3 Vəsaitlərin ayrılması	32
2.2.4 Yerli xidmətlər və yerli hökumət orqanları.....	33
2.3 DMİ üzrə hüquqi və institusional çərçivə	33
2.3.1 Maliyyə idarəçiliyi üzrə hüquqi çərçivə	33
2.3.2 İnstitusional çərçivə	34
2.3.3 DMİ-nin xüsusi cəhətləri	35
3. DMİ sistemlərinin, proses və qurumlarının qiymətləndirilməsi.....	36
3.1 Büdcənin etibarlılığı.....	36
PI-1: İlk təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti.....	36
PI-2: İlk təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti	38
PI-4: Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi	41
3.2 Əhatəlilik və şəffaflıq.....	43
PI-5: Büdcə təsnifatı	43
PI-6: Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliliyi.....	45
PI-7: Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi	47
PI-8: Büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı.....	48
PI-9: Digər büdcə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət	51
PI-10: Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı.....	52
3.3 Büdcə dövrü	55
3.3.1 Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi.....	55

PI-11 İllik büdcə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi	55
PI-12 Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və büdcə tərtibatında çoxillik perspektiv.....	59
3.3.2 Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət.....	63
PI-13 Vergi ödəyicilərinin öhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı	63
PI-14 Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi tədbirlərin səmərəliliyi.....	68
PI- 15 Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik	72
PI-16 Xərclər üzrə öhdəliklərin qəbulu üçün vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi	74
PI-17 Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi.....	76
PI-18 Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi	80
PI-19 Satınalmalarda şəffaflıq, rəqabət və şikayət mexanizmlərinin mövcudluğu	85
PI- 20 Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzrə daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi	89
PI-21 Daxili auditin səmərəliliyi	93
3.3.3 Mühasibat uçotu, qeydiyyat və hesabatvermə	96
PI-22 Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması.....	96
PI-23 Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu	97
PI-24 İl ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması.....	99
PI-25 İllik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	101
3.3.4 Kənar yoxlama və audit	104
PI-26 Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi ..	104
PI-27 İllik büdcə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında baxılması	109
PI-28 Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması.....	112
3.4 Donor təcrübələri	115
D-1 Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılma imkanı.....	115
D-2 Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları.....	117
D-3 Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi.....	119
3.5 Ölkəyə dair digər məsələlər.....	120
4.Hökumətin islahat prosesi.....	121
4.1 Sonuncu və davam edən islahatların təsviri.....	121
4.2 İslahatların planlaşdırılması və icrasını dəstəkləyən təşkilati amillər 121	
Hesabata əlavələr.....	123
Əlavə 1: Müvafiq sahələr üzrə verilmiş xallar (2008-2014).....	123
Əlavə 2: Göstəricilər üzrə istifadə edilmiş məlumat mənbələri.....	139
Əlavə 3: PI-1 və PI-2 göstəricilərinin hesablanması üçün istifadə edilən sənədlər 141	
Əlavə 4: Müsahibəsi alınmış maraqlı tərəflər.....	145
Əlavə 5: Keyfiyyət təminatı mexanizminin açıqlanması.....	148
Əlavə 6: Qiymətləndirmə komandasının tərkibi və rollar.....	150
Əlavə 7: Layihənin Nəzəri Qeydi	151
Əlavə 8: İstifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısı.....	158

Cədvəllər

Cədvəl 1: 2012 və 2013 illər üzrə dövlət və icmal büdcənin real xərcləri	27
Cədvəl 2: Makroiqtisadi göstəricilər 2011-2013	30
Cədvəl 3: Büdcə 2011-2013 (AZN milyon)	31
Cədvəl 4: 2011-2013 illərdə faktiki büdcə ayırmaları (AZN milyon)	32
Cədvəl 5: Büdcə xərclərinin icrası üzrə kənarlaşmalar	36
Cədvəl6: Xərc maddələri üzrə dəyişiklik və ehtiyat fondlarının dövlət büdcəsində payı	38
Cədvəl 7: 2011-2013 illərdə cari gəlirlərin məcmu icrası	40
Cədvəl 8: Büdcə təsnifatı və BVF-nin <i>Hökumət Maliyyəsi Statistikası</i> Toplusu (“HMST”) ilə uyğunluq	44
Cədvəl 9: Büdcə sənədlərinə dair informasiya	45
Cədvəl 10: İctimaiyyət üçün əlçatanlığın zəruri olduğu informasiya elementləri	53
Cədvəl 11: İllik büdcənin hazırlanma təqvimi (büdcə dövrünün əsas mərhələləri)	55
Cədvəl 12: Cədvəl 11: İnvestisiya proqramı üçün illik büdcənin hazırlanma təqvimi	57
Cədvəl 13: 2011 – 2013-cü illər üzrə büdcə təsdiqi tarixləri	58
Cədvəl 14: Vergi və digər ödəmələrin toplanması üzrə məsuliyyət	63
Cədvəl 15: Vergi borclarının toplanılması, 2012-2013 (milyon AZN)	72
Cədvəl 16: 2014-cü ilin yanvarında dövlət sektorunun borc məlumatları (milyon AZN ilə)	Ошибка! Закладка не определена.
Cədvəl 17: Satınalmalar üzrə hüquqi və normativ baza	85
Cədvəl 18: 2010-2013-cü illərin satınalma metodu (milyon manatla) əsasında müqavilələrin bağlanması	87
Cədvəl 19: Azərbaycan Respublikasında satınalmalarla bağlı şikayətlərə dair tədbirlər ..	88
Cədvəl 20: Maliyyə hesabatlarının təqdimatı – öhdəliklər və müddətlərin təyini	100
Cədvəl 21: Maliyyə hesabatlarının HP-na vaxtında təqdim olunması	102
Cədvəl 22: Büdcə-maliyyə nəzarəti ilə bağlı HP-nın audit fəaliyyəti	105
Cədvəl 23: Hesablama Palatası tərəfindən 2011-2013-cü illərdə həyata keçirilmiş audit tədbirlərinin əhatə etdiyi sahələr*	106
Cədvəl 24: Dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatla Hesablama Palatası rəyinin hazırlanması	107
Cədvəl 25: İllik büdcənin təqdim və təsdiq tarixləri	111
Cədvəl 26: Hesablama Palatası tərəfindən audit hesabatlarının Milli Məclisə təqdim edilməsi, 2011-2014	113
Cədvəl 27: 2011 – 2013-cü illər üzrə birbaşa büdcə dəstəyi (milyon AZN ilə)	115
Cədvəl 28: 2008-2014-cü illər üzrə Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığı qiymətləndirməsinin göstəriciləri və göstəricilər üzrə verilmiş xallar	123
Cədvəl 29: Göstəricilər üzrə istifadə edilmiş məlumat mənbələri	139
Cədvəl 30: Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2011 (AZN milyon)	141
Cədvəl 31: Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2012 (AZN milyon)	142
Cədvəl 32 Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2013 (AZN milyon)	143
Cədvəl 33: İcmal büdcə xərcləri, (AZN milyon)	143
Cədvəl 34: Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığının qiymətləndirilməsi çərçivəsində görüş keçirilmiş təşkilatlar	145
Cədvəl 35: DXMH-nın xüsusi göstəriciləri üzrə rəyi alınmış təşkilatlar	146

Akronimlər və ixtisarlər

MHO	Müstəqil Hökumət Orqanı
AZN	Yeni Azərbaycan Manatı
Büdcə Sistemi haqqında Qanun	Azərbaycan Respublikasının Büdcə Sistemi haqqında Qanunu (2009-cu ilədək olan bütün dəyişikliklərlə)
CAAT	Kompüterləşdirilmiş audit alətləri
CAPSAP	Korporativ və Dövlət Sektorunda Hesabatlılıq Layihəsi
AMB	Azərbaycan Mərkəzi Bankı
KGV	Korporativ Gəlir Vergisi
Dövlət Qulluğu haqqında Qanun	Azərbaycan Respublikasının Dövlət Qulluğu haqqında Qanunu
HP	Hesablamalar Palatası
HFT	Hökumət Funksiyalarının Təsnifatı
NK	Nazirlər Kabineti
COSO	Tredvey Komissiyasının Sponsor Təşkilatları Komitəsi
İQİ	İstehlakçı Qiymət İndeksi
Gömrük Məcəlləsi	Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi
BTƏŞ	Beynəlxalq Təşkilatlarla Əməkdaşlıq Şöbəsi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
BMS	Borcun Məqbul Səviyyəsi
AMA	Avropa və Mərkəzi Asiya
EFS	Ali Nəzarət Orqanları
MSŞT	Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü
İSK	İqtisadi Siyasət Komitəsi
Al Nümayəndəliyi	Avropa İttifaqının Azərbaycandakı Nümayəndəliyi
EUROSAI	Ali Audit Qurumlarının Avropa Təşkilatı
FARABI	Büdcə Təşkilatları üçün Maliyyə və Mühəsibat Hesabatı Proqramı
FMİS	Maliyyə İdarəçiliyi üzrə İnformasiya Sistemi
Mİ	Fiskal/maliyyə ili
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
GFSM	Dövlət Maliyyə Statistikaı
GFSM1986	Dövlət Maliyyə Statistikaı haqqında Təlimat (BVF, 1986)
GFSM2001	Dövlət Maliyyə Statistikaı haqqında Təlimat (BVF, 2001)
GIZ	Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
ABB	Azərbaycan Beynəlxalq Bankı
BMHS	Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartları
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
INTOSAI	Ali Audit İnstitutlarının Beynəlxalq Təşkilatı
IPSAS	Dövlət Sektoru Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartları
ISA	Beynəlxalq Audit Standartları
ISSAI	Ali Audit Qurumlarının Beynəlxalq Audit Standartları
NŞA	Nazirliklər, Şöbələr, Agentliklər
Milli Məclis	Milli Məclis, Azərbaycan Hökumətinin qanunverici orqanı
İSN	İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi

TN	Təhsil Nazirliyi
MN	Maliyyə Nazirliyi
SN	Səhiyyə Nazirliyi
VN	Vergilər Nazirliyi
OMXP	Orta Müddətli Xərclər Planı
KƏMFP	Korrupsiya Əleyhinə Milli Fəaliyyət Planı
NMR	Naxçıvan Muxtar Respublikası
NASBO	Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartları
SA	Satınalmalar Agentliyi
MMİMK	Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsi
DBİA	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Borcunun İdarə edilməsi Agentliyi
DBMS	Dövlət Borcunun Məqbul Səviyyəsi
DXMH	Dövlət Xərcləri və Maliyyə Hesabatlılığı
DMİ	Dövlət Maliyyə İdarəçiliyi
PIN	Ödəyicinin Fərdi İdentifikasiya Nömrəsi
İG	İcra Göstəriciləri
FŞGV	Fiziki Şəxsin Gəlir Vergisi
LIQ	Layihənin İcra Qurumu
İQM	İcranın Qiymətləndirilməsi Mexanizmi
DSQ	Dövlət Satınalmaları haqqında Qanun
YASS	Yoxsulluğun Azaldılması Strategiya Sənədi
HPBS	Hasılataın Pay Bölgüsü Sazişləri
AR	Azərbaycan Respublikası
AAQ	Ali Audit Qurumları
SAP	SAP AG tərəfindən hazırlanmış sistemlər və məlumatın emalı üçün kompüter proqramları
S&P	Standart ənd Purs
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
SECO	İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi
QKDK	Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
SFCS	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidməti
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DİP	Dövlət İnvestisiya Proqramı
YHO	Yerli Hökumət Orqanları
ARDNŞ	Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti
DSA	Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi
DSMF	Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
DXA	Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Xəzinədarlıq Agentliyi
XİİS	Xəzinədarlığın İnformasiya İdarəetməsi Sistemi
VÖEN	Vergi Ödəyicisinin Eyniləşdirmə Nömrəsi
VXH	Vahid Xəzinə Hesabı
ABŞD	Amerika Birləşmiş Ştatları Dolları
ƏDV	Əlavə Dəyər Vergisi
2020 Konsepsiyası	Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış
DB	Dünya Bankı

Qısa İcmal

2014-cü ilin fevral və iyul ayları arasında Dünya Bankının (DB) rəhbərliyi altında müstəqil ekspertlər qrupu Azərbaycan Respublikasında Dövlət Xərcləri və Maliyyə Hesabatlılığının təkrar qiymətləndirilməsini (DXMH) aparmışdır. Qiymətləndirmə İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi (SECO), Avropa İttifaqının Azərbaycandakı Nümayəndəliyi (Aİ Nümayəndəliyi) və Dünya Bankı tərəfindən birgə maliyyələşdirilmişdir.

Qiymətləndirmə nəticəsində məlum olmuşdur ki, Azərbaycan DXMH çərçivəsinin əhatəetdiyi bir çox sahələr üzrə yaxşı nəticələr əldə etmişdir. Ümumilikdə isə, 2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədən bəri dövlət maliyyə idarəçiliyi (DMI) əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır. Xüsusilə də, məlumatların hərtərəfliliyi və şəffaflığı, vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi, maliyyə sistemi üzrə məlumatların vaxtında verilməsi və ödənişlər üzrə borcların olmaması sahələri üzrə nailiyyətlər əldə olunmuşdur.

Bununla belə, gücləndirilməsi tələb edilən sahələr qalmaqdadır. Belə ki, aşağıda qeyd edilən sahələri təkmilləşdirməklə daha yüksək nəticələr əldə etmək olar: vergi inzibatçılığı və satınalmalar, daxili və kənar audit sahələrdə müstəqil ətraflı tədqiqin və nəzarətin təmin edilməsi.

Qiymətləndirmənin əsas nəticələri 1-ci Diaqramda ümumi formada təqdim edilir.

Diagram 1: 2014-cü ildə keçirilmiş Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılıq (DXMH) qiymətləndirməsinin göstəriciləri üzrə xalların xülasəsi

Büdcənin etibarlılığı	Əhatəlik və şəffaflıq	Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi	Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət	Mühasibat uçotu, qeydiyyat və hesabat vermə	Kənar yoxlama və audit	Donor təcrübələri
İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti	Büdcə təsnifatı	İllik büdcə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi	Vergi ödəyicilərinin əhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı	Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması	Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi	Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılması imkanı
İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti	Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliyi	Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və büdcə tərtibatında çoxillik perspektiv	Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi tədbirlərin səmərəliliyi	Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu	İllik büdcə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında baxılması	Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları
İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi gəlirlərin icra vəziyyəti	Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi		Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik	İl ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması	Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi
Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi	Büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı		Xərclər üzrə əhdəliklərin qəbulu üçün vasitələrin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi	İllik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması		
	Digər büdcə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət.		Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi			A
	Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı		Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi			B+
			Satınalmalarda rəqabət, vasaitlərdən səmərəli istifadə və nəzarət			B
			Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzərində daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi			C+
			Daxili auditin səmərəliliyi			C
						D+
						D
						NA

2014-cü ildə keçirilmiş Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığı (DXMH) qiymətləndirməsinin göstəriciləri üzrə xallar

Dövlət Maliyyə İdarəçiliyi üzrə göstəricilər		Qiymət metodi	Ölçü Reytingləri				2014-cü il üzrə Ümumi Reyting	2008- cü il üzrə Ümumi Reyting
			i.	ii.	iii.	iv.		
A.DMİ-nin icrası: büdcənin etibarlılığı								
PI-1	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti	M1	C				C	B
PI-2	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti	M1	C	B			C+	B
PI-3	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi gəlirlərin icra vəziyyəti	M1	A				A	A
PI-4	Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi	M1	A	A			A	B+
B. Müxtəlif sahələrə aid olan məsələlər: əhatəlik və şəffaflıq								
PI-5	Büdcə təsnifatı	M1	C				C	D
PI-6	Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliyi	M1	A				A	B
PI-7	Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi	M1	A	A			A	A
PI-8	Büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı	M2	NA	NA	NA		NA	B
PI-9	Digər büdcə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət	M1	A	NA			A	B+
PI-10	Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı	M1	A				A	B
C. Büdcə dövrü								
C(i) Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi								
PI-11	İllik büdcə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi	M2	A	A	A		A	B+
PI-12	Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və büdcə tərtibatında çoxillik perspektiv	M2	C↑	B	D↑	B	C+	D+
C(ii) Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət								
PI-13	Vergi ödəyicilərinin öhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı	M2	B	A	B		B+	B
PI-14	Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi tədbirlərin səmərəliliyi	M2	A	C	A		B+	C+
PI-	Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik	M1	A	A	A		A	C+

Dövlət Maliyyə İdarəçiliyi üzrə göstəricilər		Ölçü metodu	Ölçü Reytingləri				2014-cü il üzrə Ümumi Reyting	2008-cü il üzrə Ümumi Reyting
			i.	ii.	iii.	iv.		
15								
PI-16	Xərclər üzrə öhdəliklərin qəbulu üçün vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi	M1	A	A	A		A	A
PI-17	Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi	M2	B	B	A		B+	A
PI-18	Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi	M1	B	A	A	C	C+	C+
PI-19	Satınalmalarda rəqabət, vəsaitlərdən səmərəli istifadə və nəzarət	M2	B	A	B	D	B	B
PI-20	Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzərində daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi	M1	A	B	A		B+	D+
PI-21	Daxili auditin səmərəliliyi	M1	C	B	B		C+	D
C(iii) Mühəsibat uçotu, qeydiyyat və hesabatvermə								
PI-22	Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması	M2	A	A			A	A
PI-23	Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu	M1	A				A	D
PI-24	İl ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	M1	C	A	A		C+	C+
PI-25	İllik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	M1	B	A	C		C+	C+
C(iv) Kənar yoxlama və audit								
PI-26	Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi	M1	D↑	A	A		D+	D
PI-27	İllik büdcə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında baxılması	M1	B	B	A	A	B+	C+
PI-28	Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması	M1	A	A	B		B+	C+
D. Donor təcrübələri								
D-1	Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılması imkanı	M1	A	A			A	NR
D-2	Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları	M1	D	D			D	D+
D-3	Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi	M1	D				D	D

Azərbaycan Respublikası – DXMH Qiymətləndirilməsi Hesabatı: Təkrar
Qiymətləndirmə

Dekabr, 2014-cü il

Bu hesabatda riayət olunmuş keyfiyyətin təminatı prosesi DXMH Katibliyinin bütün tələblərinə cavab verir və bu səbəbdən “DXMH TƏRƏFİNDƏN MƏQBUL SAYILIR” qiymətini alır.

DXMH Katibliyi

9 dekabr, 2014-cü il

Qiymətləndirmənin qısa xülasəsi

(i) DMİ icrasının kompleks şəkildə qiymətləndirilməsi

1) Büdcənin etibarlılığı

İqtisadi inkişafın sürətinin azalması və təbii fəlakətlərin baş verməsi nəticəsində 2011-ci ildə Azərbaycanda əhəmiyyətli iqtisadi təhdidlərlə üzləşmişdir. Məcmu tələbin stimullaşdırılması məqsədilə 2011-ci ildə illik büdcənin dürüstləşdirmə səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə artırılmış və bu da, ilkin təsdiq edilmiş xərclərin artmasına gətirib çıxarmışdır. Bu isə öz növbəsində, DXMH üzrə müvafiq göstəricilərə azaldıcı təsir göstərmişdir. Faktiki xərclərdən yayınma üzrə 2014-cü il qiymətləndirmə xalları 2008-ci ildə verilmiş xallardan aşağı olmuşdur, çünki 2011-ci il ərzində büdcəyə edilən dəyişikliklər (korreksiya) əvvəlki qiymətləndirmənin əhatə etdiyi illərdən əhəmiyyətli dərəcədə çox olmuşdu. 2011-ci il üzrə gəlirlər də büdcə proqnozlarından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənmişdir. Bununla belə, reyting aşağı düşməmişdir, çünki müşahidə edilən yayınmalar DXMH metodologiyasında gəlirlərin etibarlılığı sahəsi üzrə yüksək xal göstəricisi üçün yol verilən həddə idi. Eyni səviyyə 2008-ci ildə də müşahidə edilmişdir.

2012 və 2013-cü illərdə xərc və gəlirlərin icrası ilə təsdiq edilmiş büdcə arasındakı fərqlərin hökumət tərəfindən aşağı səviyyədə saxlanılması bir daha göstərir ki, 2011-ci ildə müşahidə edilən çətinliklərdən sonra büdcə proqnozunun verilməsi və büdcənin idarəedilməsi istiqamətində səmərəli addımlar atılmışdır.

Qiymətləndirmə dövründə xərclər üzrə borc olmamışdır, çünki hökumət öhdəliklərini cədvəl üzrə, hətta vaxtından əvvəl yerinə yetirmək üçün kifayət qədər nağd vəsait saxlamışdır. Xəzinədarlıq üzrə İnformasiya İdarəetmə Sistemi (XIİS) vasitəsilə öhdəlik və ödənişlərə ətraflı və dəqiq nəzarət etmək mümkündür.

2) Hərtərəflilik və şəffaflıq

Azərbaycanda büdcə məlumatlarının hərtərəfliliyi və şəffaflığı cəhətdən vəziyyət yaxşıdır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasında mövcud olan anlayış və təsnifatlar ilə Beynəlxalq Valyuta Fondunun dərc etdiyi Dövlət Maliyyə Statistika Təlimatındakı anlayış və təsnifatlar arasında fərqlər var və bu da sözügedən indikatorlar qrupu üzrə aşağı xalın verilməsinə səbəb olmuşdur. Büdcə ilə bağlı sənədlərdə fiskal kəsirlər və maliyyə aktivlərinin detallarından başqa DXMH metodologiyasında nəzərdə tutulmuş digər elementlər əks edilmişdir.

Fiskal kəsirlər barədə məlumat verilir, baxmayaraq ki, bu məlumatlar Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) dərc etdiyi Dövlət Maliyyə Statistika Təlimatlarına (GFSM) qismən uyğun gəlmir. Mövcud təsnifat 2004-cü ildə BVF və Dünya Bankı ilə birdə hazırlanmışdır, lakin bununla belə, sözügedən təsnifat olaraq GFSM-in funksional təsnifatına qismən uyğun gəlmir, belə ki, bura yüksək səviyyəli əlavə funksiya daxil edilmişdir. Maliyyə Naziri GFSM tələblərinə riayət edilməsini nəzərdə tutan əmri imzalamışdır və həmin əmrin 2015-ci il büdcə müzakirələrinin başa çatmasından sonra qüvvəyə minməsi gözlənilir.

Azərbaycanda yerli özünü idarəetmə orqanlarının əməliyyatları hökumətin ümumi əməliyyatlarında cüzi xüsusi çəkiyə malikdir. Sözügedən orqanların fəaliyyətinə bu hesabatda qiymət verilməmişdir. Rayon¹ icra hakimiyyətləri mərkəzdən, o cümlədən, rayon üzrə toplanan vergi daxilolmalarından maliyyələşir. Rayon üzrə əldə edilən gəlirlər mövcud xərcləri ödəmədikdə mərkəzdən vəsait ayrılır. 2013-cü ildə rayonlar üzrə yerli gəlirlər təxminən 696 milyon AZN təşkil etmiş, əlavə olaraq isə 816 milyon AZN məbləğində vəsait mərkəzdən ayrılmışdır.

Azərbaycanda dövlət müəssisələri və büdcədən kənar vəsaitlərə dair hesabatvermə yüksək səviyyədə təmin edilir. Bütün iri dövlət müəssisələri mərkəzi hökumət orqanlarına rüblük maliyyə hesabatları təqdim edir və onların hesabları hər il audit yoxlamasından keçir.

DXMH metodologiyasına əsasən Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinə dair vacib hesab edilən mühüm məlumatlar bircə istisna ilə ictimaiyyətə açıqlanır. Hesablama Palatasının hesabatlarının qısa xülasələri ictimaiyyətə çatdırılır, lakin tam şəkildə dərc edilmir. 2008-ci ildə keçirilmiş qiymətləndirmə ilə müqayisədə yoxlanılan dövrdə büdcəyə dair daha çox məlumatlar açıqlanmışdır.

Hesablama Palatasının fəaliyyəti haqqında illik hesabat Milli Məclisə təqdim edilir. Hesabat çap edilərək əvvəlcədən millət vəkillərinə paylanılır, daha sonra isə Milli Məclisin plenar sessiyalarında müzakirəyə çıxarılır. Palatanın fəaliyyəti haqqında illik hesabatın xülasəsi, əsas görüşlər barədə bildirişlər və Hesablama Palatası sədrinin çıxışları rəsmi səhifəsində² dərc edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, Hesablama Palatası həm daxili həm də kənardan göstərilən dəstəkdən bəhrələnərək öz audit yoxlama fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində iş aparır və buna görə də, gələcəkdə bu istiqamətdə fəaliyyətin daha da təkmilləşməsi müşahidə edilə bilər.

2014-cü il üzrə DXMH qiymətləndirməsində nəzərdən keçirilmiş büdcə məlumatları 2008-ci ildəki qiymətləndirmədən daha ətraflı və şəffaf olmuşdur ki, bu da büdcə təsnifatı, xüsusilə də investisiyaların təsnifatı sahəsində aparılan təkmilləşdirmələr hesabına baş vermişdir. Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatlar daha ətraflıdır,

¹Rayonlar sub-regional inzibati vahidlərdir

²Hesablama Palatasının saytına buradan daxil olmaq mümkündür: www.ach.gov.az

büdcədən kənar əməliyyatlarla bağlı məlumatların keyfiyyət və təfərrüatları daha da təkmilləşmişdir. Bundan başqa, qiymətləndirmə dövründə mərkəzi hökumət orqanları dövlət müəssisələrini daha tez-tez monitoring etmiş, əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyətə çatdırılması yaxşılaşmışdır.

3) Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi

2014-cü ilin büdcənin tərtibi prosesi yaxşı təşkil olunmuş, iştirakçılıq təmin edilmişdir. Büdcə Sistemi haqqında Qanunda³ büdcə təqvimini aydın və təfərrüatlı formada açıqlanır. Qiymətləndirmə dövründə həmin təqvimə uyğun olaraq, büdcə təkliflərini təqdim etmək üçün büdcə təşkilatlarına təxminən iki ay vaxt verilmişdir. 2013-cü ildə büdcə təşkilatlarına büdcə göstəricilərinin tərtibinə dair ətraflı təlimat məktubu göndərilmiş, hökumətin təsdiq etdiyi xərclərin yuxarı həddinə dair məlumat verilmişdir. Ötən 2012-2014-cü illər üzrə üç ilin dövlət büdcələri maliyyə ili başlamazdan əvvəl təsdiq edilmişdir.

2014-cü il üçün qanunvericilik orqanına təqdim edilmiş icmal büdcənin layihəsinə büdcə ili haqqında məlumatlar və növbələnən əsaslarla üç il üçün proqnozlar daxil edilmişdir. Xərclər üzrə çoxillik dəyişikliklərin idarə edilməsi məqsədilə orta-müddətli büdcə tərtibatından istifadə edilməsi barədə sübut mövcuddur. Bu, xüsusilə də, dövlət proqramları, investisiya xərcləri, nazirlik və rayon icra hakimiyyətləri üzrə inzibati xərclərdə özünü göstərir. Milli inkişaf proqramı hesab edilən *Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış inkişaf konsepsiyasının* ayrı-ayrı nazirliklərin strateji planları, büdcə təklifləri, xüsusilə də, dövlət proqramı çərçivəsində xərclər və hədəflər ilə müvafiq əlaqələri mövcuddur. Lakin nazirliklərə məxsus strateji planların bəziləri üzrə maliyyə tutumu ayrı-ayrılıqda müəyyən edilməmişdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu 2011 və 2013-cü illərdə Dövlət Borcunun Məqbul Səviyyəsinin (DBMS) təhlilini aparmışdır. Əvvəlki qiymətləndirmədə borc əhəmiyyətli məsələ olmamışdır, lakin bu dəfəki qiymətləndirmə zamanı bu sahəyə daha çox diqqətin yetirilməsinə ehtiyac yaranmışdır. Tələb edilən məlumatların verilməsi məqsədilə hazırda görülən işləri adekvat hesab etmək olar, lakin qeyd edilməlidir ki, borcun idarə olunması sahəsində hökumət beynəlxalq tərəfdaşların yardımını ilə öz potensialını artırır.

2013-cü ildə bütün sahələr üzrə müvafiq strategiyalar hazırlanmışdır. Strategiyalar müvafiq sahələr üzrə hədəfləri, o cümlədən Gələcəyə Baxış 2020 konsepsiyasındakı prioritetləri özündə əks etdirir. Bəzi strategiyaların maliyyə tutumu xüsusi olaraq müəyyən edilməmişdir, lakin strategiya çərçivəsində nəzərdə tutulan proqram və fəaliyyətlər üzrə tam orta müddətli büdcə planları tərtib edilmişdir. Mühüm investisiyaların əksəriyyəti müvafiq sahə üzrə hazırlanmış strategiyalar, o cümlədən, həmin sahəyə ayrılan vəsaitlərin məbləğinə uyğun olaraq əsaslı xərclər

³Azərbaycan Respublikasının Büdcə Sistemi haqqında Qanunu (2009-cu ilədək olan bütün dəyişikliklərlə)

əsasında seçilmiş və hər sahə üzrə müəyyən edilmiş gələcək dövrün büdcə proqnozuna daxil edilmişdir.

2008-ci il DXMH qiymətləndirməsi ilə müqayisədə, 2013 və 2014-cü illərdə ümumilikdə siyasətə əsaslanan büdcə tərtibatında irəliləyiş müşahidə edilmişdir. İrəliləyişin əsas səbəbi isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 17 mart tarixli 239 nömrəli Fərmanı olmuşdur. Belə ki, həmin Fərmanla Dövlət İnvestisiya Proqramının (DİP) tərtibi, icrası və qiymətləndirilməsinin ciddi şəkildə monitorinq edilməsi tələb edilir. DİP büdcə prosesinə integrasiya edilmişdir ki, bu da öz növbəsində büdcə tərtibatı və icrası prosesinin daha intizamlı və sərt qaydalar əsasında həyata keçirilməsinə səbəb olmuşdur.

4) Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət

Büdcənin icrasının proqnozlaşdırıla bilməsi və ona nəzarət baxımından inkişaf müxtəlif çeşidlidir. İnformasiyanın əldə edilməsi, qeydiyyatı alma və Vergilər Nazirliyinin (VN) ölkədə apardığı təşviqat tədbirləri baxımından vergi inzibətçiliğinin bəzi faydalı xüsusiyyətləri vardır. Keçən qiymətləndirmədən sonra gəlirlərin yığılmasında irəliləyiş qeydə alınmışdır. Satınalmaların idarə olunması və Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinin (DSA) rolu son üç ildə güclənmişdir. DSA satınalma agentlikləri (SA) və digər istifadəçilər üçün informasiyanın saxlandığı internet sahifəsi açmışdır. Ancaq vergi və satınalmalar üzrə müstəqil şikayət vermə mexanizmi olmadığından dövlət orqanlarının yüksək standartlar əsasında fəaliyyətini tələb edən kənar təzyiqlərin də Azərbaycanda güclü olmadığından xəbər verir. Sözügedən sahənin inkişaf etdirilməsi ictimai etimadın da yüksəlməsinə səbəb olar.

Büdcənin icrası prosesinin bütün səviyyələrində və mərhələlərində elektron sistemlərlə dəstəklənən paralel tənzimləmə sisteminin tətbiq edildiyi müfəssəl daxili nəzarət mexanizmi vardır. Kadrlar və məvacibin hesablanması haqda məlumatlar yaxşı səviyyədə idarə olunur, qeydiyyatı alınan sənədlər müntəzəm şəkildə yenilənir və tutuşdurulur. Tətbiq edilən Büdcə Təşkilatları üçün Maliyyə və Mühasibat Hesabatı Proqramı (FARABİ) vasitəsilə kadrlar haqqında məlumatları, əmək haqları və insan resursları ilə bağlı digər funksiyaları birləşdirmək mümkündür. FARABİ sisteminin məqsədi əmək haqqı və kadrlar barədə məlumatları daha yaxından integrasiya etmək və tutuşdurmaqdır. Mərkəzi hökumətdə məvacib fondundan həyata keçirilən ödənişlər geniş audit yoxlamasından tam keçməsə də, ancaq məvacib fondundan həyata keçirilən ödənişlərin audit yoxlaması da daxil olmaqla, məvacib fondu ilə bağlı tədbirlərin daha geniş hissəsini əhatə etmək üçün HP gələcəkdə öz fəaliyyətini genişləndirərsə, bu məsələ həll oluna bilər.

Pul vəsaitlərinin hərəkəti yaxşı idarə olunur, Nazirliklər, Şöbələr və Agentliklər (NŞA) ən azı altı ay qabaqcadan nağd vəsaitə olan ehtiyaclarını planlaşdırmaq iqtidarında olur. Borcun idarə edilməsi üzrə hesabatvermə və tənzimləmənin

təkmilləşdirilməsi imkanları vardır ki, bu məsələ Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi (DBİA) tərəfindən nəzərdən keçirilən təkmilləşdirmə sistemləri vasitəsilə həll edilə bilər.

Audit yoxlamasının nəticələri ilə bağlı planlaşdırmanın, hesabatvermə və tədbirlərin bütün aspektlərində daha yaxşı nəticələrin əldə edilməsi sayəsində keçən qiymətləndirmədən sonra büdcəyə nəzarət və daxili audit sahəsində irəliləyiş olmuşdur. Beynəlxalq donorlar daxili və kənar audit sahələrində AR-nı dəstəkləmişdir ki, buraya Avropa ölkələri ilə twininq tədbirləri də daxil olmuşdur. Daxili audit tədbirlərini daha çox gücləndirmək imkanları vardır. Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidməti (DMNX) daxili audit üçün yeni bölmə təsis etmişdir. DMNX daxili audit sahəsində həm də Dövlət Gömrük Komitəsi (DGK) və İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi (İSN) kimi digər təşkilatlar üçün məsləhətçilərin işini maliyyələşdirir.

5) Mühasibat uçotu, qeydiyyat və hesabatvermə

AR-da hesabların tutuşdurulması üçün güclü proseslər həyata keçirilir. Xəzinədarlıq qaydalarına uyğun olaraq Mərkəzi hökumət orqanlarının bütün hesablarının gündəlik əsasda tutuşdurulması və azı ayda bir dəfə avans ödənişlərin rəsmiləşdirilməsi üçün ölkədə ən yüksək səviyyədə Xəzinədarlıq qaydalarına uyğun olaraq ən azı ayda bir dəfə avans ödənişlər həyata keçirilir. Bu, 2008-ci ilin tədbirlərinə uyğun gəlir. Aylıq və hər rübün sonunda dörd həftə ərzində hesabatların verilməsi ilə illik hesabatvermə də davamlı şəkildə aparılır. Öhdəlik səviyyəsində informasiyanın təkmilləşdirilməsinə ehtiyac olsa da, hesabatlar büdcə təsnifatlarına müqayisə olunan şəkildədir, və ödənişlərlə bağlı bütün məlumatları özündə əks etdirir.

Ötən dəfə DXMH qiymətləndirməsi aparıldığı vaxtdan etibarən icra edilən XIİS büdcənin icrası və hesabatvermə üzrə bir çox sahələrdə irəliləyişin əldə edilməsinə töhfə etmişdir. Lakin bununla yalnız bəzi göstəricilər üzrə verilən xalları yüksəlmişdir ki, buna əsas səbəb 2008-ci il DXMH qiymətləndirilməsi zamanı AR-da artıq XIİS-in təsir etdiyi bu sahələrdə yüksək nəticələrin əldə edilməsidir.

Xüsusilə də xidmət göstərən strukturların resurslara dair məlumat əldə edə bilməsi baxımından XIİS nəticəsində baş verən irəliləyişlərin faydası nəzərə çarpır. XIİS cari zamanda vəsaitlərin ayrılması və ödənişlər barədə elektron formada yüksək keyfiyyətə malik informasiya təmin edir ki, 2008-ci il qiymətləndirməsi zamanı bu məsələnin çətinlik törətdiyi hesab edilmişdir.

İllik maliyyə hesabatlarının Milli Məclisə təqdim edilməsi üçün qanunvericiliklə təyin edilmiş son müddətə müntəzəm şəkildə riayət olunur. Bu, maliyyə ilinin sonundan əvvəlki altı ay ərzində baş verməlidir.

6) Kənar yoxlama və audit

AR-da kənar audit yoxlaması öz inkişafının ilkin mərhələsindədir. Hesablama Palatası illik əsasda mərkəzi hökumət xərclərinin təxminən 30 faizini nəzərdən keçirə bilər və onun işində əsas diqqət əsasən uyğunluğun təmin olunması və nəzarət məsələlərinə yönəlmişdir. HP qanunvericiliyi fəaliyyət üçün geniş əhatə sahəsi təmin edir. Palata öz işinin əsası kimi Ali Audit İnstitutlarının Beynəlxalq Təşkilatı (İNTOSAI) standartlarını qəbul etmişdir. HP hər il illik büdcənin icrası üzrə hesabat hazırlayır. Aşkar edilmiş nöqsanları, o cümlədən, tövsiyələri özündə əks etdirən hesabat Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsi (MMİMK) tərəfindən baxılır və tədbirlər görülür. Hesablama Palatası öz fəaliyyətinin bir çox cəhətlərini təkmilləşdirir. Qurum öz işinin planlaşdırılması mexanizmlərini möhkəmləndirir, maliyyə və fəaliyyətin audit yoxlamasının aparılmasını istiqamətləndirir, potensialın qurulması və audit yoxlamasının keyfiyyətini artırmaq üçün beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir.

Büdcə təqvimini ilə büdcə sənədlərinin nəzərdən keçirilməsi üçün Milli Məclisə iki ay vaxt verilir ki, Hökumətin verdiyi təkliflərin diqqətlə yoxlanması üçün bu müddət kifayət hesab edilir. Sənədlərin nəzərdən keçirilməsi üçün tədbirlər dəqiq olub, əməl edilir və parlament konvensiyalarına uyğundur. Büdcənin qanunverici orqanda nəzərdən keçirilməsi, onun ətrafında müzakirələrin təşkil edilməsi, o cümlədən, büdcə təkliflərinin bütün xırdaqları ilə nəzərdən keçirən komitənin strukturuna dair yazılı qaydalar mövcuddur. Hər il büdcə müzakirələrinin keçirilməsi üçün sözügedən prosedur qaydaları təsdiq edilir və stenoqramı yazılır. Parlamentdəki qaydalardan asılı olaraq prosedurlar fərqlənə bilər, məsələn, büdcə müzakirələrində əhəmiyyətli məsələlərin müzakirəsinə daha çox vaxt ayrılabilir. İqtisadi Siyasət Komitəsi büdcə sənədlərini və audit hesabatlarını nəzərdən keçirir. O, bütün müvafiq dövlət təşkilatlarını dinləmələrə dəvət edir və bəzi tövsiyələrlə bağlı tədbirlər görən İcra orqanına rəylər verir. HP öz mandatına daxil olan məsələlərlə bağlı bütün münasib görüşlərə dəvət olunur.

(ii) DMİ xüsusiyyətləri təsirinin qiymətləndirilməsi

Azərbaycanda məcmu maliyyə intizamı qiymətləndirmə dövründə səmərəli şəkildə qorunmuşdur. Bu baxımdan 2011-ci il istisna hal olmuşdur, belə ki, sözügedən büdcə ilində Hökumətin nəzarətindən kənarda olan xarici faktorların təsiri nəticəsində büdcə ili ərzində müəyyən düzəlişlər edilmişdir. Nəticə etibarilə, infrastruktura qoyulan investisiyalar və sosial müdafiə xərcləri üzrə mühüm dəyişikliklər aparılmışdır.

Azərbaycanda maliyyə intizamını qorumaq səriştəsi dövlət müəssisələrinin və zamanətlərin səmərəli şəkildə monitorinqi, borcun məqbul səviyyəsinin müntəzəm təhlili, büdcə prosesinin düzgün və yaxşı təşkil edilməsi, mərkəzi hökumətin büdcə prosesində gəlir və xərclərinin geniş əhatə dairəsi ilə dəstəklənir. Büdcə üzrə yuxarı hədd həm cari həm də növbəti ilin büdcəsi üzrə müəyyən edilir. Digər illər üçün də

indikativ yuxarı həddlər Maliyyə Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilir lakin büdcə təşkilatlarına bildirilmir.

Azərbaycanda gəlir və vergilərin toplanmasına nəzarətin yaxşı həyata keçirilməsi o deməkdir ki, gəlirlərdə əsasən təbii ehtiyatlardan əldə olunan pulların üstünlük təşkil etdiyinə baxmayaraq, nağd vəsait daha çox proqnozlaşdırıla bilən şəraitdə planlaşdırıla bilər.

Xərclərə nəzarət sistemləri səmərəli olub, nəzarət oluna bilməyən borc öhdəliklərinin yığılması riskini azaldır. Gəlir və xərclərin vaxtında tutuşdurulması və maliyyə hesabatverməsinin müntəzəm şəkildə aparılması ilə hökumət monitorinqdə əldə edilən tərəqqi barədə ən son məlumatlarla təmin edilir. Audit və müstəqil şəkildə aparılan yoxlamanın məhdud olması həm hökumət əməliyyatlarının səmərəliliyini riskə məruz qoyur, həm də maliyyə intizamının təkmilləşdirilməsi imkanlarını azaldır.

2008-ci ildən etibarən DMI sistemlərinin təkmilləşdirilməsi 2014-cü il qiymətləndirməsində məcmu maliyyə intizamını əlavə olaraq dəstəkləmişdir. XIİS nəticəsində gəlirlərin proqnozlaşdırılması yaxşılaşmış, büdcənin xərclər hissəsindəki vaxtı ötmüş ödənişlər daha dəqiq şəkildə nəzarətdə saxlanmışdır. 239 sayılı Prezident Fərmanı ilə tələb olunan dövlət müəssisələrinin monitorinqinin yaxşılaşması və əlavə hesabatvermə kimi əlverişli şərait yaradan digər faktorlar büdcəyə dair daha yaxşı informasiyanın mövcud olmasına töhfə etmişlər.

Strateji resursların ayrılması əksər illərdə uğurlu maliyyə intizamı və yaxşı funksiya göstərən büdcə prosesi ilə dəstəklənir. Audit və kənar yoxlamanın rolunun məhdud olması vəsaitlərin qeyri-düzgün şəkildə ayrılması hallarının aşkar edilməyəcəyi və ya onların səmərəli şəkildə izlənməyəcəyi ehtimalını deməyə əsas vermir və illik vəsait ayrılmasının və nəzarət proseslərinin güclü tərəfləri Milli Məclisin büdcə ilə bağlı qərarlarının icrasını təmin etməyə yardım edir.

Bir neçə sahədə inkişafın baş tutması nəticəsində 2008-2014-cü illər arasındavəsaitlərin strateji şəkildə ayrılması prinsipləri yaxşılaşmışdır. TİMS sisteminin tətbiqi xidmət göstərən strukturların aldığı vəsaitlərin daha yaxşı yoxlanmasına imkan vermiş, hesabatvermə və nəzarət tədbirlərini gücləndirmişdir. Təsnifatın daha da təkmilləşməsi ilə GFSM-ə daha çox uyğunluq təmin oluna biləcəyinəbaxmayaraq, büdcənin xüsusilə də investisiya büdcəsi ilə əlaqədar təsnifatı və hazırlığında olan inkişaf vəsaitlərin daha səmərəli şəkildə ayrılmasına yardım etmişdir.

Sistematik büdcə hazırlığı, nağd vəsaitlərin yaxşı planlaşdırılması və öhdəliklərin düzgün sistemləşdirilməsi, xidmət göstərən strukturlar üçün vəsaitlərin ayrılmasına dair müfəssəl və vaxtlı-vaxtında məlumatların verilməsi və səmərəli daxili nəzarət sistemləri xidmət təminatı baxımından faydalıdır. Bu aspektlər pulun aydın qərar və qaydalara uyğun əldə edilməsini təmin edir. Bu qərarlardan yayınma hallarına

məhdudiyyətlər qoyulmuşdur. Büdcənin icrası səmərəli şəkildə yoxlanılır. Son qiymətləndirmədən sonra daxili və kənar audit daha çox yaxşılaşsa belə hökumətin prioritetlərinə cavab vermək üçün bu sahədə vəsaitlərin səmərəli və effektiv şəkildə istifadəsini artıracaq tədbirlər gücləndirilə bilər. İnvestisiyanın planlaşdırılması orta müddət üzrə büdcə prosesinin bir hissəsi hesab edilir.

2008-ci ildən etibarən satınalma idarəçiliyində, fəaliyyətin əlaqələndirilməsi və müfəssəliyiində olan irəliləyişlər səmərəlilik və xərclərə nəzarət baxımından faydalı olmuşdur. Buna baxmayaraq qeyri-rəqabət metodlarından davamlı istifadə olunur, müstəqil icmal və şikayətlərin verilməsinə isə məhdudiyyətlər qoyulur. Bu isə o deməkdir ki, şəffaf və rəqabətə dözümlü satınalma mühitini möhkəmləndirməklə səmərəliliyi artırmaq üçün əlavə səylər göstərilməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, buna nail olmaq üçün təkliflər hazırlanmış və nəzərdən keçirilməsi üçün hakimiyyət orqanlarına təqdim edilmişdir.

Mərkəzi hökumət orqanlarının fəaliyyət dairəsinin hərtərəfli olması, düzgün büdcə prosesləri, səmərəli nəzarət və yaxşı hesabatvermə şərtləri AR-da DMİ sisteminin güclü tərəflərinə aiddir. Bunlar məcmu maliyyə intizamına nail olunmasına, vəsaitlərin Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunduğu şəkildə ayrılmasına və xidmətlərin səmərəli şəkildə təmin edilməsinə töhfə etmişdir. Bütüvlükdə, orta müddətli planlaşdırmanın və büdcə tədbirlərinin təkmilləşdirilməsi, açıq və rəqabətə dözümlü satınalmanın daha geniş mənada istifadəsi, audit yoxlamasının keyfiyyəti, əhatə dairəsi və təsirinin artırılması vüsəti vardır. Bu, DMİ-in üç geniş məqsədi baxımından mühüm faydalar təklif edəcəkdir. Hesabatın 3-cü Bölməsində təkmilləşmə üçün imkanlar daha ətraflı şəkildə təsvir edilir.

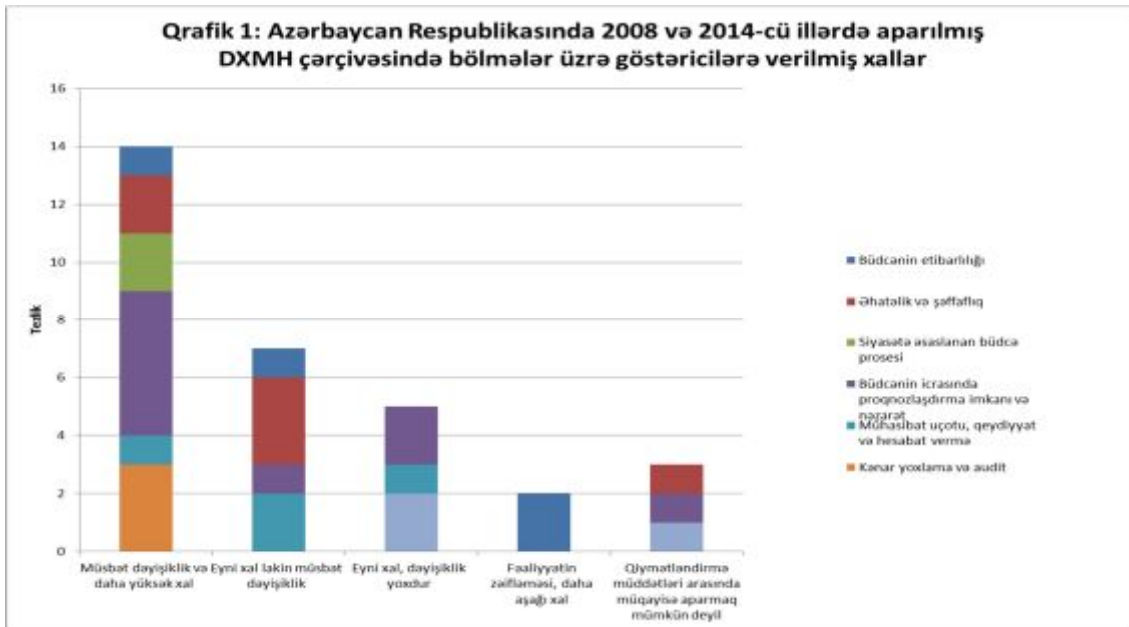
(iii) İslahatın planlaşdırılması və icrası perspektivləri

Maliyyə Nazirliyi (MN) digər Hökumət təşkilatlarının, MMİMK və HP-nin dəstəyi ilə AR-da DMİ islahat tədbirlərinin istiqamətləndirilməsində böyük rol oynayır. 2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri bir çox DXMH göstəriciləri üzrə müsbət irəliləyişlərin müşahidə edilməsi bir daha Azərbaycanda dövlət maliyyə idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlərin görüldüyünü sübut edir. Ölkə səviyyəsində islahatların planlaşdırılması milli inkişaf proqramında (Gələcəyə Baxış 2020) öz əksini tapmışdır. Məhz həmin sənəddə davamlı institusional islahatların, ədalətli rəqabət və vətəndaşların hüquqlarının möhkəmləndirilməsi, ictimai xidmətlərin daha yaxşı şəkildə göstərilməsi və strateji planlaşdırmanın təkmilləşdirilməsinin mühümlüyü qeyd olunur.

Azərbaycanda dövlət maliyyə idarəçiliyi sahəsində təkmilləşmələr davam edir, lakin DXMH üzrə verilmiş xallardan da görünür ki, bəzi sahələrdə daha geniş islahatların aparılmasına ehtiyac var. Məsələn, məlumdur ki, daxili və kənar auditlərin yaxşılaşdırılması istiqamətində addımlar atılır, və bu səbəbdən digər sahələr üzrə xallar bu sahə ilə müqayisədə daha yuxarıdır. Bu isə o deməkdir ki, sözügedən sahə üzrə davamlı təkmilləşmələr gələcəkdə də aparılmalıdır.

(iv) Müvafiq sahələr üzrə xallarda dəyişiklik (2008 və 2014)

Qrafik1-də göründüyü kimi 2008 və 2014-cü illərdə aparılan qiymətləndirmələr arasında DXMH çərçivəsinin bütün bölmələri üzrə verilən xallarda mühüm irəliləyiş olmuşdur (donor praktikasından başqa).

Mənbə: 2008 və 2014-cü illərdə aparılmış DXMH qiymətləndirməsi

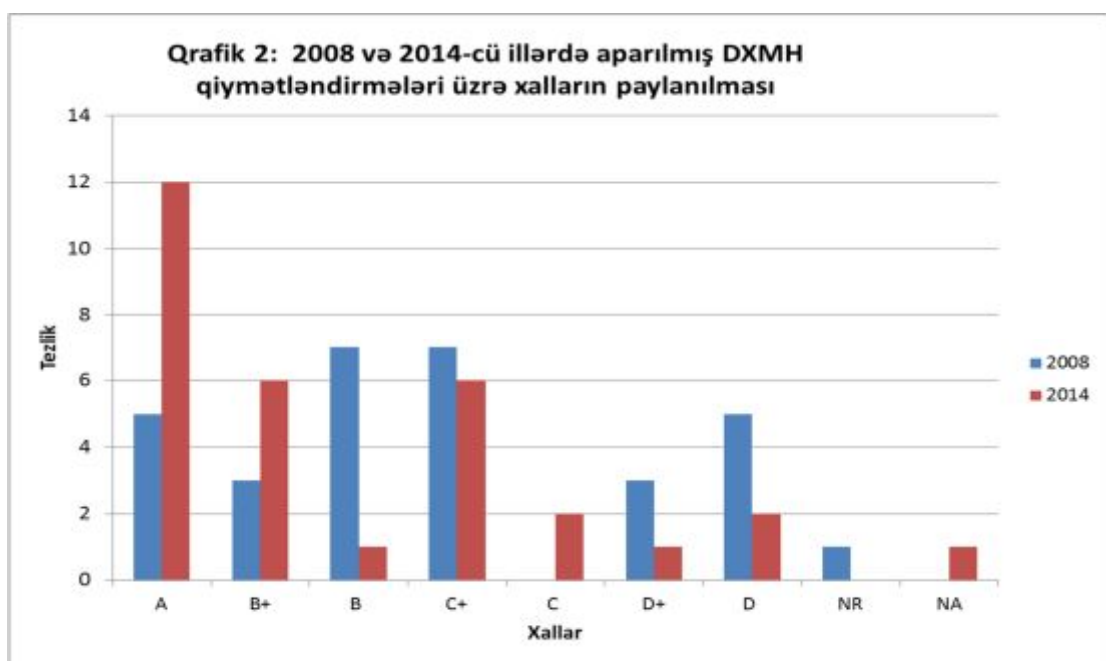
31 göstəricidən 14-də xallarda artım qeydə alınmışdır. Xallar dəyişilməmiş yeddi göstərici üzrə müsbət dəyişiklik müşahidə edilmişdir, yəni ki, xallar dəyişilməmişdir, çünki ya "ən zəif bənd" qiymətləndirmə metodundan istifadə edilib – bu metoddan istifadə zamanı isə göstəricilər üzrə müsbət dəyişiklik əks edilməyib-ya da 2008-ci ilin xallarının artıq DXMH diapazonunda mümkün olan ən yüksək səviyyəli xal ilə qeyd olunduğundan xalların dəyişməməsi olmuşdur.

Ancaq iki göstərici PI-1 və PI-2 üzrə icrada real zəifləmə müşayiət olunmuşdur ki, bu da xərclərə yenidən baxılma ilə bağlı olmuşdur. Metodologiyada edilən dəyişikliklər və yaxud hər iki hesabat üzrə qiymətləndirmə ekspertlərin verdiyi müxtəlif rəylər nəticəsində üç indikator üzrə müqayisə aparmaq mümkün olmamışdır. Məsələn, büdcələrarası münasibətlərin şəffaflığı ilə bağlı olan PI-8 2014-cü ildə qiymətləndirilməmişdir, ancaq 2008-ci ildə bu göstərici qiymətləndirilmişdir. Borcların məqbul səviyyəsi (PI-12, ii) 2008-ci ildə qiymətləndirilməmişdir, çünki borcun səviyyəsinin cüzi olduğu hesab edilmişdir, ancaq 2014-cü ildə bu göstərici qiymətləndirilmişdir.

Sözügədən iki indikator üzrə müşahidə edilən geriləmənin səbəbi qiymətləndirməni aparan ekspertlərə təqdim edilən məlumatlardakı fərqlər, o cümlədən, sonuncu qiymətləndirmədən bəri DXMH Katibliyi tərəfindən verilmiş əlavə təlimatlar olmuşdur. Belə ki, 2008-ci ildəki indikatorlar 2014-cü ildə qiymətləndirmə aparan ekspertlər tərəfindən yoxlanılsa idi, sözügedən indikatorlar üzrə geriləmə müşahidə edilməyəcəkdi, çünki həmin indikatorlar üzrə mövcud şərtlər demək olar ki dəyişilməyib.

Qrafik 2-də həm 2008 həm də 2014-cü illərdə verilmiş xallar müqayisə edilir. Göründüyü kimi, 2008-ci ildə "A" xallarının sayı beş ədəd, 2014-cü ildə isə on iki ədəd olmuşdur, yəni ki, "A" xallarının sayı iki dəfədən də çox artaraq bütün indikatorlar üzrə müsbət dəyişikliyə səbəb olmuşdur. 2014-cü ildə donor praktikası üzrə iki indikatora "D" xalı verilmiş və həmin indikatorlar "D" daşıyan yeganə indikatorlar olmuşdur. Bütün digər indikatorlar üzrə yüksək xallar verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, donorlar üzrə "D" xalı verilmiş iki indikator heç də tam olaraq mənfi hal kimi qəbul edilməməlidir. Ölkə üzrə maliyyə idarəçilik sistemlərindən istifadə edilməsi sahəsində təkmilləşdirmə aparmağa ehtiyac var və məlum olduğu kimi, Busan⁴ tərəfdaşlığı çərçivəsində inkişaf yönümlü səmərəli əməkdaşlığın qurulması məqsədilə donorlar ölkə üzrə maliyyə idarəçilik sistemlərindən istifadə edilməsini nəzərə almalıdır. Bu baxımdan hökumətə məlumatın təqdim edilməsi üzrə aşağı xal verilməsinin səbəbi bu tip məlumatların istənilməməsi olmuşdur, belə ki, Sənaye və İqtisadiyyat Nazirliyində təşkilatların təqdim etdiyi bütün zəruri məlumatlar mövcuddur və əlavə məlumat əldə edilməsi üçün donora müraciət edilməmişdir. Müraciət edilsə idi, çox güman ki, donorlar məlumatları təqdim edəcəkdi.

⁴Effektiv inkişaf əməkdaşlığına dair Busan tərəfdaşlığının təfərrüatları bu linkdən əldə oluna bilər: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/busanpartnership.htm>

1. Giriş

1.1 Ümumi məlumat və məqsədlər

2008-ci ildə keçirilmiş qiymətləndirmədən (dərc edilməmişdir) sonra təkrar DXMH qiymətləndirmənin keçirilməsində məqsəd AR Hökumətinə DMİ sahəsindəki icranın qiymətləndirməsini təqdim etməkdir. Bu hesabatı uyğun olan hallarda 2008-ci il qiymətləndirilməsinin müvafiq məlumatlarına istinad daxil edilmişdir.

Qiymətləndirmə prosesində məqsəd DMİ sahəsindəki icranı daha yaxşı anlamaq, o cümlədən mexanizmi möhkəmlətmək və ən yaxşı beynəlxalq təcrübə baxımından onu daha yüksək standartlara yüksəltmək üçün əlavə diqqətin yetirilməsi zəruri olan sahələri müəyyən etməkdir. Bu, həm də DMİ islahatı tədbirlər planının hazırlanmasında hökumətə istinad verir. Bu planda məqsəd AR ilə ən yaxşı beynəlxalq təcrübə arasında böyük boşluğun olduğu sahələrdə, xüsusilə də DXMH qiymətləndirməsində vurğulanmış sahələrdə icranı təkmilləşdirməkdir.

1.2 Qiymətləndirmənin aparılması prosesi və hesabatın hazırlanması

Bu qiymətləndirmə SECO, Aİ Nümayəndəliyi və DB tərəfindən birgə maliyyələşdirilir. Layihə qrupuna⁵ Vaşinqton DC-də yerləşən baş qərargahdan və Bakı ofisindən olan DB əməkdaşları və DXMH qiymətləndirmələrində təcrübəsi olan məsləhətçilər daxil olmuşdur.

DXMH üzrə qiymətləndirmə işinin dövlət tərəfindən əlaqələndirilməsi Maliyyə Nazirliyinin Büdcə şöbəsi tərəfindən həyata keçirilmişdir. Büdcə şöbəsi logistika məsələlərini həll etmiş, digər dövlət orqanları ilə əlaqənin yaradılması işində yardımçı olmuşdur. Bundan başqa, Büdcə şöbəsi digər təşkilatlardan məlumat və sənədlərin əldə edilməsini təmin etmiş, ekspertlərin keçirdiyi görüşlərdə aidiyyəti şəxslərin iştirakını təmin etmiş və həmin şəxslərə proses haqqında lazımi məlumatlar vermişdir. Büdcə şöbəsi həmçinin hesabat üzrə verilmiş rəyləri əlaqələndirmişdir. Ekspertlər qrupu Maliyyə Naziri cənab Samir Şərifova, Büdcə şöbəsinin müdiri cənab Fazil Fərəcova, Büdcə şöbəsində sektor müdiri Fuad Gəncəliyevə göstərdikləri köməliyə və DXMH ekspert qrupuna ayırdıqları vaxta görə təşəkkür edir.

⁵Qiymətləndirmə komandasının tərkibi və rolları Əlavə 6-da verilir. Hesabatın redaktoru Karol Kiernandır.

1.2.1 Metodologiya

DXMH-nın İcranın Qiymətləndirilməsi Mexanizmi (İQM) integrə edilmiş monitoring sistemi olub, konkret vaxt çərçivəsində DMİ sahəsində icranı qiymətləndirməyə imkan verir. Cari qiymətləndirmə mexanizminə üç kateqoriyada qruplaşdırılmış 28 göstərici daxildir: DMİ sisteminin etimadlılığı; DMİ sisteminin digər sahələrə aidiyyəti; və büdcə dövrü. Qiymətləndirmədə donorlara məxsus üç göstərici də nəzərə alınacaqdır.

İcra Göstəricilərinin (İG) qiymətləndirilməsi üçün məlumat toplamaq məqsədilə qiymətləndirmə mərkəzi hökumətdə nəşr edilmiş makroiqtisadi və maliyyə məlumatlarının, DMİ sistemlərinin fəaliyyəti ilə bağlı sənədlərin, fiskal və maliyyə idarəçiliyinin müxtəlif aspektlərinə dair elmi tədqiqatların nəzərdən keçirilməsinə, münasib nazirliklərdə, idarə, şöbə və digər qurumlarda hökumət rəsmiləri ilə keçirilmiş müsahibələrə əsaslanmışdır.

DXMHİQM-da A-dan D-dək xal sistemi tətbiq edilir ki, burada A dərəcəli xal DMİ icrasının ən yüksək, D dərəcəli xal isə ən aşağı reytingidir. AR üçün keçirilmiş bu qiymətləndirmədə icra göstəriciləri DXMHİQM tərəfindən təyin edilmiş metodologiyalardan və DXMH Katibliyi⁶ tərəfindən verilən digər təlimat və praktiki vasitələrdən istifadə edərək qiymətləndirilmişdir. Vəziyyəti göstərmək və qiymətləndirməni dəstəkləmək üçün müvafiq göstəricilərlə bağlı hesabatda ümumi məlumat, prosedurlar və proseslər haqda məlumat verilir. Buraya həm də DMİ sisteminin daha geniş fəaliyyət kontekstini izah etmək üçün iqtisadi və fiskal sahədə olan dəyişikliklər, institusional mexanizmlər, hüquqi və tənzimləyici bazaların icmalı daxildir.

Təkrar qiymətləndirmələr üzrə DXMH təlimatlarında bu hesabatın müqayisəli qiymətləndirmə hissələrinin təqdimatı üçün çərçivə təmin edilir, belə ki əvvəlki qiymətləndirmə nəşr olunmasa da, 2008-ci ildə icra edilmişdir.

AR üçün DXMH hesabatına aşağıdakı tədbirlər daxil olmuşdur:

1. DXMH konsepsiya sənədinin hazırlanması və icmalı (dekabr 2013-yanvar 2014).
2. MN əməkdaşlarının iştirakı və DB rəyləri nəzərə alınmaqla Aİ Nümayəndəliyi tərəfindən kənar məsləhətçilərin seçilməsi (yanvar 2014).

⁶ PEFA Katibliyi, *Dövlət Maliyyə İdarəçiliyi İcrasının Qiymətləndirilməsi Mexanizmi*, Vaşinqton DC, yanvar 2011. İstifadə edilmiş digər təlimat və vasitələrə aşağıdakılar daxildir: *PEFA Məlumat Kitabçası*, *Təkrar Qiymətləndirmə zamanı Yaxşı Təcrübə*, *PEFA YOXLAMASI*, *Konsepsiya Sənədi* və *Texniki Tapşırıq Yoxlama Cədvəli*, *DİM İcrasının Qiymətləndirilməsi Mexanizminin tətbiqində Yaxşı Təcrübələr*. Bu materiallar PEFA Katibliyinin internet sahifəsindən əldə edilə bilər: www.pefa.org.

3. DB, inkişaf sahəsindəki tərəfdaşlar, hökumət rəsmiləri və layihə komandası üzvləri arasında video və audio konfransların keçirilməsi, metodun və əsas məsələlərin qiymətləndirilməsinin müzakirə olunması (yanvar-mart 2014).
4. AR MN-nin əsas tərəfdaşları ilə qrup müzakirələri və iclasları (fevral və mart 2014).
5. DB tərəfindən məlumatlar və iclaslara dair müraciətlərin MN-ə göndərilməsi (martın əvvəli 2014).
6. Mövcud sənədlərin qrup tərəfindən nəzərdən keçirilməsi⁷ (18 mart 2014-cü il tarixindən).
7. Yerlərdə iş (31 mart – 13 aprel 2014).
8. Əsasən MN, digər mərkəzi hökumət orqanları, Aİ Nümayəndəliyi, SECO, Asiya İnkişaf Bankı, Oxfam, Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) və DB-dan olan 50 nəfərdən çox iştirakçı üçün 1 və 4 aprel 2014-cü il tarixlərində DXMH hazırlıq seminarlarının keçirilməsi.
9. Layihə üzvləri ilə DXMH qiymətləndirməsi üzrə münasib olan bütün qurumlarda hökumət tərəfdaşları arasında görüşlər və iş sessiyalarının keçirilməsi (2–11 aprel 2014).
10. Əsas fəaliyyəti, əldə edilən məlumatları izah edən Yaddaş qeydinin DB tərəfindən Hökumətə təqdim edilməsi (may 2014).
11. Bütün göstəricilər üzrə ilkin qiymətləndirmə layihəsinin MN ilə qeyri-rəsmi müzakirəsi (may 2014).
12. Hökumət və müstəqil ekspertlərə hesabatın layihəsinin təqdim edilməsi (iyun 2014).
13. Hesabat və metodoloji məsələlərin təfərrüatlı elementləri ətrafında əsas iştirakçı tərəflərlə müzakirələrin aparılması üçün ikinci səfərinin baş tutması (Avqust 2014).
14. Dəyişiklik edilmiş hesabatın hazırlanması və keyfiyyətə zəmanət məqsədilə DXMH Katibliyinə və DB rəhbərliyinə təqdim edilməsi (Sentyabr 2014).
15. Yekun hesabatın Hökumətə təqdim edilməsi (Noyabr 2014).
16. Hökumət yekun DXMH hesabatını MN-nin internet sahifəsində nəşr edəcəkdir (2014).

1.2.2 Hesabatın strukturu

Hesabatın qalan hissəsi aşağıdakı kimi strukturlaşdırılmışdır:

- Fəsil 2-də ümumi məlumat, qiymətləndirmə üçün iqtisadi və maliyyə konteksti təmin edilir.
- 3-cü Fəsildə bütün 31 indikator üzrə xallar izah edilir.
- Fəsil 4-də hökumətin DMİ islahat proqramı təsvir edilir.
- Əlavə 1-8 daha müfəssəl istinad məlumatlar təmin edir.

⁷Əlavə 6-ya istinad edin.

1.2.3 Keyfiyyətə nəzarət prosesi

Hesabatın keyfiyyəti DXMH Katibliyi və aidiyyətli mütəxəssislər tərəfindən yoxlanılmışdır. DXMH metodologiyası və DXMH YOXLAMASI üzrə keyfiyyətə zamanın tələbləri tətbiq edilərək qiymətləndirmənin uyğunluğunu müəyyən etmək üçün Katiblik hesabatın layihəsini nəzərdən keçirmişdir. Əlavə 5-də bu proseslərin əlavə təfərrüatları təqdim edilir.

1.3 Əhatə dairəsi

Hazırkı DXMH üzrə keçirilmiş təkrar qiymətləndirmə dövlət büdcəsini, o cümlədən, 66 rayon və şəhərlər üzrə xərcləri əhatə edir. 2013-cü ildə dövlət büdcəsinin faktiki xərcləri 19,112.6 milyon AZN və ya icmal büdcənin 87.4 faizini təşkil etmişdir.

AR-ın Dövlət büdcəsi⁸ mərkəzi hökumət orqanlarının büdcəsi⁹ ilə müqayisə olunur, kənardan maliyyələşən layihələr¹⁰, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu (ARDNF), Dövlət Sosial Müdafiə Fondu (DSMF) və AR-da¹¹ müxtər respublika olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının (NMR) büdcəsi buraya daxil deyildir. ARDNF və DSMF büdcədən kənar fond olduğu halda, onların əməliyyatları barədə məlumat ictimaiyyətə açıqlanır.¹²

Cədvəl 1: 2012 və 2013 illər üzrə dövlət və icmal büdcənin real xərcləri

	2012		2013	
	milyon AZN	Cəmi icmal büdcənin %	milyon AZN	Cəmi icmal büdcənin %
1. Dövlət büdcəsinin xərclərinə daxildir:	17,417	86.8	19,143.5	86.2
1.1 Cari xərclər	9,278	--	9,193	--
1.2 Əsaslı xərclər	2,162	--	2,208	--
1.3 İnvestisiyalar (layihələr)	5,763	--	6,914	--
2. Kənardan maliyyələşdirilən layihələr	1,000	5.0	835	3.8
3. ARDNF (*)	639		1,148	
4. DSMF (**)	957		1,039	
5. NMR (***)	61		53	
6 İcmal büdcə (=1+2+3+4+5)	20,072	100	22,218	100

(*) Dövlət büdcəsinə transferlər bura daxil deyil (2012-ci ildə 9,905 milyon AZN və 2013-cü ildə 11,350 milyonAZN)

(**) Dövlət büdcəsindən transferlər bura daxil deyil (2012-ci ildə 1,044 milyon AZN və 2013-cü ildə 1,077 milyonAZN); eləcə də sosial təminat məqsədilə DSMF-ə transfer edilmiş dövlət büdcəsində Faizli Əmək Haqqı Fondu bura daxil deyil (2012-ci ildə 456 milyon AZN və 2013-cü ildə 473 milyonAZN)

(***) Dövlət büdcəsindən NMR-a köçürmələr bura daxil deyil (2012-ci ildə 258 milyon AZN və 2013-cü ildə 278 milyonAZN)

⁸ Maddə 1, Cədvəl 1.

⁹ BVF GFSM (2001) anlayışına əsasən.

¹⁰ Maddə 2, Cədvəl 1.

¹¹ 2009-cu ildə Konstitusiyaya edilmiş düzəliş, maddə 134-141

¹² Bax Pİ-7.

Mənbə: 2012 və 2013-cü illər üzrə icra edilmiş büdcələr əsasında DXMHekspert qrupunun hesablamaları (MN)

ARDNF-in xərclərinin əhəmiyyətli hissəsi Dövlət Büdcəsinə edilən transferlərdir: müvafiq olaraq 2012-ci ildə AZN 9,905 milyon və 2013-cü ildə AZN 11,350 milyon. Dövlət büdcəsindən DSNF-ə edilən köçürmələr 2012-ci ildə AZN 1,044 milyon və AZN 482 milyon, 2013-cü ildə isə AZN 1,047 milyon və AZN 478 milyon olmuşdur. Dövlət büdcəsindən NMR-na 2012 və 2013-cü illərdə edilən köçürmələrin məbləği AZN 251 milyon və AZN 278 milyon olmuşdur.

2. Ölkə haqqında ümumi məlumat

AR Qafqaz regionunda yerləşən və keçmişdə Sovet İttifaqına daxil olmuş üç dövlətdən biridir. Bu, Prezident Respublikasıdır. Prezident beş ildən bir seçilir, Baş Naziri və digər Nazirləri, rayonların İcra Başçıları, ədliyyə sisteminin üzvlərini və digər vəzifəli şəxsləri təyin edir. Bir palatalı Parlament Milli Məclis Prezident fərmanı ilə elan edilən qanunvericiliyi qəbul edir.

2.1 İqtisadi kontekst, inkişaf və islahatlar

Neft gəlirlərinin daxil olması və qeyri-neft sektorunun inkişafı sayəsində 2002-2010-cu illərdə AR-da dinamik iqtisadi inkişaf yoxsulluğun azalması ilə nəticələnmişdir. Neft hasilatının artması və əlverişli neft qiymətləri ildə ortalama 16 faiz ümumi iqtisadi inkişafı müşayiət olunan bu müddətdə AR iqtisadiyyatının inkişaf göstəricilərini dəstəkləmişdir. Neftin ÜDM-nin illik artımı 22 faizədək yüksəlmiş, qeyri-neft sektorunun ÜDM-i isə 11 faiz artmışdır. 2001-ci ildə yoxsulluq təxminən 50 faizdən 2008-ci ildə 13.2 faizədək, sonradan isə 2013-cü ildə 5 faizədək aşağı düşmüşdür.¹³Son illərdə cari hesabda müsbət saldo qeydə alınmışdır (2013-cü ildə ÜDM-un 16.7 faizi), ancaq qeyri-neft sektorunun cari hesabında kəsir qalmışdır (2013-cü ildə qeyri-neft sektorunun ÜDM-da 23.6 faiz).Ölkə xarici valyuta ehtiyatları yaratmış (2013-cü ildə ÜDM-un təxminən 70 faizi) və borc səviyyəsini azaltmışdır.

Uzun müddət davam edən iqtisadi inkişaf aşağı templə də olsa 2011-də davam etmişdir.AR-da neft yataqlarında xərclərinin artması və 2011-ci ildə istehsalın aşağı düşməsi ilə nəticələnən gözləntilərə uyğun olmamışdır. Avropa və Mərkəzi Asiya (AMA) regionunda olan digər ölkələrlə müqayisədə 2011-ci ildə ən aşağı inkişaf templərindən biri də Azərbaycanda yaşanmışdır. İqtisadi fəaliyyətin sürəti 2012-ci ildə zəif olmağa davam etmiş, bunun əsas səbəbi qeyri-neft sektorunda 9.7 faiz inkişafa rəğmən neft və qaz sahəsində zəifləmə olmuşdur ki, bu da neft və qaz sektorunun üstünlüyünü vurğulamışdır.2013-cü ildə neft hasilatının sabitləşməsi iqtisadiyyatın 5.8 faiz artmasına səbəb olmuşdur.

Qeyri-neft sektorunda inkişafı stimullaşdırmaq məqsədilə Hökumət qənaət edilmiş neft gəlirlərindən istifadə etmişdir. 2009-cu il istisna olmaqla, 2008-ci ildən etibarən qeyri-neft ÜDM-nin artımı neft sektorunun artımını ötüb keçmişdir. Dövlət investisiyaları ilə təşviq olunan qeyri-neft sektoru 2011-ci ildə 9.4 faiz, 2012-ci ildə 9.7 faiz, 2013-cü ildə isə 9.9 faiz artmışdır. Neft gəlirləri hesabına dövlət investisiyaları artmışdır, ancaq dövlət investisiyalarının səmərəsi, layihələrin

¹³2013-cü ildə yoxsulluq həddi gündəlik 4 AZN həddində müəyyən edilmişdir.

seçilməsi və qiymətləndirilməsi prosesi daha da təkmilləşdirilə bilər. Dövlət investisiyalarında tikinti sektoru 2003 və 2012-ci illər arasında illik orta hesabla 20 faiz artmışdır. 2013-cü ildə isə bu istiqamətdə artım 23 faiz təşkil etmişdir. Mehmanxanalar və rabitə kimi digər qeyri-ticari sahələr üzrə də güclü artım müşahidə edilmişdir. 2003 və 2013-cü illər arasında kənd təsərrüfatı sektorunda isə nisbətən az, illik artım 4 faizə yaxın olmuşdur. Azərbaycanda ümumi iqtisadi inkişaf istiqamətləri barədə əlavə məlumat IV maddə məsləhətləşmələr adı altında BVF-nun hesabatlarından əldə edilə bilər¹⁴.

Cədvəl 2: Makroiqtisadi göstəricilər 2011-2013

	2011	2012	2013
ÜDM üzrə real artım (%)	0.1	2.2	5.8
- neft sektoru	-9.3	-5	0.9
- qeyri-neft sektoru	9.4	9.7	9.9
İnflyasiya (İQİ, müəyyən dövr üzrə orta rəqəm)	7.9	1.1	2.4
Adambaşına düşən ÜDM (AZN)	5612.2	5874.8	6149.1

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

2.2 İnkişaf və islahatlar

2.2.1 İnkişaf və yoxsulluğun azaldılması strategiyaları

2012-ci ilin dekabr ayında Prezident tərəfindən təsdiqlənmiş “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” konsepsiya sənədində AR-ın inkişafı üçün strateji istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir. Konsepsiya sənədinin məqsədi AR-da adambaşına düşən ÜDM-un 10,000 AZN-dək iki dəfə artması, AR iqtisadiyyatının çoxsaxəli və rəqabətə davamlı yüksək gəlirli ölkəyə çevrilməsidir. Əsas diqqət ölkənin əsas aktivləri olan fiziki və insan kapitalı və institusional inkişafa verilir. Konsepsiyada spesifik sektorları hədəfləyən siyasətlər bəyan olunsaydı, əsas diqqət aktivlərə yönəlmişdir. Məqsəd qeyri-neft sektorunda orta hesabla 7 faiz illik artım normasına nail olmaqdır.

2020 Konsepsiya sənədindən əvvəl ümumi inkişaf strategiyası Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi İnkişaf üzrə Dövlət Proqramı (YAIİDP) kimi tanınmış 2003-2005 və 2008-2015-ci illər üzrə Hökumətin Yoxsulluğun Azaldılması Strateji Sənədində müəyyən edilmişdir. YAIİDP-ı əvəz etmiş digər strategiyalara Regionların Sosial və İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramı, Bakı şəhərinin və onun qəsəbələrinin Sosial və İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramı daxildir. İlkin YAIİDP-də yoxsulluğun zəifləməsi və azalması, o cümlədən sosial risklərin idarə edilməsi, dövlət resursların səhiyyə və təhsil proqramlarına təcridcən ın yönəlməsi nəzərdə tutulmuşdur. Burada həm də yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı ölkənin məqsədləri orta və uzun müddətdə mövcud olan daha böyük vəsait axınları ilə əlaqələndirilmişdir.

¹⁴ Məsələn: BVF, 2014-cü il üzrə IV Maddə məsləhətləşmələrinə dair əməkdaşların hesabatı, 13 may 2014

2.2.2 Fiskal siyasət və fiskal inkişaf

Son bir neçə ildə baş vermiş güclü iqtisadi inkişaf hökumətin böyük gəlirlər əldə etməsi və büdcə xərclərinin artırılması siyasəti ilə nəticələnmişdir. İcmal büdcə gəlirləri 2006-cı ildə Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) 28 faizindən 2013-cü ildə 39.7 faizədək artmışdır. Dövlət xərcləri eyni dövrdə ÜDM-da 27 faizdən 37.9 faizədək artmışdır. 2009-cu ilədək yüksək artımın müşahidə olunduğu dövrdə xərclər əsasən protsiklik olduğu halda, neft gəlirlərinin azalması nəticəsində son 3 ildə kontrsiklik olmuşdur.

2006 – 2012-ci illər arasında real məzənnə 46.3 faiz bahalaşmışdır. 2011-ci ildən 2013-cü ilədək olan dövrdə büdcə artıqlığı azalmışdır, 2013-cü ildə isə icmal büdcə kəsiri ÜDM-un 1.8 faizini təşkil etmişdir.

2006-cı ildən bəri dövlət xərcləri yüksəlməyə meylli olmuşdur. 2006 və 2012-ci illər arasında icmal hökumət xərclərində dörd dəfədən artıq nominal artım müşahidə olunmuşdur. Cəmi xərclər 2011-ci ildə 28%, 2012-ci ildə isə 14% artmışdır. 2013-cü ilin büdcə xərcləri 8.8 faiz artmışdır.

Borc dayanıqlığı AR-da narahatlıq doğuran məsələ deyil. Ümumi dövlət borcları 2013-cü ildə 14.1 faiz olmuşdur ki, bunun da daxilində xarici borcun ÜDM-də payı 10 faizdən aşağı olmuşdur. Neft fondunun aktivləri Qeyd etmək lazımdır ki, Neft Fondunun aktivlərinin ÜDM-da payı təxminən 50 faiz təşkil etmişdir. Xarici borcun təxminən ikidə üç hissəsinin güzəştli şərtlərlə alınmışdır. Baxmayaraq ki, Hökumət bir və üç illik istiqrazlar da buraxmışdır, daxili borc əsasən qısa müddətli dövlət istiqrazları formasında olmuşdur.

2014-cü ildə icmal büdcə kəsirin ÜDM-da payının 4 faiz olduğu planlaşdırılaraq, kreditlər vasitəsilə maliyyələşəcəkdir.

Cədvəl 3: Büdcə 2011-2013 (AZN milyon)

	2011	2012	2013
İcmal büdcəsinin gəlirləri	23226	22338	23223
Dövlət büdcəsinin gəlirləri	15701	17282	19496
ARDNF-dan transferlər	9000	9905	11350
Vergi daxilolmaları	5472	6026	6664
Neft sektoru	2592	2735	2906
Qeyri-neft sektoru	2880	3291	3764
Gömrük Komitəsindən daxilolmalar	1142	1208	1383
NMR-nın büdcə gəlirləri *	49	60	65
ARDNŞ-dan daxilolmalar**	6628	4023	2537
DSMF-dandaxiolmalar***	765	975	1125

	2011	2012	2013
İcmal büdcənin xərcləri	17541	20073	22218
Dövlət büdcəsinin xərcləri	15398	17417	19144
Əsaslı xərclər	7938	7926	9223
Cari xərclər	7113	9278	9193
NMR-nin büdcə xərcləri *	51	61	53
ARDNF xərcləri **	549	639	1148
DSMF xərcləri ***	812	957	1039
Kənardan maliyyələşən layihələrə çəkilən xərclər	731	1000	835
İcmal büdcəsinin balansı	5685	2266	1005
Dövlət büdcəsinin balansı	303	-135	353

Cədvəl 3 – çıxarılmış punktlar	2011	2012	2013
*Naxçıvan Muxtar Respublikasına transferlər	252	258	278
**ARDNF-dan dövlət büdcəsinə transferlər	9000	9905	11358
*** DSMF-na transferlər	886	1044	1077
***Dövlət qulluqçularının sosial ödəmələri	427	456	473

2.2.3 Vəsaitlərin ayrılması

4-cü Cədvəldən göründüyü kimi, son üç ildə büdcənin bütün sub-funksiyaları üzrə vəsait ayrılması əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.Ən böyük vəsaitlər sənaye və tikinti sahəsi üçün ayrılmışdır ki, bu, ümumi xərclərin orta hesabla 36 faizini təşkil etmişdir.Bu vəziyyət infrastruktura dövlət investisiyalarının qoyulması ilə qeyri-neft sektorunda inkişafın dəstəklənməsi siyasəti ilə izah olunur.

Cədvəl 4: 2011-2013 illərdə faktiki büdcə ayrılmaları (AZN milyon)

I. ƏSAS FUNKSİYALAR	2011	2012	2013
Ümumi ictimai xidmətlər	1071.7	1027	1635.3
Müdafiə	1345.3	1400.7	1484.9
Məhkəmə hakimiyyəti, qanunvericiliyin icra edilməsi, prokurorluq	710.3	929.2	1049.3
Təhsil	1268.5	1453.2	1437.8
Səhiyyə	493.4	609.4	618.9
Sosial müdafiə, sosial təhlükəsizlik	1495.4	1769.5	1750.3
Mədəniyyət, incəsənət, media, idman	189.8	240.8	274.8
Mənzil təminatı və kommunal təsərrüfat	312.3	437.9	398.3
Yanacaq və energetika	0	0	2.4
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq, ətraf mühit	444.7	468.2	488.2
Sənaye və tikinti	5866.3	5783.7	6932.6
Nəqliyyat və kommunikasiya	61.6	85.4	110.5
İqtisadi fəaliyyət	118.3	185.5	275.7
Digər xidmətlər	2019.7	3025.9	2684.2
Cəmi	15397.3	17416.4	19143.2

Mənbə: MN-nin Büdcə Şöbəsi

2.2.4 Yerli xidmətlər və yerli hökumət orqanları

AR-da, NMR-dan başqa, ümumi hökumət xərclərinin bir faizindən az hissəsi yerli hökumət orqanlarının payına düşür. Yerli səviyyədə göstərilən xidmətlər rayonların cavabdehliyinə daxildir ki, onlar da mərkəzi hökumət orqanlarının bir hissəsidir. Rayonlar inzibati orqanlar tərəfindən idarə olunur ki, onların rəhbərləri Prezident tərəfindən təyin olunur. Rayonlar üçün vəsait ayırmaları büdcədə təyin edilir və tam şəkildə şəffafdır. Bələdiyyələr əsasən cari xərclər üçün Dövlət büdcəsindən MN tərəfindən təyin edilən məbləğdə dotasiya alır.

2.3 DMI üzrə hüquqi və institusional çərçivə

Azərbaycan Respublikası üzrə hüquqi və institusional çərçivə 2-ci diaqramda göstərilir. Qeyd edilən çərçivə 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında¹⁵ nəzərdə tutulmuşdur. Hakimiyyət üç hissəyə bölünür və hər birinin digəri üzərində müəyyən səlahiyyətləri mövcuddur. Qanunvericilik hakimiyyətini Milli Məclis həyata keçirir. 125 nəfərdən ibarət olan millət vəkili hər beş ildən bir xalq tərəfindən seçilir. İcra hakimiyyəti hər beş ildən bir seçilən Prezidentə mənsubdur. Baş Nazir Prezidentin təqdimatı ilə Milli Məclis təyin edir. Baş Nazir Nazirlər Kabineti (NK) və nazir müavinləri tərəfindən dəstəklənir. Məhkəmə hakimiyyəti məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilir. Naxçıvan Muxtar Respublikası (NAR) Azərbaycan Respublikasının tərkib hissəsidir. NAR-ın özündə də üç qoldan ibarət institusional çərçivə mövcuddur.

2.3.1 Maliyyə idarəçiliyi üzrə hüquqi çərçivə

Hüquqi çərçivə illik Büdcə Qanunlarında əlavə verilən konkret müddəalarla birgə 2012 və 2014-cü illərdə dəyişikliklər edilmiş Büdcə Sistemi haqda Qanunda təsvir edilmişdir. Hökumət ARDNF, DSMF və Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar gəlir və xərclərini nəzərə alaraq illik dövlət büdcəsi və icmal büdcəsi təkliflərini hazırlayır. Vaxt cədvəli ilə 15 sentyabr tarixinədək büdcə layihəsinin MN tərəfindən hazırlanıb, Nazirlər Kabinetinə (NK) təqdim edilməsi tələb olunur. Təsdiq edildikdən sonra sənəd 25 sentyabr tarixinədək Prezidentə, 15 oktyabr tarixinədək Milli Məclisə təqdim edilir.

¹⁵ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Noyabr 1995-ci il.

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ

Qanunverici orqan	İcra orqanı	Məhkəmə orqanları
Milli Məclis (125 deputat) 5 illik müddət	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 5 illik müddət Nəzarət ↓ Nazirlər Kabineti ↓ Baş Nazir ↓ Müavinlər Nazirliklər	Konstitusiya Məhkəməsi (9 hakim) Ali Məhkəmə İqtisad Məhkəməsi

Əlaqələr:

- Qanunverici orqan → İcra orqanı (nəzarət)
- İcra orqanı → Məhkəmə orqanları (nəzarət)
- Məhkəmə orqanları → İcra orqanı (nəzarət)
- İcra orqanı → Qanunverici orqan (məsuliyyət)
- Qanunverici orqan → Məhkəmə orqanları (Prezidentin təqdimatı ilə)
- İcra orqanı → Məhkəmə orqanları (Prezidentin təqdimatı ilə)

2.3.2 İnstitusional çərçivə

34

Gəlir və xərclər, o cümlədən bütün rayon və büdcədən kənar köçürmələr Vahid Xəzinə Hesabı sistemi (VXH) vasitəsilə mərkəzləşdirilmişdir. Büdcə təşkilatlarının sayı təxminən 45,000, yerli maliyyə idarələrinin sayı isə 65-dir. Vergi sahəsində əsas qanunvericilik və qanunqüvvəli aktlara uyğun olaraq gəlirlərin toplanması əsasən VN-nin cavabdehliyinə düşür ki, buraya gəlir, mənfəət vergisi və əsasən ƏDV daxildir. DGK gömrük və aksiz rüsumlarını, idxal olunmuş mal və xidmətlərdən ƏDV toplayır. Hasilatın Pay Bölgüsü (HPB) Sazişləri çərçivəsində neft və qazdan əldə edilən gəlirlər, neftin hasilatı və nəqliyyatından yaranan digər gəlirlər ilk mərhələdə ARDNF-də toplanır. Dövlət büdcəsini dəstəkləmək məqsədilə ARDNF-in bəzi gəlirləri birbaşa köçürülür, qalan hissəsi isə icmal büdcəsinə daxil edilmiş infrastruktur və ya digər yerli investisiyaların maliyyələşdirilməsi üçün istifadə edilmiş və ya xarici maliyyə aktivlərinə sərmayə kimi qoyulmuşdur.

2.3.3 DMI-nin xüsusi cəhətləri

Həm mərkəzləşdirilmiş həm də yerli xərclər Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən maliyyələşir. Yerli özünü idarəetmə orqanlarının maliyyələşdirilməsi üzrə isə mühüm öhdəliklər mövcud deyil. AR dövlət büdcəsi kassa əsasında icra olunur.

3. DMİ sistemlərinin, proses və qurumlarının qiymətləndirilməsi

3.1 Büdcənin etibarlılığı

PI-1: İlk təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti

Göstəricinin izahı:

PI-1 sayılı göstərici xərc layihələrinin reallığını yoxlayır. Xərclərin icrası təsdiq edilmiş büdcəyə nə qədər yaxın olarsa ölkə parlamenti tərəfindən təsdiq edilmiş ilkin büdcəyə bir o qədər çox etimad yaranar. İri miqyaslı və proqnoz edilməyən kənarlaşmalar parlamentə, o cümlədən, dövlətin real və sağlam büdcə hazırlamaq bacarığına ictimaiyyətin inamını azaldır.

Bu göstərici icmal büdcənin rəqəmlərindən istifadə etməklə qiymətləndirilir, çünki o, mərkəzi hökumət orqanlarının cəmi xərclərini tam şəkildə əks etdirir. Donorlar tərəfindən maliyyələşdirilən layihələr və borc ödənişləri məcmu məbləğlərdən çıxarılmışdır.

(i) Faktiki ilkin xərclərlə planlaşdırılmış ilkin xərclər arasında fərq

Cədvəl 5-də icmal büdcənin xərclərinin ilkin olaraq planlaşdırılmış məbləğlərdən kənara çıxdığını göstərən rəqəmlər verilir. İcmal büdcəsinin xərclərinə Dövlət büdcə xərcləri və ARDNF, NMR və DSMF-nun xərcləri daxildir. İcmal büdcəsinin xərclərinin rəqəmləri Milli Məclisə təqdim edilən büdcə paketinə daxil edilir. MN icmal büdcəsinin faktiki icrası ilə bağlı da hesabat verir.

Cədvəl 5: Büdcə xərclərinin icrası üzrə kənarlaşmalar

	2011		2012		2013	
	Büdcə	Faktiki	Büdcə	Faktiki	Büdcə	Faktiki
İcmal büdcə xərcləri	15121	17541	20204	20073	24500	22218
Donor kreditlərindən maliyyələşən layihələr	889	731	1472	1000	1300	835
Dövlət borcları üzrə faiz ödənişləri	172	170	151	90	185	155
Əsas xərclər	14060	16640	18580	18983	23015	21229
İcra səviyyəsi, faizlə*	18.4		2.2		-7.8	

Mənbə: MN-nin Büdcə Şöbəsi

* (ilkin olaraq planlaşdırılmış xərclərin faizi)

2011-ci ildə əvvəlki illə müqayisədə icmal büdcəsinin xərclərində 30 faiz artım olmuşdur. İcmal büdcə xərcləri üzrə artım templəri 2012-ci ildə 14 faizi və 2013-cü ildə 9 faizini təşkil etmişdir.

2011 və 2012-ci illərdə hökumət hər ilin may ayında büdcəyə dəyişiklik etmişdir. Ən əlamətdar dəyişiklik 2011-ci ildə baş tutmuşdur ki, bu zaman hökumət xərcləri təsdiq olunmuş büdcədən 16 faiz kənara çıxaraq artırmışdır. İl ərzində dövlət büdcəsi xərclərində artım 23.7 faiz olmuşdur. Bu, əsasən global böhrandan sonra neftin qiymətinin bərpa edilməsi ilə stimullaşmışdır ki, qiymətlər 2009-cu ildə ABŞ\$61 və 2010-cu ildə ABŞ\$79 olmuşdur. 2010-cu ilin sonunda neftin qiymətlərində böyük yüksəliş olmuş, 2011-ci ilin ilk rübündə ABŞ \$105 məbləğinə çatmışdır.

2013-cü ilin icmal ilkin xərcləri faktiki olaraq ilkin təsdiq olunmuş büdcədən aşağı olmuşdur, 7.8 faiz 2013-də. 2011 və 2012-ci illərdə isə bunun əksinə olaraq icmal ilkin xərclər ilkin təsdiq edilmiş büdcədən yuxarı olmuşdur.

C dərəcəli xal: 2011-ci ildə xərclərin icrası təsdiq edilmiş büdcədə olduğundan 15 faiz daha artıq olmuşdur. Digər iki ildə dəyişiklik 10 faizdən aşağı olmuşdur.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalları üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-1	B	C	2011-ci ildə xərclərin icrası təsdiq edilmiş büdcədə olduğundan 15 faiz daha artıq olmuşdur. Digər iki ildə dəyişiklik 10 faizdən aşağı olmuşdur.	İl ərzində büdcənin artması ilə bağlı olaraq xərclərin əhəmiyyətli dərəcədə artması nəticəsində əvvəlki qiymətləndirmə ilə müqayisədə ən son qiymətləndirmə dövründə yüksək səviyyədə artım halları baş vermişdir.

PI-2: İlk təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti

Göstəricinin izahı:

PI-2 sayılı göstərici xərc maddələrinin əsas xərc bölmələri üzrə reallığını yoxlayır. Bu göstərici PI-1 sayılı göstəricini tamamlayır və büdcənin icra vəziyyətini proqnoz etmək üçün real büdcə proqnozlarının tərtib edilməsinə istiqamət verir. Bu göstərici üçün istifadə edilən metodologiya sonuncu qiymətləndirmədən sonra dəyişilmiş və xərc maddələrinin ehtiyat fondları hesabına maliyyələşməsidə yoxlanılan sahələrə daxil edilmişdir. Əsas məqsəd isə ehtiyat fondlarından çox istifadə etmədən dövlətlərin təsdiq edilmiş büdcə xərclərinə nə dərəcədə riayət etmələrini yoxlamaqdır.

AR-da funksional xərclərə dair məlumatlar ancaq Dövlət büdcəsi üçün mövcuddur, beləliklə icmal büdcəsi haqda məlumatların istifadə olunduğu PI-1-dən fərqli olaraq bu göstəricidə Dövlət büdcəsinin rəqəmlərindən istifadə edilir. Dövlət büdcəsi icmal büdcə xərclərinin 86 faizini özündə əks etdirir. İcmal büdcəyə daxil edilən lakin dövlət büdcəsində əks edilməyən digər təşkilatların xərcləri aşağıdakı kimidir: uzun müddətli investisiya hesab edilən ARDNF-nun investisiya xərcləri və təxminən 40 faiz DSMF xərcləri. Bura həmçinin o qədər də böyük məbləğ hesab edilməyən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcədən kənar gəlir mənbələri də daxildir (2013-cü ildə cəmi xərclərin 0.2 faizi).

(i) Son üç ildə xərclərin tərkibində dəyişikliyin dərəcəsi

Hesabat dövründə xərclərin yüksək səviyyədə olması gəlir səviyyəsinin, o cümlədən, azalan neft hasilatı fonunda artım tempinin saxlanılması məqsədilə dövlət xərclərinin tərkibinin əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsi ilə müşayiət olunmuşdur. 6-cı cədvəldən də göründüyü kimi, xərclərin tərkibi üzrə ən çox yerdəyişmələr 2011-ci ildə 23.4 faiz olmaqla ən yüksək səviyyəyə qalxmışdır. Bu da əsasən sənaye və tikinti sektorları üzrə xərclərin əhəmiyyətli dərəcədə artması ilə əlaqədar olmuşdur. Xərc maddələri üzrə dəyişikliklər 2011-ci ildən sonra aşağı düşmüş, 2012-ci ildə 7.9 faizdən 2013-cü ildə 3.1 faizədək enmişdir.

C dərəcəli xal: Xərclərin tərkibində baş verən dəyişikliklər 2011-ci ildə 23.4 faiz, 2012 və 2013-cü illərdə isə 10 faiz daha aşağı olmuşdur.

Cədvəl6: Xərc maddələri üzrə dəyişiklik və ehtiyat fondlarının dövlət büdcəsində payı

	2011	2012	2013
Xərc maddələri üzrə dəyişiklik	23.4%	7.9%	3.1%
Ehtiyat fondlarının büdcədə payı	3.4%	6.4%	3.5%

Mənbə: Maliyyə Nazirliyindən verilən məlumat əsasında aparılmış hesablamalar

(ii) **Son üç ildə gözlənilməz xərclər üçün ayrılan vəsaitlərə aid edilən xərclərin orta məbləği**

Ehtiyat fondları vəsaitlər üçün illik büdcədə xüsusi büdcə xətti vardır ki, büdcə zərfinə və icra hesabatlarına daxil edilmişdir. Ehtiyat fondları xərclər üçün ayrılan vəsaitlərə təyin edilən fondlar qiymətləndirmə dövründə artmış, 2013-cü ildə bu büdcə üçün ayrılmış məbləğ 2011-ci ildə olduğundan 65 faiz artıq olmuşdur. Cəmi xərclərdə Ehtiyat fondları üçün ayrılan vəsaitlərin payı 2011 və 2013-cü illərdə 3.5 faiz olmuş, ancaq 2012-ci ildə 6.5 faizə yüksəlmişdir.

Büdcənin funksional təsnifatında Ehtiyat fondları üçün ayrılan vəsaitlər iki ayrıca fonda ayrılır: Dövlət büdcəsinin ehtiyatı fondu və AR Prezidentinin ehtiyatı fondu.

B dərəcəli xal: Qiymətləndirmənin üç ilindən artıq müddətdə gözlənilməz xərclər üçün ehtiyata aid edilən orta məbləğ ilkin təsdiq olunmuş büdcənin 6 faizindən aşağı olmuşdur.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalları üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-2	B	C+	Qiymətləndirmə metodu: M1	Xalın azalmasının əsas səbəbi sənaye və tikintiyə çəkilən xərclərin il ərzində çox artması nəticəsində 2011-ci ildə baş verən böyük dəyişiklik idi.
(i)	B	C	Xərclərin tərkibində baş verən dəyişikliklər 2011-ci ildə 23.4 faiz, 2012 və 2013-cü illərdə isə 10 faiz daha aşağı olmuşdur.	Əvvəlki qiymətləndirmənin sonuna doğru sənaye və tikinti üzrə böyük dəyişikliklərin olduğu müşahidə olunmuşdur, ancaq onların əhatə dairəsi daha kiçik olmuşdur.
(ii)	NA*	B	Qiymətləndirmədə üç ildən artıq müddətdə gözlənilməz xərclər üçün ehtiyat vəsaitlərə aid edilən orta məbləğ ilkin büdcənin 6 faizindən aşağı olmuşdur.	Bu komponent əvvəlki qiymətləndirmədə qiymətləndirmə meyarına daxil olmamışdır.

* Qeyd: Qiymətləndirmələr arasında DXMH metodologiyasında heç bir dəyişiklik olmamışdır

PI-3: İlk təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi gəlirlərin icra vəziyyəti

Göstəricinin izahı:

PI-3 sayılı göstəricinin məqsədi büdcə gəlirləri proqnozunun real tərtibini yoxlamaqdır. Ölkə parlamenti tərəfindən təsdiq edilmiş dövlət büdcəsinin gəlirləri ilə onların icrası arasındakı fərqlər araşdırılır. Xərclərdə olduğu kimi, gəlirlərin icrasında kənarlaşma halları nə qədər çox olarsa bu göstərici üzrə verilmiş xal da bir o qədər aşağı düşür. Bu isə təsdiq edilmiş büdcə proqnozlarına etimadın azalmasına səbəb olur. Qeyd etmək lazımdır ki, sözügedən göstəricinin ölçülməsi üçün istifadə edilən DXMQ metodologiyası 2011-ci ildə dəyişilmişdir. Belə ki, yeni metodologiyada illik gəlirlər üzrə həm aşağı həm də yuxarı proqnozlar nəzərə alınır, halbuki, 2011-ci ildən əvvəl keçirilən qiymətləndirmədə yalnız gəlirlərin yuxarı proqnozu nəzərə alınır.

(i) Faktiki gəlirlərin ilkin olaraq təsdiq edilmiş büdcə gəlirləri ilə müqayisəsi

Cədvəl 6-da 2011, 2012 və 2013-cü illər üçün təsdiq edilmiş ilkin smetanın faizi olaraq Dövlət büdcəsinə vəsait keçirən qurumlar tərəfindən ödənilən faktiki gəlirlər göstərilir. Ən böyük fərq 2011-ci ildə 30 faiz olmuşdur ki, əsas səbəb ilin ortasında büdcəyə dəyişiklik edilməsi nəticəsində Dövlət büdcəsinə ARDNF transferlərinin 39 faiz artması idi. Vergi gəlirləri 2011-ci ildə ilkin smetadan 24 faiz artıq olmuşdur. Sonrakı illərdə faktiki gəlirlər 2011-ci ildə olduğundan daha aşağı səviyyədə ilkin büdcədən artıq olmuşdur. 2013-cü ildə gəlirlərin həcmi ilkin büdcə smetasından sadəcə 1.8 faiz artıq olmuşdur.

2012-ci ildə planlaşdırıldığından artıq gəlirlər neft şirkətlərinin ödədiyi mənfəət vergisinin artması nəticəsində olmuşdur ki, bu da neftin qiymətinin artması sayəsində mümkün olmuşdur. 2013-cü ildə faktiki gəlirlər əvvəl planlaşdırılan səviyyədə bir qədər yüksək olmuşdur ki, bu da güclü iqtisadi inkişafı izah olunur.

Cədvəl 7: 2011-2013 illərdə cari gəlirlərin məcmu icrası

Dövlət Büdcəsi	2011			2012			2013		
	İlkin büdcə	Faktiki gəlirlər	Dəyiş	İlkin büdcə	Faktiki gəlirlər	Dəyiş	İlkin büdcə	Faktiki gəlirlər	Dəyiş
VN	4420	5471.9	23.8%	5311.6	6025.5	13.4%	6400	6664	4.1%
DGK	1120	1141.5	1.9%	1200	1208.3	0.7%	1380	1383.3	0.2%
Əmlak Məsələləri	5	5.1	2.0%	5	5.2	4.0%	5	6.5	30.0%
Dövlət Komitəsi									
Dövlət neft fondundan transferlər	6480	9000	38.9%	9905	9905	0%	11350	11350	0%
Digərləri	36	82.2	128%	16.4	137.5	738%	24	92.7	278%
Cəmi dövlət büdcəsi	12061	15700.7	30.2%	16438	17281.5	5.3%	19159	19496	1.8%

Mənbə: MN

A dərəcəli xal: Faktiki gəlir son üç ilin iki ilində büdcə gəlirlərinin 97 faiz və 106 faizi arasında olmuşdur.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalları üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-3	A	A*	Hər üç ildə faktiki gəlir təsdiq olunmuş gəlirdən artıq, 2012 və 2013-cü illərdə planlaşdırılmış gəlirdən isə 106 faiz az olmuşdur.	2011-ci ildə baş verən əsas dəyişiklikdən başqa, gəlirlərin hesablanması etibarlılığı ən son qiymətləndirmə dövründə əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Əgər eyni meyar 2008-ci ildə tətbiq olunsaydı, D dərəcəli xal verilərdi, çünki təsdiq edilmiş büdcədə ehtimal edildiyindən çox daha yüksək gəlir əldə edilmişdir.

* Qeyd: qiymətləndirmələr arasında DXMH metodologiyasında heç bir dəyişiklik yoxdur

PI-4: Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi

Göstəricinin izahı:

PI-4 sayılı göstərici xərclər üzrə borcların toplanmasını və əgər toplanıbsa yaranmış vəziyyəti nəzarətdə saxlamaq üçün tədbirlərin görüldü və görülmədiyini yoxlayır.

Göstəricinin birinci istiqaməti üzrə 2013-cü ilin sonuna xərclər üzrə borclara dair məlumatın əhəmiyyəti yoxlanılmışdır. İkinci istiqamət üzrə isə 2012 və 2013-cü illərdə borclara dair məlumatın mütləq qaydada yığılıb yığılmaması yoxlanılmışdır.

(i) Xərclərlə bağlı vaxtı ötmüş borclar

31 dekabr 2013-cü il tarixinə ödənməmiş borclar olmamışdır (Dövlət büdcəsinin faktiki xərclərinin 0 faizi). Əsas etibarilə neft gəlirlərindən əldə edilən nağd vəsaitlərin böyük axını nəticəsində vaxtı ötmüş ödənişlər olmamışdır. Bütün ödənişlər XIIS vasitəsilə dərhal və çox zaman ödəniş vaxtından əvvəl həyata keçirilmişdir.¹⁷

A dərəcəli xal: 31 dekabr 2013-cü il tarixinə heç bir borc olmamışdır.

¹⁷ DXA-nın Rəhbər Müavininin Müraciəti, TİMS məlumatları əsasında.

(ii) Xərclərlə bağlı vaxtı ötmüş borcları yoxlamaq üçün məlumatların mövcud olması

XİS sistemi vasitəsilə borcları real vaxt rejimində yoxlamaq mümkündür və ödənişlər üzrə borclar mütəmadi olaraq həm gündəlik həm də aylıq qaydada yoxlanılır. Sistemdə həm də hər ödənişin edilməsi vaxtı göstərilir ki, beləliklə hər vaxtı ötmüş ödənişin (əgər varsa) müddəti müəyyən edilə bilər.

A xalı: 2012 və 2013-cü illər üzrə borclara dair düzgün və tam məlumat XİS vasitəsilə real vaxt rejimində əldə edilmiş və ödənişlər üzrə borclar mütəmadi olaraq həm gündəlik həm də aylıq qaydada yoxlanılmışdır.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeydlər	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-4	B+	A	Qiymətləndirmə metodu: M1	TİMS-in tətbiqi sayəsində 2007 və 2013-cü illər arasında icrada olan irəliləyiş.
(i)	A	A	31 dekabr 2013-cü il tarixində vaxtı ötmüş ödənişlər olmamışdır.	İcrada heç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.
(ii)	B	A	Borclara dair düzgün və tam məlumat XİS vasitəsilə real vaxt rejimində əldə edilmiş və ödənişlər üzrə borclar mütəmadi olaraq həm gündəlik həm də aylıq qaydada yoxlanılmışdır.	Inkişaf 2010-2011-ci illərdə XİS proqramının tətbiqi sayəsində olmuşdur ki, burada hər vaxtı ötmüş ödənişin tarixi qeydə alınır.

3.2 Əhatəlilik və şəffaflıq

PI-5: Büdcə təsnifatı

Göstəricinin izahı:

PI-5 sayılı göstərici dövlət büdcəsinin tərtib edilməsi, icrası və hesabatının verilməsi üçün istifadə edilən təsnifat sistemini yoxlayır. Təsnifat sisteminin həcmi, məzmunu və ardıcılığı onun hesabat hazırlamaq və büdcənin bütün aspektləri haqqında məlumat vermək baxımından yoxlanılır. Bu göstərici üzrə sonuncu maliyyə ili (2013) yoxlanılmışdır.

(i) Mərkəzi hökumət büdcəsinin hazırlanması, icrası və hesabatlılığı üçün istifadə olunan təsnifat sistemi

Büdcə Sistemi Haqqında Qanunda qeyd edilir ki, büdcə təsnifatı funksional, iqtisadi və inzibati seqmentləri olan gəlir və xərc kateqoriyasından təşkil olunmalıdır.¹⁸ Bu təsnifatlar təcrübədə həm dövlət, həm də icmal büdcələrinə tətbiq edilir.

Gəlirlərin təsnifatı 5 kateqoriyaya bölünür və əsasən onlardan 3-dən (bölmələr, köməkçi bölmə və paragraf) istifadə olunur.¹⁹ O, BVF-nin Dövlət Maliyyə Statistika Toplusu ("HMST")-nin gəlir təsnifatı (2001) ilə uyğundur.

Funksional təsnifat 2004-cü ildə Dünya Bankı və BVF-u ilə keçirilən məsləhətləşmələr nəticəsində yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının qəbul etdiyi təsnifata 14 funksiya daxildir. Funksional təsnifata digər xidmətlər adlı əlavə funksiya daxil edildiyindən (funksiya 14), BVF-nin Dövlət Maliyyə Statistika Toplusu ("HMST")-na qismən uyğun gəlir. "Digər Xidmətlər" kimi nəzərdə tutulan xərclər 2013-ci ildə büdcə xərclərinin 14,5 faizini təşkil etmişdir. Bu məbləğin təxminən dördü biri Prezidentin Ehtiyat Fondu və Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondu ilə, əksər qalan hissəsi isə digər ünvanlı vəsaitlər və xüsusi xərclərlə bağlıdır.²⁰

İqtisadi təsnifata 3 səviyyə, yəni ki, bölmələr, köməkçi bölmələr və paragraflar daxildir və BVF-nin Dövlət Maliyyə Statistika Toplusu ("HMST") (2001) ilə uyğundur.²¹ İqtisadi təsnifat büdcə tərtibi, icrası və hesabat vermə sahələrini əhatə edir.

¹⁸Maddə 4.2.

¹⁹Kateqoriya 4 (maddə) və 5 (alt-maddə) əsasən daha ətraflı və spesifik gəlir növlərini müəyyən etmək məqsədilə istifadə olunur.

²⁰Funksional təsnifatın üst səviyyəsi bütün dövlət xərclərinin cəmi kimi hesablandığından, bu funksiya GFSM-ə daxil deyil.

²¹İqtisadi təsnifatın iki alt kateqoriyası (maddə və alt-maddə) vardır, lakin onlardan nadir hallarda istifadə olunur.

İnzibati təsnifat bütün büdcə təşkilatları üçün istifadə edilən bir pilləli struktura malikdir. Büdcə təsnifatları Cədvəl 7-də ümumiləşdirilmişdir.

Cədvəl 8: Büdcə təsnifatı və BVF-nin Hökumət Maliyyəsi Statistikası Toplusu ("HMST") ilə uyğunluq

Büdcənin təsviri	Hazırlanması	Təsdiqi	İcrası
Gəlirlər	(HMST-lə uyğundur)	(HMST-lə uyğundur)	(HMST-lə uyğundur)
Xərclər: funksional	(HMST-lə uyğun deyil)	(HMST-lə uyğun deyil)	(HMST-lə uyğun deyil)
Xərclər: iqtisadi	(HMST-lə uyğundur)	(HMST-lə uyğundur)	(HMST-lə uyğundur)
Xərclər: inzibati	(HMST-lə uyğun deyil)	(HMST-lə uyğun deyil)	(HMST-lə uyğun deyil)

Mənbə: Dövlət və icmal büdcəsi (2013), Büdcə icrası hesabatları (2013)

Qiymət C: Büdcənin tərtibi və icrası Dövlət Maliyyə Statistikasının (DVS) inzibati və iqtisadi təsnifatına əsaslanır. Funksional təsnifat DVS standartlarına qismən uyğun gəlmir və bu standartlara uyğun ardıcıl sənədlər təqdim oluna bilməz.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-5	D	C	Funksional təsnifat DVS standartlarına qismən uyğundur və bu standartlara uyğun ardıcıl sənədlər təqdim oluna bilməz.	İnvestisiyaların təsnifatı ilə bağlı müsbət irəliləyiş səbəbindən icra vəziyyəti 2008-ci illə müqayisədə yaxşılaşmışdır.

PI-6: Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliliyi

Göstəricinin izahı:

PI-6 göstəricisi illik büdcə ilə bağlı qanunverici orqana təqdim edilmiş məlumatın həcmi yoxlayır. Büdcə proqnozlarının, əsas göstəricilərin və təkliflərin daha dərinədən başa düşülməsi üçün doqquz mühüm elementin düzgün formatda təqdim edilməsi yoxlanılır.

Qiymətləndirmə dövründə, yəni ki, noyabr 2013-də qanunverici orqana təqdim edilmiş 2014-cü maliyyə ili üzrə büdcə təklifi yoxlanılmışdır.

i) Mərkəzi hökumət tərəfindən ən son vaxtda təqdim edilən büdcə sənədlərində əks olunan mühüm məlumatları paylaşmaq

Qanunvericilik müəyyən sayda əsas sənədlərin dövlət büdcəsi ilə paralel olaraq hazırlanmasını və təqdim edilməsini tələb edir.²² Cədvəl 8-də DXMH qaydalarında müəyyən edilmiş mühüm elementlər baxımından Hökumət tərəfindən təqdim edilən sənədlərin icmalı verilmişdir. 2014-cü ilin büdcə layihəsi Milli Məclisə təqdim ediləndə Hökumətin təqdim etdiyi sənədlər və məlumatlar ictimaiyyət üçün açıq olmuşdur.

Cədvəl 9: Büdcə sənədlərinə dair informasiya

DBİA elementləri	İcra edilmiş (2008)	İcra edilmiş (2014)	Hökumətin təqdim etdiyi sənədlər
1. Ümumi artım, inflyasiya və valyuta məzənnəsi hesablamaları da daxil olmaqla makroiqtisadi fərziyyələr	Bəli	Bəli	Sektor tərəfindən təqdim olunan ətraflı makroiqtisadi fərziyyələr, neft və qeyri-neft sektoru üçün verilən artım templəri, inflyasiya və valyuta məzənnələri də təqdim olunur. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcə Zərfi, Cild II - 2013-ci ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
2. Büdcə kəsiri (DVS və ya beynəlxalq səviyyədə tanınan digər standart)	Xeyr	Xeyr	Borcların ödənilməsi xərclər kimi daxil edilmişdir. Bu xərclər HMST-də xərclərə aid edilmir, lakin maliyyə əməliyyatına aiddir. Həmin xərc məbləğindən istifadə etməklə kəsinin hesablanması bu meyarın yerinə yetirilməməsi deməkdir. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, V və VI Cildlər - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
3. Gözlənilən tərkibi izah etməklə kəsinin maliyyələşdirilməsi	Bəli	Bəli	Proqnozlaşdırılan tərkibi təsvir etməklə kəsinin maliyyələşdirilməsi (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild VI - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)

²²Büdcə sistemə dair Qanun, maddə 12.

DBİA elementləri	İcra edilmiş (2008)	İcra edilmiş (2014)	Hökumətin təqdim etdiyi sənədlər
4. Ən azı cari ilin əvvəli ilə bağlı təfərrüatlar daxil olmaqla, borc aktivləri	Bəli	Bəli	(Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild I və Cild IV - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
5. Ən azı cari ilin əvvəli ilə bağlı təfərrüatlar daxil olmaqla, maliyyə aktivləri	Xeyr	Xeyr	Mövcud xəzinə hesabı balansı. Müəssisələrdə səhm və iştirak yoxdur. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild VI - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
6. Büdcə təklifi ilə eyni formatda təqdim edilmiş əvvəlki ilin büdcə icrası nəticəsi	Bəli	Bəli	2012-ci il üzrə icra vəziyyəti təklif olunan eyni formatda daxil edilmişdir. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild V- 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
7. Büdcə təklifindəki eyni formatda təqdim olunan cari ilin (2013) büdcəsi (düzəliş edilmiş büdcə və ya büdcə icrası qiymətləndirməsi).	Bəli	Bəli	2013-cü il üzrə büdcə qiymətləndirməsi təklif olunan eyni formatda daxil edilmişdir. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild V - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir) 2013-cü ilin yanvar-avqust ayları üzrə icra hesabatı da mövcuddur. (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild VI - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
8. İstifadə olunan təsnifatların əsas başlıqlarına (ist. PI-5) əsasən həm gəlir, həm də xərclər üzrə ümumiləşdirilmiş büdcə məlumatları	Xeyr	Bəli	2012-ci il (icra), 2013-cü il (qismən icra) və 2014-cü il (proqnoz) üçün iqtisadi və funksional təsnifata uyğun olaraq həm gəlir, həm də xərclər üçün icmal məlumat (Mənbə: 2014-cü il üçün Dövlət Büdcəsi Zərfi, Cild V, səhifə 1-4, 192 və 663 - 2013-cü ilin noyabrında təsdiq edilmişdir)
9. Gəlirlərlə bağlı bütün böyük gəlir siyasəti dəyişikliklərini və/yaxud xərc proqramlarına edilmiş bəzi böyük dəyişikliklərinin büdcəyə təsiri ilə bağlı hesablamalarla birlikdə yeni siyasət təşəbbüslərinin büdcə nəticələrinin izahı	Bəli	Bəli	Gəlirlərlə bağlı bütün böyük gəlir siyasəti dəyişikliklərini və/yaxud xərc proqramlarına edilmiş bəzi böyük dəyişikliklərinin büdcəyə təsiri ilə bağlı proqnozları ehtiva edir. (Mənbə: 2014-cü il üzrə Dövlət və icmal büdcə layihəsinin təqdim edilməsi, noyabr 2013, səhifə 26-46)

2014-cü ilin Büdcə sənədləri büdcə kəsiri və maliyyə aktivlərinin təfərrüatları istisna olmaqla bütün standartlara cavab verir. Büdcə kəsirinə xərclərdəki borc ödənişləri də daxil olduğundan, büdcə kəsirinin hesablanması DVS və ya digər beynəlxalq standartda uyğun aparılmır.

Qiymət A: Son büdcə sənədləri 9 məlumat standartından 7-nə cavab verir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-6	B	A	Son büdcə sənədləri 9 məlumat standartından 7-nə cavab verir.	Əsas təsnifat başlıqları əsasında icmal büdcə barədə məlumat 2014-ci il üzrə mövcud olsa da, 2008-ci il üzrə mövcud deyil.

PI-7: Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi

Göstəricinin izahı:

PI-7 sayılı göstərici dövlətin büdcə və büdcədən kənar fəaliyyətinə dair maliyyə məlumatlarının əhatəliliyini yoxlayır. Başa çatmış sonuncu maliyyə ili (2013) yoxlanılan dövr kimi götürülmüşdür.

(i) Maliyyə hesabatlarına daxil edilməmiş büdcədən kənar xərclərinin səviyyəsi (donor tərəfindən maliyyələşdirilən layihələr istisna edilməklə).

Maliyyə hesabatlarına bütün büdcədən kənar əməliyyatlar daxildir. Büdcəyə daxil olan digər vəsaitlərə Prezident Fondu, Yol Fondu, Müdafiə Fondu və Dövlət Büdcəsinin Ehtiyat Fondu aiddir. ARDNF və DSMF əməliyyatları Dövlət büdcəsinə daxil deyil, lakin İcmal Büdcəyə daxildir, müstəqil formada dərc olunur və tam şəffafdır. DSMF və ARDNF üçün büdcələr Milli Məclisə təqdim olunur və büdcənin icrası sözü gedən qurumlar tərəfindən məruzə edilir. ARDNF-in təsdiqlənmiş və icra olunmuş büdcəsi internetdə dərc olunur.²³ DSMF üçün maliyyə statistikasısı da internetdə mövcuddur.²⁴

Qiymət A: Bütün büdcədən kənar xərclər (Layihə vəsaitləri istisna olmaqla) maliyyə hesabatlarına daxil edilir.

(ii) Maliyyə hesabatlarına daxil edilən donor tərəfindən maliyyələşdirilən layihələr üzrə gəlir və xərclərə dair məlumat.

Xarici kreditlər hesabına maliyyələşən bütün layihələr Dövlət İnvestisiya Proqramına və cari il/ilin sonu üzrə icra hesabatlarına daxil edilir. Layihə maliyyələşdirilməsi demək olar ki, tamamilə kreditlər şəklində təmin edilir.²⁵

²³ www.oilfund.az

²⁴ www.ssp.gov.az

²⁵ 2013-cü ildə, Azərbaycan Respublikası cəmi \$ 1,657.1 milyon ABŞ dolları həcmində kredit (Dövlət büdcəsinin 6,5%-i) götürmüş və 13,4 milyon ABŞ dolları həcmində qrant (Dövlət büdcəsinin 0,0005%-i) almışdır.

Qiymət A: Natural formada sərf edilən vəsaitlər istisna olmaqla, bütün donor layihələri üzrə gəlirlərə/xərclərə dair tam məlumat maliyyə hesabatlarına daxil edilir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-7	A	A	Qiymətləndirmə metodu: M1	Qiymətdə heç bir dəyişiklik baş verməmişdir, mövcud informasiyanın keyfiyyəti və həcmi yaxşılaşmışdır.
(i)	A	A	Bütün büdcədən kənar xərclər (layihə vəsaitləri istisna olmaqla) maliyyə hesabatlarına daxil edilir.	Əvvəlki qiymətləndirilmədən sonra məlumatların keyfiyyəti və əlçatanlığı yaxşılaşmışdır.
(ii)	A	A	Natural formada sərf edilən vəsaitlər istisna olmaqla, bütün donor layihələri üzrə gəlirlərə/xərclərə dair tam məlumat maliyyə hesabatlarına daxil edilir.	Əvvəlki qiymətləndirilmədən sonra məlumatların keyfiyyəti və əlçatanlığı yaxşılaşmışdır.

PI-8: Büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı

Göstəricinin izahı:

PI-8 sayılı göstərici büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığını, mütəmadiliyini və icmal maliyyə məlumatlarının açıqlanma dərəcəsini yoxlayır. Başa çatmış sonuncu maliyyə ili (2013) yoxlanılan dövr kimi götürülmüşdür.

İcra məsuliyyətinə malik rayonlar, şəhərlər və digər yerli müəssisələr mərkəzi hökumətin inzibati vahidləridir.²⁶ Onlar müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərən yerli idarəetmə orqanları deyil. Onların icra başçıları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunur, büdcələri isə Dövlət büdcəsinin tərkib hissəsini təşkil edir.²⁷ Onlar öz vergilərini özləri toplamır, lakin Dövlət Büdcəsi və ölkə səviyyəsində toplanan vergilər hesabına maliyyələşirlər. 31 dekabr 2013-cü ildə, 56 rayon və 10 şəhər mövcud idi.

²⁶ Şəhərlər kiçik ərazini əhatə edir, lakin rayonlar kimi fəaliyyət göstərirlər. 9 aprel 2014-cü ildə, PEFA komandası Bakıdan kənarda yerləşən Abşeron Rayonuna səfər etmişdir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 18 mart 2009-cu il, maddə 124.

²⁷ 2014-cü ildə Abşeron Rayonuna 32 milyon manat vəsait ayrılmışdır (mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət büdcəsi, 2014).

Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələr müstəqil şəkildə seçilir və mövcud qanunvericilikdə yerli özünüidarə orqanları kimi şərh edilir. 2013-cü ildə 1716 bələdiyyə mövcud idi. Bələdiyyələrin seçilmiş şurası, yerli vergiləri və rüsumları toplamaq və öz büdcələrini icra və təsdiq etmək səlahiyyətləri vardır.²⁸

2012-ci ildə, bələdiyyələr Dövlətdən 3,5 milyon Manat həcmində subsidiya almış və 32,3 milyon manatı öz gəlirləri hesabına olmaqla 35,8 milyon manat xərcləmişlər. Müqayisə etsək, 2012-ci ildə, bələdiyyələr tərəfindən ümumi xərclər cari Dövlət Büdcəsinin 0,2 faizini, cari İcmal Büdcəsinin 0.178 faizini təşkil etmişdir.²⁹ Bu məbləğlər dövlət sektoru xərcləri ilə bağlı çox aşağı və cüzi olmuşdur. Bu baxımdan, bələdiyyələr yerli özünüidarə etmə orqanları kimi zəif mövqeyə malik olduqlarından, xidmət göstərmədiklərindən və dövlət xərclərinin olduqca cüzi faizinə malik olduqlarından, bu göstəriciyə qiymətin tətbiq olunmaması qərara alınmışdır.

i) Mərkəzi hökumət tərəfindən köçürülən vəsaitlərin yerli idarəetmə orqanları arasında bölüşdürülməsi üçün şəffaf və qanunlar əsasında fəaliyyət göstərən sistemlər

Bələdiyyələrə subsidiyaların verilməsi ilə bağlı Dövlətin heç bir hüquqi öhdəliyi yoxdur. Lakin, 2013-ci ildə onların hamısı subsidiya almışlar. Büdcə Sistemi haqqında Qanunda subsidiyaların hesablanma üsulları üzrə göstəricilər əksini tapmışdır.³⁰ Həmin göstəricilər çox ümumidir və əhalinin və iqtisadiyyatın xüsusi çəkirlərinə əsaslanır.

Qiymət – aid deyil: Bələdiyyələrə ayrılmış vəsaitlər əhəmiyyətli həcmdə olmadığından, bu göstəriciyə qiymət tətbiq olunmur.

ii) Gələn il üçün mərkəzi hökumət tərəfindən yerli özünüidarə orqanlarına ayrılmiş vəsaitlər üzrə etibarlı məlumatların operativliyi

Bələdiyyələrdən əvvəlki ilin büdcə icrası hesabatlarını hər il may ayının 15-dək Maliyyə Nazirliyinə təqdim etmək tələb olunur. Həmin hesabatlar əsasında, bələdiyyələr üçün ayrılacaq vəsaitlərin (dotasiyaların) məbləğləri müəyyən edilir. Bələdiyyələrə ayrılacaq dotasiyaların həcmi ilin əvvəlinədək onlara açıqlanmır, çünki Maliyyə Nazirliyi büdcə sistemi haqqında qanunun tələblərinə uyğun olaraq, bələdiyyələrə vəsait ayırmazdan əvvəl onların maliyyə hesabatlarını təhlil etməlidir.

Qiymət – aid deyil: Bələdiyyələrə ayrılmış vəsaitlər əhəmiyyətli həcmdə olmadığından, bu göstəriciyə yə qiymət tətbiq olunmur.

²⁸ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (2009), bölmə 4, maddə 142-146.

²⁹ Bələdiyyələrin gəlirlərinə (subsidiyalar istisna olmaqla) dair 2013-cü il üzrə məlumatlar PEFA qiymətləndirilməsi zamanı (aprel 2014) mövcud deyildi.

³⁰ Büdcə Sistemi haqqında Qanun, maddə 34.4.

iii) İcmal maliyyə məlumatlarının sektor kateqoriyaları əsasında mərkəzi hökumət üçün toplanma və açıqlanma tezliyi

Bütün bələdiyyələr hökumətin maliyyə hesabat uyğun olmaqla gəlir və xərclərinə (proqnozlaşdırılan və faktiki) dair ən azı illik məlumatlarını Nazirliyinə təqdim edirlər. Bələdiyyələrin hesabatları ilə bağlı məlumatlar hər il Dövlət Statistika Komitəsi (DSK) tərəfindən hesabat şəklində tərtib edilir və 7 sektor arasında bölünür. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının xərclərinin 90%-i ilə bağlı maliyyə məlumatları toplanmış və maliyyə ilinin sonundan sonra 10 ay ərzində illik hesabatlara daxil edilmişdir. Bələdiyyələrin gəlir və xərc məbləğləri ümumi icmal vəsaitləri ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə olmamışdır.

Qiymət – aid deyil: Bələdiyyələrə ayrılmış vəsaitlər əhəmiyyətli həcmdə olmadığından, bu göstəriciyə qiymət tətbiq olunmur

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-8	B	Tətbiq edilmir	Bələdiyyələrin gəlir və xərcləri həddindən artıq aşağı olduğundan 2014-cü il qiymətləndirməsinin predmeti olmamışdır.	2007-2013-cü illər arasında vəziyyət əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməyə də, iki qiymətləndirmə arasında müqayisə aparmaq mümkün deyil.
i)	D	Tətbiq edilmir	Bələdiyyələrə ayrılan vəsaitlər əhəmiyyətsiz həcmdədir və bu səbəbdən bu parametr tətbiq edilmir.	2014-cü ildə bu parametr tətbiq edilmədiyindən, müqayisə aparmaq mümkün deyil.
ii)	A	Tətbiq edilmir	Bələdiyyələrə ayrılan vəsaitlər əhəmiyyətsiz həcmdədir və bu səbəbdən bu parametr tətbiq edilmir.	2014-cü ildə bu parametr tətbiq edilmədiyindən, müqayisə aparmaq mümkün deyil.
iii)	A	Tətbiq edilmir	Bələdiyyələrə ayrılan vəsaitlər əhəmiyyətsiz həcmdədir və bu səbəbdən bu parametr tətbiq edilmir.	2014-cü ildə bu parametr tətbiq edilmədiyindən, müqayisə aparmaq mümkün deyil.

PI-9: Digər büdcə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət

Göstəricinin izahı:

PI-9 sayılı göstərici dövlət təşkilatlarının törətdiyi maliyyə risklərinin dövlət tərəfindən ölçülməsini yoxlayır. Maliyyə riskləri dövlət zamanətləri, kvasi-fiskal əməliyyatlar və və ödəniş borclarının yaratdığı əməliyyat itkiləri formasında özünü biruzə verə bilər. Başa çatmış sonuncu maliyyə ili (2013) yoxlanılan dövr kimi götürülmüşdür.

Azərbaycanda əsas müstəqil hökumət qurumları ARDNF və DSMF-dir. Azərbaycan Respublikasında ARDNŞ³¹, Azərbaycan Beynəlxalq Bankı (ABB)³², Azərbaycan Hava Yolları³³, Bakı Metropoliteni³⁴, "Azərenerji", Dövlət Dəmir Yolları³⁵, Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi³⁶ və "Azərsu" kimi³⁷ bir neçə mühüm dövlət müəssisələri mövcuddur.

i) Müstəqil dövlət orqanlarına və ictimai müəssisələrə mərkəzi hökumət tərəfindən nəzarət olunma dərəcəsi

Bütün ictimai müəssisələr Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyinə (DXA) rüblük hesabatlar təqdim edir və auditor yoxlamasından keçmiş maliyyə hesabatlarını hər il Maliyyə Nazirliyinin Vergi və Gəlir İdarəsinə göndərirlər.³⁸ Maliyyə Nazirliyi illik əsasda maliyyə risklərinə nəzarət etmək məqsədilə həmin məlumatlar əsasında hesabat hazırlayır. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi və Maliyyə Nazirliyi dövlət müəssisələrinin həm biznes planlarını, həm də investisiya planlarını nəzərdən keçirir.

Qiymət A: Bütün əsas dövlət müəssisələri mərkəzi hökumətə rüblük maliyyə hesabatları və audit yoxlamasından keçmiş hesabatlarını təqdim edirlər. Mərkəzi hökumət maliyyə risk məsələlərini illik əsaslarla hesabatda daxil edir.

³¹ARDNŞ neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı, neft, qaz və qaz kondensatının istehsalı, emalı və daşınması, neft və neft-kimya məhsullarının daxili və beynəlxalq bazarlarda satışı və təbii qazın Azərbaycandakı sənaye sahələrinə və əhaliyə çatdırılmasını həyata keçirir. (www.socar.az).

³²Səhmlərinin 51 faizi Azərbaycan hökumətinə məxsus olan açıq səhmdar cəmiyyətdir. ABB özünün ölkə daxilində fransıza, Rusiya, Gürcüstan və Qətərdəki törəmə bankları vasitəsilə bir sıra maliyyə məhsulları və xidmətləri təklif edən universal bankdır (www.ibar.az).

³³www.azal.az

³⁴www.metro.gov.az

³⁵www.railways.gov.az

³⁶www.caspar.az (yenilənir)

³⁷www.azersu.az

³⁸Həmçinin, bir neçə dövlət müəssisə üçün "online" rejimdə mövcuddur.

ii) Yerli idarəetmə orqanlarının büdcə vəziyyətinin mərkəzi hökumət tərəfindən nəzarət olunma dərəcəsi.

PI-8-də izah olunduğu kimi, bu ölçünü tətbiq etməmək nəzərdə tutulur. Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin səlahiyyətləri hökumət sektorunda əhəmiyyətli xüsusi çəkiyə malik deyil.

Qeyri-əhəmiyyətli Qiymət: Bələdiyyələr üçün ayrılan məbləğlər əhəmiyyətli olmadığından, bu ölçünü tətbiq etməmək nəzərdə tutulur.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-9	B+	A	Qiymətləndirmə metodu M1	2014-cü ildə icmal hesabatının maliyyə risklərinin hazırlanması səbəbindən 2008-ci illə müqayisədə irəliləyiş.
i)	B	A	Bütün əsas hökumət təşkilatları mərkəzi hökumətə rüblük maliyyə hesabatları və illik auditdən keçmiş hesabları təqdim edir. Mərkəzi hökumət maliyyə risk məsələlərini illik əsaslarla hesabat formasında tərtib edir.	Qiymət və icra üzrə yaxşılaşma müşahidə olunur. İcmal maliyyə riski hesabatı hazırlanır (2008-ci ildə DBİA qiymətləndirilməsi zamanı hazır olmadığı görünür).
ii)	A	NA	Yerli idarəetmə orqanları heç bir xidmət göstərmədiklərindən və dövlət xərclərinin olduqca cüzi hissəsinə sahib olduqlarından, bu göstərici PI-8-lə bağlı tətbiq edilmir,	2014-cü il üzrə qiymətin olmaması dəyişikliyin qiymətləndirilməməsi deməkdir.

PI-10: Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı

Göstəricinin izahı:

PI-10 sayılı göstərici dövlət büdcəsi və onun icrası barədə məlumatın ictimaiyyətə əlçatanlığını yoxlayır. Başa çatmış sonuncu maliyyə ili (2013) yoxlanılan dövr kimi götürülmüşdür.

(i) İctimaiyyətin informasiyaya çıxışı üçün mövcud olan elementlərin sayı (DXMH PMF spesifikasiyası əsasında).

Cədvəl 10 bu göstərici üzrə DXMH tələblərini əks etdirir və tələbin yerinə yetirilib-yetirilmədiyini müəyyənləşdirir. 2008-ci ilin qiymətləndirmə nəticələri müqayisə üçün cədvəldə təqdim olunur.

Cədvəl 10: İctimaiyyət üçün əlçatanlığın zəruri olduğu informasiya elementləri

Sənədlər	2008	2014
(i) İllik büdcə sənədləri: İctimaiyyət tərəfindən tam sənədlər toplusu qanunverici orqana təqdim olunan müvafiq vasitələrlə əldə edilə bilər.	No	BƏLİ. İlk variantı Maliyyə Nazirliyinin İnternet sahifəsində dərc edilmiş və bu barədə mətbuatda məlumat verilmişdir www.maliyye.gov.az/en . Vətəndaşlar üçün büdcə təlimatı Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanmışdır. Milli Məclisin müzakirələri ictimaiyyət üçün əlçatandır.
(ii) Cari ilin büdcə icrası hesabatı: Hesabatlar müntəzəm olaraq tərtib edildikdən sonra bir ay ərzində müvafiq vasitələrlə ictimaiyyətə təqdim edilir.	Bəli	BƏLİ. Rüblük hesabatlar internet sahifəsində yerləşdirilir və hesabatların verilməsi Büdcə Sistemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tələb olunur, Maddə 20.1. ³⁹
(iii) İlin sonuna aid maliyyə hesabatları: Bu hesabatlar audit başa çatdıqdan sonra altı ay ərzində müvafiq vasitələrlə ictimaiyyətə təqdim edilir.	Bəli	BƏLİ. 25 aprel. Hesabatlar təsdiq edildikdən sonra Nazirlər Kabinetinə və Hesablama Palatasına göndərilmişdir. 15 may. Hesabatlar Milli Məclisə təqdim edilmişdir. İyunun sonu. Milli Məclis icra hesabatına səs vermişdir. Bəli.
(iv) Kənar audit hesabatları: Mərkəzi hökumətin icmal əməliyyatları üzrə bütün hesabatlar audit başa çatdıqdan sonra altı ay ərzində müvafiq vasitələrlə ictimaiyyətə təqdim edilir.	No	XEYR. Audit hesabatları ictimaiyyətə açıqlanmır.
(v) Müqavilələrin bağlanması: Təqribən 100,000 ABŞ dolları dəyərində bağlanan bütün müqavilələr müvafiq vasitələrlə azı rüblük nəşr olunur.	Bəli	BƏLİ. Məlumat Müqavilə reyestrində mövcuddur. ⁴⁰
(vi) Əsas xidmət sahələri üzrə mövcud resurslar. İnformasiya, müvafiq vasitələrlə azı ildə bir dəfə, ən azı iki sektorlarla bağlı (məsələn, ibtidai məktəb və ya əsas sağlamlıq klinikaları kimi) ölkə əhəmiyyətli xidmət sahələri üzrə məlumatlar isə sorğu əsasında ictimaiyyətə çatdırılır.	No	BƏLİ. Bu məlumatlar büdcədə təmin edilir: Təhsil: 8.4.1 və Səhiyyə 8.5.1. Məlumatda həmçinin sorğu əsasında da təmin edilir.

³⁹ www.maliyye.gov.az/en

⁴⁰ www.tender.gov.az

Altı məlumat elementindən beşi mövcuddur. Kənar audit hesabatı zəruri sənədlər siyahısından ictimaiyyətə açıqlanmayan yeganə elementdir, halbuki Milli Məclisdən bu haqda qısa xülasə almaq olar.

Qiymət A: 6 əsas maliyyə məlumatları elementindən 5-i ictimaiyyətə açıqlanır.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-10	B	A	6 əsas maliyyə məlumatları elementindən 5-i ictimaiyyətə açıqlanır.	2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədən sonra əsas məlumatların iki əlavə elementi ictimaiyyətə açıqlanmışdır.

3.3 Büdcə dövrü

3.3.1 Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi

PI-11 illik büdcə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi

Göstəricinin izahı:

PI-11 sayılı göstərici illik büdcənin tərtib edilməsində müvafiqqaydaların mövcudluğu və tətbiq edilməsini, o cümlədən, siyasi rəhbərliyin və qanunverici orqanın iştirak səviyyəsini yoxlayır.

Aşağıdakı (i) və (ii) bəndləri qanunverici orqan tərəfindən təsdiq edilmiş sonuncu büdcəni (2014) nəzərə almışdır. (iii) bəndində isə son 3 maliyyə ili üzrə təsdiq edilmiş dövlət büdcələri (2012-2014) nəzərə alınmışdır.

(i) Sabit büdcə Təqviminin mövcudluğu və ona riayət olunma

Büdcə tərtibi prosesinin ən mühüm son tarixləri qanunda aydın şəkildə göstərilir.⁴¹ Qiymətləndirmənin əhatə etdiyi dövrdə həmin tarixlərə riayət edilmişdir. Tarixlər Cədvəl 11-də göstərilir.

Cədvəl 11: illik büdcənin hazırlanma təqvimi (büdcə dövrünün əsas mərhələləri)

Büdcə Dövrü	Tarixlər	Məsul qurumlar	Vaxta əməl edilibmi?
1. (n+1) ili üçün büdcə hazırlığı prosesi başlanması: Nazirlər Kabinetinin Sərəncamı	Yanvarın 3-cü həftəsi (n ili)	Nazirlər Kabineti	Bəli
2. (n+1) ili üçün orta müddətli büdcə proqnozunun (gəlirlər, xərclər, kəsir və kəsirin maliyyələşdirilmə mənbələri) ilkin variantı tərtib edilmiş iqtisadi və sosial inkişaf proqramı əsasında hazırlanmışdır.	15 martadək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi (İSN-in məlumatları əsasında)	Bəli
3. (n+1) ili üçün Dövlət və icmal büdcəsinin (orta müddətli xərc proqnozu) növbəti 3 il üçün icmal büdcə proqnozunun (+2, n+3 və n+4) ilkin variantları dəqiqləşdirilərək Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir (vahid büdcə təsnifatı və büdcə xərclərinin	15 aprelədək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi (İSN-in məlumatları əsasında)	Bəli

⁴¹Büdcə Sistemi haqqında Qanun, maddə 11.3, 11.5, 11.6, 11.8, 11.15, 11.16, 13, 15.3. Büdcə təqviminin ingilis versiyası Maliyyə Nazirliyinin İnternet sahifəsində yerləşdirilmişdir (www.maliyye.gov.az/en).

Büdcə Dövrü	Tarixlər	Məsul qurumlar	Vaxta əməl edilibmi?
funksional və inzibati təsnifatı şəkildə). Cari, kapital büdcə və investisiya büdcəsi Nazirlər Kabinetinə təqdim olunur.			
4. (n+1) ili üçün büdcə təlimatının və icmal büdcə (orta müddətli xərc proqnozu) növbəti 3 il (n+2, n+3 və n+4) üçün büdcə göstəricilərinin hazırlanması. Nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə paylanması. ilkin dövr variantında yalnız cari və kapital xərclər əhatə olunur, investisiya xərcləri isə əhatə olunmur.	1 mayadək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi	Bəli
5. Nazirliklər, şöbələr, idarələr büdcə layihəsini təlimat əsasında (baxın: yuxarıda 4) Maliyyə Nazirliyinə təqdim edirlər.	1 iyuladək (n ili)	Nazirliklər, şöbələr, idarələr	Bəli
6. (n +1) ili üçün dövlət büdcəsi və icmal büdcəsinin layihəsinin və növbəti üç il üçün icmal büdcə göstəricilərinin hazırlanması (n+2, n+3 və n+4). Müvafiq əlavələr də daxil olmaqla, onların Maliyyə Nazirliyinin rəhbərliyinə təqdim edilməsi.	5 sentyabradək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi	Bəli
7. (n +1) ili üçün dövlət büdcəsi və icmal büdcəsinin layihəsinin və növbəti üç il üçün icmal büdcə göstəriciləri (n+2, n+3 və n+4) Nazirlər Kabinetinə təqdim olunmalıdır.	15 sentyabradək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi	Bəli
8. n +1) ili üçün dövlət büdcəsi və icmal büdcəsinin layihəsi və növbəti üç il üçün icmal büdcə göstəriciləri (n+2, n+3 və n+4) Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdim olunmalıdır.	25 sentyabradək (n ili)	Nazirlər Kabineti	Bəli
9. Dövlət büdcəsi layihəsinin Milli Məclisə təqdim olunması.	15 oktyabradək (n ili)	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti	Bəli
10. Dövlət büdcəsi layihəsinin Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunması	20 dekabradək (n ili)	Milli Məclis	Bəli

Büdcə təqvimini aydındır və riayət olunur. Büdcədən maliyyələşən nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə bütün xərcləri, cari, əsaslı və investisiyaları əhatə edən bütün proqnozlarını hazırlamaq üçün 2 ay verilir (mayın 1-dən iyulun 1-dək).⁴²

⁴²Azərbaycanda kapital xərclərə avadanlıq və əsaslı təmir daxildir. Tikinti və digər layihələr istisna olunur və investisiya kimi nəzərdən keçirilir.

Qiymət A: Hərtərəfli və aydın illik büdcə təqvimini mövcuddur və ona riayət olunur. Bu, nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə öz ətraflı qiymətləndirmələrini vaxtında başa çatdırmaq üçün kifayət qədər vaxt (büdcə təlimatnaməsinə alındıqdan sonra ən azı səkkiz həftə) imkanı verir.

(ii) Büdcə sənədlərinin hazırlanmasına dair təlimat

Təlimat məktubu⁴³ hazırlanır və (n+1) büdcə ilindən əvvəlki (n) ilin may ayının 1-dək nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə göndərilir (büdcə təqvimini 4). Təlimat məktubu Nazirlər Kabineti tərəfindən nəzərdən keçirilərək təsdiq edilmiş aydın yuxarı hədlər (cari və əsaslı xərclər üçün⁴⁴) daxil edilir (büdcə təqvimini 3 və 7). Bu iki mərhələdən 2014-cü ilin büdcəsini hazırlayarkən istifadə edilmişdir.

Həmin təlimat məktubunda hər bir nazirlik, şöbə, idarə üçün ümumi yüksək hədd müəyyən edilir.⁴⁵ Dövlət investisiyaları üçün büdcə hazırlığı prosesi 2010-cu ilin təlimatına əsasən aparılır.⁴⁶ İnvestisiya proqramının hazırlanması üçün xüsusi müddətlər vardır və əsas son tarixlər Cədvəl 12-də verilmişdir. Onlar ümumi büdcə hazırlığı təqvimini üçün nəzərdə tutulmuş son tarixlərlə uyğundur və əsas son tarixlər 2014-cü ilin investisiya proqramının hazırlanması zamanı tətbiq olunmuşdur.

Cədvəl 12: Cədvəl 11: İnvestisiya proqramı üçün illik büdcənin hazırlanma təqvimini⁴⁷

İnvestisiyalarla bağlı Büdcə Təqvimini	Tarixlər	Məsul qurumlar	Vaxta əməl olunurmu?
1. Maliyyə Nazirliyi il üçün il üçün xərclər (n +1) ili və (n +2, n +3 və n +4) illəri üzrə dövlət investisiya xərclərinin ilkin nüsxəsini İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinə təqdim edir.	30 mart tarixinədək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi	Bəli
2. Təqdim olunmuş dövlət investisiya xərclərinin ilkin nüsxəsi əsasında, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi (n +1) ili və (n +2, n +3 və n +4) illəri üzrə ilkin investisiya proqramı layihəsi hazırlayır və Nazirlər Kabinetinə təqdim edir.	15 aprel tarixinədək (n ili)	İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi	Bəli
3. Maliyyə Nazirliyi (n +1) ili və (n +2, n +3 və n +4) illəri üzrə dövlət investisiya xərclərinin düzəliş edilmiş nüsxəsini İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinə təqdim edir.	20 iyun tarixinədək (n ili)	Maliyyə Nazirliyi	Bəli

⁴³ 2014-cü ilin büdcəsinin hazırlanması üçün təmimnamə 02/03/-67-2601 istinad sayı ilə 15 aprel 2013-ci il tarixdə tərtib edilmişdir. Təlimat məktubu Maliyyə naziri Samir Şərifov tərəfindən imzalanmışdır.

⁴⁵ 2013-cü ildə icra olunmuş investisiyalar Dövlət büdcəsinin 36%-ni təşkil etmişdir.

⁴⁶ Azərbaycan Respublikasının Dövlət İnvestisiya Proqramının Hazırlanması, İcrası, Monitorinqi və Qiymətləndirilməsinə dair Nizamanamə, 3.11 maddəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 239 sayılı, 17 Mart 2010-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

⁴⁷ Ibid, maddə 3.11, 3.12, 3.13, 3.14 and 3.15.

İnvestisiyalarla bağlı Bütçə Təqvim	Tarixlər	Məsul qurumlar	Vaxta əməl olunurmu?
4. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi (n +1) ili üzrə bütçə variantını təsdiqləmək məqsədilə Maliyyə Nazirliyinə təqdim olunmuş proqram layihəsini nazirliklər, şöbələr, idarələrlə müzakirə edir.	1 avqust tarixinədək (n ili)	İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi	Bəli
5. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi dəqiqləşdirilmiş layihəni Nazirlər Kabinetinə təqdim edir.	15 sentyabr tarixinədək (n ili)	İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi	Bəli

2. TəqdimDövlət investisiya xərclərinin ilkin cild Mövzu, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi il üçün ilkin layihəsi investisiya proqramını hazırlayır (n +1) və il (n +2, n +3 və n +4) və Nazirlər Kabineti təqdim

3. Maliyyə Nazirliyi il üçün Dövlət İnvestisiya il üçün xərclər (n +1) vəüvvü İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi düzəliş cild təqdim(n +2, n +3 və n +4)

Maliyyə Nazirliyi Dövlət investisiya proqramları üçün yuxarı hədləri müəyyən edir. Həmin yuxarı hədlər əsasında, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi Nazirlər Kabinetinə təqdim edilən investisiya proqramının layihəsini hazırlayır. Maliyyə Nazirliyi düzəliş edilmiş yuxarı hədləri İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinə təqdim edir. İnvestisiya proqramı layihəsi dəqiqləşdirilmiş layihələr əsasında yekunlaşdırılır və yenidən Nazirlər Kabinetinə təqdim olunur.

İnvestisiya proqramlarının hazırlanma prosesi Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilən yuxarı hədlər əsasında tənzimlənir.

Qiymət A: Hərtərəfli və aydın bütçə təlimat məktubu təqdim edilməzdən əvvəl Nazirlər Kabinetinin təsdiqlədiyi yuxarı hədləri əks etdirməklə nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə göndərilmişdir.

(iii) Qanunverici orqan tərəfindən bütçənin vaxtında təsdiqlənməsi

Son 3 bütçə (2012, 2013 və 2014) ilə əlaqədar Dövlət bütçəsinin Milli Məclis tərəfindən təsdiqi müvafiq Maliyyə İlinin (2011, 2012 və 2013) başlanmasınadək əldə olunmuşdur.⁴⁸

Cədvəl 13: 2011 – 2013-cü illər üzrə bütçə təsdiqi tarixləri

Maliyyə ili Bütçəsi	TƏSDİQLƏNMƏ TARİXİ
2012	6 Dekabr 2011
2013	30 Noyabr 2012
2014	22 Noyabr 2013

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının 2011, 2012 və 2013-cü ilin Dövlət Bütçəsi haqqında Qanunları

⁴⁸Bu hüquqi öhdəlikdir, Konstitusiya (2009), maddə 109 2 and Bütçə Sistemi haqqında Qanun, maddə 13.

Qiymət A: Qanunverici orqan bu qiymətləndirilmənin əhatə etdiyi bütün illər üçün büdcəni maliyyə ilinin başlamasınadək təsdiq etmişdir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-11	B+	A	Qiymətləndirmə metodu M2	Büdcə sənədlərinin hazırlanması üzrə düzəliş edilmiş qanunvericilik əsasında təkmilləşdirilmiş icra
i)	A	A	Hərtərəfli və aydın illik büdcə təqvimə mövcuddur və ona riayət edilir. Bu, büdcə nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə büdcə təlimatnaməsini aldıqdan sonra ən azı səkkiz həftə ərzində ətraflı proqnozlarını başa çatdırmaq imkanı verir.	Büdcə icrası ilə bağlı dəyişiklik baş verməmişdir.
ii)	C	A	Büdcə təlimatının təqdim edilməsi üçün Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq olunan yuxarı hədləri əks etdirən hərtərəfli və aydın büdcə təlimatı nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə göndərilmişdir.	Əsasən yeni qanunvericiliyin (239 sayılı, 17 mart 2010-cu il tarixli Prezident Fərmanı) qəbul edilməsi və həyata keçirilməsi sayəsində icra vəziyyətinin yaxşılaşması
iii)	A	A	Qanunverici orqan bu qiymətləndirilmənin əhatə etdiyi bütün illər üçün büdcəni maliyyə ilinin başlamasınadək təsdiq etmişdir.	İcra vəziyyəti ilə bağlı heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.

PI-12 Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və büdcə tərtibatında çoxillik perspektiv

Göstəricinin izahı:

PI-12saylı göstərici aşağıdakılar üzrə qabaqcıl metodların mövcudluğu və onlardan istifadəni yoxlayır - dövlət sektorunda büdcə tərtibatı, o cümlədən, orta dövr üzrə proqnozların verilməsi, funksional xərclərin müəyyən edilməsi, məqbul borcun səviyyəsinin təhlili, müvafiq sektorlar üzrə strategiyaların hazırlanması və investisiya yönümlü layihəbütçələrinin orta dövr proqnozlarında nəzərdə tutulması.

i) göstəricisi başa çatmış son 2 Maliyyə İlini (2012 və 2013), ii) göstəricisi başa çatmış son 3 Maliyyə İlini (2011, 2012 və 2013), iii) və iv) göstəriciləri isə başa çatmış son büdcə ilini (2013) nəzərə alır.

i) **Uzunmüddətli maliyyə proqnozlarının və funksional ayırmaların hazırlanması**

(n) ilində Milli Məclisə təqdim edilən İcmal büdcə (n +1) büdcə ilinə dair məlumatlar və daimi əsaslarla üç illik (n +2, n +3 və n +4) proqnozlar daxildir. Dörd illik büdcə proqnozları gəlir və xərcləri əhatə edir və iqtisadi və funksional təsnifatlar əsasında təqdim olunur.⁴⁹ Azərbaycan Respublikası üzrə orta müddətli büdcə tərtibatı daha səmərəli proqnozlaşdırma səbəbiylə təkmilləşməkdədir.

Büdcə təşkilatları 4 illik geniş proqnoz hazırlayır, mütəmadi olaraq məzmunu, o cümlədən, dövlət proqramlarına verdikləri töhvələri yeniləyir. Uzun müddətli proqnozlar ilə illik büdcənin yuxarı həddinin müəyyən edilməsi arasında aydın əlaqə mövcud deyil.

Qiymət C↑: Məcmu maliyyə proqnozları, iqtisadi və funksional təsnifatın əsas kateqoriyalarına əsasən, illik növbələnmə əsaslarla 4 il üçün hazırlanır. Uzun müddətli proqnozlar ilə illik büdcənin yuxarı həddinin müəyyən edilməsi arasında aydın əlaqə mövcud deyil.

ii) **Borc dayanıqlığı səviyyəsi təhlilinin həcmi və tezliyi**

BVF Maddə IV üzrə məsləhətləşmələr apararkən 2011 və 2013-cü illərdə borc dayanıqlığını təhlil etmişdir.⁵⁰

Qiymət B: Xarici və daxili borc üzrə borc səviyyəsinin dayanıqlığının təhlili 2011-2013-cü illər ərzində iki dəfə həyata keçirilmişdir.

iii) **Cari və investisiya xərclərinin uzunmüddətli xərc formalaşdırılması ilə birlikdə sahə strategiyalarının mövcudluğu**

Azərbaycan Respublikasında sahə strategiyaları hazırlanır. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” *İnkişaf Konsepsiyasında* təhsil, səhiyyə, kənd təsərrüfatı, regional inkişaf, ekologiya, turizm, enerji və sənaye sahələri üzrə xüsusi strategiyalar əksini tapır. Müvafiq sahələr üzrə tərtib edilmiş strategiyaların bütün dövrü üzrə maliyyə təminatı heç də hər zaman tam hesablanmır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bəzi sektorlar üzrə, daha doğrusu, təhsil, səhiyyə və sosial müdafiə sektorlarında 2012-2015-ci illər üzrə cari xərclərin maliyyə tutumu bütün xırdalıqları ilə hesablanmışdır⁵¹.

⁴⁹İstinad edin: PI-5.

⁵⁰BVF-in Ölkə üzrə 12/5 sayılı, 18 yanvar 2012-ci il tarixli hesabatı, səh. 33-38; BVF-in Ölkə üzrə 13/164 sayılı, 19 iyun 2013-cü il tarixli hesabatı, səh. 38-42.

⁵¹Maliyyə Nazirliyi tərəfindən DXMH komandasına təqdim olunmuş 2012-2015-ci illər üzrə sosial xərclərə dair məlumatlar

Hər bir strategiya büdcə icrası prosesində illik əsaslarla həyata keçirilir. Hər bir nazirlik ($n + 1$) ili və sonrakı üç il üçün ($n + 2$, $n + 3$ və $n + 4$) büdcə ili üzrə öz sektoru üçün xərcləri hesablayır. Strategiyaların hazırlanmasında Gələcəyə Baxış 2020 inkişaf konsepsiyası milli prioritet sahələri üçün təməl rolunu oynayır. Maliyyə Nazirliyi həmin xərc tərtibatlarını nəzərdən keçirir və cari xərclərin elementlərini tətbiq edir. Strategiyanın illik icrası maliyyə proqnozları ilə uyğundur və hər il növbəlilik əsaslarla həyata keçirilir.

İllik maliyyə təminatının hesablanması və yuxarıda qeyd edilən orta müddətli proqnozların yenilənməsindən başqa əsaslı xərclərin də maliyyə təminatı cari strategiya və investisiyaları özündə əks etdirən dövlət investisiya proqramları vasitəsilə hesablanır. Əsaslı xərclərin maliyyə tutumunun hesablanmasına dair ən son məlumat 2014-2017-ci illəri əhatə edir. Sözügedən məlumat hər il bir ildən digər ilə keçirilməklə yenilənir, hər dəfə yeni il nəzərə alınır və yeni inkişaf istiqamətlərinə uyğun olaraq əvvəlki proqnozlara dəyişiklik edilir. Maliyyələşdirmə mənbələri aydın müəyyən olunub⁵².

Qiymət D↑: Sektor strategiyaları bütün sektorlar üzrə hazırlanır. Strategiyaların bütün müddəti üzrə cari və əsaslı xərclər üzrə maliyyə tutumu tam hesablanmır. Lakin buna baxmayaraq, bəzi sahələr üzrə, xüsusən də, təhsil, səhiyyə və sosial müdafiə sektorunda cari xərclərin maliyyə tutumu bütün xırdalıqları ilə hesablanır.

iv) İnvestisiya büdcəsi və gələcək xərc proqnozları arasında əlaqələr

Hər il Maliyyə Nazirliyi İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyinə ($n + 1$) büdcə ili və $n + 2$, $n + 3$ və $n + 4$ illəri üzrə investisiya üçün yuxarı xərc hədləri haqqında məlumat verir. Bu, 2010-cu ildən hüquqi öhdəliyə çevrilmişdir.⁵³ Bu rəqəmlər əsasında, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi ($n + 1$) büdcə ili və $n + 2$, $n + 3$ və $n + 4$ illəri üzrə investisiya büdcəsinin ilkin variantını hazırlayır.⁵⁴ Maliyyə Nazirliyi proqramı təsdiq edir, cari xərcləri hesablayır və onları orta müddətli büdcə planlarına daxil edir.

İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi tərəfindən hazırlanan investisiya proqramında Maliyyə Nazirliyinin son qiymət hədləri və nazirliklərin verdiyi qiymətlər əks etdirir. Nazirliyin verdiyi qiymətlər onların müvafiq sektorlarına dair strategiya və büdcə ili və növbəti üç il üzrə strategiyanın həyata keçirilməsi əsasında investisiyaların/layihələrin xərc tərtibatını qiymətləndirir.

⁵²Maliyyə Nazirliyi, Dövlət İnvestisiya Proqramı çərçivəsində vəsait ayırmaları, 2014-2017-ci illər üzrə məlumat PEFA qiymətləndirmə qrupuna təqdim edilmişdir.

⁵³ Azərbaycan Respublikası Dövlət İnvestisiya Proqramının hazırlanması, icrası, monitorinqi və qiymətləndirilməsinə dair Nizamnamə, maddə 3.11. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 239 sayılı, 17 mart 2010-cu il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

⁵⁴Layihə 4 ildən artıq davam etdikdə də xərclər hesablanır.

Qiymət B: Əhəmiyyətli investisiyaların əksəriyyəti müvafiq sektor strategiyaları və cari nəzərdə tutulmamış xərclər əsasında seçilir. Sektor ayırmalarına uyğun olaraq onlar sektor üzrə maliyyə planı proqnozlarına daxil edilir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-12	D+	C+	Qiymətləndirmə metodu M2	Büdcənin cari və investisiya aspektləri üzrə xüsusilə makroiqtisadi proqnozlaşdırma və qurumlar arasındakı münasibətlər üzrə icra vəziyyətinin təkmilləşdirilməsi.
i)	C	C↑	Məcmu maliyyə proqnozları, iqtisadi və funksional təsnifatın əsas kateqoriyaları əsasında, illik növbəlilik əsaslarla 4 il üçün hazırlanır. Uzunmüddətli proqnozlarla illik büdcə hədlərinin sonrakı parametrləri arasında aydın əlaqə yoxdur.	Daha dəqiq makroiqtisadi proqnozlar sayəsində büdcə icrası ilə bağlı təkmilləşmə müşahidə olunur.
ii)	Aid deyil	B	Xarici və daxili borc üzrə borc dayanıqlığı səviyyəsinin təhlili 2011-2013-cü illər ərzində iki dəfə həyata keçirilmişdir.	2005-2007-ci illəri əhatə edən üç il ərzində dövlət borcu əhəmiyyətli dərəcədə olmadığından, bu göstərici qiymətləndirilməmişdir.
iii)	D	D↑	Sektor strategiyaları bütün sektorlar üzrə hazırlanır. Strategiyaların bütün müddəti üzrə cari və əsaslı xərclər üzrə maliyyə tutumu tam hesablanmır. Lakin buna baxmayaraq, bəzi sahələr üzrə, xüsusən də, təhsil, səhiyyə və sosial müdafiə sektorunda cari xərclərin maliyyə tutumu bütün xırdalıqları ilə hesablanır.	Əsaslı və cari xərclərin maliyyə tutumunun hesablanması nisbətən artması bu sahədə irəliləyişin əldə edilməsinə səbəb olmuşdur.
iv)	D	B	Əhəmiyyətli investisiyaların əksəriyyəti müvafiq sektor strategiyaları və cari xərclərin nəticələri əsasında seçilir. Sektor ayırmalarına uyğun olaraq onlar sektor üzrə maliyyə planı proqnozlarına daxil edilir.	Büdcə icrası ilə bağlı aydın irəliləyiş müşahidə olunur (Prezidentin 329 sayılı, 17 mart 2010-cu il tarixli yeni Fərmanına istinadən). Sonuncu Maliyyə Nazirliyi və iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyindən büdcə prosesində qarşılıqlı əməkdaşlıq etməyi tələb edir.

3.3.2 Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət

PI-13 Vergi ödəyicilərinin öhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı

Göstəricinin izahı:

PI-13 göstəricisi ümumi vergi qanunvericiliyini nəzərdən keçirir və aşağıdakı sahələri yoxlayır – vergi qanunvericiliyində vergiödəyicisinin üzərinə düşən öhdəliklərin aydın izahı; vergiödəyicilərinin öz öhdəliklərini yerinə yetirməsi üçün lazımi məlumatlara malik olması; səhv və ya ədalətsiz qərarlar verildikdə qərarın müzakirə edilməsi və qərardan şikayət verilməsi üçün lazımi mexanizmlərin mövcudluğu.

(i) Vergi öhdəliklərinin aydınlığı və əhatəliliyi

Azərbaycan Respublikası və NMR-ın büdcəsinə ödənilən və orada toplanan əsas gəlir növləri vergilər, gömrük rüsumları DSMF-ə ödənilən sosial təminat fondu ayırmalarından ibarətdir.

Cədvəl 14-də ümumiləşdirildiyi kimi, birbaşa və dolaylı vergilər VN tərəfindən, gömrük rüsumu və idxal ƏDV-si, aksizi və yol vergiləri (yük maşınlarına aid) DGK tərəfindən, sosial sığorta ayırmaları isə DSMF tərəfindən toplanır.

Cədvəl 14: Vergi və digər ödəmələrin toplanması üzrə məsuliyyət

	Vergilər Nazirliyi	Dövlət Gömrük Komitəsi	Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
Gəlir vergisi	X		
Mənfəət vergisi	X		
ƏDV	X	X (idxal)	
Aksiz	X	X (idxal)	
Əmlak vergisi	X		
Torpaq vergisi	X		
Mədən vergisi	X		
Sadələşdirilmiş vergi	X		
Yol vergisi	X	X (avtomobillər)	
Gömrük rüsumları		X	
Sosial ayırmalar			X

Mənbə: vergi, gömrük və digər ödəmələr üzrə qanunvericilik

ƏDV, gəlir və mənfəət vergisi və ödənişlər bəyannamə əsasında birbaşa mənbədən toplanır. Torpaq, mədən və əmlak vergisi isə bildiriş və bəyannamə əsasında toplanılır.

Vergi öhdəlikləri *Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi (Vergi Məcəlləsi)* əsasında müəyyən edilir və həyata keçirilir⁵⁵, Gömrük rüsumları *Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi (Gömrük Məcəlləsi)* ilə tənzimlənir⁵⁶, və məcburi dövlət sosial sığorta ayırmaları isə “Sosial sığorta haqqında” *Azərbaycan Respublikasının Qanunu* ilə tənzimlənir⁵⁷.

Vergi Məcəlləsinə 2000-ci ildə qəbul edildikdən sonra 35 dəfə əlavə və dəyişikliklər edilmişdir. Gömrük Məcəlləsinə ən son 2010-cu ildə olmaqla, qəbul edildiyi 1997-ci ildən bəri 23 dəfə əlavə və düzəlişlər edilmişdir. “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa qəbul olunduqdan sonra 24 dəfə düzəlişlər edilmişdir. Vergidən azadolmalar müxtəlif məəcəllələrlə təsbit edilsə də, aydın başa düşüləndir və qanunların bütövlüyünü pozmur və ya vergidən yayınma və vergilərin toplanması ilə bağlı pozuntu hallarına rəvac vermir.

Bəzi vergilər eyni iqtisadi əməliyyatlar üzrə vergi ödəyicisinə müxtəlif vergi ödəyicisi qruplarına fərqli yanaşmaya imkan verir. Məsələn, əməliyyatları 120,000 manatlıq həddən aşağı olan müəssisələr gəlir, mənfəət vergisi və ƏDV əvəzinə sadələşdirilmiş vergi və ya ümumi gəlir vergisi ödəmək üçün seçim edə bilər.

Çoxsaylı düzəlişlərə baxmayaraq qanunvericilik və prosedurlar hərtərəfli və əsasən aydındır. Vergilər Nazirliyi cari və perspektiv vergi tədbirlərini müzakirə etmək məqsədilə hökumət, özəl sektor, qeyri-hökumət təşkilatları və əsas mühasibat və audit şirkətlərinin nümayəndələri ilə əməkdaşlıq edir. Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə nəzərdə tutulan cərimələri xüsusi qaydada tətbiq etmək mümkündür və bu da ictimaiyyət üçün hər zaman aydın olmur.

Qiymət B: Bütün əsas vergilər üzrə qanunvericilik və prosedurlar aydın şəkildə ifadə edilmişdir. Məhdud sayda xüsusi səlahiyyətlər mövcuddur lakin onlar heç də hər zaman ictimaiyyət üçün aydın deyil.

(ii) Vergi öhdəlikləri və inzibati prosedurlar haqqında məlumatların vergi ödəyicisi üçün əlçatanlığı

Vergi ödəyiciləri bütün qanunvericilik aktlarını öhdəliklərin ətraflı izahı ilə birlikdə müvafiq qurumların internet səhifələrində⁵⁸ və vergi broşuraları şəklində asanlıqla əldə edə bilərlər. Zərurət olduqda, mediada informasiya kampaniyaları da təşkil edilir.

⁵⁵ Azərbaycan Respublikasının 905-IG sayılı, 11 iyul 2000-ci il tarixli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir.

⁵⁶ Yeni Gömrük Məcəlləsi 164-IVQ sayılı, 24 iyun 2011-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə təsdiq edilmiş, 1 yanvar 2012-ci ildən qüvvəyə minmişdir.

⁵⁷ Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 fevral 1997-ci il tarixli Fərmanı və Fondun ödənişlərini tənzimləmək məqsədilə hazırlanmış qaydalar əsasında təsdiq edilmişdir.

⁵⁸ Vergilər Nazirliyinin internet ünvanı: <http://www.taxes.gov.az/?lang=eng> Dövlət Gömrük Komitəsinin internet ünvanı: <http://customs.gov.az/en/>

Hər bir bölgədə vergi ödəyicilərini pulsuz məsləhətlə təmin etmək üçün Vergilər Nazirliyi, səlahiyyətli özəl şirkətlər, nümayəndələr və məsləhətçilər tərəfindən seminarlar keçirilir. Vergilər Nazirliyi, misal üçün, məktəblərdə kampaniyalar keçirməklə və ticarət yarmarkalarında öz stendi ilə iştirak etməklə, potensial gələcək vergi ödəyiciləri ilə ünsiyyət yaradır.

Bununla yanaşı, Vergilər Nazirliyi vergi ödəyicilərinin öz öhdəliklərinə riayət etməsinə köməklik göstərmək üçün vergi qanunvericiliyinin tətbiqi ilə bağlı vergi ödəyicilərini məlumatlandırmaq məqsədilə, 54 xidmət və çağrı mərkəzi yaratmışdır. Telefon zəngləri və/yaxud xidmət mərkəzlərinə müraciətlər bütün vətəndaşlar üçün pulsuzdur. Mərkəzlər tərəfindən göstərilən xidmətlərə daxildir:

- şifahi sualların cavablandırılması
- hesabatların, ərizələrin, arayışların və digər sənədlərin tərtib edilməsi
- e-bəyannamələrin göndərilməsi
- şəxsi hesab profili və vergi borcları haqqında məlumatların verilməsi.

Vergilər Nazirliyinin keçirdiyi rəy sorğusuna görə, yaxşı təlim keçmiş məmur heyətindən təşkil olunmuş xidmət mərkəzləri və göstərilən xidmətlərdən istifadəçi məmnuniyyəti 95 faiz qiymətləndirilir.

Ölkədə vergi məsələləri üzrə vahid əlaqə mərkəzi təmin etmək məqsədilə, 2014-cü ilin sonunadək digər dövlət administrasiyalarının (7 nazirlik) zəng mərkəzinə qoşulacaqları gözlənilir.

Qiymət A: İctimaiyyət müxtəlif mənbələr vasitəsilə bütün əsas vergilər üzrə vergi öhdəlikləri və inzibati proseduralar, gömrük rüsumları və digər ödəmələr barədə cari məlumatlara istifadəçi üçün rahat və asan çıxışa malikdirlər. Ölkədəki xidmət mərkəzləri vasitəsilə fəal maarifləndirmə kampaniyaları və şəxsi məsləhət imkanları təmin edilir.

(iii) Vergi müraciətləri mexanizminin mövcudluğu və işlək olması

Vergilər Nazirliyi, DGK və DSMF-in qərarlarında qarşı şikayət vermək qaydaları müvafiq qanunvericilikdə təsvir edilir.⁵⁹Şikayətlər iyerarxik üstünlük əsasında qərarı qəbul etmiş vəzifəli şəxsə yönəldilir və orqana şikayət oxşar şikayəti eyni zamanda və ya sonradan məhkəməyə təqdim etmək hüququnu istisna etmir.

⁵⁹ *Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi (Vergi Məcəlləsi)*, Qanun №.905-IQ, fəsil VI. "Vergi orqanlarının qərarlarından (aktlarından) və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətləri və ya fəaliyyətsizliyindən şikayət", Maddə 62, "Şikayət qaydaları", Maddə 63 "Şikayətə vergi orqanında baxılması", Maddə 64 "Məhkəmə müraciətlərə baxılması". Oxşar prosedurlar DGK-nin Gömrük Məcəlləsində də nəzərdə tutulur.

Şikayətlər qiymətləndirilmiş məbləği ödəməklə bağlı hər hansı bir fəaliyyət və ya öhdəliyə xitam verməsə də, qərar nəzərdən keçirilərkən cərimə ödəmək tələb olunmur. Müraciətin alındığı tarixdən sonra 30 gün ərzində müraciətlərə yazılı cavab vermək tələb olunur.

Vergilər Nazirliyinin Vergi Apelyasiya Şurası qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq, şikayətlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada qəbulunu, onların baxılmasını və koordinasiyasını təmin edir. Vergilər Nazirliyi tərəfindən idarə edilən koordinasiyalı müraciət bazası mövcud olsa da, məhkəmələrdən başqa şikayətlərə baxan heç bir müstəqil orqan fəaliyyət göstərmir. Şikayətlərin məhkəmələrə yönləndirilməsi ilə bağlı olduqca az hal məlumdur və əlaqədar xərclərin müraciətlərin sayını nə dərəcədə azaltdığını və ya vergi ödəyicilərinin inzibati müraciət tədbirlərindən məmnunluq səviyyəsini müəyyən etmək mümkün deyil. Buna bənzər appelyasiya şurası DGK-də yoxdur.

Qiymət B: Qanunvericilik əsasında təsis edilmiş və tam funksional mərkəzləşdirilmiş müraciət bazası mövcuddur. Lakin, görülmə tədbirlərin ədalətliliyini və səmərəliliyini qiymətləndirmək mümkün deyil və müraciətlərə baxmaq üçün məhkəmə sistemindən başqa heç bir müstəqil orqan fəaliyyət göstərmir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-13	B	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	Son qiymətləndirmədən sonra, vergi ödəyicilərinə asanlıqla əlçatan məlumatların təmin edilməsinə ciddi diqqət yetirilmiş və daha yüksək qiymətin verilməsi ilə nəticələnmişdir.
i)	B	B	Bütün əsas vergilər üzrə qanunvericilik və prosedurlar hərtərəflidir və yaxşı müəyyən edilmiş və məhdud sayda xüsusi səlahiyyətlər göstərməklə aydındır, lakin xüsusi səlahiyyətlər heç də hər zaman ictimaiyyət üçün aydın deyil.	Əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir.
ii)	B	A	Vergi ödəyiciləri müxtəlif mənbələr vasitəsilə bütün əsas vergilər üzrə inzibati prosedurlar və vergi öhdəliklərinə dair cari məlumatlara hərtərəfli və istifadəçi üçün rahat çıxışa malikdirlər. Ölkə ərazisindəki xidmət mərkəzləri vasitəsilə vergi ödəyiciləri üçün aktiv maarifləndirmə kampaniyaları həyata keçirmək və şəxsi məsləhət imkanları mövcuddur.	Vergi ödəyicilərini daha yaxşı informasiya və məsləhət imkanları ilə təmin etmək məqsədilə yeni xidmət və zəng mərkəzləri təsis edilmişdir.
iii)	B	B	Qanunvericilik əsasında təsis edilmiş və tam funksional mərkəzləşdirilmiş müraciət bazası mövcuddur. Lakin, görülməli tədbirlərin ədalətliliyini və səmərəliliyini qiymətləndirmək mümkün deyil və müraciətlərə baxmaq üçün məhkəmə sistemindən başqa heç bir müstəqil orqan fəaliyyət göstərmir.	Əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir.

PI-14 Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi tədbirlərin səmərəliliyi

Göstəricinin izahı:

PI-14 sayılı göstərici vergi sistemindəki nəzarət mexanizmlərini, o cümlədən sistemin bütövlüyünü təmin etmək üçün görülmə tədbirlərin effektivliyini yoxlayır. Vergi ödəyicisinin qeydiyyat, cərimələrin, audit və istintaqın effektivliyi kimi məsələlər də nəzərə alınır.

(i) Vergi ödəyicisinin qeydiyyat sisteminə **nəzarət** mexanizmləri Hüquqi şəxslərin onlayn qeydiyyatına 2012-ci ilin fevral ayından start verilsə də, 2011-ci ilin iyul ayından etibarən fiziki şəxslər internet vasitəsilə vergi ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçə bilərdilər. Vergi ödəyiciləri qeydiyyat müraciətlərini vahid qeydiyyat orqanına təqdim edir və 2 gün ərzində qeydiyyat sənədlərini əldə edirlər, elektron müraciət edildikdə isə dərhal qeydiyyata alınır.

Vergi ödəyicisinin eyniləşdirmə nömrəsi (VÖEN) vergilərin bütün növləri üzrə vergi ödəyicilərinə verilir və Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində universaldır.

Qeydiyyat Bakı Şəhər Vergilər Departamentinin Kommersiya Hüquqi Şəxslərin Qeydiyyatı İdarəsi, 12 regional vergi idarəsi və NMR-nin Vergilər Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

Avtomatlaşdırılmış məlumat mübadiləsinə imkan verən elektron interfeyslə sözü gedən məlumat bazası Dövlət Statistika Komitəsi (DSK), DGK, DSMF və banklarla əlaqəyə malikdir. DGK və VN arasında əlaqə mövcuddur və vergi ödəyiciləri haqqında müvafiq məlumatlar hər iki qurum tərəfindən əldə edilə bilər. Həmin qeydiyyat bazasının 2014-ci ilin sonunadək əksər əlaqədar nazirliklərlə əlaqəsinin təmin ediləcəyi gözlənilir.

On iki ardıcıl ay ərzində əməliyyatlarının həcmi 120.000 manatdan çox olan vergi ödəyiciləri ƏDV ödəyiciləri kimi qeydiyyatdan keçməlidir. Vergilər Nazirliyinin təcrübəsi və bu sahə üzrə apardığı araşdırmalar sayəsində Azərbaycanda ƏDV ödəyicilərinin qeydiyyatı effektiv şəkildə həyata keçirilir.

Qiymət A: Vergi ödəyicisinin qeydiyyat prosedurları səmərəlidir. Qeydiyyat bazası hərtərəflidir və digər aidiyyəti dövlət məlumat bazaları ilə birbaşa bağlantısı vardır.

(ii) Qeydiyyat və bəyannamə öhdəliklərinin pozulmasına görə tətbiq edilən cəzaların effektivliyi

İnzibati qaydaların pozulmasına görə ümumi müddəalar Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsaslanan İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə

tutulmuşdur⁶⁰. Məcəllədə vergi ödənişləri (Fəsil XX) və gömrük (XXI) qaydalarının pozulmasına görə müvafiq müddəalar nəzərdə tutulmuşdur. Gömrük Məcəlləsində⁶¹ isə pozuntu hallarına görə xüsusi müddəalar nəzərdə tutulmayıb, bu da o deməkdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 209-cu maddəsi ilə tənzimlənən gömrük rüsumlarının ödənilməsindən yayınma hallarından başqa digər pozuntu halları İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

Vergi öhdəliklərini yerinə yetirməyən şəxslərə qarşı Vergi Məcəlləsində müxtəlif sanksiyalar nəzərdə tutulmuşdur, lakin sanksiya vermək səlahiyyəti və vergi borcları məsələləri müstəqil və ayrı-ayrılıqda tənzimlənmir. Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsi vergidən yayınmaya görə sanksiyalar nəzərdə tutur.

Cərimələr faizə əsaslanmaqla iri məbləğlər üçün daha çoxdur, bununla belə, pozuntu halının ciddiliyini nəzərə almaqla cərimə tətbiq edilmir. Məsələn, bilərəkdən saxtakarlıq edənlərə qarşı tətbiq edilən cərimə ehtiyatsızlıqdan səhvə yol vermiş şəxslərə qarşı tətbiq edilən cərimə məbləği ilə eynidir. Məlumat verməklə bağlı qaydalara riayət edilməməsi, müqavimət göstərilməsi və ya müdaxilə hallarına yol vermək kimi xüsusi hallara görə qanunda cərimə nəzərdə tutulmayıb.

Vergi orqanlarının vergiləri vaxtında ödəməyən şəxslərdən faiz tutmaq və sanksiyalar və inzibati cərimələr tətbiq etmək hüququ vardır. Lakin, vergi ödəyicilərini vergidən yayınmaqdan çəkindirəcək qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş məbləğlər çox aşağıdır. Həmçinin, sanksiyaların tətbiqi üçün iddia müddəti çox qısadır.

Vergi qanununda vergi qanunun pozulması müqabilində sanksiyaların tətbiqi ilə bağlı müddəalar vardır⁶². Lakin, vergilərin ödənilməməsi müqabilində cərimələrlə bağlı olduqca az fakt mövcuddur. Vergidən yayınmaya görə cinayət məsuliyyəti olduqca cüzi məbləğ olan 2000 manatdan yüksək hər hansı məbləğ üçün nəzərdə tutula bilər və onlara ciddi şəkildə yanaşılsa məhkəmələrin yüklənməsinə səbəb ola bilər. Hüquqi tədbirlərin məqsədəuyğunluğu və səmərəliliyini müəyyən etmək məqsədilə səlahiyyətli orqanlar müəssisənin ölçüsünü, borc və daha ümumi iqtisadi göstəriciləri nəzərə almaqla qərar verirlər..

Qiymət C: Qanun pozuntusuna görə cərimələr mövcuddur, lakin cərimələrin real təsirini artırmaq üçün onların strukturu və tətbiq edilmə səviyyəsinə zəruri dəyişikliklər etmək lazımdır.

⁶⁰ Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi (906-İG sayılı və 11 iyul 2000-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilmişdir)

⁶¹ Azərbaycan Respublikasının 24 iyun 2011-ci il tarixli və 164-İVQ sayılı qanunu ilə təsdiq edilmiş Gömrük Məcəlləsi, 1 yanvar 2012-ci ildə qüvvəyə minmişdir

⁶² *Vergi Məcəlləsi*, 905-İG sayılı Qanun, V fəsil, "Vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət". Vergi bəyannaməsinin verilməməsinə görə qeydiyyatdan keçməməyə görə 8 maddə üzrə sanksiyalar nəzərdə tutulur.

(iii) Vergi auditinin planlaşdırılması və monitorinqi və dələduzluq hallarını araşdıran proqramlar

Vergi nəzarəti səyyar və ya kameral formada həyata keçirilir və Vergilər Nazirliyi vergi yoxlamasının başlanmasından ən azı on beş gün əvvəl vergi ödəyicisinə bildiriş göndərdiyindən, vergi ödəyicilərinin hüquqları qorunur. Bu cür yoxlamalar müstəsna hallar istisna olmaqla, 30 gündən artıq davam edə bilməz.

Yoxlamalar risk amillərinin təhlilinə əsaslanır. Vergi bəyannamələri vaxtında təqdim edilmədikdə, yayınma halı ilə bağlı şübhələr olduqda və ya vergi yoxlaması sənədində yanlış məlumat aşkar edildikdə, gözlənilməyən vergi yoxlamaları baş verə bilər.

Elan olunmamış öhdəliklərlə bağlı vergi ödəyicilərinin sayı, sahədən kənar vergi yoxlamalarının sayı və yoxlamalar nəticəsində əldə edilən əlavə gəlir baxımından, 2010-cu ildən bəri kameral vergi yoxlamalarının nəticələrində yaxşılaşma qeydə alınmışdır.

Səyyar vergi yoxlamalarının sayı 2011-ci ildən etibarən azalmışdır. Lakin aşkarlanan pozuntu halları və yığılan əlavə vəsaitlər artmışdır. Gələcək araşdırmalar üçün vergi ödəyicilərini müəyyənləşdirmək məqsədilə vergi ödəyicilərinin uçot məlumatlarının kompüterləşdirilməsi işi inkişaf edir və Vergilər Nazirliyi tərəfindən səmərəli şəkildə istifadə edilir.

Azərbaycan Respublikasında vergi və gömrük riskinin qiymətləndirilməsi məqsədilə İƏİT-in təlimatlarından istifadə olunur. Həmin təlimatlar aşağıdakılara əsaslanır:

- Üfüqi təhlil – media və digər məlumatlardan istifadə edilməsi
- İctimai dəstək – istehlakçılar haqqında məlumatlardan, vergi-kansaltinq təşkilatları və digərlərindən istifadə
- Digər dövlətlərin vergi orqanlarından məlumat əldə edilməsi
- Üçüncü şəxslərdən məlumat əldə edilməsi
- Audit məlumatlarından istifadə edilməsi

Vergilər Nazirliyi və Niderland Vergi və Gömrük Administrasiyası 2011-2013-cü illərdə böyük vergi ödəyiciləri üçün elektron audit sisteminin tətbiqi üzrə Aİ-nin maliyyələşdirdiyi tvinning layihəsini həyata keçirmişdir. Bundan başqa, vergi risklərinin müəyyən edilməsi məqsədilə Vergilər Nazirliyi hal-hazırda digər bir layihə həyata keçirir.

Auditlər audit planı və risk qiymətləndirilmə meyarlarına uyğun keçirilmişdir. Qeyri-avtomat və avtomatlaşdırılmış metodologiyadan istifadə edərək risklərin effektiv qiymətləndirilməsi, o cümlədən, vergi məlumatları və digər məlumat

mənbələrini təhlil etmək üçün vergi orqanlarının ixtiyarında kifayət qədər məlumat mövcuddur⁶³.

Qiymət A: Vergi auditi və saxtakarlıq hallarının araşdırılması geniş audit planı əsasında aparılır, bütün əsas vergilər üzrə özünü qiymətləndirmə metodunu tətbiq etməklə riskin qiymətləndirilməsində aydın kriteriyalardan istifadə edilir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-14	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	Vergi ödəyicisinin uçotunun əlçatanlığı və əhatə dairəsinin, auditlə bağlı planlaşdırma və idarəetmənin təkmilləşdirilməsi artan qiymətin əsas səbəbidir.
i)	B	A	Vergi ödəyicisinin qeydiyyatı qaydaları effektivdir. Qeydiyyat bazası hərtərəflidir və digər aidiyyəti dövlət orqanlarının bazaları ilə birbaşa bağlantıya malikdir.	Son qiymətləndirmədən sonra qeydiyyat tənzimləmələri gücləndirilmişdir.
ii)	C	C	Qanun pozuntusuna görə cərimələr mövcuddur, lakin cərimələrin real təsirini artırmaq üçün onların strukturu və tətbiq edilmə səviyyəsinə zəruri dəyişikliklər etmək lazımdır.	İcra baxımından əhəmiyyətli dəyişikliyin olub-olmadığı aydın deyil. Lakin, cərimələrin mövcudluğu və tətbiq edilməsi barədə cari qiymətləndirmə güclü dəlilə malikdir və bu qiymətləndirmə üçün daha konkret əsaslar verir.
iii)	C	A	Vergi auditi və saxtakarlıq hallarının araşdırılması geniş audit planı əsasında aparılır, bütün əsas vergilər üzrə özünü qiymətləndirmə metodunu tətbiq etməklə riskin qiymətləndirilməsində aydın kriteriyalardan istifadə edilir.	Son qiymətləndirmədən sonra audit planlaşdırması və risk qiymətləndirilməsi metodologiyasında təkmilləşdirmələr baş vermişdir.

⁶³ Riskin qiymətləndirilməsi yanaşmasına dair Vergilər Nazirliyinin Azərbaycan Risk Forumuna təqdimatı, 2012

PI- 15 Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik

Göstəricinin izahı:

Pİ-15 sayılı göstərici qanunvericilikdə nəzərdə tutulan vergi ödənişlərinin yığılmasında mövcud qaydalar və vergi orqanlarının işinin səmərəliliyini yoxlayır. Vergi borclarının tənzimlənməsi hüquqi və inzibati təşkilatçılıq işlərinin səmərəliliyi cəhətdən vacib əhəmiyyət kəsb edir. Toplanılan vəsait dövlət hesabına keçməli və qısa zaman ərzində tutuşdurulmalıdır ki, həmin vəsaitlərin istifadə edilməsi, o cümlədən tam uyğunlaşdırılması təmin edilsin.

(i) bəndi başa çatmış son iki maliyyə ilini (2012 və 2013) yoxlayır. (ii) və (iii) bəndləri qiymətləndirmə keçirilən ili (2014) yoxlayır.

i) Ümumi vergi borclarının toplanma əmsalı

Ümumi vergi borclarının toplanma əmsalı maliyyə il ərzində yığılan vergi borclarının həmin maliyyə ilinin əvvəlindəki faizi əsasında ölçülür. Bu göstərici son iki maliyyə ili (2012 və 2013) üçün orta toplanma əmsalını qiymətləndirir.

Cədvəl 15: Vergi borclarının toplanılması, 2012-2013 (milyon AZN)

il	Toplanılacaq borclar		Qalan borc	Toplanılmış vergi borcu faizlə
	Vergi borcları	Təxirə salınıb		
2012	2942.5	2674.7	267.8	90.9
2013	2901.2	2627.0	274.2	90.6

Mənbə: Vergilər Nazirliyi

15-ci cədvəldən də göründüyü kimi, vergi borclarının orta toplanma nisbəti 2012-ci ildə 90.9 faiz, 2013-cü ildə isə 90.6 faiz təşkil etmişdir.

Qiymət A: Ən son iki il üzrə vergi borclarının orta toplanma dərəcəsi 90 faizdən çox olmuşdur.

(ii) Vergi ödənişlərinin xəzinəyə köçürülməsinin effektivliyi

Bütün vergi gəlirləri Maliyyə Orqanının birbaşa nəzarət etdiyi hesablara köçürülür. Vergi orqanlarının hesablarında və aralıq hesablarda heç bir vəsait saxlanılmır. Bütün vəsaitlər dərhal Xəzinənin balansına keçir.

Qiymət A: Bütün vergi gəlirləri Maliyyə Orqanının birbaşa nəzarət etdiyi hesablara köçürülür.

(iii) Tam hesabların vergi qiymətləndirilmələri, vergi yığımları, borcların uçotu və Xəzinəyə köçürmələr arasında uzlaşdırılma tezliyi

Vergilərin toplanmasının tam uzlaşdırılması, vergi qiymətləndirilmələri, xəzinəyə trasfertlər aylıq, rüblük və illik qaydada xəzinədarlıqla vergi orqanları arasında hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra bir ay ərzində baş verir.

Qiymət A: Vergi yığımlarının tam uzlaşdırılması, vergi qiymətləndirilmələri, ödəmələr üzrə gecikmələr və xəzinəyə transfert ən azından aylıq əsasda hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra bir ay ərzində baş verir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-15	C+	A	Qiymətləndirmə metodu M1.	Vergi borclarının toplanması və hesabların uzlaşdırılmasında təkmilləşmə baş vermişdir.
i)	C	A	Ən son iki il üzrə vergi borclarının orta toplanma dərəcəsi 90 faizdən çox olmuşdur.	Ötən qiymətləndirmə ilə indiki dövr arasında vergi borclarının toplanmasında mühüm irəliləyiş əldə edilmişdir.
ii)	A	A	Bütün vergi daxilolmaları Xəzinədarlığın nəzarət etdiyi birbaşa hesablara köçürülür.	Heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.
iii)	C	A	Vergi yığımlarının tam uzlaşdırılması, vergi qiymətləndirilmələri, borcların toplanması və xəzinəyə transfert ən azından aylıq əsasda hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra bir ay ərzində baş verir.	Vergi orqanlarında və xəzinədarlıqda təkmilləşdirilmiş informasiya sistemləri hesabların daha sürətli və daha tez-tez uzlaşdırılması ilə nəticələnmişdir.

PI-16 Xərclər üzrə öhdəliklərin qəbulu üçün vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi

Göstəricinin izahı:

Pİ-16 sayılı göstərici cari və əsaslı satın almalar üzrə xərcləri müəyyən etmək üçün nazirlik, komitə və agentliklərə vəsaitlərin mövcudluğu barədə real və mütəmadi məlumatların verilmə dərəcəsini yoxlayır. Yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilidir (2013).

i) Pul vəsaiti axınının proqnozlaşdırılma və monitoring səviyyəsi

Vəsaitlərin illik ayrılma planı Bütçə Şöbəsi tərəfindən Bütçə Sistemi Qanununa uyğun olaraq növbəti (n+1) maliyyə ili üçün dekabr ayında hazırlanır.⁶⁴ Vəsaitlərin ayrılma planı bütçə təxsisatlarının rüblük bölgüsü əsasında 12 aylıq dövrlərə bölünür. Maliyyə Nazirliyinin xəzinədarlığın idarə edilməsinin informasiya sisteminə (XİİS) xəzinədarlıq təxsisatlarının planlaşdırma və idarəetmə əməliyyatlarını dəstəkləyən vəsaitləri idarəetmə modulu daxildir. Bu modul gündəlik nağd vəsait məhdudiyyətlərini müəyyənləşdirmək və monitoringini aparmaq imkanına malikdir. XİİS həmçinin ödənişlərə yalnız müəyyən edilmiş nağd vəsait limiti çərçivəsində imkan verən nəzarət mexanizmləri daxildir. Limitdən kənar müraciətlər rədd edilir. Təxsisat planları və XİİS real təxsisatları və öhdəlik səviyyələrini təmin edir.

Xəzinədarlıq həm də (n +1) bütçə ili üçün pul vəsaitlərinin axınının proqnozlaşdırılmasını həyata keçirir. Gəlir və xərclər haqqında ötən illərin və proqnoz məlumatlarından istifadə olunur. Proqnoz vəsaitlərin faktiki mədaxili (gəlir) və məxarici (xərc) əsasında həftəlik və aylıq qaydada yenilənir. Bu Dövlətin nağd balans aktivliyi vəziyyətinə uyğundur.

Qiymət A: Pul vəsaitlərinin axın proqnozu maliyyə ili üçün hazırlanır və faktiki mədaxil (gəlir) və məxaric (xərc) əsasında ən azı aylıq əsaslarla yenilənir.

ii) Xərc öhdəliklərinin maksimum limitləri barədə nazirliklərə, şöbələrə, idarələrə təqdim olunan dövrü cari il məlumatlarının etibarlılığı və vaxtı

Bütçə ili ərzində nazirliklər, şöbələr, idarələr bütçə təxsisatları əsasında xərcləri ən azı altı və maksimum 12 ay əvvəldən planlaşdırı bilirlər.

Qiymət A: Bütçə ili ərzində nazirliklər, şöbələr, idarələr bütçə təsisatları əsasında xərcləri ən azı altı və maksimum 12 ay əvvəldən planlaşdırı bilirlər.

⁶⁴ Bütçə Sistemi haqqında Qanun, maddə 17.1.

iii) Nazirliklərdən, şöbələrdən, idarələrdən daha yüksək rəhbərlik səviyyəsində büdcə ayırmalarına edilən düzəlişlərin tezliyi və şəffaflığı

Qanuna əsasən, nazirliklər, şöbələr, idarələr funksional təsnifatın bölmələri daxilində, və iqtisadi təsnifatın bölmələri, köməkçi bölmələri, paraqrafları, maddələri və yarımmaddələri arasında büdcə ayırmaları həddinə inzibati dəyişiklik edə bilirlər.⁶⁵ Bu dəyişikliklər büdcənin ümumi səviyyəsinə təsir etmir. 2013-cü ildə heç bir yenidən baxılmış və ya əlavə büdcə olmamış, və məcmu səviyyədə faktiki büdcə tərkibinə heç bir ciddi dəyişikliklər baş verməmişdir.

Qiymət A: 2013-ci ildə cari ildəki büdcə ayırmalarına əhəmiyyətli düzəlişlər edilməmişdir. Müntəzəm inzibati dəyişikliklər əhəmiyyətli dərəcədə olmamış və şəffaf və proqnozlaşdırıla bilən şəkildə həyata keçirilmişdir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-16	A	A	Qiymətləndirmə metodu M1	Büdcə icrası ilə bağlı 2008 və 2014-cü il qiymətləndirməsi arasında dəyişiklik baş verməmişdir.
i)	A	A	Pul vəsaitlərinin axın proqnozu maliyyə ili üçün hazırlanır və vəsaitlərinin faktiki daxilolmaları və xaricolmaları əsasında ən azı aylıq əsaslarla yenilənir.	Büdcə icrası ilə bağlı dəyişiklik baş verməmişdir..
ii)	A	A	Nazirliklər, şöbələr, idarələr büdcə təxsisatlarına uyğun olaraq xərcləri ən azı altı ay qabaqcadan planlaşdırır və təxis edə bilirlər.	Büdcə icrası ilə bağlı dəyişiklik baş verməmişdir..
iii)	A	A	2013-ci ildə büdcə ayırmalarına əhəmiyyətli cari il düzəlişləri baş verməmişdir. Müntəzəm inzibati dəyişikliklər əhəmiyyətli olmamış və şəffaf və proqnozlaşdırıla bilən şəkildə həyata keçirilmişdir.	Büdcə icrası ilə bağlı dəyişiklik baş verməmişdir..

⁶⁵Büdcə Sistemi haqqında Qanun, maddə 18.4.

PI-17 Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi

PI-17 sayılı göstərici aşağıdakıları yoxlayır

- *Büdcə ödəmələri üzrə adekvat planın tərtib edilməsi məqsədilə toplanmış və yenilənmiş məlumat əsasında dövlət borcunun operativ idarəedilməsi*
- *Dövlət borcunun artmasının minimum səviyyəyə endirilməsi və nəğd vəsaitlərdən istifadəni optimallaşdırmaq məqsədilə xəzinə hesabında nəğd vəsaitin mövcudluğu barədə ən son məlumatları əldə etməklə nəğd vəsaitə olan ehtiyacın müəyyən edilməsi*
- *Ehtimal edilən maliyyə riski barədə məlumatın verilməsini təmin etmək məqsədilə dövlət zəmanətləri buraxılışının qeydiyyatı şəffaf və vaxtında qeydə alınması*

Birinci və ikinci istiqamət üzrə qiymətləndirmə cari il üzrə (2014), üçüncü istiqamət üzrə qiymətləndirmə isə başa çatan sonuncu maliyyə ili (2013) üzrə aparılmışdır.

i) Borc məlumatlarının uçotunun və hesabatının keyfiyyəti

Borcların idarə edilməsini tənzimləyən əsas qanun 2007-ci ildə qüvvəyə minmiş Dövlət Borcu haqqında Qanundur. 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanı ilə yaradılmış Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi (DBİA) borcun idarə edilməsi prosesini təkmilləşdirmişdir, belə ki, əvvəllər müxtəlif subyektlərin təmin etdiyi borcalmaların həyata keçirilməsi vahid bir agentliyə həvalə edilmişdir.

Borcun idarə olunması, uçotu, yenilənməsi və digər əməliyyatların aparılması üçün xüsusi proqram təminatı yoxdur, əməliyyat və balans uçotunun aparılması üçün borc məlumatları excel proqramı vasitəsilə idarə edilir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, sözügedən uçot məlumatlarının keyfiyyəti kifayət qədər yüksəkdir, məlumatlar tamdır, həm daxili və xarici borc həm də xüsusi dövlət zəmanətlərinin uçotu aparılır. Yeni əməliyyatlar üzrə dərhal yenilənmə aparılır, reyestrlər hər rüb borcalanlar, Mərkəzi Bank və sahə nazirlikləri ilə tutuşdurulur. Dövlət tərəfindən emissiya edilən bütün rəsmi zəmanətlər də reyestrə daxil edilir. Daxili və xarici borclar və zəmanətlər üzrə borc qalığı, borc üzrə faiz ödənişləri, ödəmə müddəti, borcun valyutası, o cümlədən borc əməliyyatlarını əks etdirən dövlət borcu haqqında geniş hesabat ildə iki dəfə Milli Məclis və dövlət orqanlarına göndərilir, ictimaiyyətə isə yığcam formada açıqlanır.

Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi borcun idarə edilməsi üçün nəzərdə tutulan proqram təminatını əldə etməyi planlaşdırır. Bununla yanaşı, *Azərbaycan Respublikası adından borc verilməsi haqqında Qanun* layihəsi də mövcuddur. Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi Dünya Bankı ilə birgə Borcun İdarə Edilməsi Strategiyasını hazırlayır.

Cədvəl 16: 2014-cü ilin yanvarına olan dövlət sektorunun borc məlumatları (milyon AZN ilə)

Borc komponenti	Dəyər/Faiz
Xarici borc	4752
Xarici borc /ÜDM	8.2 %
Borcun ödəniş müddəti	
1-10 il	8.1 %
10-20 il	43.6 %
20 və ya daha çox il	48.3 %
Valyuta tərkibi	
SDR	11.7 %
ABŞ dolları	47.1 %
Avro	28.8 %
Yen	9.5 %
Digər valyutalar	2.9 %

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin internet sahifəsi (www.maliyye.gov.az)

Borc üzrə uçotun Mərkəzi Bank və ya Maliyyə Nazirliyi tərəfindən aparılmasından asılı olmayaraq, dövlət və kreditor institut arasında uçot məlumatlarının uzlaşdırılmasına dair PEFA katibliyi 2012-ci ildə əlavə izahat⁶⁶ dərc etmişdir. Uzlaşdırma əvvəldə olduğu kimi rüblük əsasda həyata keçirilməlidir, lakin Azərbaycan Respublikasının müxtəlif subyektləri arasında aparılan uzlaşma üzrə tətbiq edilən kriteriyalar dəyişdirilmişdir. PEFA Katibliyinin izahatından sonra əvvəlki xal B olmalı idi.

Qiymət B: Borc haqqında məlumatlar tamdır, caridir və rüblük qaydada uzlaşdırılır. Dövlət borcu haqqında hesabat ildə iki dəfə olmaqla Milli Məclis və dövlət orqanlarına təqdim edilir, ictimaiyyətə isə yığcam formada çatdırılır.

ii) Hökumətin kassa qalığının konsolidasiya həddi

Azərbaycan Respublikası Xəzinədarlıq tərəfindən idarə edilən hər bir valyuta növü üzrə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankındakı (AMB) hesabda Vahid Xəzinədarlıq Hesabı Sistemi (VXHS) mövcuddur. Xəzinədarlıq əməliyyatlar üçün VXHS-nin alt-hesablarından istifadə edən regional Xəzinədarlıq orqanları sistemini idarə edir.

XİİS-in icrasına 2007-ci ildə start verilmiş və bu qiymətləndirmə zamanı Dövlət büdcəsinin 90% icra göstəricisinə malik olmaqla demək olar ki, başa çatdırılmışdır. Tam başa çatdırılma 2014-ci ilin sonuna gözlənilir. XİİS büdcənin icrası üçün istifadə olunur və büdcə təsdiq edildikdən sonra təsdiqlənmiş büdcə hədlərini və ətraflı məlumatları özündə birləşdirir.

⁶⁶PEFA Kitabçası, 3 may 2012-ci il

XİS büdcənin icrası ilə bağlı ətraflı məlumatların büdcə icrası haqqında ətraflı məlumatlarla birlikdə hər bir büdcə təşkilatına açıqlanmasını təmin edir. Sistem həmçinin VXHS-də məlumatların avtomatlaşdırılmış gündəlik uzlaşdırılmasını və konsolidasiyasını təmin edir.

ARDNF və DSMF kimi büdcədən kənar fondlar da VXHS vasitəsilə fəaliyyət göstərilir. Çoxtərəfli layihə vəsaitləri VXHS-dən kənar kommersiya bank hesabları vasitəsilə köçürülür, lakin cəmi məbləğ bu qiymətləndirmə zamanı ümumi dövlət büdcəsi dəyərinin altı faizdən azını təşkil edirdi və layihə səviyyəsində uzalaşdırılırdı.⁶⁷

Beynəlxalq maliyyə və kredit təşkilatlarından başqa, bütün digər nağd vəsaitlərə nəzarət və konsolidasiya mərkəzləşdirilmiş qaydada aparılır. Beynəlxalq maliyyə institutlarının maliyyələşdirilməsindən başqa bütün dövlət hesabları müəyənləşdirilərək konsolidasiya edilir və ARDNF və DSMF kimi büdcədən kənar fondların vəsaitlərini də özündə birləşdirir.

Qiymət B: VXHS daxilində kassa qalıqları gündəlik əsaslarla hesablanır və konsolidə edilir, lakin beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən maliyyələşmə gündəlik hesablamalara daxil edilmir.

iii) Borc kapitalının cəlbə və zamanətlərin verilməsi sistemləri

Büdcə sistemi haqqında Qanun sonrakı il üçün daxili və xarici borc limitlərini müəyyən edir.⁶⁸ Dövlət borclanması üzrə limit yalnız müvafiq ilin büdcə qanununa dəyişikliklər etməklə dəyişdirilə bilər.⁶⁹

Borcların idarə edilməsi ilə bağlı digər əlaqədar hüquqi normalara daxildir:

- müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarını aydınlaşdıran 2007-ci ildə qəbul edilmiş Dövlət Borcu haqqında Qanun
- DBİA-nın Əsasnaməsi 2009-cu ildə qəbul edilmişdir.
- 368 sayılı Qərar əsasında zəmanət qaydaları və dövlət zəmanəti alınan borcların təminat fondu (84 sayılı Qərar).

Nazirlər Kabineti kreditləri təsdiq edir və zəmanət sənədləri verir. DBİA Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Nazirlər Kabinetinə təqdim olunan təklifləri nəzərdən keçirir və tövsiyələr verir. Bəzən nazirliklər və dövlət müəssisələri borc və ya zəmanət təkliflərini birbaşa Nazirlər Kabinetinə təqdim edir. Layihə mərhələsində olan Yeni qanun təqdim olunan bütün sənədlərin DBİA vasitəsilə göndərilməsini icbari edəcək.

⁶⁷ 2012-ci və 2013-cü illər üzrə çoxtərəfli layihələrin büdcəsi müvafiq olaraq 1000 milyon manat və 754 milyon manat təşkil edirdi ki, bu da həmin illər üzrə ümumi dövlət büdcəsinin 5,7% və 3,9%-nə bərabərdir.

⁶⁸ Büdcə Sistemi haqqında Qanun, maddə 16.1.13,

⁶⁹ Ibid, maddə 25.2

Azərbaycan Respublikasının güclü xalis ümumi hökumət və xarici aktiv mövqeləri səbəbiylə, suveren borc üzrə Azərbaycan Respublikasının investisiya riski reytingi, Moody üzrə Baa3, Standard və Poor 's (S & P) üzrə BBB və Fitch üzrə BBB həddindədir.⁷⁰ Nəzərdən keçirilmiş dövr ərzində S&P reytingi dəyişməmişdir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində açıq şəkildə və israrla qeyd olunur ki, mərkəzi hökumət ilk öncə müraciətin iqtisadi və maliyyə aspektləri təhlil edilmədən hər hansı bir müəssisəyə heç bir zəmanət vermir və ya kreditləri təsdiqləmir. Maliyyə Nazirliyi borc səviyyəsini qiymətləndirir və zəmanət və ya kreditlərlə bağlı tövsiyə vermək və ya imtina etmək hüququnu özündə saxlayır və kreditlərin və zəmanətlərin təsdiq edilməsi üçün vahid məsul qurum Nazirlər Kabinetidir.

Qiymət A: Mərkəzi hökumət tərəfindən müqavilə, kredit və zəmanətlərin verilməsi maliyyə hədəflərinə uyğun həyata keçirilir və aydın vahid təsdiqləyici qurum (Nazirlər Kabineti) mövcuddur.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-17	(A)	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	2008-ci və 2014-cü illər arasında icra vəziyyəti ilə bağlı hər hansı dəyişikliyin olub-olmadığı aydın deyil.
i)	(A)	B	Borc haqqında məlumatlar tam və cari məlumatlardır və rüblük əsaslarla uzlaşdırılır. Dövlət borcu üzrə hesabatlar hər il iki dəfə Milli Məclisə və dövlət orqanlarına təqdim olunur.	Bu göstərici üzrə metodologiya 2012-ci ildə DBiA Katibliyi tərəfindən aydınlaşdırılmış və 2008-ci illə müqayisədə 2014-ci ildə istifadə olunan uzlaşdırmanın şərti dəyişdirilmiş, lakin Maliyyə Nazirliyinin internet sahifəsindəki məlumatlar 2011-ci ildən sonra yenilənməmişdir.
ii)	B	B	VXHS daxilində kassa qalıqları gündəlik əsaslarla hesablanır və konsolidasiya edilir, lakin çoxtərəfli maliyyələşdirmə gündəlik hesablamalara daxil deyil.	Dəyişiklik baş verməmişdir.
iii)	A	A	Mərkəzi hökumət tərəfindən müqavilə, kredit və zəmanətlərin verilməsi maliyyə hədəflərinə uyğun həyata keçirilir və aydın vahid təsdiqləyici qurum (Nazirlər Kabineti) mövcuddur.	Dəyişiklik baş verməmişdir.

⁷⁰ S&P, 31 yanvar 2014, (www.standardandpoors.com)

PI-18 Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi

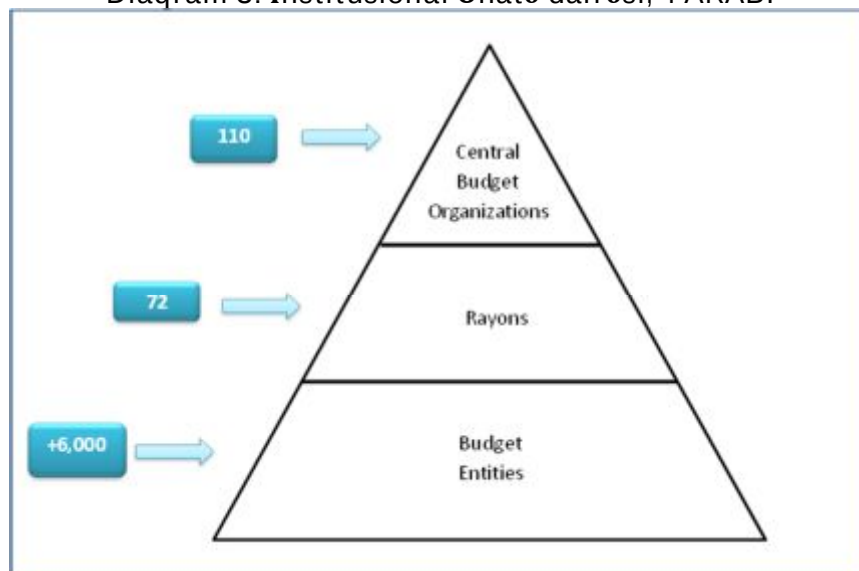
Göstəricinin izahı:

PI-18 sayılı göstərici vahid kadr uçotunun aparılması, kadrlar üzrə görülən inzibati işlərin və əmək haqqı fondunun səmərəliliyini yoxlayır. Mərkəzi hakimiyyətin nəzdində olan bütün əmək haqqı fondları, dövlət xidmətinin bütün müxtəlif segmentləri, o cümlədən, bütün nazirlik, komitə və agentliklər, müstəqil dövlət qurumlarının əmək haqqı fondları bu göstəricinin yoxlama obyektidir. Bütün istiqamətlər üzrə qiymətləndirmə cari il üzrə (2014), dördüncü istiqamət üzrə yoxlama isə başa çatmış son üç maliyyə ili üzrə (2011-2013) aparılmışdır.

Hər bir büdcə təşkilatı kadrlar haqqında yenilənmiş məlumatların hazırlanmasına görə məsuliyyət daşıyır və müvafiq sektordakı hökumət orqanına (nazirlik, yerli sahə ofisi və ya rayon maliyyə şöbəsi) təqdim edilmiş müəyyən olunmuş tarif cədvəlinə uyğun əmək haqları üzrə hesablamalar və kadrlar haqqında məlumatı təqdim edir. Bu hesablamalar yoxlanılır, ümumiləşdirilir və büdcə təklifinə və icrasına daxil edilir. Dövlət Qulluğunu İdarəetmə Şurası dövlət qulluğunda iş üzrə bütün prosesləri idarə edir⁷¹. Xəzinədarlıq müvafiq sektorial orqan tərəfindən verilən məlumata əsasən işçinin fərdi bank hesablarına elektron ödənişlər edir.

Azərbaycan Respublikası hökuməti Dünya Bankı layihəsinin dəstəyi ilə FARABI sistemini tətbiq edir. FARABI sisteminin institusional əhatə dairəsi Diagram 3-də ümumiləşdirilmişdir.

Diagram 3: İnstitusional Əhatə dairəsi, FARABI

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Korporativ və Dövlət Sektorunda Hesabatlılıq Layihəsi (CAPSAP)

⁷¹ Dövlət Qulluğu haqqında Qanun, maddə 5.1

FARABI kadrlar haqqında məlumatları, vaxt cədvəlinə nəzarəti, əmək haqları, insan resurslarının fəaliyyəti və hesabatları özündə əks etdirən vahid məlumat bazasının daxil olduğu insan resursları və əmək haqqı modulunu özündə birləşdirir. FARABİ sistemində ödənişlər birbaşa işçi heyətin məlumat bazası ilə əlaqələndiriləcək və onların təstiqindən dərhal sonra dəyişikliklər yenilənəcək. Bu təşəbbüslə həyata keçirilən pilot layihəyə bir qrup mərkəzi hökumət nazirlikləri və səlahiyyətli orqanlar daxildir⁷². Layihə özünün ilk fazasında olmaqla, 39 müəssisədə həyata keçirilir. İkinci fazada daha 60 müəssisənin daxil edilməsi nəzərdə tutulub. FARABİ sistemi avtomatik olaraq XIİS üçün ödəniş tapşırığını yerinə yetirir.

i) Kadrlara aid məlumatlar və əmək haqqı məlumatları arasında uzlaşma və integrasiya dərəcəsi

Hər bir büdcə təşkilatı kadrlar haqqında məlumatın yenilənməsinə və təmin olunmasına cavabdeh olmaqla, ödənilmək üçün ayrılan məbləğin hesablanmasına imkan verən müvafiq tarif cədvəlinin tətbiq olunduğu cədvəllər vasitəsilə əmək haqqı üzrə məlumatı hazırlayır. Əmək haqqı xərcləri üçün müəyyən edilmiş maksimumlar ciddi şəkildə tətbiq edilir. Əmək haqqı reyestrləri ödənişlər üçün aylıq əsasda istifadə olunur və hər hansı bir dəyişiklik üç gün ərzində əmək haqqı sistemində yenilənir. Əmək haqqı cədvəlləri Nazirliklər, şöbələr, idarələr tərəfindən kadrların idarə olunması sistemi əsasında yaradılır və ödənişlərin həyata keçirilməsi üçün Xəzinədarlığa təhvil verilir. Bu qiymətləndirmə zamanı əmək haqqı sistemi üçün avtomatlaşdırılmış kadrlar məlumat bazası mövcud olmasa da, mövcud mexaniki sistem məlumatların uyğunluğunu və rüblük əsada uzlaşmasını təmin edir.

Əmək haqqı hesablamalar üçün istifadə olunan dörd komponentdən ibarətdir:

- əsas mövqə üzrə əmək haqqı
- xidmət müddətinə əsasən tənzimlənmə
- fərdi ixtisas
- əlavə müavinətlər (ucqar ərazilərdə xidmət).

Səhiyyə və təhsil kimi bəzi sektorlarda, büdcə təşkilatları tərəfindən təqdim olunan professional kadr heyəti haqqında elektron məlumatlar xüsusi kadr sistemlərində saxlanılır.

Qiymət B: Kadrlar haqqında məlumatlar və əmək haqqı arasında avtomatik əlaqə mövcud deyil, lakin əmək haqqı işçilərin uçotuna edilən bütün dəyişikliklərə dair sənədlər vasitəsilə tam dəstəklənir və hər bir dəyişiklik hər ay ərzində tətbiq olunmaqla dərhal yenilənir.

⁷² Pilot layihəsinə daxil edilən qurumlar: Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Texniki Universiteti, Xəzər Universiteti və Prezident yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası.

(ii) Kadrların uçotuna və əmək haqqına edilən dəyişikliklərin operativliyi

Yenilənən kadr uçotu məlumatları tələb əsasında təqdim edilir və ödəniş cədvəlləri müvafiq qaydada yenilənir. Kadrların məlumat bazasında hər hansı yeniləmə halında məsuliyyət daşıyan büdcə təşkilatına dəyişiklik haqqında məlumatı müvafiq orqana təqdim etmək üçün 3 gün verilir. DXMH heyətinə verilən məlumata görə qiymətləndirmə dövründə vaxt həddi gözlənilmişdir. Hər ay əmək haqqı cədvəlləri XIİS vasitəsilə ödənilmək üçün Xəzinədarlığa təqdim olunur. Dəyişikliklər büdcə təşkilatı tərəfindən təqdim olunur, müvafiq icra qurum (nazir və ya regional sahə ofisi) tərəfindən təhlil edilərək təsdiqlənir və dəyişiklik rayon səviyyəsində olduqda maliyyə şöbəsi tərəfindən nəzərdən keçirilir. Səhiyyə sahəsində bu proses informasiya sistemi vasitəsilə elektron formada idarə olunur. Bu qiymətləndirmə dövründə heç bir retrospektiv düzəlişlər edilməmişdir.

Qiymət A: Kadrlarla bağlı dəyişikliklər zamanı əmək haqqı məlumatlarının yenilənməsi baş verdikdən sonra 3 gün ərzində və ən azı aylıq əsaslarda həyata keçirilir. Heç bir retrospektiv düzəlişlər edilməmişdir.

(iii) Kadrların uçotuna və əmək haqqına edilən dəyişikliklərə daxili nəzarət

Kadr uçotu məlumatlarının yenilənməsi üçün hər bir nazirlik, şöbə, idarə məsuliyyət daşıyır. Dəyişikliklər nazirlik, şöbə, idarə tərəfindən imzalanmış sənədlərlə dəstəklənir və regional və ya sektoral hakimiyyəti orqanı, rayon səviyyəsində isə müvafiq nazirlik, şöbə, idarənin maliyyə nəzarəti bölməsi tərəfindən nəzərdən keçirilir və təsdiq edilir. Bu dəyişiklik prosesi adekvat şəkildə rəsmiləşdirilir və təhlil edilir və uçotu aparıla bilən audit nəzarətinə verilir. İnstitutlar emal etdikləri məlumatların dəqiq olduğunu, o cümlədən, əmək haqqı uçotunda olan bütün işçilərin həqiqətən də faktiki olaraq işlədiklərini təsdiq etməlidirlər. Hesablama Palatası və DMNX onların işi zamanı sözü gedən uçot məlumatlarının dövrü yoxlanılmasını həyata keçirirlər. Əmək haqqı fonduna nəzarət nəinki Hesablama Palatası və Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidməti həmçinin də Xəzinədarlıq və müxtəlif nazirliklər nəzdində fəaliyyət göstərən qurumlar tərəfindən həyata keçirilir.

Nəzarət səviyyəsi səhvlərin aradan qaldırılmasına dəstək verir və məlumatların doğruluğunu kadrların uçot məlumatlarının əmək haqqı ödənişləri ilə uzlaşdırılmasını təmin edir. Daxili nəzarət mexanizmlərinin əhatəliliyi 2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədən sonra yaxşılaşmış və nəticədə bu göstərici üzrə qiyməti artırmışdır.

Qiymət A: Uçot məlumatlarını və əmək haqqı cədvəllərini dəyişdirmək səlahiyyəti məhduddur və audit araşdırması ilə nəticələnir.

(iv) Nəzarət zəifliklərini və/yaxud “ölü” işçiləri müəyyənləşdirmək üçün əmək haqqı auditlərindən istifadə

Əmək haqqı auditi və yoxlamasına Hesablama Palatasının və DMNX tərəfindən ştatlar və əmək haqqı üzərində inzibati nəzarəti həcminə işçilər və əmək haqları üzərində inzibati nəzarət mexanizmləri Hesablama Palatasının və DMNX tərəfindən nəzarət daxildir. Hesablama Palatası özünün standart metodologiyasının bir hissəsi kimi kadr uçotu məlumatlarının və əmək haqqı hesablamalarının kənar auditini həyata keçirir. DMNX-nin nəzarət metodologiyasına və təlimatlarına da kadr uçotu məlumatlarının və əmək haqqı hesablamalarının təhlili və audit üçün prosedurlar daxildir.

Həm Hesablama Palatası, həm də DMNX öz iş planlarında mərkəzi hökumət təşkilatlarını əhatə etsələr də, lakin onlar hər il bütün mərkəzi hökuməti yoxlamırlar. Bundan başqa, bu qiymətləndirmənin əhatə etdiyi dövr ərzində həyata keçirilmiş yoxlamalar çərçivəsində nə bir il, nə də ümumilikdə üç il ərzində mərkəzi hökumətlə bağlı hərtərəfli əmək haqqı auditi təşkil edilməmişdir.

Qiymət C: Əmək haqlarının auditi həm Hesablama Palatası, həm də DMNX-nin iştirakı ilə mərhələlərində mərkəzi dövlət orqanlarında həyata keçirilir. Lakin, bu qiymətləndirmənin əhatə etdiyi dövr ərzində həyata keçirilmiş yoxlamalar çərçivəsində bütün mərkəzi hökumət qurumları ilə bağlı hərtərəfli əmək haqqı auditi təşkil edilməmişdir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-18	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Daha səmərəli daxili nəzarət mexanizmləri sayəsində 2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədən sonra vəziyyət xeyli yaxşılaşmışdır. Bu göstərici üçün M1 metodologiyasından istifadə edildiyindən, bu, ümumi qiymətdə əks olunmamışdır.
i)	B	B	Kadrlar haqqında məlumatlar və əmək haqqı arasında avtomatik əlaqə mövcud deyil, lakin əmək haqqı işçilərin uçotuna edilən bütün dəyişikliklərə dair sənədlər vasitəsilə tam dəstəklənir və hər bir dəyişiklik hər ay ərzində tətbiq olunmaqla dərhal yenilənir.	Heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.
ii)	A	A	Kadrlarla bağlı dəyişikliklər zamanı əmək haqqı məlumatlarının yenilənməsi baş verdikdən sonra 3 gün ərzində və ən azı aylıq əsalarla həyata keçirilir. Heç bir retrospektiv düzəlişlər edilməmişdir.	Heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.
iii)	C	A	Uçot məlumatlarını və əmək haqqı cədvəllərini dəyişdirmək səlahiyyəti məhduddur və audit araşdırması ilə nəticələnir.	Daxili nəzarətin mahiyyəti və həcmi 2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədən sonra əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır.
iv)	C	C	Əmək haqlarının auditı həm Hesablama Palatası, həm də DMNX-nin iştirakı ilə mərhələlərində mərkəzi dövlət orqanlarında həyata keçirilir. Lakin, bu qiymətləndirmənin əhatə etdiyi dövr ərzində həyata keçirilmiş yoxlamalar çərçivəsində bütün mərkəzi hökumət qurumları ilə bağlı hərtərəfli əmək haqqı auditı təşkil edilməmişdir.	Auditin əhatə dairəsi son qiymətləndirmədən sonra əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır, lakin son üç il ərzində mərhələlərlə aparılmış audit belə mərkəzi hökumət orqanları üçün əmək haqqı üzrə tam audit aparmaq məqsədinə nail olunmamışdır.

PI-19 Satınalmalarda şəffaflıq, rəqabət və şikayət mexanizmlərinin mövcudluğu

Göstəricinin izahı:

PI-19 sayılı göstərici dövlət satınalmalarının vahidliyini və bu istiqamətdə görülmə işləri yoxlayır. Yoxlama obyektini mərkəzi dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilən bütün satınalmalar, (i) istiqamətindən başqa bütün digər istiqamətlər üzrə yoxlama dövrü cari dövrü əhatə edir. (i) istiqaməti üzrə isə yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilini əhatə edir.

(i) Hüquqi və normativ bazada şəffaflıq, əhatəlilik və rəqabət

Dövlət Satınalmaları haqqında Qanun (DSQ) dövlət satınalmaları ilə bağlı bütün müddəaları əks etdirir.⁷³ Bu qanun Malların Satın Alınması, Tikinti Və Xidmətlər haqqında 1994-cü ilin UNCITRAL Model Qanununa əsaslanır. DSQ təchizatçıların seçilməsi, rədd edilməsi və qiymətləndirilməsi, müqavilə tələbləri, planlaşdırma sistemi və şikayətlərə baxılma qaydaları da daxil olmaqla, satınalma vasitələri və icra prosedurlarına dair müddəalar daxildir. DSQ dövlət müəssisələri və təşkilatları, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasını həyata keçirən müəssisələri və təşkilatları, və səhmlərinin 30 və ya daha çox faizi dövlətə məxsus müəssisələri və təşkilatları əhatə edir.

Cədvəl 17 DXMH qaydalarında zəruri olduğu müəyyən edilmiş hüquqi və normativ qaydaların xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir. Cədvəl müəyyən edilmiş xüsusiyyətlər baxımından Azərbaycan Respublikasındakı vəziyyəti əks etdirir.

Cədvəl 17: Satınalmalar üzrə hüquqi və normativ baza

Tələb olunan sənədlər	Yerinə yetirilmə işidir	Azərbaycan Respublikasındakı qaydalar
1. Satınalmalarla hüquqi çərçivə iyerarxik şəkildə təşkil olunur və prioritet aydın şəkildə müəyyən edilir.	Bəli	Qanunvericilikdə bütün satınalma tələbləri müəyyən edilir. Lakin, satınalma qaydalarını qabaqcıl beynəlxalq təcrübə ilə uyğunlaşdırmaq üçün qanunların təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır.
2. Satınalma qanunları və qaydalar ictimaiyyət tərəfindən müvafiq vasitələrlə sərbəst və asanlıqla əldə edilə bilər.	Bəli	DSQ ictimaiyyətə açıqdır və Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinin (DSA) internet sahifəsində (tender.gov.az) ingilis və Azərbaycan dillərində yerli və beynəlxalq satınalma təchizatçıların əldə edə bilməsi üçün yerləşdirilib.
3. Hüquqi əsas hökumət vəsaitlərindən istifadə edilməklə həyata keçirilən bütün satınalmalara aiddir.	Bəli	Qanunvericilik nazirliklər, ictimai hüquqi şəxslər, dövlət müəssisələri və digərləri üçün həyata keçirilən bütün dövlət satınalmalarını əhatə edir.

⁷³ DSQ, 27 dekabr 2001-ci il, 668 sayılı 29 yanvar 2002-c il tarixli Prezident Fərmanı

Tələb olunan sənədlər	Yerinə yetirilmə işidir	Azərbaycan Respublikasındakı qaydalar
4. Hüquqi əsas rəqabətli satınalmaları standart metod olaraq göstərir və digər metodların və müvafiq əsaslandırma üsullarının istifadə edilə biləcəyi vəziyyətləri aydın şəkildə şərh edir.	Bəli	Qanunvericilik rəqabət metodlarını bütün satınalmalar üçün standart metod kimi müəyyənləşdirməyə də, DSQ-də müəyyən edilmiş maliyyə həddi nəticəsində daha böyük həcmli satınalmalar üçün rəqabət metodlarından istifadə defakto tələb olunur. Xarakterindən, mürəkkəbliyindən, şəraitdən və əsaslandırılmalardan asılı olaraq, satınalma orqanları DSQ-da qeyd edilmiş digər satınalma üsullarına riayət edə bilirlər. Xidmətlərin satın alınması iki mərhələli tender prosedurana uyğun həyata keçirilir.
5. Hüquqi əsas aşağıdakı bütün satınalma məlumatlarının ictimaiyyətə açıq olmasını təmin edir: hökumətin satınalma planları, tenderdə iştirak imkanları, müqavilələrin bağlanması, satınalmalarla bağlı şikayətlərin həllinə dair məlumatlar.	Xeyr	Təxminən 152 satınalma orqanının satınalma planları və müqavilələrin bağlanmasına dair bildirişlər DSA-nın saytında dərc edilmişdir. Bundan başqa, ictimaiyyət tender bildirişləri, nümunə tender sənədləri, müqavilə təlimatı, tez-tez verilən suallar ("FAQs") və müqavilələrin bağlanması ilə bağlı məlumatları internet sahifəsindən əldə edə bilər. Lakin şikayətlər və qətnəmənlərlə bağlı məlumatlar ictimaiyyətə açıqlanmır.
6. Hüquqi əsas müqavilə imzalanandanak iştirakçıların satınalmalarla bağlı şikayətlərinə baxılması üçün müstəqil, inzibati satınalma təhlili prosesi təmin edir.	Xeyr	DSQ-da şikayətlərlə bağlı bölmə olsa da, DSA-nın rolu və şikayətlərin müstəqil araşdırılması aydın şəkildə şərh edilmir. DSA texniki təklifi yenidən baxılmaq üçün hökumətə təqdim etmiş və cavab gözləyir.

Azərbaycan Respublikasında dövlət satınalma tədbirləri hüquqi və tənzimləyici qanunvericilik aktlarının şəffaflıq, əhatəlilik və rəqabət üzrə altı tələbindən dördünə cavab verir. Rəqabət metodlarının açıq şəkildə standart qayda kimi müəyyənləşdirilməsi və səmərəli, şəffaf və müstəqil şikayət və təhlil tədbirlərinin müəyyənləşdirilməsi və həyata keçirilməsi üçün imkanlar vardır.

2008-ci ildən etibarən, DSA DSQ-nin Azərbaycan və ingilis versiyaları ilə internet sahifələrinin yaradılması, qiymət təyin etmə nümunələri və tender təklifi formaları, tez-tez verilən suallar, prosedur təlimatları, satınalma bildirişləri, müqavilələrin bağlanmasına dair məlumat və illik satınalma planları da daxil olmaqla, dövlət satınalmalarının sadələşdirilməsi və şəffaflığın artırılması istiqamətində bir neçə müsbət addım atmışdır. Bundan əlavə, DSA e-satınalma və bir neçə digər yeniliklər tətbiq etməklə şəffaflığı artırmaq məqsədilə qanuna dəyişikliklə bağlı tövsiyələrini təqdim etmişdir. E-satınalmanın həyata keçirilməsi təklifi hazırlanmış və hökumət tərəfindən nəzərdən keçirilir. Prezidentin 2421 sayılı, 5 sentyabr 2012-ci il tarixli Fərmanına əsasən hazırlanmış Korrupsiyaya qarşı Mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planının tərkib hissəsi kimi "Dövlət satınalmaları və şəffaflığın artırılmasına" istinad Dövlət satınalmalarında şəffaflığı artırmaq üçün müsbət addım hesab edilir.

Qiymət B: Azərbaycan Respublikası dövlət satınalmaları sistemi üçün vacib hesab edilən altı xüsusiyyətdən dördündən istifadə edir.

(ii) Rəqabətli satınalma metodlarından istifadə

Qanunvericilik rəqabət metodlarını bütün satınalmalar üçün standart metod kimi müəyyənləşdirməsə də, DSQ-də müəyyən edilmiş maliyyə həddi nəticəsində daha böyük həcmli satınalmalar üçün rəqabət metodlarından istifadə defakto tələb olunur. Bir mənbədən seçim metodu Azərbaycan Respublikasında istifadə olunan satınalma metodları arasında yeganə qeyri-rəqabətli satınalma metodudur. Bir mənbədən (qiymət əsasında) seçim əsasında aparılan satınalmaların faizi, Cədvəl 18-də göstəriləndiyi kimi, qiymətləndirmə dövründə azalan tendensiya malik olmuş və 2012-ci il xüsusilə istisna təşkil etmişdir. 2011-ci illə müqayisədə 2012-ci ildə qeyri-rəqabət əsaslı satınalmalar təxminən iki dəfəyədək artmaqla, bütün dövlət satınalmaları dəyərində əhəmiyyətli artım baş vermişdir.

Qeyri-rəqabətli seçim də daxil olmaqla, qiymətləndirmə dövründəki bütün dövlət satınalmaları hüquqi və prosedur öhdəliklərinə uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. Xəzinədarlıq büdcənin icrasına planlaşdırılan nəzarət tədbirinin tərkib hissəsi kimi tələblərə riayət olunmasına nəzarət edir.

Cədvəl 18: 2010-2013-cü illərin satınalma metodu (milyon manatla) əsasında müqavilələrin bağlanması

il	Bütün satınalma metodları ilə bağlanmış müqavilələrin ümumi dəyəri	Tenderdən kənar satınalma müqavilələrinin bağlanması	Faiz
2010	2757.0	771.8	28
2011	4378.7	963.1	22
2012	7193.9	1725.5	24
2013	5414.8	1135.1	21

Mənbə: DSA

Qiymət A: Bütün qeyri-rəqabətli dövlət satınalma müqavilələri hüquqi və prosedur tələblərinə cavab verir.

(iii) Tam, etibarlı və vaxtında olan satınalma məlumatlarına ictimai çıxış

DSQ-nin 5-ci Maddəsi tender bildirişlərinin dərc olunmasını tələb edir. DSA-nin internet sahifəsində satınalma planları, tender bildirişləri və müqavilələrin bağlanmasına aid məlumatlar dərc edilir. Bundan başqa, ictimaiyyət tələblərə cavab verməyən iddiaçıların siyahısını, mallarla bağlı nümunə tender sənədlərini, sifarişçi təşkilatlar üçün təlimatı, tez-tez verilən sualları və digər satınalma məlumatları əldə edə bilər. DSA-nın internet sahifəsində şikayətlərlə bağlı başlıq yer alsa da, satınalma şikayətlərinin həlli üzrə ictimaiyyətə daha ətraflı məlumat təqdim olunmur. Lakin, qiymət baxımından Dövlət satınalmaları əməliyyatlarının 75

faizindən çoxu barədə məlumatlar müvafiq vasitələrlə Dövlət Satınalmalar Agentliyinin internet sahifəsində⁷⁴ vaxtında ictimaiyyətə açıqlanır.

Qiymət B: Dövlət satınalma planları, tender imkanları və müqavilə bildirişləri kimi dövlət satınalmaları əməliyyatlarının 75 faizindən çoxu barədə məlumatlar müvafiq vasitələrlə vaxtında ictimaiyyətə açıqlansa da, satınalma şikayətlərinin həllinə dair heç bir məlumat açıqlanmır.

(vi) Müstəqil inzibati satınalma şikayətləri sisteminin mövcudluğu

Şikayətlərə baxılma qaydaları DSQ-da qeyd olunur.⁷⁵ Şikayətlər satınalma qurumuna, DSA-nə və ya məhkəməyə ünvanlana bilər. DSA-nın məlumatına əsasən, qiymətləndirmə dövründə yalnız 8 şikayət verilmiş və həll edilmişdir və onlar tender prosesi ilə bağlı olmuşlar. Cədvəl 19-dan göründüyü kimi effektiv şikayət sisteminin bəzi aspektləri ilə bağlı dəlillər olsa da, şikayətlərə baxan müstəqil qurumla bağlı DXMH metodologiyasına uyğun fundamental tələblərə riayət edilməmişdir. Şikayətlərə baxılma mexanizminin gücləndirilməsi Korruptsiyaya qarşı Milli Fəaliyyət Planında (KMFP) fəaliyyət bəndi kimi müəyyən edilmişdir.

Cədvəl 19: Azərbaycan Respublikasında satınalmalarla bağlı şikayətlərə dair tədbirlər

Tələb olunan sənədlər	Yerinə yetirilmişdir	Azərbaycan Respublikasındakı qaydalar
i) satınalma əməliyyatlarında və ya müqavilələrin bağlanması ilə bağlı qərarların verilməsi prosesində heç bir tərəf kimi iştirak etmir	Xeyr	Satınalma orqanı əksər şikayətlərə baxır. DSA müşahidələr və tövsiyələr verə bilər, lakin satınalma orqanı üzərində məcburi öhdəlik daşımır. Müstəqil şura mövcud deyil.
ii) maraqlı tərəflərin çıxışını qadağan edəcək ödəniş tələb etmir	Bəli	Heç bir haqq ödənilmir.
iii) satınalma prosesini dayandırmaq səlahiyyəti vardır	Bəli	Satınalma orqanı 7 bank günündən 15 bank gününədək satınalma prosesini dayandıra bilər.
iv) Qaydalarda/aktlarda göstərilən vaxt çərçivəsində qərarlar verir	Bəli	Qərarlar DSQ-nin 59-cu maddəsinə uyğun olaraq 15 bank günü müddətində verilir.
v) hər iki tərəf üçün icbari olan qərarlar qəbul edir	Bəli	
iv) Qaydalarda/aktlarda göstərilən vaxt çərçivəsində qərarlar verir	Bəli	
vii) hər iki tərəf üçün icbari olan qərarlar qəbul edir (kənar ali orqana sonrakı çıxışı istisna etmədən)	Bəli	DSQ-nin 60-cı Maddəsi qərarlardan məhkəmə şikayətlərinin verilməsini nəzərdə tutur.

Qiymət D: Satınalmalarla bağlı şikayətlərə baxan müstəqil qurum yoxdur. Yoxlama siyahısında müəyyən edilmiş şikayət mexanizmlərinin bütün digər xüsusiyyətlərinə riayət olunur.

⁷⁴ Dövlət Satınalmalar Agentliyinin internet sahifəsi: <http://tender.gov.az/new/?lan=en>

⁷⁵ DSQ, fəsil 8, 55-60-cı maddələr

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014-cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-19	B	B*	Qiymətləndirmə metodu M2	2008-ci və 2014-cü illər arasındakı qiymətləndirmələrlə bağlı bu göstərici üzrə qiymətləndirmə metodologiyası dəyişdiyindən, qiymətləri birbaşa müqayisə etmək mümkün deyil.
i)	B	B*	Azərbaycan Respublikası dövlət satınalmaları sistemi üçün vacib hesab edilən altı xüsusiyyətdən dördünə riayət edir.	Müqayisə olunan deyil.
ii)	B	A*	Bütün qeyri-rəqabətli dövlət satınalma müqavilələrinin bağlanması hüquqi və prosedur tələblərinə uyğundur.	Müqayisə olunan deyil.
iii)	C	B*	Dövlət satınalma planları, tenderdə iştirak imkanları və müqavilələrin bağlanma əməliyyatlarının 75%-dən çoxu ilə bağlı məlumatlar ictimaiyyətə açıqlanır, lakin, satınalma şikayətlərinin həllinə dair məlumatları əldə etmək mümkün deyil.	Müqayisə olunan deyil.
iv)	-	D*	Satınalma şikayətlərinə baxan müstəqil qurum yoxdur. Yoxlama siyahısında müəyyən edilmiş şikayət mexanizmlərinin bütün digər xüsusiyyətlərinə riayət olunur.	Müqayisə olunan deyil.

* Qeyd: Bu göstərici üzrə bütün ölçülər 2008 və 2014-ci illərdə fərqli olduğundan, hər hansı ölçü və ya bütövlükdə göstərici qiymətlərini müqayisə etmək mümkün deyil.

PI- 20 Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzrə daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi

Göstəricinin izahı:

PI-20 sayılı göstərici daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi və əhatəliliyini, o cümlədən, cari maliyyə ilində (2014) qeyri-əmək haqqı xərclərinin icrası və uçotunun müvafiq qaydalara uyğunluğunu yoxlayır. Xərc öhdəlikləri, mal və xidmətlərin ödənişi, sərbəst əməyin ödənişi və işçilərə verilən mükafatlara nəzarət edilməsi də yoxlanılan sahələrə daxildir. Xərc öhdəliyi üzrə nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi xüsusi bir istiqamət kimi götürülür, belə ki, dövlətin ödəniş öhdəliklərinin proqnoz edilən vəsait limiti çərçivəsində saxlanılması və borcun vaxtında ödənilməsi vacib əhəmiyyət kəsb edir. (PI-4 sayılı göstəricidə olduğu kimi).

Dövlət büdcəsinin icrası müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və onların tabeliyində olan qurumlar tərəfindən həyata keçirilir.⁷⁶Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların vəzifəli şəxsləri onların tabeliyində olan təşkilatlar maliyyə sövdələşmələrinə tətbiq olunan qaydalara, xərc normalarına və digər müvafiq maliyyə tələblərinə riayət etmədikdə məsuliyyət daşıyırlar.Hər bir nazirlik, şöbə, idarə rəhbəri büdcəsinin icrası və daxili nəzarətin qurulması, inkişaf etdirilməsi, təhlili və yenilənməsi üçün cavabdehdir.Üsulları və prosedurların, habelə daxili nəzarət mexanizmlərinin keyfiyyəti, səmərəliliyi və effektivliyinin tətbiqi Büdcə Sistemi Haqqında qanuna uyğun olaraq, hər bir dövlət qulluqçusunun funksiyasına uyğun olaraq məsuliyyətinə daxildir.

Büdcə icrası zamanı Xəzinədarlıq öhdəlik və vəsaitlərə nəzarətlə bağlı məsuliyyət daşıyır. Rayon səviyyəsində xəzinədarlıq orqanları Xəzinədarlığın tabeliyində olan qurumlar kimi fəaliyyət göstərir və öhdəlikləri və XIİS-də ödənişləri həyata keçirirlər.

i) Xərc öhdəliklərinə nəzarətin effektivliyi

VXHS-nin möhkəmləndirilməsi və vəsaitlərin idarəetmə funksiyalarının mərkəzləşdirilməsi sayəsində, Maliyyə Nazirliyi hökumətin maliyyə əməliyyatları barədə etibarlı və vaxtında məlumat hazırlaya bilər. Büdcə Milli Məclis tərəfindən təsdiq edildikdən sonra, büdcə ayrılması XIİS-ə yüklənir. Xəzinə tərəfindən ciddi nəzarətdə olan kifayət qədər büdcə ayrılması olmadıqca, xərclər həyata keçirilə bilməz. Ödənişlər xəzinədarlıq vasitəsilə mərkəzləşmiş qaydada və yalnız nəğd vəsait olduqda həyata keçirilir. Yoxlama dövründə öhdəlik limitindən aşağı vəsait limiti tətbiq edilməmişdir, çünki bütün öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün dövlət kifayət qədər nəğd vəsait saxlayır.

Öhdəliklər üzrə nəzarət mexanizmlərinin mövcudluğu qüvvədə olan qaydalar və proseduralarla uyğunluğu təmin edir. Nazirliklər, şöbələr, idarələr öz büdcələrinin icrasına görə məsuliyyət daşıdıqlarından və sənədləri nazirliklərin, şöbələrin, idarələrin maliyyə şöbəsi, regional, sektoral təşkilatları və ya rayon maliyyə şöbəsi kimi müvafiq sektor və ya regional qurumlara təqdim etməli olduqlarından, nəzarət mexanizmləri praktikada müxtəlif səviyyələrdə icra olunur. Bu sənədlər hər bir öhdəliyin sonradan təhlil edilməsi üçün Mərkəzi Xəzinədarlığa və ya yerli Xəzinədarlıq bölmələrinə göndərilir.

Qiymət A: Yerlərdə öhdəliklərlə bağlı nəzarət mexanizmləri hərtərəflidir və təsdiq olunmuş büdcə ayrılmaları üçün öhdəlikləri səmərəli şəkildə məhdudlaşdırır.

⁷⁶Büdcə Sistemi haqqında Qanun, maddə 18.

(ii) Digər daxili nəzarət qaydalarının və prosedurlarının əhatəliliyi, uyğunluğu və anlaşılması

Daxili nəzarət mexanizmlərinə maliyyə idarəçiliyi də daxil olmaqla, Azərbaycan Respublikasındakı dövlət idarəetməsi sahəsində icra olunan müxtəlif tədbirlər daxildir. Daxili nəzarət standartının əsası Treduei Komissiyasının Sponsor Təşkilatları Komitəsi ("COSO")⁷⁷ tərəfindən qəbul edilmiş və Ali Nəzarət Qurumları (ANQ) üçün tövsiyə olunan INTOSAI Təşkilatının da qəbul etdiyi beynəlxalq standartla⁷⁸ uyğundur.

Mərkəzi hökumətin nəzarət prosedurları nazirliklər, şöbələr, idarələr tərəfindən aydın şəkildə başa düşülür və aşağıdakılar kimi prosedur tələblərinə uyğun tətbiq olunur:

- səlahiyyət və təsdiq prosedurları
- vəzifələrin bölgüsü
- resurslar və uçot məlumatlarından istifadəyə nəzarət mexanizmləri
- yoxlamalar
- uyğunlaşdırmalar
- əməliyyat fəaliyyətinin təhlili.

Daxili nəzarət mexanizmlərinin effektivliyinə Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidmətinin (DMNX) daxili audit funksiyasının (PI-21) bir hissəsi kimi həm də DMNX tərəfindən də nəzarət olunur. Bu daxili nəzarət mexanizmləri nəzarət səviyyəsi baxımından səmərəli olsa da, DXMH metodologiyası bu cür mexanizmlərin maliyyə səmərəliliyini qiymətləndirmir.

Qiymət B: Bir çox səviyyədə bəzi nəzarət mexanizmləri dəyəri artırırsa da, aydın başa düşülən effektiv daxili nəzarət prosedurları və qaydaları mövcuddur.

iii) Əməliyyatların emalı və uçotuna dair qaydalarla uyğunluq dərəcəsi

Əməliyyatların nəzarət və uçotunun aparılması üçün aydın və effektiv qaydalar mövcuddur. Xəzinədarlıq DXA daxilində XIİS vasitəsilə ödənişlərlə əlaqədar bütün əməliyyatları həyata keçirir. Öhdəliklərə nəzarət və vəsaitlərin idarə edilməsi səmərəli qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanır və daxili maliyyə nəzarəti ilə bağlı irəliləyişlər qaydalara və normalara yüksək səviyyədə riayət olunmasını təmin edir. Daxili nəzarət sistemi bəzilərinin zəruri olmaya biləcəyi çoxsaylı nəzarət səviyyələrinə

⁷⁷"COSO" müəssisə risklərinin idarə edilməsi, daxili nəzarət və dələduzluq hallarının qarşısının alınması üzrə baza və təlimatların hazırlanmasını həyata keçirən özəl sektor təşkilatlarının birgə təşəbbüsüdür.

⁷⁸INTOSAI, GOV 9100, *Dövlət Sektorunda Daxili Nəzarət Standartları üçün Təlimatlar* (<http://www.intosai.org/issai-executive-summaries/view/article/intosai-gov-9100-guidelines-for-internal-control-standards-for-the-public-sector.html>).

əsaslanır⁷⁹. Xidmət strukturları, rayon və nazirlik səviyyəsində, o cümlədən Maliyyə Nazirliyi nəzdində nəzarət mexanizmləri fəaliyyət göstərir. Eyni nəzarət mexanizmlərinin əksəriyyəti tətbiq edilir. Bu əslində xəzinədarlığın işini asanlaşdırır, çünki əməliyyatlar xəzinədarlığa ötürülməzdən əvvəl lazımı qaydada yoxlanılır, buna görə də, eyni yoxlanışların bir neçə dəfə həyata keçirilməsi təkrarçılığa səbəb olur. Yoxlama dövründə sadələşmiş və təcili prosedurlardan sui-istifadə hallarına rast gəlinməmişdir.

Qiymət A: Qaydalarla uyğunluq yüksəkdir. Bu qiymətləndirmə vasitəsilə heç bir səhv və ya imtina halları müəyyən edilməmişdir və yoxlama dövründə sadələşmiş və təcili prosedurlardan sui-istifadə hallarına rast gəlinməmişdir.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-20	D+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	Daxili nəzarət mexanizmlərinin hərtərəfli sisteminə dair daha tutarlı dəlil 2008-ci ildə qiymətləndirmədən sonra müşahidə olunan yaxşılaşmanın əsas səbəbidir.
i)	A	A	Yerlərdə öhdəliklərə nəzarət hərtərəflidir və təsdiq olunmuş büdcə ayırmaları üçün öhdəlikləri səmərəli şəkildə məhdudlaşdırır.	Öhdəliklərə nəzarət güclü olaraq qalır.
ii)	D	B	Bir çox səviyyələrdə bəzi nəzarət mexanizmləri dəyər əlavə etməsə də, aydın başa düşülən effektiv daxili nəzarət qaydaları və prosedurları mövcuddur.	2008-ci ildəki qiymətləndirmədən sonrakı irəliləyiş daxili nəzarət mexanizmlərinin hərtərəfli normalarına dair sübutlarla bağlıdır.
iii)	B	A	Qaydalarla yüksək uyğunluq vardır. Bu qiymətləndirmə vasitəsilə heç bir səhv və ya rədd halları müəyyən edilməmiş və yoxlama dövründə sadələşmiş və təcili prosedurlardan sui-istifadə hallarına rast gəlinməmişdir.	2008-ci ildən etibarən daxili nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi

⁷⁹Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidmətinin əvvəlki və sonrakı yoxlama funksiyaları. Xəzinədarlıq və digər daxili qurumlar tərəfindən aparılan yoxlamalar bəzi sahələrdə üst-üstə düşə bilər.

PI-21 Daxili auditin səmərəliliyi

Göstəricinin izahı:

PI-21 sayılı göstərici ən son maliyyə və əməliyyat məlumatları (2014-cü il üzrə) əsasında daxili auditin işini yoxlayır. Bu göstərici PI-18 və PI-20 sayılı göstəriciləri tamamlayır, çünki daxili auditin funksiyalarından biri daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyini yoxlamaqdır.

Daxili auditin işi peşəkar müstəqillik, lazımi səlahiyyət, peşəkar audit metodlarından, o cümlədən, riskin qiymətləndirilməsi metodundan istifadə və hesabat vermə səlahiyyəti cəhətdən beynəlxalq standartlara uyğun gəlməlidir.

Hüquqi və tənzimləyici çərçivə

Azərbaycan Respublikasında daxili audit funksiyası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti ("DMNX") tərəfindən həyata keçirilir.⁸⁰ DMNX maliyyə uyğunluğunu təhlil etmək üçün Maliyyə Nazirliyinin maliyyə idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə faktiki müfəttişlik qismində 2009-cu ildə yaradılmışdır.

DMNX dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin istifadəsi üçün maliyyə təhlili funksiyasını təmin edir. Təşkilati strukturu müstəqil olan DMNX-nin mandatına bu cür maliyyə təhlilini yaxşılaşdırmaq məqsədilə dövlət büdcə və büdcədən kənar fondlar, maliyyə nəzarəti və tədbirləri üzrə təlimatların verilməsi daxildir. DMNX-nin vəzifələrinə bunlar daxildir: dövlət vəsaitlərinin xərclənməsinə, büdcədən kənar əməliyyatlara və dövlət zəmanətli kreditlərə maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsi və Azərbaycanda dövlət maliyyə nəzarətinin təşkil edilməsində metodoloji nəzarətin həyata keçirilməsidir⁸¹.

(i) Daxili audit funksiyasının əhatə dairəsi və keyfiyyəti

DMNX Maliyyə Nazirliyi Kollegiya Orqanının qərarı əsasında hazırlanmış metodologiyaya uyğun olmaqla müəyyən edilmiş büdcə təşkilatlarının auditi üçün risk-əsaslı iş planı hazırlayır. Azərbaycan üzrə Avropa Qonşuluq Siyasəti çərçivəsində həyata keçirilmiş tvinning layihəsi zamanı maliyyə nəzarətinin planlaşdırılması və icra edilməsi üzrə xüsusi qaydalar hazırlanmışdır. DMNX analitik metodlardan istifadə edərək nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsində araşdırma, yoxlama, təhlil və monitoring həyata keçirir.

DMNX iş planı Maliyyə Nazirliyi ilə məsləhətləşmələr əsasında hər il hazırlanır və DMNX rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir. Təhlillərə sistemli və xüsusi uyğunluq məsələləri daxildir və hər bir tapşırıq zamanı müəyyən edilən Hesabat dövründə

⁸⁰ 48 sayılı Qərar, 9 fevral 2009-cu il.

⁸¹ Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidmətinin fəaliyyətinə dair qaydalar Prezidentin 9 fevral 2009-cu il tarixli, 48 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir, maddə 8

institusional səviyyədə aparılır. İş proqramından da göründüyü kimi, sistemin təhlili heyətin sərf etdiyi vaxtın 20 faizdən çoxunu təşkil edir.

DMNX üçün qaydalar hazırlanarkən daxili audit üzrə beynəlxalq standartlardan istifadə edilmişdir. Bu, xüsusən də özünü aşağıdakı sahələr üzrə göstərmişdir - nəzarət tədbirlərinin məqsədi, nəzarət tədbirlərinin kritik vəziyyətlərdə həyata keçirilməsi, yoxlama dəlilləri, təsadüfi seçmə metodundan istifadə, daxili audit üzrə mövcud olan əvvəlki məlumatlardan istifadə. Lakin hələki bu əməliyyatlar daxili audit fəaliyyəti üzrə beynəlxalq standartlara tam olaraq uyğun həyata keçirilmir.

DMNX başçısı yüksək səlahiyyətli rəhbərlikdən başqa bütün DMNX işçilərini təyin edir. Bu qiymətləndirmə zamanı DMNX-nin 124 heyət üzvləri və 10 regional ofisi var idi və 2011-ci ildən 2013-cü ilədək, O, Almaniyanın Federal Maliyyə Nazirliyi ilə Tvinninq layihəsi vasitəsilə öz proqramını gücləndirmək üzərində işləyirdi. Həmin işlərə yeni dövlət maliyyə nəzarəti normaların hazırlanması, hüquqi bazanın möhkəmləndirilməsi və müasir audit təcrübəsinə dair təlimlərin təşkili daxil idi. Maliyyə Nazirliyi qanun aktı layihəsini şərh üçün digər nazirlərə təqdim etmişdir.

Tvinninq layihəsinin sonra, DMNX birbaşa DMNX rəhbərinə hesabat verən dörd heyət üzvündən ibarət daxili audit sektoru yaratmışdır. Daxili audit sektorunun məqsədi DMNX-də ilkin nəzarətin (ex-ante) gücləndirilməsidir. Sonrakı təftiş (ex-post) DMNX-nin yenidən inkişaf proqramı çərçivəsində yaradılacaq daxili audit funksiyası tərəfindən həyata keçiriləcək. Maliyyə Nazirliyi, həmçinin DGK və İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi kimi bir sıra hökumət qurumlarının daxili audit məsləhətçilərini də maliyyələşdirir.⁸²

Qiymət C: Audit fəaliyyəti daxili audit üzrə qəbul edilmiş beynəlxalq standartlara hələ ki tam uyğun olmayan xüsusi metodologiya əsasında aparılır. Təhlillər heyət üzvlərinin vaxtının 20 faizdən çoxunu alan sistemli təhlil əsasında sistemli və spesifik uyğunluq məsələlərini əhatə edir.

(ii) Hesabatların tezliyi və təqdim olunması

DMNX-nin iş planının təsdiqindən sonra, seçilmiş qurumlarda təhlillər aparılır. Hər bir təhlildən sonra hesabatlar hazırlanır və audit təşkilatlarının rəhbərlərinə göndərilir. Bu təşkilatlar aşkar olunmuş nöqsan və tövsiyələrə cavab olaraq lazımi addımları atmalıdırlar. DMNX-nin hesabatları həmçinin Maliyyə Nazirliyinə və Hesablama Palatasına təqdim edilir.

⁸² Azərbaycan Respublikası Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı Təşəbbüsü çərçivəsində dövlət maliyyə nəzarəti haqqında islahat öhdəliklərini öz üzərinə götürmüşdür. (<http://www.opengovpartnership.org/country/azerbaijan/commitment/increase-transparency-state-financial-control-sfc-institutions>).

Qiymət B: Hesabatlar audit olunan təşkilatlar üçün müntəzəm olaraq hazırlanır və Maliyyə Nazirliyinə və Hesablama Palatasına göndərilir.

(iii) Daxili audit nəticələrinə rəhbərliyin reaksiya vermək imkanları

DMNX auditorları müəssisə üçün Təvsiyə Məktubu hazırlayır və ona cavab almaq 1 aydan 2 ayadək vaxt tələb edir. Müəssisə adətən tövsiyələrə riayət etdiyini açıqlayır. DMNX-nin aşkar etdiyi nöqsanlar cərimələrlə və zərərin əvəzinin ödənilməsi ilə nəticələnə bilər. Sanksiyalara cavab olaraq ödənilən vəsaitlər Maliyyə Nazirliyinin xüsusi hesabında saxlanılır. Maliyyə Nazirliyi DMNX-nin aşkar etdiyi nöqsanlara riayət etməyən hər hansı müəssisənin ödənişlərini dayandırmaq hüququna malikdir. Zərurət yarandıqda, DMNX Baş Prokuror vasitəsilə müəssisəyə qarşı məhkəmə iddiası qaldıra bilər.

Qiymət B: Əksər hallarda DMNX-nin aşkar etdiyi nöqsanlar əsasında təcili tədbirlər görülür.

Göstərici	Qiymət 2008	Qiymət 2014	Şərh	
			2014cü il qiymətləndirməsi üçün əsas	İcra dəyişikliyi
PI-21	D	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Qanunvericilik aktı qüvvəyə mindikdən və DMNX-lə bağlı Prezident Fərmanından sonra 2008-ci ildəki qiymətləndirmədən etibarən bu göstərici üzrə bütün parametrlərdə təkmilləşdirmələr aparılmışdır.
i)	D	C	Audit işi əhəmiyyətli beynəlxalq standartlarla əsasən uyğun olmayan xüsusi təhlil metodologiyasına əsaslanır. Təhlillər heyət üzvlərinin vaxtının 20 faizdən çoxunu alan sistemli təhlil əsasında sistemli və spesifik uyğunluq məsələlərini əhatə edir.	İnstitusional səviyyədə təhlillər və DMNX-nin strukturunda daxili audit bölməsinin yaradılması üçün proqramın hazırlanması və həyata keçirilməsində irəliləyiş əldə edilmişdir.
ii)	D	B	Hesabatlar audit təşkilatları üçün müntəzəm olaraq hazırlanır və Maliyyə Nazirliyinə və Hesablama Palatasına göndərilir.	2008-ci il qiymətləndirməsindən sonra DMNX-nin hesabatları audit təşkilatları üçün müntəzəm olaraq hazırlanır və Maliyyə Nazirliyinə və Hesablama Palatasına göndərilir.
iii)	D	B	Əksər hallarda DMNX-nin aşkar etdiyi nöqsanlar əsasında təcili tədbirlər görülür.	2008-ci ildən etibarən hesabatların təqdim edilməsi və aşkar olunmuş nöqsanların və tövsiyələrin həyata keçirilməsi istiqamətində

3.3.3 Mühasibat uçotu, qeydiyyat və hesabatvermə

PI-22 Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması

Göstəricinin izahı:

PI-22 sayılı göstərici maliyyə və dövlət orqanları tərəfindən verilən maliyyə hesabatlarının həqiqi maliyyə vəziyyətini əks etdirməsini təmin etmək məqsədilə müvəqqəti hesab və avansların müntəzəm tutuşdurulmasını, uyğunlaşdırılmasını və ya ödənməsini yoxlayır. Yoxlama cari ili (2014) əhatə etmişdir.

(i) Bank hesablarının tutuşdurulmasının müntəzəmliyi

PI-17 hissəsində təsvir olunduğu kimi, VXH sistemi yaradılmışdır. Hesabatlar əməkdaşlıq haqqında saziş üzrə AMB tərəfindən idarə olunan VXH-də birləşdirilir. Dövlət xəzinəsi AMB-na birləşdirilmiş XIİS-i idarə edir və sistem daxilində avtomatik tutuşdurma funksiyasından istifadə edir. Tutuşdurmalar gündəlik olaraq toplu və müfəssəl səviyyədə yerinə yetirilir.

Xal A: Bütün mərkəzi dövlət hesablarının tutuşdurulması gündəlik olaraq toplu və müfəssəl səviyyədə yerinə yetirilir.

(ii) Aralıq hesablar və avansların tutuşdurulması və ödənilməsinin müntəzəmliyi

Xəzinə sisteminin tətbiqi üzrə I-193 qaydasına əsasən, NŞA-lar və yerli xəzinə idarələrindən ən azı ayda bir dəfə hesabları tutuşdurmaq və ödəmək tələb olunur. DXA və XIİS-nin fəaliyyəti də avans və aralıq hesabların yoxlanılması və tutuşdurulmasına imkan yaradır. Təhsil və Səhiyyə Nazirlikləri ilə görüş zamanı hər iki nazirlik hesabların rüblük qaydada tutuşdurulmasını təsdiq edən sübutlar təqdim etmişlər.

Beynəlxalq müqavilələr üçün maliyyə avansları üzrə aralıq hesabların NŞA-lar tərəfindən üç aydan gec olmamaqla tutuşdurulması tələb olunur.

Xal A: Aralıq və avans hesabların tutuşdurulması və ödənilməsi ən azı üç ayda bir dəfə yerinə yetirilir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-22	A	A	Qiymətləndirmə metodu M2	2008-ci il qiymətləndirməsindən sonra bu göstərici üzrə icrada ciddi dəyişiklik olmamışdır. XİS-nin tətbiqi prosesləri təkmilləşdirsə belə, yüksək standartlarda tədbirlər davam etdirilir.
i)	A	A	Bütün mərkəzi dövlət hesablarının tutuşdurulması gündəlik olaraq toplu və müfəssəl səviyyədə yerinə yetirilir.	Xalda heç bir dəyişiklik yoxdur, lakin XİS proseslərdə irəliləyişə yardım etmişdir.
ii)	A	A	Aralıq və avans hesabların tutuşdurulması və ödənilməsi ən azı üç ayda bir dəfə yerinə yetirilir.	Xalda heç bir dəyişiklik yoxdur, lakin XİS həmçinin bu prosedurları təkmilləşdirmişdir.

PI-23 Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu

Göstəricinin izahı:

PI-23 sayılı göstərici xidmət göstərən təşkilatlar məsələn, məktəb və ilkin tibbi xidmət müəssisələri tərəfindən qəbul edilən bütün resurslara dair icmal və real məlumatın mövcudluğunu, o cümlədən, resursların ayrılması və faktiki istifadəsinin yoxlanılması məqsədilə məlumatların mövcudluğunu yoxlayır. Yoxlama dövrü 2011, 2012 və 2013-cü illəri əhatə etmişdir.

Xidmət göstərən təşkilatlara resursların ayrılması ilə bağlı ətraflı məlumatın hazırlanması və bu cür məlumatın mövcudluğu dövlət maliyyə idarəetmə strukturları tərəfindən xidmət göstərən təşkilatlara göstərilən yardım səviyyəsinin müəyyən edilməsi cəhətdən çox vacibdir.

i) Ən çox yayılmış öncül xidmət göstərən strukturlar tərəfindən alınmış mənbələri göstərən məlumat

Bu aspekt hansı dövlət səviyyəsində idarə olunması və maliyyələşdirilməsindən asılı olmayaraq xüsusilə ibtidai məktəblər və ilkin tibbi yardım klinikaları ilə bağlı sektor xidməti göstərən strukturlar üçün mövcud olan mənbələrə diqqəti yönəldir. AR-da bütün sektor xidmətləri mərkəzi hökumət və onun idarələrindən təmin olunur.

AR büdcə sistemi haqqında qanunun dövlət büdcəsinin nağd əsasda icrası üzrə maddəsində müəyyən olunur ki, dövlət xəzinədarlığı dövlət büdcəsinin bütün gəlirləri və ödənişləri, büdcədənkenar ödənişlər, büdcədənkenar dövlət fondları

(ARDNF gəlir və əməliyyat xərcləri, beynəlxalq banklar və digər maliyyə təşkilatlarında vəsaitin yerləşdirilməsi ilə bağlı xərcləri istisna olmaqla), dövlət büdcəsinin və digər maliyyə kəsirinin bağlanması üçün hökumət zəmanəti ilə alınmış borc əməliyyatları daxil olmaqla, bütün maliyyə əməliyyatlarını yerinə yetirəcəkdir.⁸³

Büdcə təşkilatlarının rəhbərləri qanuni tələblərə müvafiq olaraq tabe olan təşkilatların uçotu daxil olmaqla, gəlir və xərclərin uçotu üzrə öhdəlik daşıyır.⁸⁴ Bu səbəbdən, dövlət büdcəsi sisteminin bir hissəsi olaraq bütün NŞA-lar məktəblər və səhiyyə ocaqları kimi bütün əsas (öncül) xidmət göstərən strukturlar daxil olmaqla, xəzinə sistemi vasitəsi ilə uçotun aparılması və fondların icrası üzrə cavabdehdir.

Nazirlik, komitə və agentliklər bütün mənbələrdən əldə etdikləri iri məbləğli qeyri-nəğd vəsaitləri barədə məlumat verməlidir. Yoxlama dövründə Səhiyyə və Təhsil Nazirliklərində bu tip vəsaitlərin əldə edilməsi müşahidə edilməmişdir. Öncül xidmət göstərən strukturların əksər hissəsi regional səviyyədə idarə olunur. Bələdiyyə öncül xidmət təminatı üzrə heç bir öhdəlik daşımır.

2007-ci ildən xəzinə öncül xidmət göstərən strukturlar daxil olmaqla, dövlət büdcəsi təşkilatları üzrə büdcənin icrası üzrə məlumatların emalı və toplanması imkanını yaradan XIİS-ni tətbiq edir. XIİS hər bir şöbə tərəfindən əldə olunan mənbə məlumatını etibarlı və müntəzəm şəkildə saxlayır və XIİS hesabatları ilə ərzində məlumatları büdcə icrası üzrə hesabatlarda cəmləşdirir.

Xal A: XIİS ölkə boyu məktəblər və səhiyyə ocaqları tərəfindən alınan bütün növ nəğd və qeyri-nəğd vəsaitlər barədə etibarlı məlumatı təmin edir. Məlumat illik olaraq və ya daha tez-tez büdcə icrası üzrə hesabatlarda cəmləşdirilir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-23	D	A	XİİS ölkə boyu məktəblər və səhiyyə ocaqları tərəfindən alınan bütün növ nəğd və qeyri-nəğd vəsaitlər barədə etibarlı məlumatı təmin edir. Məlumat illik olaraq və ya daha tez-tez büdcə icrası üzrə hesabatlarda cəmləşdirilir. Məlumat ən azı illik olaraq büdcə icrası hesabatlarında cəmləşdirilir.	Öncül xidmətlər üzrə məlumatın keyfiyyəti və mövcudluğu əvvəlki DXMHqiymətləndirilməsindən sonra ciddi dərəcədə yaxşılaşmışdır.

⁸³Büdcə sistemi haqqında qanun, maddə 19.2.

⁸⁴Eyni mənbə, maddə 21.3.

PI-24 İl ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması

Göstəricinin izahı:

PI-24 sayılı göstərici hökumət orqanları, nazirlik, komitə və agentliklər tərəfindən tələb edildikdə təqdim edilən büdcənin icra statusuna dair hesabatın keyfiyyəti və mövcudluğunu yoxlayır. Fəaliyyətin konkret monitorinqini həyata keçirmək və lazım gəldikdə korreksiya tədbirlərinin vaxtında görmək üçün bu tip hesabatlar büdcənin məzmunu və təsnifatlarına uyğun olmalıdır. Yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilini (2013) əhatə edir.

(i) Büdcə proqnozlarının həcmi və uyğunluğu baxımından hesabatların əhatə dairəsi

Büdcə sistemi haqqında qanunun dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı 20-ci maddəsi hesabat ayından sonrakı ayın 25-ci gününə qədər aylıq büdcənin icrası hesabatlarının hazırlanmasını tələb edir. Bu maddədə həmçinin qeyd olunur ki, rüblük hesabatlar növbəti rübün ilk ayının sonuna qədər Milli Məclisə təqdim olunmalıdır. Hesabat mətbuatda çap olunmalıdır. Rüblük hesabatlar digər götəricilər ilə bərabər, gəlir və xərclərin icrasının müqayisəli təhlili üçün tələb olunur. Xərclər və dövlət əhəmiyyətli layihələrin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı olanlar da daxil olmaqla, hesabatın hazırlanma tələblərinə uyğun olaraq faktiki və təsdiqlənmiş rəqəmlər arasında fərqlər izah olunmalıdır. 2013-cü il yoxlama dövründə hüquqi və tənzimləyici tələblərə praktiki olaraq riayət edilmişdir.

Büdcə hesabatı rayonlar da daxil olmaqla bütün büdcə təşkilatlarını əhatə edir və büdcəyə edilmiş, lakin ilkin büdcə ilə qarşılaşdırılmamış düzəlişlər ilə faktiki məbləğləri müqayisə edir.

Aylıq hesabatlar daxili istifadə üçün nəzərdə tutulur. Rüblük hesabatlar rəsmi olaraq MN tərəfindən imzalanır, Nazirlər Kabinetinə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə nəhayət Milli Məclisə təqdim olunur və MN-nin internet sahifəsində dərc olunur.

Büdcə icrası üzrə hesabatlarda öhdəliklər üzrə müəyyən məlumat verilsə belə, nağd ödəniş üsulu əsasında hazırlanır. Məlumat ilkin büdcə ilə müqayisə imkanı verən təsnifatda təqdim olunur.

Xal C: Xərclər üzrə məlumat yalnız ödəniş mərhələsində təmin edilir. Məlumat ilkin təsdiq olunmuş büdcə ilə müqayisə oluna bilər.
--

(ii) Hesabatların vaxtında hazırlanması

Hökumət büdcə sistemi haqqında qanunla tələb olunan bütün hesabatları hazırlayır və təqdim edir. 20-ci Cədvəldən də göründüyü kimi bu hesabatlar qanun ilə müəyyən olunmuş müddətlərdə vaxtında təqdim olunur.

Cədvəl 20: Maliyyə hesabatlarının təqdimatı – öhdəliklər və müddətlərin təyini

Məsul təşkilat	Alıcı	Hesabat	Hesabat müddəti	Qanunla müəyyən olunmuş müddət
MN	Daxili	Aylıq icmal büdcə icrası	Hər ay	Növbəti ayın 25-nə qədər
MN	Parlament, Nazirlər Kabineti, MN, ictimaiyyət	Aylıq icmal büdcə icrası	Rüblük	Növbəti ayın sonuna qədər
MN	Parlament, Nazirlər Kabineti, MN, ictimaiyyət	İllik büdcə icrası	Tamamlanmış maliyyə ili	Növbəti il 15 may

Mənbə: Dövlət büdcə sistemi haqqında qanun

Xal A: Hesabatlar müddətin sonundan sonra dörd həftə ərzində aylıq və rüblük hazırlanır.

(iii) Məlumatın keyfiyyəti

.AR il ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarında aylıq və rüblük icra hesabatlarının dəqiqliyi ilə bağlı maddi narahatlıq ifadə olunmur. 2008-ci il qiymətləndirilməsində əhatə dairəsinin məhdudiyyətləri ilə bağlı narahatlıq bildirilmişdir, lakin bu, bu qiymətləndirmə üçün istifadə olunan hədd olan mərkəzi hökumətin nağd vəsaitə əsaslanan məlumatı ilə bağlı narahatlıq deyildir. MN və NŞA-lar aylıq və rüblük hesabatlardan istifadə edir.

Xal A: Aylıq və rüblük büdcə icrası üzrə hesabatlarda təqdim olunan məlumatların dəqiqliyi ilə bağlı maddi narahatlıq mövcud deyildir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Rəy	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-24	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Mərkəzi hökumət büdcəsi üzrə hesabatların dəqiqliyinin müəyyən olunmasında irəliləyişlər olmuşdur.
i)	C	C	Xərclər üzrə məlumat yalnız ödəniş mərhələsində təmin edilir. Məlumat ilkin büdcə ilə müqayisə oluna bilər.	Öhdəliklər üzrə məhdud məlumat bu komponent üzrə xalın artmamasının səbəbi olaraq qalır.
ii)	A	A	Hesabatlar müddətin sonundan sonra dörd həftə ərzində aylıq və rüblük hazırlanır.	Hesabatların vaxtında təmin olunması yüksək səviyyədə qalır.
iii)	B	A	Aylıq və rüblük büdcə icrası hesabatlarında təqdim olunan məlumatların dəqiqliyi ilə bağlı maddi narahatlıq mövcud deyildir.	2008-ci il qiymətləndirilməsində qaldırılan əhatə dairəsi ilə bağlı məsələ dəqiqliyi maddi narahatlıq doğurmayan mərkəzi hökumət hesabatlarına şamil olunmur.

PI-25 illik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması

Göstəricinin izahı:

PI-25 sayılı göstərici düzgün mühasibatlıq standartlarından istifadə etməklə illik maliyyə hesabatlarına geniş maliyyə və digər aidiyyatı məlumatlarının daxil edilib edilmədiyini yoxlayır. (i) və (ii) istiqamətləri üzrə yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilini (2013) əhatə edir. (iii) istiqaməti isə son üç ildə (2011-2013) illik maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı istifadə edilən mühasibatlıq standartlarından bəhs edir.

Azərbaycan hökumətinin HP-nın auditi və rəyi ilə parlamentə gedən illik büdcə icrası üzrə hesabat IPSAS beynəlxalq mühasibat uçotu standartları ilə uzlaşmır. Mühasibat uçotu haqqında qanunun 4-cü maddəsi 'mühasibat uçotunun tənzimlənməsinə' aiddir və IPSAS-ı mərkəzi hökumətin maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında münasib standart olaraq müəyyən edir. IPSAS-a əsaslanan NASBO dövlət büdcə təşkilatlarına tətbiq olunur. Hazırda Milli Məclisə təqdim edilən illik maliyyə hesabatı mühasibatlıq sistemində hazırlanmır, lakin sistemdən götürülmüş məlumat əsasında Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanır. FARABİ layihəsi çərçivəsində gözlənilən dəyişiklik maliyyə hesabatlarının mühasibatlıq sistemindən hazırlanması, o cümlədən, icmal və vahid büdcənin, mühasibatlıq hesabatlarının da hazırlanmasına şərait yaradacaqdır.

(i) Maliyyə hesabatlarının tamamlığı

Büdcə icrası məlumatlarından toplanmış illik maliyyə hesabatlarına kassa icrası əsasında gəlirlər və xərclər, eyni zamanda statistik məlumatla müşayiət edilən

maliyyə aktivləri, öhdəlikləri, borclar və zəmanətlərə dair əlavə məlumat daxildir. Bu hesabat MŞA-lar və rayon səviyyəsində icranı özündə birləşdirir.

AR illik hesabatları mərkəzi hökuməti gəlir, xərc, borclar və zəmanətlər üzrə məlumat ilə təmin edir. Maliyyə vəsaitlərinin bir hissəsi illik hesabatda əks olunmur, lakin digər yerdə əks olunur. ARDNF və DSMF dövlət büdcəsində deyildir, lakin icmal büdcəyə daxildir.

FARABI sistemi büdcə icrası üzrə məlumatlar bazası, baş mühasibat kitabı, inventar qeydiyyatı və əsas vəsaitlərin idarə olunmasını birləşdirən hesabatlaşma modulunu daxil edəcəkdir. FARABI sistemi, mövcud sistemlərdə mümkün olmayan maliyyə hesabatlılığının IPSAS-ın müvafiqliyinə dəstək olur.

Xal B: Hökumətin icmal maliyyə hesabatı illik olaraq hazırlanır və gəlir, xərc, maliyyə aktivləri, öhdəliklər borclar və zəmanətlər üzrə məlumatı əhatə edir. Maliyyə vəsaitlərinin əksər mənbələri illik hesabatda əks olunur, bir qismi isə digər yerdə əks olunur.

(ii) **Audit üzrə maliyyə hesabatlarının vaxtında təqdim olunması**

Büdcə sistemi haqqında qanuna əsasən AR-nın Prezidenti növbəti ilin 15 mayından gec olmayaraq dövlət büdcəsinin icrası üzrə illik hesabatı təqdim etməlidir⁸⁵. Milli Məclis illik hesabatları HP-na təqdim edir. Hesabatların Milli Məclisə təqdim olunması üçün son tarixlərə son üç il ərzində riayət olunmuşdur.

Cədvəl 21: Maliyyə hesabatlarının HP-na vaxtında təqdim olunması

MALİYYƏ HESABATLARI	2011	2012	2013
Milli Məclis tərəfindən HP-na təqdim olunma tarixi	10 may 2012-ci il	16 may 2013-cü il	2 may 2014-cü il
Vaxtında təqdim olunma (Mi-nin sonuna qədər)	6 ay müddətində	6 ay müddətində	6 ay müddətində

Mənbə: HP

Mənbə A: İcmal hökumət hesabatı qiymətləndirmənin əhatə etdiyi hər bir ildə maliyyə ilinin sonunun altı ayı ərzində HP-na təqdim olunmuşdur.

(iii) **İstifadə olunan mühasibat uçotu standartları**

İllik maliyyə hesabatları budcə təsnifatına uyğun olan formatdan istifadə etməklə büdcə nöqteyi nəzərindən hazırlanır. Onlar zaman keçdikcə ardıcıl formatda

⁸⁵ Büdcə sistemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, maddə 20.3

təqdim olunmuşdur. 2004-cü ilin mühasibat üzrə qanunu 2009-cu ilin IPSAS-a əsaslanan NASBO ilə müvafiqliyi tələb edir. Lakin illik maliyyə hesabatları tam olaraq NASBO standartına uyğun hazırlanmır. FARABİ layihəsi çərçivəsində mühasibat uçotuna dair prosedur və sistemlər yenilənir, məqsəd isə NASBO tələblərinin tam olaraq həyata keçirilməsidir.

Xal C: İllik maliyyə hesabatları zaman keçdikcə ardıcıl formatda təqdim olunmuşdur, lakin NASBO ilə tam uyğun deyildir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-25	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	(i) aspekti ilə bağlı göstəricidə maliyyə hesabatlarına daxil olan birgə maliyyə məlumatlarının keyfiyyəti baxımından irəliləyiş olmuşdur.
i)	C	B	İcmal hökumət maliyyə hesabatı illik olaraq hazırlanır və gəlir, xərc, borclar və zəmanətlər üzrə məlumatı əhatə edir. Maliyyə vəsaitlərinin əksər mənbələri illik hesabatda əks olunur, bir qismi isə digər yerdə əks olunur.	İllik maliyyə hesabatına daxil olan məlumatın keyfiyyəti və əhatə dairəsində irəliləyiş qeydə alınmışdır.
ii)	A	A	İcmal hökumət hesabatı qiymətləndirmənin əhatə etdiyi hər bir ildə maliyyə ilinin sonunun altı ayı ərzində HP-na təqdim olunmuşdur.	HP-na vaxtında təqdimat müvafiq şəkildə bu aspekt üzrə ən yüksək xal üçün tələb olunan 6 aylıq hədd daxilindədir.
iii)	C	C	İllik maliyyə hesabatları zaman keçdikcə ardıcıl formatda təqdim olunmuşdur, lakin yerli və ya beynəlxalq standartlara tam uyğun deyildir.	İcrada heç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.

3.3.4 Kənar yoxlama və audit

PI-26 Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi

Göstəricinin izahı:

PI-26 sayılı göstərici mərkəzi orqanlarda təşkil edilən kənar auditin əhatəsini, keyfiyyətini və vaxtında yerinə yetirilməsini yoxlayır. Audit nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi də yoxlanılan sahəyə aiddir. Yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilini əhatə edir (2013).

Hüquqi çərçivə

1994-cü ildə Parlament Hesablama Palatası haqqında qanunu təsdiq etmiş, Milli Məclisə hesabat vermə öhdəliyi ilə HP-nı yaratmışdır. HP tələbi AR Konstitusiyasının 92 sayılı maddəsinə⁸⁶ əsasən tətbiq olunur.

HP təşkilati və funksional müstəqilliyə malikdir və əsas funksiyalarına aşağıdakılar daxildir:

- Dövlət və büdcədən kənar dövlət fondlarının (təşkilatlarının) büdcə layihələri üzrə fikir bildirmək.
- İllik dövlət büdcəsinin icrası üzrə hesabat və müəyyən qanun layihələri üzrə fikir bildirmək.
- Dövlət və büdcədən kənar dövlət fondları (təşkilatları) büdcələrinin vaxtında və məqsədli gəlir və xərclərinin həcmi, quruluşu və icrasına nəzarət etmək.
- Dövlət büdcəsinin təsdiq olunmuş şəkildə icra olunmasını araşdırmaq və Parlamenti məlumatlandırmaq, aşkar olunmuş normadan kənara çıxma hallarının aradan qaldırılması və ümumiyyətlə büdcə prosesinin mümkün təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflər hazırlamaq və Parlamente təqdim etmək.
- Dövlət əmlakının idarə olunmasına, belə əmlakla əlaqədar əməllərin verilməsinə və dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi nəticəsində dövlət büdcəsinə vəsait axınına nəzarət etmək.
- Dövlət büdcəsi vəsaitlərinin təsdiq olunmuş dövlət büdcəsində müəyyən olunmuş planlara müvafiq olaraq VXH-na daxil olması və istifadə olunmasını araşdırmaq və Parlamenti məlumatlandırmaq.

HP səlahiyyətlərinə dövlət büdcəsinin təsdiqinə nəzarət, dövlət əmlakının idarə olunması, dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi yolu ilə daxil olan vəsaitlər və dövlət

⁸⁶Maddə 92, 'Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi sədr və deputatların seçilməsi, komitələr və komissiyaların təşkili, Hesablama Palatasının yaradılması daxil olmaqla, öz iş qaydalarını müəyyən etməli və orqanlarını yaratmalıdır'.

büdcəsindən hüquqi təşkilatlar və bələdiyyələr üçün ayrılmış vəsaitlərdən müəyyən məqsədə yönəldilmiş istifadə daxildir.

HP Parlament tərəfindən yeddi illik müddətə seçilən HP-nın sədri qismində rəhbər, sədr müavini və yeddi auditordan ibarət olmaqla təşkil olunur.

(i) Yerinə yetirilən auditin əhatə dairəsi/xarakteri (audit standartlarına müvafiqlik daxil olmaqla)

HP həm büdcə haqqında qanunun layihəsinə, həm də dövlət büdcəsinin icrası barədə hesabatla öz rəyini bildirir. O, büdcənin icrasının proqnozlara uyğunluğunu yoxlayır.

HP audit səlahiyyətləri bütün dövlət sektoru idarələrini əhatə edir. Onun hesabatları Parlamentə təqdim olunur. HP mandati ARDNF və DSMF kimi MHO-larını əhtə edir.

Cədvəl 22: Büdcə-maliyyə nəzarəti ilə bağlı HP-nın audit fəaliyyəti

Audit fəaliyyəti	2011	2012	2013
Auditlər	46	68	75
Mütəxəssislərin təhlilləri və fikirləri	7	7	2

Mənbə: HP fəaliyyət hesabatları

HP-dan öz qanunvericiliyə əsasən INTOSAI tərəfindən müəyyən olunmuş Beynəlxalq Audit Standartlarına (BAS) müvafiq olaraq metodologiya, audit standartları, hesabatlaşma formaları və digər sənədləri hazırlamaq tələb olunur. HM öz 2013-cü il üçün illik hesabatında Lima və Meksika bəyannamələri daxil olmaqla, INTOSAI standartlarına riayət etdiyini bildirmişdir. Orada eyni zamanda AAQ-ları üçün tərcümə olunmuş Beynəlxalq Audit Standartlarının tətbiqi işləri, həmçinin standartlara müvafiqlik üzrə rəhbərliyin hazırlanması, maliyyə və icra auditlərinin hazırlanması üzrə riskə əsaslanan təlimatlar və elektron audit iş sənədləri və kompyuter əsaslı audit üsullarının tətbiqi təşəbbüsü təsvir olunmuşdur.

HP təkmilləşdirmə planının bir hissəsi olaraq 5 il əvvəl audit keyfiyyətinin təmini tədbirlərini həyata keçirmişdir. Audit işində HP tərəfindən müəyyən olunmuş audit standartları tətbiq olunur. HP öz illik hesabatlarında öz audit fəaliyyəti müddətində qanun pozuntuları halları və hesabat ili ərzində sanksiyalar tətbiq olunmuş açıq qanun pozuntusu hallarının sayını daxil edir.

Cari audit fəaliyyəti əsasən DMNX-nin funksiyalarına daxil olan nəzarət məsələləri və tətbiq olunan qanunvericiliyə müvafiqliyə diqqəti yönəldir. Yoxlama dövründə Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi tədbirlər 22-ci Cədvəldə göstərilmişdir. Audit hesabatlarının sayı 2011-ci ildə 46-dan 2013-də 75-ə qalxmışdır. 2013-cü ildə ekspertlər tərəfindən iki hesabat hazırlanmış və rəylər

verilmişdir. Həm 2011 həm də 2012-ci illərdə isə yeddi hesabat hazırlanmışdır. 2008-ci ildə Hesablama Palatası tərəfindən maliyyə auditi keçirilmədiyi üçün həmin il ilə müqayisə aparmaq mümkün deyil..

Dünya Bankı və İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi (SECO) CAPSAP layihəsi çərçivəsində İSSAİ standartlarının tətbiqi və bununla əlaqədar olaraq kadr potensialın artırılmasını həyata keçirir. Hesablama Palatası İSSAİ standartları əsasında iki maliyyə auditi keçirir və bu da əslində sonuncu qiymətləndirmədən indiyədək olan dövrdə beynəlxalq audit standartlarının qəbulu və tətbiq edilməsində irəliləyişin əldə edilməsi deməkdir.

HP iş planı maliyyə ili başlamadan təsdiq olunur. HP iş planı dəyişdirilə bilməz və əlavə iş üçün, məsələn, qanunvericilik orqanından müraciət daxil olduqda, HP təsdiq olunmuş iş planını dəyişmədən tələb olunan işi əlavə edir. HP iş planının icrası üzrə Parlamentə hesabat verir. HP eyni zamanda daxili nəzarətdə müvafiq şəkildə aradan qaldırılmamış çatışmamazlıqlar üzrə icraedici orqanlara hesabat verir. Fərdi HP audit hesabatları hər bir idarəyə paylanılır və Parlamentə təqdim olunur və qısa formada ictimaiyyətə təqdim edilir.

HP-nin məlumatına görə, onun işləri dövlət büdcəsi xərclərinin 30 faizə qədərini təmin edir. 2013-cü ilin iş proqramında yerinə yetirilmiş auditlər əsasən uyğunluğun təmin olunması və ciddi problemlərin müəyyən olunmasına yönəlmişdir. 23-cü Cədvəldə Hesablama Palatası tərəfindən 2011- 2013-cü illərdə həyata keçirilmiş audit tədbirlərinin əhatə etdiyi sahələr barədə məlumat verilir.

Cədvəl 23: Hesablama Palatası tərəfindən 2011-2013-cü illərdə həyata keçirilmiş audit tədbirlərinin əhatə etdiyi sahələr*

Sahələr	2011	2012	2013
Gəlirlər	5	10	20
Xərclər			
1. Ümumi ictimai xidmətlər	7	8	11
2. Müdafiə	1	1	
3. Məhkəmə, hüquq mühafizə və prokurorluq	2		
4. Təhsil	24	18	5
5. Səhiyyə		3	8
6. Sosial müdafiə və sosial təminat	1	1	1
7. Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalar üzrə sahələrə aidiyyətli olmayan fəaliyyətlər	7	3	10
8. Mənzil və kommunal	6	12	13
9. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin qorunması	2	4	6
10. Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	10	15	17
11. Nəqliyyat və kommunikasiya	1	1	1
12. İqtisadi fəaliyyət			
13. Əsas sahələrə aid olmayan xidmətlər		2	9

Sahələr	2011	2012	2013
Dövlət Sosial Müdafiə Fondu	3	5	4
Yerli xərclər	2	2	5
Mərkəzləşdirilmiş xərclər	60	75	95
Dövlət zəmanəti ilə alınan kreditlər	2	1	

*Cəmi məbləğlər 22-ci cədvəldən fərqlidir, çünki bəzi audit tədbirləri birdən çox funksional sahənin xərclərini əhatə etmişdir. Bu cədvəldə göstərilən cəmi məbləğlər audit tədbirlərinin əhatə etdiyi sahələri əks etdirir, buna görə də, audit tədbirinin əhatə etdiyi sektorun sayı birdən çoxdursa rəqəmlər daha yüksəkdir. Mərkəzləşmiş və yerli xərclər üzrə həyata keçirilmiş audit tədbirləri birdən çox sahəni əhatə edən yerlərdə də eyni yanaşmadan istifadə edilmişdir.

Xal D↑: Hesablama Palatası tərəfindən yerinə yetirilən audit işləri illik dövlət büdcəsi xərclərinin 50 faizindən az hissəsini təmin edir. İSSAİ standartları əsasında maliyyə auditlərinin keçirilməsi də ötən qiymətləndirmə dövründən indiyədək bu sahə üzrə irəliləyişin əldə edilməsindən xəbər verir.

(ii) Audit hesabatlarının qanunvericilik orqanlarına vaxtında təqdim olunması

HP dövlət büdcəsinin icrası üzrə illik hesabatların nəzərdən keçirilməsi və rəy verilməsi üzrə Milli Məclis tərəfindən müəyyən olunmuş son tarixlərə riayət etmişdir. Büdcənin icrasına dair hesabat hökumət tərəfindən Milli Məclisə təqdim edilir, Milli Məclis isə öz növbəsində həmin hesabatı rəy verilməsi üçün Hesablama Palatasına göndərir və rəyin Milli Məclisə təqdim edilmə tarixini müəyyən edir.

24-cü Cədvəldə göstərilir ki, HP dövlət büdcəsinin icrası üzrə hesabatlarını qiymətləndirmənin əhatə etdiyi illərin hər birində dövlət büdcəsi haqqında hesabatı rəsmi olaraq aldıqdan sonra bir həftə ərzində Milli Məclisə təqdim etmişdir. Hesablama Palatası dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatı il ərzində görülmüş ilkin tədbirlər əsasında rəy verir. Baxmayaraq ki, həmin rəy geniş maliyyə auditini hesab edilmir, amma bununla belə, il ərzində aşkar edilmiş nöqsanlar, o cümlədən, müvafiq tövsiyələr həmin rəydə yer alır.

Cədvəl 24: Dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatı Hesablama Palatası rəyinin hazırlanması

Dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatı rəyinin hazırlanması	2011 maliyyə ili	2012 maliyyə ili	2013 maliyyə ili
HP tərəfindən alınmış	10 may 2012-ci il	16 may 2013-cü il	2 may 2014-cü il
HP-nın qanunvericilik orqanına təqdim etdiyi dövlət büdcəsinin icrası üzrə illik hesabatı	16 may 2012-ci il	21 may 2013-cü il	7 may 2014-cü il

Mənbə: HP

Xal A: Audit hesabatları HP tərəfindən qiymətləndirmə müddətində hesabatların rəsmi alınmasından sonra bir həftə müddətində təqdim olunur.

(iii) Audiit tövsiyələrinin sonrakı icrasına nəzarətin əsaslandırılması

Hər bir audit audit olunan idarəyə göndərilir. Audit olunan idarələrin HP-nın audit tövsiyələrinə rəsmi cavab verməsi üçün qanuni tələb olmasa belə, audit olunan idarələr yazılı şəkildə nəticələrlə bağlı fikir ayrılıqlarının qeyd etməklə cavab verə bilirlər. Audit tövsiyələrinin sonrakı icrasına nəzarət üzrə təlimatlar mövcuddur və idarələr planlar və nöqsanların aradan qaldırılması üçün görülməli tədbirlər üzrə bir ay ərzində cavab verə bilər. HP audit planına əvvəlki tövsiyələr üzrə sonrakı icraya nəzarət daxildir.

Nöqsanın aradan qaldırılması üçün qeyri-müvafiq tədbir və ya icrada hədsiz yubanma hallarında, HP idarənin vəsaitlərini dondurmaq hüququna malikdir. Qiymətləndirmə mərhələsində belə bir tədbirin görülməsi halı müşahidə olunmamışdır. HP idarə heyəti tələb olunan hər hansı tədbirə nəzarət etmək və HP sədrinə hesabat məruzəsi hazırlamaq üçün auditor təyin edir. Bu sistem audit tövsiyələri üzrə görülməli tədbirlərin vaxtında və düzgün icmalını təmin edir. Hesablama Palatasının fəaliyyəti haqqında hər il Milli Məclisə təqdim edilən hesabatdan da görünür ki, Hesablama Palatası keçirdiyi nəzarət tədbirləri nəticəsində aşkar edilmiş nöqsanlara qarşı adekvat tədbirlərin görülməsini lazımi səviyyədə təmin edir. Palatanın aşkar etdiyi nöqsan və çatışmazlıqlar, o cümlədən, tövsiyələrin əks edildiyi hesabat Milli Məclisdə müzakirə edilir⁸⁷.

Xal A: Hesablama Palatasının verdiyi tövsiyələrə vaxtında və adekvat cavab verilir. Aşkar edilmiş nöqsanlara qarşı Palata tərəfindən effektiv tədbirlərin görülməsinə dair sübut mövcuddur.

⁸⁷ *Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2013-cü ildə fəaliyyəti haqqında hesabat*, Fəsil 2, Nəticələr, görülmüş hüquqi tədbirlər və tövsiyələrin yerinə yetirilməsi, Bakı, Milli Məclisin nəşri, 9 aprel 2014 (7 aprel 2014-cü il tarixdə Hesablama Palatası tərəfindən Milli Məclisə göndərilmişdir).

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Rəy	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-26	D	D+	Qiymətləndirmə metodu M1	Son DXMH qiymətləndirməsindən sonra auditin sonrakı icrasına nəzarətin əsaslandırılmasında irəliləyişlər müşahidə olunmuşdur. (iii) aspekt 2008-ci ildə qiymətləndirilməmiş, lakin 2014-cü ildə qiymətləndirilmişdir.
i)	D	D↑	Cari audit işləri mərkəzi hökumət xərclərinin ən azı 50%-ni təmin etmir və yerinə yetirilən audit əsasən uyğunluğun təmin olunması və mühüm məsələlərə yönəlir.	İSSAİ standartları əsasında pilot maliyyə auditinin keçirilməsi bu sahədə irəliləyişin əldə edilməsini göstərir, lakin bununla belə, verilmiş xalın dəyişdirilməsi üçün kifayət etmir.
ii)	NR	A	HP audit hesabatlarını qiymətləndirmə müddətində hesabatların rəsmi alınmasından sonra bir həftə müddətində təqdim etmişdir.	HP tərəfindən 2008-ci ildə Milli Məclisə təqdim olunmuş hesabatda daha çox məlumat mövcuddur.
iii)	D	A	Hesablama Palatasının verdiyi tövsiyələrə vaxtında və adekvat cavab verilir. Aşkar edilmiş nöqsanlara qarşı Palata tərəfindən effektiv tədbirlərin görülməsinə dair sübut mövcuddur	2008-ci ildən bəri audit nəticələrinin sonrakı yoxlanılması üzrə məlumatların artması.

PI-27 illik büdcə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında baxılması

Göstəricinin izahı:

PI-27 sayılı göstərici büdcə haqqında qanunun qanunvericilik orqanında baxılma səviyyəsini və mahiyyətini yoxlayır. Qanunverici orqanda büdcəyə baxılma səviyyəsi, büdcə müzakirələrinin keçirilməsi, büdcənin təsdiq edilməsi, büdcənin icrasına nəzarət, o cümlədən, büdcəyə baxılma prosesini tənzimləyən aydın qayda və prosedurların mövcudluğu yoxlanılır. Yoxlama dövrü başa çatmış son maliyyə ilini (2013) əhatə edir.

Büdcənin yoxlanılmasında Parlamentin rolu üzrə hüquqi çərçivə Konstitusiyanın 95-ci maddəsinin 5-ci bəndində və 109-cu maddəsinin 9-cu bəndində və büdcə sistemi haqqında qanunun 13-cü maddəsində şərh olunur.

i) Qanunvericilik orqanının yoxlamasının əhatə dairəsi

Büdcənin formalaşması, o cümlədən, gəlir və xərclərin müzakirə prosesini tənzimləyən prosedur qaydaları Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsinin (İSK) sədri tərəfindən təsdiqlənir. Ən son prosedurlar 2010-cu ildə qəbul olunub və sonrakı 5 ilə tətbiq olunub. Belə məsələlər üzrə cavabdehlik bir qayda olaraq İSK-nə həvalə olunur, lakin büdcə haqqında qanun layihəsi əlavə baxış üçün digər komissiyalara da paylanılır və bütün nəticələr və tövsiyələr MN və HP-nin sədrinin daxil olduğu plenar iclasda müzakirə olunur.

İllik büdcə haqqında qanun üzrə parlamentdə olan müzakirələr və qəbulu ilə bağlı dinləmələr yerli televiziya ilə verilir və təsdiq olunmuş büdcə haqqında qanun yerli qəzetlərdə dərc olunur.

Parlamentdə baxış makroiqtisadi göstəricilər, büdcənin quruluşu, borc öhdəliyi, gəlir, vergi və rüsumlardan köçürülmələr, gəlir səviyyəsi, kəsirlər və toplu şəkildə konkret büdcə ayrılımlarını əhatə edir. Növbəti ilin dövlət büdcəsi əsas müzakirə mövzusu olur, lakin prosedur qaydalarında sonrakı üç il üzrə xərclərin müzakirəsi də nəzərdə tutulub.

Xal B: Qanunvericilik orqanında müzakirələr fiskal siyasəti, gələn il üçün ümumi göstəricilər və gəlir və xərc proqnozlarını əhatə edir, lakin bütün ortamüddətli məsələləri ətraflı şəkildə təqdim etmir.

ii) Qanunvericilik prosedurlarının əsaslılığı və onlara riayət olunması

İSK-nin hökumətin büdcə haqqında qanun təklifinə baxılması rolu tam müəyyənləşmişdir və plenar iclasların protokollarında əks olunur. Dövlət büdcəsinə baxılma qaydaları İqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri tərəfindən təsdiq edilir. Ümumiyyətlə, sözügedən proses lazımi səviyyədə təşkil edilmiş və Milli Məclisin daxili nizamnamə qaydalarına uyğun həyata keçirilir, baxmayaraq ki, bəzən prosedurda nəzərdə tutulan qaydalardan kənarlaşmalar olur, məsələn, büdcə ilə bağlı vacib məsələlərin müzakirəsi zamanı çıxış üçün verilən vaxt uzadıla bilər.

Xal B: Dövlət büdcəsinə baxılma qaydaları İqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri tərəfindən təsdiq edilir və Milli Məclisin daxili nizamnamə qaydalarına uyğun həyata keçirilir. Prosedur qaydalarına düzgün əməl edilir.

(iii) Qanunvericilik orqanının büdcə təklifləri və makrobüdcə göstəricilərinə cavabı üçün müddətin müvafiqliyi

Hüquq qaydalarına müvafiq olaraq (Büdcə haqqında qanunun 13 və 15.3-cü maddələri) Milli Məclis hər il 15 oktyabra qədər illik büdcəni almalı və 20 dekabra

qədər illik büdcə haqqında qanunu təsdiq etməlidir, Bu isə , hökumətin büdcə təklifini nəzərdən keçirmək, rəy bildirmək və təsdiq etmək üçün iki aydan artıq müddət təmin ediləcəkdir⁸⁸. 25-ci cədvəldə qiymətləndirmə müddəti üzrə büdcənin real alınma və təsdiqi tarixləri ətraflı qeyd olunur. Cədvəldən aydın olur ki, müəyyən olunmuş müddətlərə riayət olunmuşdur.

Cədvəl 25: İllik büdcənin təqdim və təsdiq tarixləri

İllik büdcə	2011	2012	2013
Milli Məclisə təqdim olunması	13 oktyabr 2011-ci il 1/613 sayılı məktub	15 oktyabr 2012-ci il 1/551 sayılı məktub	7 oktyabr 2013-cü il 1/531 sayılı məktub
Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunması	6 dekabr 2011-ci il 28 sayılı protokol	30 noyabr 2012-ci il 52 sayılı protokol	22 noyabr 2013-cü il 77 sayılı protokol

Mənbələr: MN və Milli Məclis

Xal A: Milli Məclisin büdcə təkliflərini nəzərdən keçirmək üçün iki ay müddəti var.

(iv) **Qanunvericilik orqanının əvvəlcədən razılığı olmadan büdcədə illik düzəliş etmə qaydaları**

Büdcə sistemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda büdcəyə yenidən baxılması, büdcənin funksional və iqtisadi təsnifatlarının paraqrafları səviyyəsində dəyişdirilməsinin icra hakimiyyəti tərəfindən həyata keçirilməsini nəzərdə tutan xüsusi maddə mövcuddur⁸⁹. Büdcə ayırmalarının artırılması Milli Məclis tərəfindən təsdiq edilməlidir və qiymətləndirmə dövründə bu qaydaya riayət edilmişdir. Belə ki, qiymətləndirmə dövründə təsdiq edilmiş həddən kənarda xərc maddələri üzrə yerdəyişmələrin baş verməsi müşahidə edilməmişdir. Büdcə gəlirləri təsdiq edilmiş proqnozdan aşağı olduqda xərclərin azaldılması da qanunda nəzərdə tutulmuşdur. Dövlət büdcəsi haqqında qanuna edilən dəyişiklik büdcə xərclərinin Milli Məclis tərəfindən təsdiq edilməklə artırılmasını da özündə əks etdirir.

Xal A: İl ərzində büdcə düzəlişləri üzrə dəqiq qaydalar mövcuddur, düzəlişlərin həcminə ciddi həddlər qoyulur və müvafiq şəkildə riayət olunur.

⁸⁸Büdcə sistemi haqqında qanun, 13 və 15.3 sayılı maddələr.

⁸⁹Ibid, maddə 18.4

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-27	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	2008-ci ildən bəri qiymətləndirmədə artım əvvəlki qiymətləndirmə ilə müqayisədə Parlament tərəfindən daha genişmiqyaslı yoxlamaları əks etdirir.
i)	C	B	Qanunvericilik orqanının icmalı büdcə siyasətləri, gələn il üçün ümumi göstəricilər və müfəssəl gəlir və xərc proqnozlarını əhatə edir, lakin bütün ortamüddətli məsələləri ətraflı şəkildə təqdim etmir.	2008-ci il ilə müqayisədə, büdcə siyasətləri və ümumi göstəricilərin daha aydın icmalı.
ii)	B	B	Dövlət büdcəsinə baxılma qaydaları hər il iqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri tərəfindən təsdiq edilir və Milli Məclisin daxili nizamnamə qaydalarına uyğun həyata keçirilir. Prosedur qaydalarına düzgün əməl edilir.	Heç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.
iii)	A	A	Parlamentin büdcə təklifini nəzərdən keçirmək üçün ən azı iki ay müddəti var.	Heç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.
iv)	A	A	Milli Məclisin təsdiqi olmadan büdcədə illik düzəlişləri məhdudlaşdıran dəqiq qaydalar mövcuddur.	Heç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.

PI-28 Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması

Göstəricinin izahı:

PI-28 sayılı göstərici audit hesabatlarının qanunverici orqan tərəfindən baxılma səviyyəsini və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsini yoxlayır. Mərkəzi dövlət orqanlarından tələb edilən audit hesabatları, o cümlədən, verilən suallara həmin orqanlar tərəfindən cavab verilməsi və tövsiyələrə əməl edilməsi yoxlanılan əsas sahələrdir.

(i) Qanunverici orqan tərəfindən audit hesabatlarına vaxtında baxılması

İllik audit hesabatlarının qanunverici orqana rəsmi təqdim edilmə prosesinə düzgün əməl edilir. Hesablama Palatası tərəfindən başa çatdırılmış fərdi nəzarət yoxlama tədbirlərinə dair hesabatların Milli Məclisə təqdim edilməsi yoxlama dövründə müşahidə edilmişdir. Hesablama Palatası həmçinin öz fəaliyyəti haqqında da ildə iki dəfə olmaqla ümumi hesabatlar təqdim edir: hər il 15 aprel

və 1 oktyabrdan əvvəl. 26-cı cədvəldə Hesablama Palatasının Milli Məclisə hesabat təqdim etmə və həmin hesabatların Milli Məclisdə müzakirə edilməsi tarixləri göstərilib. Hər il Hesablama Palatası hesabatı təqdim etdikdən sonra iki ay ərzində müzakirəyə çıxarılır.

Xal A: Milli Məclis audit hesabatlarını qəbul etdikdən sonra iki ay ərzində onlara baxır.

Cədvəl 26: Hesablama Palatası tərəfindən audit hesabatlarının Milli Məclisə təqdim edilməsi, 2011-2014

AUDİT HESABATLARI		Hesablama Palatası tərəfindən Milli Məclisə təqdim edilmə tarixləri	Hesabatların Milli Məclisdə müzakirə edilməsi	Hesabatların təqdim edilməsi ilə müzakirə edilməsi arasındakı müddət
2011	Birinci hesabat	01 aprel 2011	15 aprel 2011 (13 nömrəli protokol)	14 gün
	İkinci hesabat	1 oktyabr 2011	22-24 noyabr 2011 (25-27 nömrəli protokol)	52 gün
2012	Birinci hesabat	28 mart 2012	6 aprel 2012 (38 nömrəli protokol)	9 gün
	İkinci hesabat	1 oktyabr 2011	13-15 noyabr 2012 (nömrəli protocol)	43 gün
2013	Birinci hesabat	29 mart 2013	5 aprel 2013 (61 nömrəli protokol)	7 gün
	İkinci hesabat	1 oktyabr 2011	12-14 noyabr 2013 (74-76 nömrəli protokol)	42 gün
2014	Birinci hesabat	01 aprel 2014	18 aprel 2014 (87 nömrəli protokol)	17 gün

Mənbə: hesabatlara baxılması üzrə Hesablama Palatası və Milli Məclisin təqvim

(ii) Qanunvericilik orqanı tərəfindən əsas nəticələr üzrə keçirilən iclaslar

Hesablama Palatası keçirdiyi nəzarət yoxlama tədbirləri barədə bütün hesabatları Milli Məclisə təqdim edir və hesabatlar təqdim edildikdən sonra bir ay ərzində Palatanın bütün hesabatları üzrə dinləmələr keçirilir. Bu cür dinləmələrin hazırlıq mərhələsinə Hesablama Palatası və Maliyyə Nazirliyi, o cümlədən, yoxlama obyektləri və digər təşkilatların nümayəndələri İqtisadi Siyasət Komitəsi tərəfindən dəvət edilir

Xal A: Keçirilmiş audit tədbirləri üzrə bütün hesabatların dinləmələri keçirilir. Yoxlanılan obyektlərin nümayəndələri, Hesablama Palatası və Maliyyə Nazirliyinin nümayəndələri dinləmələrdə iştirak edir.

(iii) Qanunvericilik orqanı tərəfindən tədbirlərin tövsiyə olunması və icraedici orqan tərəfindən yerinə yetirilməsi

Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsi icra hakimiyyətinə tövsiyyələr verir və adətən həmin tövsiyyələrə riayət edilir. Hesabatlara baxılması və müzakirə zamanı uyğunsuzluq aşkar edildikdə İqtisadi Siyasət Komitəsi komitənin sessiyasında həmin uyğunsuzluqlara baxır. İqtisadi Siyasət Komitəsi tövsiyyələr verir və adətən verilən tövsiyyələr dinləmələr zamanı müzakirəyə çıxarılır, bəzi tövsiyyələr isə icra orqanları tərəfindən yerinə yetirilir.

Xal B: İqtisadi Siyasət Komitəsi icra hakimiyyətinə tövsiyyələr verir və həmin tövsiyyələrin bəziləri yerinə yetirilir.

Göstərici	Xal 2008	Xal	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
PI-28	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	Qiymətləndirmə üçün təmin olunan məlumatlar əvvəlki qiymətləndirmə ilə müqayisədə daha genişdir. Xallarda irəliləyiş qeyd olursa belə, faktiki icrada hər hansı dəyişikliyin olması qeyri-müəyyəndir.
i)	A	A	Milli Məclis audit hesabatlarını aldıqdan sonra iki ay ərzində nəzərdən keçirir.	Həç bir dəyişiklik qeydə alınmamışdır.
ii)	C	A	Keçirilmiş audit tədbirləri üzrə bütün hesabatların dinləmələri keçirilir. Yoxlanılan obyektlərin nümayəndələri, Hesablama Palatası və Maliyyə Nazirliyinin nümayəndələri dinləmələrdə iştirak edir.	Əvvəlki qiymətləndirmədən sonra təmin olunan məlumatlar göstərir ki, icmal görüşləri hərtərəflidir və bütün maraqlı təşkilatları əhatə edir.
iii)	C	B	İqtisadi Siyasət Komitəsi icra hakimiyyətinə tövsiyyələr verir və həmin tövsiyyələrin bəziləri yerinə yetirilir.	2008-ci ildən sonra mövcud olan məlumatlar göstərir ki, tövsiyələr verilir və onların bir qismi yerinə yetirilir.

3.4 Donor təcrübələri

D-1 Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılma imkanı

Göstəricinin izahı:

D-1 sayılı göstərici büdcəyə dəstək olan daxilomaların proqnozlaşdırılması, o cümlədən, büdcənin planlaşdırılması və icrası üzrə hökumətin potensialını, həmçinin donorların təklif etdiyi töhvləri yoxlayır. Yoxlama dövrü başa çatmış son üç maliyyə ilini (2011, 2012 və 2013) əhatə edir.

Yoxlama dövründə Azərbaycan Respublikası Avropa İttifaqından büdcəyə dəstək məqsədilə vəsait qəbul etmişdir.

(i) Faktiki büdcə dəstəyinin donor təşkilatlar tərəfindən təmin olunan proqnozlardan illik kənara çıxması

Bu aspekt hökumətin büdcə təkliflərini qanunvericilik orqanına təqdim etməsindən ən azı altı həftə əvvəl donorlar tərəfindən təmin olunan məlumatı nəzərdən keçirir. 2011-2013-cü illər ərzində AR yalnız Aİ-dan birbaşa büdcə dəstəyi almışdır. Ümumiyyətlə, AR birbaşa büdcə dəstəyi cüzi olmuşdur, məsələn, 2011 və 2012-ci illərdə ümumi büdcə gəlirinin 0.01 faizindən az təşkil etmişdir.

Cədvəl 27: 2011 – 2013-cü illər üzrə birbaşa büdcə dəstəyi (milyon AZN ilə)

	2011			2012			2013		
Büdcəyə dəstək məqsədilə Aİ qrantı	Plan	Faktiki	Plan % ilə faktiki	Plan	Faktiki	Plan % ilə faktiki	Plan	Faktiki	Plan % ilə faktiki
2007 Enerji	3	3	100	5.75	5.75	100	0	0	100
2008 Ədliyyə	3.5	3.5	100	2.94	2.94	100	0	0	100
2009 Kənd təsərrüfatı və kənd inkişafı	0	0	100	3	3	100	0	0	100
2011 Regional inkişafa dəstək proqramı	0	0	100	0	0	100	0	0	100
Cəmi	6.5	6.5	100	11.69	11.69	100	0	0	100

Mənbə: Avropa İttifaqının Azərbaycandakı nümayəndəliyi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyinin beynəlxalq əlaqələr şöbəsi

26-cı cədvəldə 2011, 2012 və 2013-cü illər üzrə birbaşa büdcə dəstəyinin planlaşdırılan və faktiki ödənişləri göstərilir. Maliyyə sazişlərinin şərtlərinin yerinə yetirilməsində yubanmalardan sonra, ödənişlər planı Aİ nümayəndəliyi və hökumət arasında məktub mübadiləsi ilə yenidən gözdən keçirilmişdir. Yazışma

hökumətin büdcəni Milli Məclisə təqdim etməsindən altı həftədən çox əvvəl icra olunmuşdur, belə ki, bu aspektin ölçülməsində DXMH metodologiyasına müvafiq olaraq təkrar nəzərdən keçirilmiş ödənişlər planlarından istifadə olunmuşdur.

Dövlət maliyyə idarəçiliyi üzrə islahat şərtlərinin hökumət tərəfindən yerinə yetirilməməsi səbəbindən 2013-cü ildə heç bir ödəniş olmamışdır.. 2013-cü il üzrə planlaşdırılan vəsaitlər büdcə layihəsinin tərtibi başa çatmazdan xeyli əvvəl uyğunlaşdırılmışdır. Cari qiymətləndirmənin əhatə etdiyi bütün illər ərzində büdcəyə dəstək planları faktiki büdcəyə dəstək vəsaitləri ilə eyni olmuşdur.

Xal A: Təkrar gözdən keçirilmiş donor büdcə dəstəyi planları ilə faktiki ödənişlər arasında kənara çıxma halları aşkar olunmamışdır.

(ii) İl ərzində donorlar tərəfindən ödənişlərin vaxtında həyata keçirilməsi

Bütün büdcə dəstəyi ödənişləri üçün maliyyə sazişlərində rüblük ödəniş qrafiki razılaşdırılmışdır. Maliyyə sazişlərinin şərtlərinin yerinə yetirilməsində yubanmalar səbəbindən, ilkin ödənişlər planı yenidən gözdən keçirilmişdir

(i) aspektin ölçülməsi ilə eyni səbəbdən aspektin qiymətləndirilməsində təkrar nəzərdən keçirilmiş qrafik üzrə rüblük ödənişlərdən istifadə olunmuşdur. Təkrar nəzərdən keçirilmiş ödəniş qrafiki bu qiymətləndirmənin əhatə etdiyi illər üzrə faktiki ödənişlər ilə eynidir, beləliklə, orta hesabla kənara çıxma halı sıfırıdır.

Ödənişlərin il ərzində vaxtında icrası ilə bağlı kifayət qədər məlumat olmaması səbəbindən 2008-ci ildə bu göstərici qiymətləndirilməmişdir.

Xal A: Rüblük əsasda təkrar gözdən keçirilmiş donor büdcə dəstəyi planları ilə faktiki ödənişlər arasında kənara çıxma halları aşkar olunmamışdır.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
D-1Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılma imkanı.	NR	A	Qiymətləndirmə metodu M1	Bu göstərici 2008-ci ildə qiymətləndirilmədiyi üçün, müqayisə mümkün deyildir.
i)Fatiki büdcə dəstəyinin hökumətin büdcə təkliflərini qanunvericilik orqanına təqdim etməsindən ən azı 6 həftə əvvəl donor təşkilatlar tərəfindən təqdim olunan proqnozlardan illik əsasda kənara çıxması.	NR	A	Hökumətin büdcəni Milli Məclisə təqdim etməzdən altı həftə əvvəl aldığı ödənişlər üzrə məlumat 2014-cü il qiymətləndirilməsində faktiki ödənişlər ilə eyni olmuşdur.	Bu aspekt 2008-ci ildə qiymətləndirilməmişdir.
ii)İllik donor ödənişlərinin vaxtında həyata keçirilməsi (icmal rüblük proqnozlara müvafiq).	NR	A	Büdcəni Milli Məclisə təqdim etməzdən əvvəl donorlar ilə razılaşdırılmış rüblük ödəniş proqnozları və 2014-cü il qiymətləndirilməsində faktiki ödənişlər arasında kənara çıxma halları qeydə alınmamışdır.	Bu aspekt 2008-ci ildə qiymətləndirilməmişdir.

D-2 Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları

Göstəricinin izahı:

D-2 sayılı göstərici donor vəsaitlərinin daxilolmasının proqnozunu, mövcud donor vəsaitlərinin büdcə təklifinə daxil edilməsi üçün dəqiq və vaxtında verilmiş proqnozları və donor vəsaitlərinin faktiki hərəkətləri barədə hesabat verilməsini yoxlayır.

Qiymətləndirmə layihə və proqramları maliyyələşdirən donor vəsaitlərinin məbləğinə əsasən aparılmışdır. Yoxlama başa çatmış sonuncu maliyyə ilini (2013) əhatə edir.

i) Layihəyə dəstək üzrə donorların büdcə proqnozlarının tam və vaxtında təmin olunması

Donorlardan maliyyələşdirdikləri yardım layihələri barədə proqnozun verilməsi tələb edilmir. Dövlət bu tip məlumatları vəsaitin verilməsi cədvəllərindən və icraçı təşkilatlardan əldə edir. Nəticə etibarilə, dövlət donorların məlumatına ehtiyac duymur və bu cür məlumatı onlardan tələb etmir. Qiymətləndirməni aparan ekspert qrupuna həm dövlət nümayəndələri həm də donorlar bildirmişlər ki, bu tip məlumat tələb edildiyi təqdirdə vaxtında verilməsi təmin olunardı.

Xal D: Hökumət tərəfindən tələb edilmədiyindən donorlar öz büdcələrinə dair proqnozlarını təqdim etmirlər. Hökumət bütün lazımi məlumatları icraçı təşkilatlardan əldə edir.

(ii) **Donorlar tərəfindən layihəyə dəstək üçün faktiki donor gəlirləri üzrə təqdim olunan hesabatların tezliyi və əhatə dairəsi**

(i) sayılı istiqamətə gəlinəcə isə, qeyd etmək lazımdır ki, hökumət donor vəsaitlərinin hərəkəti barədə məlumatı icraçı təşkilatlardan əldə edir və donorlardan hesabat tələb etmir. Qiymətləndirməni aparan ekspert qrupuna həm dövlət nümayəndələri həm də donorlar bildirmişlər ki, bu tip məlumat tələb edildiyi təqdirdə vaxtında verilməsi təmin olunardı.

XalD: Hökumət donorlardan məlumat tələb etmir və buna görə də, xarici donorların maliyyələşdirdiyi 50% çox layihələrin büdcələri üzrə məlumat verilmir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
D-2Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcənin təşkili və hesabatvermə üçün donorların təmin etdiyi maliyyə məlumatları.	D+	D	Donor layihə dəstəyi proqnozları üzrə məlumat mövcud olmadığı üçün, bu göstərici 2014-cü ildə qiymətləndirilə bilməmişdir.	Xal aşağı düşmüşdür, lakin bu, donor vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hökumətdə olan məlumatı düzgün əks etdirmir.
i)Layihəyə dəstək üzrə donorların büdcə proqnozlarının tam və vaxtında təmin olunması.	D	D	Hökumət tərəfindən tələb edilmədiyindən donorlar öz büdcələrinə dair proqnozlarını təqdim etmirlər. Hökumət bütün lazımi məlumatları icraçı təşkilatlardan əldə edir.	Bu istiqamətdə dəyişiklik yoxdur.
ii)Donorlar tərəfindən layihəyə dəstək üçün faktiki donor gəlirləri üzrə təqdim olunan hesabatların tezliyi və əhatə dairəsi.	C	D	Hökumət donorlardan məlumat tələb etmir və buna görə də, xarici donorların maliyyələşdirdiyi 50% çox layihələrin büdcələri üzrə məlumat verilmir.	Sonuncu qiymətləndirmədən indiyədək bu istiqamət üzrə xal aşağı düşmüşdür. Lakin bu, donor vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hökumətdə olan məlumatı düzgün əks etdirmir, çünki lazımi məlumatlar icraçı təşkilatlardan alınır və donorlardan məlumat vermək tələb edilmir.

D-3 Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi

Göstəricinin izahı:

D-3 sayılı göstərici donor vəsaitlərinin ölkə daxilində istifadə edilən prosedurlarla, yəni ki, satınalma, ödəniş/mühasibatlıq, audit, ödəniş və hesabat prosedurları ilə idarə edilən hissəsini yoxlayır. Yoxlama dövrü başa çatmış sonuncu maliyyə ilini (2013) əhatə edir.

(i) Yerli prosedurlarla idarə olunan mərkəzi hökumətə dəstək vəsaitlərinin ümumi nisbəti

Hər bir fərdi donordan və razılaşmanın şərtindən asılı olaraq ölkə daxilində istifadə edilən prosedurların tətbiqi fərqlənir. Layihə üzrə xərclər donorların istəyindən asılı olaraq xüsusi banklar və ya dövlət xəzinədarlığı vasitəsilə həyata keçirilir. VXH kənar ödənişlər isə dəqiq və tam maliyyə hesabatlarını almaq üçün Maliyyə Nazirliyi tərəfindən uzlaşdırılır.

Satınalma prosedurları kifayət qədər fərqlidir və bəzi donorlar öz ölkələrini təmsil edən şirkətlərin cəlb edilməsinə ciddi məhdudiyyətlər qoyur. Donor layihələri haqqında hökumət hesabatları icraçı təşkilatlardan əldə edilmiş məlumat əsasında hazırlanır, lakin donorların öz tələblərinə uyğun olaraq onlar üçün əlavə hesabatlar hazırlanır. Donor layihələri Hesablama Palatası tərəfindən yoxlanılmır. Donorlar audit tədbirlərinə dair öz tələblərindən istifadə edirlər. Ümumi götürdükdə, donorların böyük əksəriyyəti ölkə daxili prosedurlardan istifadə etmir.

XalD: Donorların əksəriyyəti ölkə daxili prosedurlardan istifadə etmir.

Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Qeyd	
			2014 xalı üçün əsas	İcrada dəyişiklik
D-3	D	D	Donorların əksəriyyəti ölkə daxili prosedurlardan istifadə etmir, bununla belə, vəsaitlərin ödənişi dövlət xəzinədarlığı vasitəsilə həyata keçirilir.	Dəyişiklik yoxdur.

3.5 Ölkəyə dair digər məsələlər

AR öz gəlirlərinin böyük hissəsini təbii sərvətlərdən əldə edir. Karbohidrogen ehtiyatları üzrə gəlirlərin yığılması və onların indiki və gələcək nəsillərin rifahı üçün idarə olunması bu işə məsul olan xüsusi büdcədən kənar fond ARDNF tərəfindən həyata keçirilir. AR-nın məqsədlərinə Milli Məclis tərəfindən təsdiq olunduğu kimi illik büdcəyə təbii ehtiyatlardan əldə edilən gəlirlərin transferti və qüvvədə olan qanunvericilik və qaydalara müvafiq olaraq qalığın investisiyası yolu ilə nail olunur. ARDNF ARDNŞ-nin sahəsi olan təbii sərvətlərin istehsalı və satışından ayrı olaraq idarə olunur.

ARDNF Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü (MSŞT) standartlarına⁹⁰ müvafiqdir və maliyyə vəziyyəti və mənbələrinin idarə olunması ilə bağlı internet sahifəsində məlumat təqdim olunur. ARDNF-in büdcəsi icmal büdcəyə daxildir.

ARDNF və ADNŞ beynəlxalq standartlara müvafiq olaraq hesabları və hesabatları hazırlayır və onların maliyyə hesabatları müstəqil olaraq audit yoxlamasından keçir. ARDNF öz internet sahifəsində öz illik hesabatı və maliyyə hesabatlarını dərc edir.

⁹⁰<http://eiti.org/document/standard>

4. Hökumətin islahat prosesi

4.1 Sonuncu və davam edən islahatların təsviri

Keçən qiymətləndirmə ilə müqayisədə DXMH xallarında artımdan məlum olur ki, AR ciddi səy göstərmiş və DMI islahatında böyük uğur qazanmışdır. İcmal qiymətləndirmədə müzakirə olunduğu kimi, bütün DXMH elementlərində irəliləyişlər qeydə alınmışdır.

İslahat prosesində əsas təkanverici səbəb AR-nın 2011-13-cü illər üzrə DMI islahat fəaliyyəti planı olmuşdur. Müəyyən olunmuş prioritetlərə çatmaq üçün islahat söyləri göstərilmişdir. Beynəlxalq təşkilatların islahat fəaliyyəti planı və əlaqəli layihələrə dəstək fəaliyyəti AR-nın dəyişiklik cəhdlərini tamamlamışdır. Sistemlər, proseslər və peşəkar təlim daxil olmaqla, dövlət sektorunda mühasibat uçotu, hesabatvermə və audit yoxlamasının gücləndirilməsinə yönəlmiş CAPSAP layihəsi daxil, DB tərəfindən bir neçə təşəbbüs qaldırılmışdır. Bundan əlavə, AI nümayəndəliyi, SECO və GIZ 2008-ci ilin DXMH qiymətləndirilməsində müəyyən olunmuş zəif sahələr daxil olmaqla, çoxsaylı sahələrdə DMI islahatlarına böyük investisiyalar qoymuşdur.

Bu hesabatda təsvir olunduğu kimi, AR-da DXMH göstəricilərində DMI üçün hələ də çoxsaylı problemlər qalır. AR tərəfindən tələb olunan və SECO, AI nümayəndəliyi və DB tərəfindən dəstəklənən bu DXMH icra hesabatında bu günə olan islahat prosesinin dolayı gedişatı qiymətləndirilir və yeni və daha geniş DMI islahat fəaliyyəti planının işlənilib hazırlanması üzrə meyar təmin olunur.

MN 2014-17-ci illər üzrə strateji planında DMI üzrə gələcək baxış və əsas məqsədlərini əks etdirmişdir. Bu məqsədlərə MN-nin internet sahifəsində dövlət büdcəsinin və büdcənin icrası haqqında qanun layihələrinin yerləşdirilməsi, vətəndaşın büdcə bələdçisinin hazırlanması və MN-nin internet sahifəsində yerləşdirilməsi vasitəsilə DMI şəffaflığının təmin olunması daxildir. Maliyyə monitorinqinin təkmilləşdirilməsi daxil olmaqla İFRS və İPSAS-ın tətbiqi üzrə işlər də əsas məsələ kimi müəyyənləşdirilmişdir.

4.2 İslahatların planlaşdırılması və icrasını dəstəkləyən təşkilati amillər

Büdcə, vergi, satınalma və korrupsiya ilə mübarizə ilə bağlı ilkin və əlavə qanunvericilikdə bir çox dəyişikliklər həyata keçirilmişdir və daha çox sayda təkmilləşdirilmələr AR tərəfindən nəzərdən keçirilir. HP öz fəaliyyətinin əhatə dairəsi və keyfiyyətini gücləndirmək üçün strateji inkişaf planı qəbul etmişdir. Azərbaycan Açıq Hökumət Əməkdaşlığına qoşulmuş və 2012-ci ildə Prezident

fərmanı ilə milli fəaliyyət planını qəbul etmişdir.⁹¹ AR eyni zamanda dövlət sektorunda elektron xidmətlərin yaradılması üzrə qərar qəbul etmişdir. Bu qiymətləndirmə müddətində bir yerdə yerləşən və ya çağrı mərkəzləri və internet səhifələri vasitəsi ilə fəaliyyət göstərən çoxsaylı xidmətləri təmin edən vətəndaşlar üçün biznes və vergi ödənişləri üzrə xidmət mərkəzlərinin yaradılmasında ciddi artım müşahidə olunmuşdur.

2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri dövlət maliyyə idarəçiliyinə edilən nəzarətin dərəcəsi və effektivliyində müsbət dəyişiklik olmuşdur. Lakin həmin nəzarət mexanizmlərinin mahiyyəti və əhatə dairəsi daha da təkmilləşməlidir. Audit tədbirlərinin görülməsi, sistem və maliyyə hesabatlarının verilməsi sahəsində hökumətin atdığı addımlar ilə yanaşı AI, SECO və Dünya Bankının da göstərdiyi dəstək sözügedən sahələr üzrə irəliləyişin əldə ediləcəyindən xəbər verir.

Müstəqil təftiş işinin təşkili, vergi inzibatçılığı və satınalmalar sahəsində də əlavə təkmilləşdirmələr aparılması üçün imkanlar mövcuddur. Məhz bu kimi məsələlər investor təsəvvürünə təsir edir və buna görə də, sözügedən sahələrin gücləndirilməsi görülməli tədbirlərin səmərəliliyini, effektivliyini və düzgünlüyünü təmin edər.

⁹¹<http://www.opengovpartnership.org/country/azerbaijan>

Hesabata əlavələr

Əlavə 1: Müvafiq sahələr üzrə verilmiş xallar (2008-2014)

Cədvəl 58: 2008-2014-cü illər üzrə Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığı qiymətləndirməsinin göstəriciləri və göstəricilər üzrə verilmiş xallar

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
A	Büdcənin etibarlılığı				
PI-1	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti	B	C	2011-ci ildə xərclərin icra vəziyyəti təsdiq edilmiş büdcədən 15 faiz çox olmuşdur. Sonrakı iki illərdə isə fərq 10 faizdən az olmuşdur.	Xərclərin icrası üzrə güclü artımın səbəbi il ərzində aparılan büdcə artımı ilə əlaqədar olmuşdur. Nəticədə, əvvəlki qiymətləndirmə ilə müqayisədə sonuncu qiymətləndirmə dövründə bu istiqamət üzrə kənarlaşmaların sayı artıq olmuşdur.
PI-2	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti	B	C+	Qiymətləndirmə metodu: M1	Bu göstərici üzrə xalın azalmasının əsas səbəbi 2011-ci ildə sənaye və tikinti xərclərinin artırılması nəticəsində müşahidə edilən kənarlaşma hallarının çoxluğuudur.
(i)	Xərc maddələri üzrə kənarlaşmalar, ehtiyat fondlarından başqa	B	C	2011-ci ildə xərc maddələrinin tərkibi üzrə 23.4 faiz kənarlaşma müşahidə edilmişdir, 2012 və 2013-cü illərdə isə bu rəqəm 10 faizdən aşağı olmuşdur	Əvvəlki qiymətləndirmə dövrünün son illəri üzrə də sənaye və tikinti sektorunun xərcləri üzrə yüksək kənarlaşma müşahidə edilirdi, lakin müqayisədə həmin dövrün kənarlaşması nisbətən az idi
(ii)	Ehtiyat fondlarının xərc maddələrində orta payı	Yoxlanılmamışdır*	B	Qiymətləndirmə dövrünün 3 ili ərzində ehtiyat fondlarının ilkin büdcə üzrə xərc maddələrində orta payı 6 faizdən aşağı olmuşdur.	Əvvəlki qiymətləndirmədə bu komponent yoxlanılmamışdır
PI-3	İlkin təsdiq edilmiş büdcə ilə müqayisədə cəmi gəlirlərin icra	A	A*	Hər üç il üzrə faktiki gəlirlər büdcədə nəzərdə tutulmuş	2011-ci ildə müşahidə edilən iri miqyaslı kənarlaşmanı nəzərə almasaq, ümumiyyətlə

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
	vəziyyəti			gəlirlərdən artıq olmuşdur. 2012 və 2013-cü illərdə isə büdcədə nəzərdə tutulmuş 106 faizdən az olmuşdur.	qiymətləndirmə dövrünün son illərində büdcənin gəlir proqnozları əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır. Əgər eyni kriteriya 2008-ci ildə tətbiq edilsə idi, verilən xal D olacaqdı, çünki həmin dövrdə təsdiq edilmiş büdcə gəlirləri ilə müqayisədə əldə edilən faktiki gəlir xeyli artıq olmuşdur.
PI-4	Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi	B+	A	Qiymətləndirmə metodu: M1	TİMS-in təqdim edilməsi ilə 2007 və 2013-cü illərdə vəziyyət yaxşılaşmışdır.
(i)	Xərclər üzrə borcların həcmi və borcların həcmində son dəyişikliklər	A	A	31 dekabr 2013-cü il tarixə borc həcmi müşahidə edilməmişdir	Bu istiqamət üzrə dəyişiklik yoxdur
(ii)	Borc ödənişinə nəzarət etmək üçün məlumatın mövcudluğu	B	A	Borclara dair düzgün və tam məlumat TİMS vasitəsilə real vaxt rejimində əldə edilmiş və ödənişlər üzrə borclar mütəmadi olaraq həm gündəlik həm də aylıq qaydada yoxlanılmışdır.	Bu istiqamət üzrə təkmilləşmə 2010-2011-ci illərdə TİMS-in təqdim edilməsi sayəsində olmuşdur, belə ki TİMS hər bir borcun tarixini qeydə alır
B	Müxtəlif sahələrə aid olan məsələlər: əhatəlik və şəffaflıq				
PI-5	Büdcə təsnifatı	D	C	Büdcənin funksional təsnifatı GPS standartlarına qismən uyğundur və həmin standartların tələbinə uyğun ardıcıl qaydada hesabat hazırlana bilmir.	investisiya təsnifatının təkmilləşməsi sayəsində 2008-ci il ilə müqayisədə vəziyyət yaxşılaşmışdır.
PI-6	Büdcə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliyi	B	A	Son büdcə sənədləri mövcud 9 məlumat meyarından 7-nə uyğun gəlir.	Əsas təsnifat bölmələri üzrə icmal büdcə haqqında məlumat 2014-cü ildə mövcud olmuş, 2008-ci ildə mövcud olmamışdır.
PI-7	Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi	A	A	Qiymətləndirmə metodu: M1	Verilmiş xalda dəyişiklik yoxdur, lakin mövcud məlumatın keyfiyyəti və həcmi artmışdır.
(i)	Nəzərə alınmayan büdcədən kənar xərclərin səviyyəsi	A	A	Büdcədən kənar bütün xərclər (layihə fondlarından başqa) maliyyə hesabatlarına daxil edilir.	Ötən qiymətləndirmədən bəri məlumatın keyfiyyəti və mövcudluğu artmışdır.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
(ii)	Donorlar tərəfindən maliyyələşən layihələrdə gəlir/xərclərə dair məlumat	A	A	Bütün donor layihələri üzrə gəlir/xərclərə dair tam məlumat, qeyri-maliyyə ödənişlərdən başqa, maliyyə hesabatlarına daxil edilir.	Ötən qiymətləndirmədən bəri məlumatın keyfiyyəti və mövcudluğu artmışdır.
PI-8	Büdcələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı	B	Yoxlanılmışdır	Bələdiyyələrin gəlir və xərcləri həddindən artıq aşağı olduğundan 2014-cü ildə bu göstərici yoxlanılmamışdır.	Ötən və indiki qiymətləndirmə arasında müqayisə aparmaq mümkün deyil, 2007-2013-cü illər arasında bir o qədər dəyişiklik olmamışdır.
(i)	Yerli özünü-idarəetmə orqanları arasında vəsaitlərin üfüqi istiqamət üzrə ayrılmasında şəffaflıq və obyektivlik	D	Yoxlanılmışdır	Yerli özünü-idarəetmə orqanlarına ayrılan vəsait cüzidir və buna görə də bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmır.	Müqayisə edilmir çünki 2014-cü ildə bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmamışdır.
(ii)	Yerli özünü-idarəetmə orqanlarına ayrılan vəsaitlər barədə real məlumatların vaxtında verilməsi	A	Yoxlanılmışdır	Yerli özünü-idarəetmə orqanlarına ayrılan vəsait cüzidir və buna görə də bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmır.	Müqayisə edilmir çünki 2014-cü ildə bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmamışdır.
(iii)	Sahə kateqoriyaları üzrə maliyyə məlumatlarının hökumətə təqdim edilməsi	A	Yoxlanılmışdır	Yerli özünü-idarəetmə orqanlarına ayrılan vəsait cüzidir və buna görə də bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmır.	Müqayisə edilmir çünki 2014-cü ildə bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmamışdır.
PI-9	Digər büdcə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət.	B+	A	Qiymətləndirmə metodu M1	2014-cü ildə fiskal risklər üzrə icmal hesabat hazırlandığından 2008-ci il ilə müqayisədə vəziyyət yaxşılaşmışdır.
(i)	Müstəqil dövlət qurumları/büdcə təşkilatlarına dövlət tərəfindən nəzarət	B	A	Bütün əsas büdcə təşkilatları mərkəzi hökumət orqanına rüblük maliyyə hesabatları, ildə bir dəfə isə hesabların yoxlanılması hesabatlarını verir. Mərkəzi hökumət orqanı fiskal riskləri hər il hesabat formasında hazırlayır.	Bu istiqamət üzrə müsbət dəyişiklik var. Belə ki, 2008-ci ildə hazırlanmayan maliyyə riskləri hesabatı bu qiymətləndirmə dövründə hazırlanmışdır.
(ii)	Yerli özünü-idarəetmə orqanlarının maliyyə vəziyyətinə dövlət tərəfindən nəzarət	A	NA	PI-8 üzrə bu istiqamət yoxlanılmır çünki yerli özünü-idarəetmə orqanları heç bir xidmət göstərmir və dövlət xərclərində onların payı	2014-cü ildə bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə aparılmamış, yəni ki, baş verən dəyişiklik də yoxlanılmamışdır.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				cüzidir.	
PI-10	Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı	B	A	Əsas maliyyə məlumatları üzrə mövcud 6 elementdən 5-i ictimaiyyətin nəzərinə çatdırılır.	2008-ci qiymətləndirməsindən bəri əsas maliyyə məlumatları üzrə əlavə iki element ictimaiyyətin nəzərinə çatdırılıb.
C.	Büdcə dövrü				
C(i)	Siyasətə əsaslanan büdcə prosesi				
PI-11	İllik büdcə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi	B+	A	Qiymətləndirmə metodu M2	Büdcə təkliflərinin hazırlanması üzrə qanunvericiliyə dəyişiklik edilmiş, nəticədə bu sahə üzrə vəziyyət yaxşılaşmışdır.
(i)	Konkret büdcə təqviminin mövcudluğu və ona riayət edilmə	A	A	İllik büdcə üzrə geniş və aydın təqvim mövcuddur və həmin təqvimə riayət edilir. Bu da nazirlik, komitə və agentliklərə imkan verir ki, təlimat məktubunu aldıqdan ən azı 8 həftə sonra büdcə proqnozlarını hazırlasınlar.	Bu istiqamət üzrə dəyişiklik yoxdur.
(ii)	Büdcə zərfinin hazırlanmasına təlimat verilməsi	C	A	Büdcə layihəsi və büdcə göstəricilərinin tərtibinə dair nazirlik, komitə və agentliklərə geniş və aydın təlimat məktubu göndərilir. Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmiş yuxarı həddlər məktubda qeyd edilir.	Bu sahə üzrə yeni qanunvericilik qəbul edildiyindən müsbət irəliləyiş olmuşdur (239 sayılı Prezident sərəncamı, 17 mart 2010).
(iii)	Qanunverici orqan tərəfindən büdcənin vaxtında təsdiq edilməsi	A	A	Qiymətləndirmənin əhatə etdiyi bütün illərdə qanunverici orqan büdcəni maliyyə ili başlamazdan əvvəl təsdiq etmişdir.	Dəyişiklik yoxdur.
PI-12	Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və büdcə tərtibatında çoxillik perspektiv	D+	C+	Qiymətləndirmə metodu M2	Müsbət dəyişiklik müşahidə edilmişdir, xüsusilə də, makro-iqtisadi proqnozlaşdırma və büdcənin cari, o cümlədən, investisiya aspektlərinə dair agentliklər səviyyəsində əməkdaşlıq üzrə.
(i)	Çoxillik maliyyə proqnozlaşdırması və funksional ayrımlar	C	C↑	Məcmu maliyyə proqnozları, iqtisadi və funksional təsnifatın əsas kateqoriyalarına əsasən, illik daimi əsaslarla 4 il üçün hazırlanır. Uzun	Daha dəqiq makro-iqtisadi proqnozlar aparıldığından bu sahə üzrə müsbət dəyişiklik müşahidə edilir.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				müddətli proqnozun verilməsi və ona uyğun olaraq illik büdcənin yuxarı həddinin müəyyən edilməsi arasında aydın əlaqə mövcud deyil.	
(ii)	Məqbul borc səviyyəsi üzrə aparılan təhlilin həcmi və tezliyi	Yoxlanılmamışdır	B	Həm xarici həm də daxili borc üzrə məqbul borc səviyyəsinin təhlili 2011-2013-cü illərdə iki dəfə həyata keçirilmişdir.	Bu istiqamət 2008-ci ildə yoxlanılmamışdır çünki 2005-2007-ci illəri əhatə edən 3 il müddətində dövlət borcu bir o qədər də əhəmiyyət kəsb etmirdir.
(iii)	Müvafiq sektorlar üzrə maliyyə tutumu hesablanmış strategiyaların mövcudluğu	D	D↑	Bütün sektorlar üzrə strategiyalar hazırlanır. Strategiyaların bütün müddəti ərzində cari və əsaslı xərclər üzrə maliyyə tutumu qismən hesablanır, lakin qeyd etmək lazımdır ki, bəzi sektorlar üzrə, xüsusən də, təhsil, səhiyyə və sosial təminat sahələrində cari və əsaslı xərclərin hərtərəfli hesablanması həyata keçirilmişdir.	There is an improvement in performance due to more widespread costing of capital and recurrent expenditures.
(iv)	İnvestisiya büdcələri arasındakı əlaqələr	D	B	Mühüm investisiyaların əksəriyyəti müvafiq sektor strategiyaları və cari xərclər əsasında seçilir. Sektor üzrə nəzərdə tutulan vəsaitlərə uyğun olaraq həmin investisiyalar gələcək büdcə proqnozlarına daxil edilir.	Bu sahə üzrə müsbət dəyişiklik aydın formada müşahidə edilir (Prezidentin 17 mart 2010-cu il tarixli 329 sayılı sərəncamı). Həmin sərəncam tələb edir ki, büdcə prosesi zamanı Maliyyə Nazirliyi və İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi əməkdaşlıq etməlidir.
C(ii)	Büdcənin icrasında proqnozlaşdırma imkanı və nəzarət				
PI-13	Vergi ödəyicilərinin öhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı	B	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	Ötən qiymətləndirmədən bəri vergiödəyicisinə məlumatın verilməsi məsələsi diqqətdə saxlanılmış və nəticədə bu istiqamətdə yüksək xal verilmişdir.
(i)	Vergi öhdəliklərinin aydınlığı və əhatəliliyi	B	B	Bütün əsas vergilər üzrə qanunvericilik və prosedurlar əhatəli və aydındır, səlahiyyətlər lazımi səviyyədədir. Xüsusi səlahiyyətlərin sayı az olsa da ictimaiyyət üçün o qədər də aydın deyil.	Əhəmiyyətli dəyişiklik yoxdur.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
(ii)	Vergi ödəyicisinin vergi öhdəlikləri və inzibati prosedurlara dair məlumatla əlçatanlığı	B	A	Vergi ödəyicisi bütün əsas vergilər üzrə mövcud vergi öhdəlikləri və inzibati prosedurlara dair əhatəli, asan başa düşülən və ən son məlumatları müxtəlif mənbələrdən əldə edə bilər. Ölkə üzrə fəaliyyət göstərən xidmət mərkəzləri maarifləndirmə və fərdi məsləhət xidmətləri göstərir.	Vergi ödəyicilərinə daha yaxşı xidmət göstərmək və məsləhət vermək məqsədilə yeni xidmət və çağrı mərkəzləri yaradılmışdır.
(iii)	Şikayət mexanizminin mövcudluğu və fəaliyyəti	B	B	Qanunda nəzərdə tutulmuş mərkəzləşdirilmiş şikayət mexanizmi tam işlək vəziyyətdədir. Lakin bu mexanizmin səmərəliliyi və ədalətliliyi yoxlanılmamışdır, məhkəmə sistemindən başqa şikayətlərə baxan digər müstəqil bir orqan yoxdur.	Əhəmiyyətli dəyişiklik yoxdur
PI-14	Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi tədbirlərinin səmərəliliyi	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	Bu sahə üzrə verilmiş xal yüksəlmişdir. Əsas səbəbi isə vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı, yoxlamanın planlaşdırılması və idarəçilikdə müsbət dəyişikliyin müşahidə edilməsidir.
(i)	Vergi ödəyicisinin qeydiyyat sistemində nəzarət mexanizmləri	B	A	Vergi ödəyicisinin qeydiyyat sistemi səmərəli fəaliyyət göstərir. Qeydiyyat bazası genişdir və digər müvafiq dövlət bazaları ilə əlaqədardır.	Sonuncu qiymətləndirmədən indiyədək qeydiyyat sistemi gücləndirilmişdir.
(ii)	Qeydiyyat və bəyannamə qaydalarının pozulmasına görə tətbiq edilən cərimələrin səmərəliliyi	C	C	Qaydaların pozulmasına görə cərimələr nəzərdə tutulub, lakin onların real təsirini artırmaq üçün cərimələrin strukturu və tətbiq edilmə səviyyəsini mühüm dəyişikliklər edilməlidir.	Bu istiqamətdə mühüm dəyişikliyin baş verib verməməsi məlum deyil. Lakin əvvəlki qiymətləndirmə ilə müqayisədə cərimələrin mövcudluğu və tətbiq edilməsi ilə bağlı daha əsaslı sübutlar mövcuddur və bu da müvafiq xalın verilməsinə əsas yaradır.
(iii)	Vergi yoxlamaları və vergi istintaqının planlaşdırılması və monitorinqi	C	A	Vergi yoxlamaları və vergi istintaqının aparılması geniş və yazılı plan əsasında həyata keçirilir və	Ötən qiymətləndirmədən indiyədək yoxlamanın planlaşdırılması və riskin qiymətləndirmə metodologiyasında müsbət

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				hesabatı verilir. Həmin planda bütün əsas vergilər üzrə riskin qiymətləndirməsi kriteriyaları əks edilib.	dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.
PI-15	Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik	C+	A	Qiymətləndirmə metodu M1.	Vergi ödənişlərinin yığılması və hesabların uzlaşdırılmasında müsbət dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.
(i)	Ümumi vergi borclarının yığılması nisbətinin maliyyə ilinin əvvəlində mövcud olmuş vergi borcları və elə həmin ildə toplanılmış vəsaitlər üzrə faiz göstəricisi	C	A	Ən son iki il üzrə vergi borclarının orta yığım nisbəti 90 faizi keçmişdir.	Ötən qiymətləndirmədən indiyədək vergi borclarının yığılmasında mühüm irəliləyiş olmuşdur.
(ii)	Toplanılmış vergi ödəmələrinin xəzinədarlığa transfer edilməsinin effektivliyi	A	A	Toplanılmış bütün vergi ödəmələri birbaşa olaraq xəzinədarlığın nəzarətində olan hesablara köçürülür.	Dəyişiklik yoxdur.
(iii)	Vergi qiymətləndirmələri, vergi ödənişlərinin yığılması, borcların uçotu və xəzinədarlığa köçürmələr üzrə aparılan tam uzlaşmanın tezliyi	C	A	Ödənişlərin yığılması, vergi qiymətləndirməsi, borclar və xəzinədarlığa köçürmələr üzrə tam uzlaşma hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra bir ay ərzində ən azından aylıq əsasda aparılır	Həm vergi orqanlarında həm də xəzinədarlıqda informasiya sistemlərinin təkmilləşdirilməsi sayəsində hesabların daha tez-tez və daha sürətli uzlaşdırılmasına səbəb olmuşdur.
PI-16	Xərclər üzrə öhdəliklərin qəbulu üçün vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi	A	A	Qiymətləndirmə metodu M1	2008 və 2014-cü il qiymətləndirmələri arasında dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.
(i)	Pul vəsaitləri hərəkətinin proqnozlaşdırılması və monitorinqi	A	A	Pul vəsaiti hərəkətinin proqnozu maliyyə ili üzrə hazırlanır və faktiki mədaxil və məxaric əsasında ən azından hər ay yenilənir.	Dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.
(ii)	Xərc maddələri üzrə yuxarı hədd barədə büdcə təşkilatlarına il ərzində verilən məlumatların	A	A	Büdcə təşkilatları xərclərin təyinatına uyğun olaraq ən azından altı ay əvvəl xərcləri planlaşdırır.	Dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
	reallığı.				
(iii)	Sahə nazirliklərinin təşəbbüsü olmadan büdcə xərclərinə edilən dəyişikliyin tezliyi və şəffaflığı	A	A	2013-cü ildə il ərzində büdcə xərclərinə əhəmiyyətli dəyişiklik edilməmişdir. Dövrü inzibati dəyişikliklər cüzi olmaqla yanaşı həm də şəffaf və proqnoz edilən şəraitdə həyata keçirilmişdir.	Dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.
PI-17	Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi	(A)	B+	Qiymətləndirmə metodu M2	2008 və 2014-cü illər arasında dəyişikliyin olub olmaması məlum deyil.
(i)	Borc uçotu və hesabatının keyfiyyəti	(A)	B	Borca dair məlumat tam və yeni olmaqla rüblük qaydada uzlaşdırılır. Dövlət borcu haqqında hesabat ildə iki dəfə Milli Məclis və dövlət orqanlarına təqdim edilir	Bu istiqamət üzrə qiymətləndirmə metodologiyası PEFA katibliyi tərəfindən 2012-ci ildə müəyyən edilmiş və nəticədə 2008-ci il ilə müqayisədə 2014-cü ildə uzlaşdırma prosesinin mahiyyəti dəyişdirildi. Maliyyə Nazirliyinin internet sahifəsindəki məlumat 2011-ci ildən bəri yenilənməmişdir.
(ii)	Hökumətin kassa qalığının ümumiləşdirmə dərəcəsi	B	B	Vahid xəzinə hesabındakı kassa qalığı hər gün hesablanır və ümumiləşdirilir lakin çox-tərəfli maliyyələşmə gündəlik hesablamalara daxil edilmir.	Dəyişiklik yoxdur.
(iii)	Kredit sazişlərinin bağlanması və zəmanət buraxılışı üzrə sistemlər	A	A	Dövlət tərəfindən kredit sazişlərinin bağlanması və zəmanət buraxılışı maliyyə hədəflərinə uyğun həyata keçirilir, aydın və vahid təsdiqetmə orqanı (NK) vasitəsilə həyata keçirilir.	Dəyişiklik yoxdur.
PI-18	Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Daxili nəzarət mexanizmlərinin yaxşılaşması sayəsində 2008-ci ildən bəri müsbət dəyişiklik var. Bu göstərici üzrə M1 qiymətləndirmə metodu istifadə edildiyindən müsbət dəyişiklik xalda öz

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
					əksini tapmamışdır.
(i)	Kadr uçuotu və əmək haqqı məlumatlarının integrasiyası və uzlaşdırılması	B	B	Kadr uçuotu və əmək haqqı məlumatları arasında tam avtomatlaşdırılmış əlaqə yoxdur, lakin kadrlar üzrə edilən bütün dəyişikliklərin tam sənədləşdirilməsi həyata keçirilir və hər bir dəyişiklik qısa bir zamanda qeydə alınaraq hər ay tətbiq edilir.	Dəyişiklik yoxdur.
(ii)	Kadr uçuotu və əmək haqqı dəyişikliyinə vaxtında aparılması	A	A	Kadr dəyişikliyi nəticəsində əmək haqqı fondunun yenilənməsi həmin dəyişiklik baş verdikdən sonra 3 gün ərzində və azından hər ay aparılır. Əks dəyişikliklər aparılmır.	Dəyişiklik yoxdur.
(iii)	Kadr uçuotu və əmək haqqı fonduna edilən dəyişikliyin daili nəzarət mexanizmi	C	A	Uçuot məlumatlarının dəyişdirilməsinə yol verilmir, yol verildiyi halda nəzarət yoxlama tədbirinin görülməsi ilə nəticələnir.	2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri daxili nəzarətin mahiyyəti və təsir dairəsi əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.
(iv)	Nəzarət mexanizminin zəif cəhətlərini və /və ya mövcud olmayan lakin uçuotu aparılan işçiləri müəyyən etmək üçün əmək fondunun yoxlanılması	C	C	Mərkəzi dövlət orqanlarında əmək haqqı fondunun yoxlanılması mərhələlər ilə həm Hesablama Palatası həm də Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidməti tərəfindən aparılır. Lakin bu yoxlamalar qiymətləndirmə dövründə bütün mərkəzi hökumət orqanlarını əhatə etməmişdir.	Ötən qiymətləndirmədən indiyədək olan dövrdə aparılan yoxlamaların əhatə dairəsi kifayət qədər genişlənməmişdir lakin mərkəzi dövlət orqanlarının hamısı son üç il ərzində mərhələlər ilə belə yoxlanılmamışdır.
PI-19	Satınalmalarda rəqabət, vəsaitlərdən səmərəli istifadə və nəzarət	B	B*	Qiymətləndirmə metodu M2	Bu göstərici üzrə xal vermə metodologiyası 2008 və 2014-cü illər arasında dəyişmişdir, buna görə də xalların birbaşa olaraq müqayisə edilməsi mümkün deyil.
(i)	Hüquqi və tənzimləyici bazada şəffaflıq, əhatəlilik və rəqabət	B	B*	Dövlət satınalmalar sistemində mövcud olan altı mühüm elementdən dördünə Azərbaycanda riayət edilir	Müqayisə edilmir.
(ii)	Rəqabətə davamlı satınalma	B	A*	Dövlət satınalmaları sistemində	Müqayisə edilmir.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
	metodlarından istifadə			qeyri-rəqabət yönü bütün müqavilələr hüquqi və prosedur tələblərinə uyğun gəlir.	
(iii)	Tam, real və vaxtında verilmiş satınalma məlumatına ictimaiyyətin əlçatanlığı	C	B*	Dövlət satınalmalar planı, tender və satınalma əməliyyatları nəticəsində bağlanan müqavilələrin 75 faizindən çoxu barədə məlumat ictimaiyyətə çatdırılır, lakin satınalmalara dair verilən şikayətlərin həlli barədə məlumat ictimaiyyətə çatdırılmır.	Müqayisə edilmir.
(iv)	Satınalma şikayətlərinə dair müstəqil qurumun mövcudluğu	-	D*	Satınalma şikayətlərinə dair müstəqil orqan yoxdur. Şikayət mexanizminə dair bütün digər məsələlərə riayət edilir.	Müqayisə edilmir.
PI-20	Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzərində daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi	D+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri müşahidə edilən müsbət dəyişikliyin əsas səbəbi daxili nəzarət üzrə geniş sistemin mövcudluğuna dair əsaslı sübutların olmasıdır.
(i)	Xərc öhdəlikləri üzərində nəzarətin səmərəliliyi	A	A	Öhdəliklər üzərindəki nəzarət mexanizmləri əhatəli olmaqla yanaşı həm də təsdiq edilmiş büdcə xərclərinə uyğun səmərəli nəzarət funksiyasını yerinə yetirir.	Öhdəliklər üzərindəki nəzarət mexanizmləri güclü olaraq qalır.
(ii)	Digər daxili nəzarət qaydaları/prosedurlarının anlaşılması, müvafiqliyi və əhatəliliyi	D	B	Bir neçə səmərəli daxili nəzarət qayda və prosedurları yaxşı anlaşılır, bununla belə, bəziləri özünü o qədər də doğrultmur	2008-ci ildən bəri müşahidə edilən müsbət dəyişiklik əhatəli daxili nəzarət mexanizmlərinin mövcudluğu sayəsində mümkün olmuşdur.
(iii)	Əməliyyatların həyata keçirilməsi və uçota alınması üzrə qaydalara riayət edilməsi	B	A	Qaydalara yüksək səviyədə əməl edilir. Qiymətləndirmə dövründə səhv və ya çatışmazlıqlara rast gəlinməyib, fəvqəladə hallar üzrə	2008-ci ildən bəri daxili nəzarət mexanizmlərində müsbət dəyişiklik olmuşdur.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				prosedurların sadələşdirilmiş variantından sui-istifadə hallarına rast gəlinməmişdir.	
PI-21	Daxili auditin səmərəliliyi	D	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidmətinin fəaliyyəti barədə qanun və Prezident fərmanı qəbul edildikdən sonra 2008-ci ildən bəri bu göstəricinin bütün istiqamətləri üzrə müsbət dəyişiklik müşahidə edilmişdir.
(i)	Daxili audit funksiyasının əhatəsi və keyfiyyəti	D	C	Audit tədbirlərinin görülməsi beynəlxalq standartlara uyğun gəlməyən metodologiya əsasında aparılır. Bu tip yoxlamalar çərçivəsində sistem və xüsusi uyğunluq məsələlərinə baxılır, sistem üzrə uyğunluğun yoxlanılması işçilərin 20 faizdən çox vaxtını aparır.	institusional səviyyədə, o cümlədən, Dövlət Maliyyə Nəzarət Xidməti nəzdində audit şöbəsinin yaradılması üzrə audit tədbirlərinin planlaşdırılması və icrası istiqamətində müsbət dəyişiklik baş vermişdir.
(ii)	Hesabatların verilmə tezliyi və paylanması	D	B	Yoxlanılan obyektlər barədə hesabatlar mütəmadi olaraq dərc edilir, Maliyyə Nazirliyi və Hesablama Palatasına təqdim edilir	2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri yoxlanılan obyektlər barədə mütəmadi olaraq hesabatlar buraxılmış, Maliyyə Nazirliyi və Hesablama Palatasına təqdim edilmişdir.
(iii)	Daxili auditin nəticələrinə rəhbərliyin cavabı	D	B	Tövsiyələr adətən qısa zaman ərzində icra edilir.	2008-ci ildən bəri nəticə və tövsiyələrin icrasında müsbət dəyişiklik müşahidə edilmişdir.
C(iii)	Mühasibat uçotu, qeydiyyat və hesabat vermə				
PI-22	Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması	A	A	Qiymətləndirmə metodu M2	2008-ci ildən bəri bu göstərici üzrə mühüm dəyişiklik baş verməmişdir. Görülən təşkilati işlər yüksək standartlara cavab verir, TİMS-in tətbiq edilməsi prosesi təkmilləşdirmişdir.
(i)	Bank hesabları üzrə tutuşdurmalarının vaxtında aparılması	A	A	Bütün mərkəzi dövlət hesablarının tutuşdurulması gündəlik olaraq həm ümumi həm də detallı səviyyələrdə həyata keçirilir.	Verilən xalda dəyişiklik yoxdur, lakin TİMS də prosesi yaxşılaşdırmışdır.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
(ii)	Aralıq və avans hesabların vaxtında tutuşdurulması və hesablama aparılması	A	A	Aralıq və avans hesabların tutuşdurulması və təmizlənməsi ən azından hər rüb həyata keçirilir.	Verilən xalda dəyişiklik yoxdur, lakin TİMS də prosesi yaxşılaşdırmışdır.
PI-23	Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu	D	A	TİMSölkə üzrə məktəblər və xəstəxanalara verilən həm nəğd həm də qeyri-nəğd vəsaitlər barədə real məlumatlar əldə etmək imkanı verir. Həmin məlumatlar ən azından ildə bir dəfə büdcənin icra edilməsi üçün hesabat formasında çıxarılır.	Ötən DXMH qiymətləndirməsindən bəri əsas xidmətlər üzrə verilən məlumatın keyfiyyəti və mövcudluğu təkmilləşmişdir.
PI-24	İl ərzində təqdim olunan büdcə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Dövlət büdcəsi haqqında hazırlanan hesabatların dəqiqliyinin qiymətləndirilməsi işində təkmilləşmə müşahidə edilmişdir.
(i)	Büdcə proqnozları ilə uyğunluq və əhatəlilik cəhətdən hesabatların həcmi	C	C	Xərc haqqında məlumat yalnız ödəniş mərhələsində verilir. Verilən məlumat orijinal büdcə ilə uyğunluq təşkil edir.	Bu komponent üzrə verilən xal dəyişməmişdir, çünki öhdəliklər üzrə verilən məlumat məhduddur.
(ii)	Hesabatların vaxtında verilməsi	A	A	Hesabatlar aylıq və rüblük olmaqla hesabat dövrü başa çatdıqdan sonra dörd həftə ərzində hazırlanır.	Hesabatın vaxtında verilməsi üzrə xal əvvəlki kimi yüksəkdir.
(iii)	Məlumatın keyfiyyəti	B	A	Büdcənin icrası üzrə aylıq və rüblük hesabatların dəqiqliyi ilə bağlı problem yoxdur.	2008-ci il qiymətləndirməsində hesabatın həcmi ilə bağlı qaldırılan məsələ dövlət hesabatlarına şamil edilmir, belə ki, dövlət hesabatlarının dəqiqliyi ilə bağlı problem yoxdur
PI-25	İllik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	C+	C+	Qiymətləndirmə metodu M1	Maliyyə hesabatlarına daxil edilən icmal maliyyə məlumatlarının keyfiyyəti nöqtəyi nəzərdən (i) sayılı istiqamət üzrə verilən xal təkmilləşmişdir.
(i)	Maliyyə hesabatlarının bütövlüyü	C	B	Dövlətin icmal maliyyə hesabatı hər il hazırlanır və oraya gəlirlər, xərclər, borclar və zəmanətlər haqqında məlumat daxil edilir. Əksəriyyət maliyyə aktivlərinin mənbəyi barədə illik hesabatda məlumat verilir,	illik maliyyə hesabatında daxil edilən məlumatın keyfiyyəti və əhatəliliyi təkmilləşmişdir.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				yalnız onların cüzi hissəsi barədə digər yerlərdə məlumat olur.	
(ii)	Maliyyə hesabatlarının vaxtında təqdim edilməsi	A	A	Qiymətləndirmənin əhatə etdiyi hər bir ildə icmal dövlət büdcəsi Nazirlər Kabinetinə maliyyə ili başa çatdıqdan sonra altı ay ərzində təqdim edilmişdir.	Hesabat Nazirlər Kabinetinə 6 ay ərzində təqdim edilir ki, bu da yüksək xalın verilməsi üçün kifayət edir.
(iii)	İstifadə edilən mühasibat uçotu standartları	C	C	İllik maliyyə hesabatları standart formatda təqdim edilir lakin milli və ya beynəlxalq standartlara tam uyğun gəlmir.	Bu istiqamət üzrə dəyişiklik yoxdur.
C(iv)	Kənar yoxlama və audit				
PI-26	Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi	D	D+	Qiymətləndirmə metodu M1	Sonuncu DXMH qiymətləndirməsindən bəri auditin nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsində müsbət dəyişiklik olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, (ii) sayılı istiqamət 2008-də yox, 2014-cü ildə yoxlanılmışdır.
(i)	Keçirilən auditin əhatə dairəsi və mahiyyəti (o cümlədən, audit standartlarına riayət edilməsi)	D	D↑	Hazırda aparılan audit dövlət xərclərinin 50-ni əhatə etmir və keçirilən audit isə əsasən uyğunluq və digər mühüm məsələləri əhatə edir.	İSSAİ standartlarından istifadə edərək pilot maliyyə auditlərinin keçirilməsi müsbət dəyişiklikdən xəbər verir, lakin verilmiş xalı dəyişdirmək üçün kifayət etmir.
(ii)	Audit hesabatlarının qanunverici orqana vaxtında təqdim edilməsi	NR	A	Qiymətləndirmə dövründə Hesablama Palatası hesabatları rəsmi olaraq qəbul etdikdən sonra bir həftə ərzində təqdim etmişdir.	2008-ci il ilə müqayisədə Hesablama Palatası tərəfindən Milli Məclisə təqdim edilən hesabatda daha çox məlumat əks edilmişdir.
(iii)	Audit tövsiyələri əsasında tədbirlərin görülməsinə dair sübutlar	D	A	Hesablama Palatası tərəfindən verilən tövsiyələrə vaxtında və adekvat cavab verilir. Aşkar edilmiş nöqsanlara qarşı Palata tərəfindən effektiv tədbirlərin görülməsinə dair sübut mövcuddur.	2008-ci ildən indiyədək olan dövr ərzində audit tövsiyələri əsasında tədbirlərin görülməsi haqqında məlumat verilməsi yaxşılaşmışdır.
PI-27	İllik büdcə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	2008-ci il ilə müqayisədə müsbət dəyişiklik müşahidə edilmişdir ki, bunun da səbəbi qanunvericilik orqanında büdcəyə daha

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
	baxılması				ətraflı baxılması ilə əlaqədar sübutların olmasıdır.
(i)	Qanunverici orqan tərəfindən büdcəyə baxılma dərəcəsi	C	B	Qanunverici orqan fiskal siyasətlərə, növbəti il üçün məcmu göstəricilərə, o cümlədən, xərc və gəlir üzrə ətraflı proqnozlara baxır.	2008-ci il ilə müqayisədə fiskal siyasət və məcmu göstəricilərinə baxılması ilə bağlı daha aydın sübutlar mövcuddur.
(ii)	Qanunverici orqanda büdcəyə baxılması ilə bağlı prosedur qaydalarının mövcudluğu və həmin qaydalara riayət edilməsi	B	B	Büdcəyə baxılması ilə bağlı qaydalar hər il Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri tərəfindən təsdiq edilir və həmin qaydalar Milli Məclisin daxili nizamnaməsinə uyğundur. Bu istiqamətdə görülmə tədbirlər düzgündür və qaydalara riayət edilir.	Dəyişiklik yoxdur.
(iii)	Büdcə təkliflərinə müvafiq cavab verilməsi üçün qanunverici orqana adekvat vaxtın verilməsi (bütün mərhələlər üzrə ayrılan vaxt nəzərdə tutulur)	A	A	Büdcəyə baxılması üçün Milli Məclisə ən azı iki ay vaxt verilir.	Dəyişiklik yoxdur.
(iv)	Qanunverici orqanın əvvəlcədən razılığı olmadan il ərzində büdcəyə düzəlişlərin edilməsi qaydaları	A	A	Milli Məclisin əvvəlcədən razılığı olmadan büdcəyə il ərzində düzəlişlərin edilməsini məhdudlaşdıran aydın qaydalar mövcuddur.	Dəyişiklik yoxdur.
PI-28	Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması	C+	B+	Qiymətləndirmə metodu M1	Ötən qiymətləndirmə ilə müqayisədə bu dəfə qiymətləndirmə aparmaq üçün təqdim edilən məlumat daha ətraflıdır. Verilən xallarda müsbət dəyişiklik var, lakin faktiki fəaliyyətdə hər hansı bir dəyişikliyin baş verməsi məlum deyil.
(i)	Qanunvericilik orqan tərəfindən audit hesabatlarına vaxtında baxılması (son üç il ərzində verilən hesabatlara şamil edilir)	A	A	Milli Məclisə hesabat daxil olandan sonra bir həftə ərzində baxılır.	Dəyişiklik yoxdur.
(ii)	Audit nəticələri üzrə qanunverici	C	A	Bütün audit hesabatlarının nəticələri	Ötən qiymətləndirmədən bəri əldə edilmiş

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
	orqanda dinləmələrin hansı səviyyədə keçirilməsi			üzrə dinləmələr keçirilir, dinləmələrə yoxlanılmış obyektlərin, Hesablama Palatasının və Maliyyə Nazirliyinin nümayəndələri dəvət edilir.	məlumat göstərir ki, nəzarət yoxlama tədbirlərinin nəticələri üzrə bütün müvafiq qurumlar cəlb edilməklə geniş dinləmələr keçirilir.
(iii)	Qanunverici orqan tərəfindən tövsiyələrin verilməsi və icraçı orqan tərəfindən həmin tövsiyələrin yerinə yetirilməsi	C	B	Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsi icra orqanına tövsiyələr verir, icra orqanları isə həmin tövsiyələrin bəzilərini yerinə yetirir.	2008-ci il qiymətləndirməsindən bəri əldə edilən məlumat göstərir ki, tövsiyələr verilir və onların bəzilərinin yerinə yetirildiyi barədə sübutlar mövcuddur.
D.	Donor təcrübələri				
D-1	Birbaşa büdcə dəstəyinin proqnozlaşdırılması imkanı	NR	A	Qiymətləndirmə metodu M1	Müqayisə aparmaq mümkün deyil çünki bu göstərici 2008-ci ildə yoxlanılmamışdır.
(i)	Hökumətin büdcə zərfinin qanunverici orqana təqdim edilməsindən ən azı 6 həftə əvvəl hazırlanan donor proqnozları ilə müqayisədə faktiki büdcəyə dəstəyin illik kənarlaşması	NR	A	Büdcənin Milli Məclisə təqdim edilməsindən altı həftədən də çox müddət əvvəl büdcəyə dəstəklə bağlı hökumətin əldə etdiyi məlumat 2014-cü il qiymətləndirməsində faktiki dəstəklə eyni olmuşdur.	2008-ci ildə bu göstərici yoxlanılmamışdır.
(ii)	il ərzində donor dəstəyinin vaxtında göstərilməsi (məcmu rüblük proqnozlara riayət edilməsi)	NR	A	2014-cü il qiymətləndirməsi müddətində büdcənin Milli Məclisə təqdim edilməsindən əvvəl donorlar ilə razılaşdırılmış rüblük ödəniş proqnozları ilə faktiki donor ödənişləri arasında kənarlaşma müşahidə edilməmişdir.	2008-ci ildə bu göstərici yoxlanılmamışdır.
D-2	Layihə və proqram dəstəyi üzrə büdcə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları	D+	D	Donor yardımının proqnozları barədə məlumat yox idi, buna görə də bu göstərici 2014-cü ildə yoxlanılmamışdır.	Xal aşağı düşmüşdür, lakin bu, donor vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hökumətdə olan məlumatı düzgün əks etdirmir.
(i)	Layihəyə dəstək üzrə donorların büdcə proqnozlarının tam və vaxtında təmin olunması.	D	D	Hökumət tərəfindən tələb edilmədiyindən donorlar öz büdcələrinə dair proqnozlarını təqdim etmirlər. Hökumət bütün	Dəyişiklik yoxdur.

No.	Göstərici	Xal 2008	Xal 2014	Şərh	
				2014-cü ildə verilmiş xalın əsaslandırılması	Fəaliyyətdə dəyişiklik
				lazımi məlumatları icraçı təşkilatlardan əldə edir.	
(ii)	Donorlar tərəfindən layihəyə dəstək üçün faktiki donor gəlirləri üzrə təqdim olunan hesabatların tezliyi və əhatə dairəsi.	C	D	Hökumət donordən məlumat tələb etmir və buna görə də, xarici donordən maliyyələşdirdiyi 50% çox layihələrin büdcələri üzrə məlumat verilmir.	Sonuncu qiymətləndirmədən indiyədək bu istiqamət üzrə xal aşağı düşmüşdür. Lakin bu, donor vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hökumətdə olan məlumatı düzgün əks etdirmir, çünki lazımi məlumatlar icraçı təşkilatlardan alınır və donordən məlumat vermək tələb edilmir.
D-3	Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi	D	D	Donordən əksəriyyəti ölkə daxili prosedurlardan istifadə etmir, bununla belə, vəsaitlərin ödənişi dövlət xəzinədarlığı vasitəsilə həyata keçirilir.	Dəyişiklik yoxdur.

Əlavə 2: Göstəricilər üzrə istifadə edilmiş məlumat mənbələri

Cədvəl 69: Göstəricilər üzrə istifadə edilmiş məlumat mənbələri

PEFA NƏTİCƏLƏRİ: Bütçə etibarlılığı		Məlumat mənbələri
PI-1	ilkin təsdiq edilmiş bütçə ilə müqayisədə cəmi xərclərin icra vəziyyəti	Milli Məclis tərəfindən təsdiq edilmiş illik bütçə haqqında qanun və Azərbaycan Respublikası dövlət bütçəsinin icrası haqqında hesabatlar
PI-2	ilkin təsdiq edilmiş bütçə ilə müqayisədə xərc maddələrinin icra vəziyyəti	Milli Məclis tərəfindən təsdiq edilmiş illik bütçə haqqında qanun və Azərbaycan Respublikası dövlət bütçəsinin icrası haqqında hesabatlar
PI-3	ilkin təsdiq edilmiş bütçə ilə müqayisədə cəmi gəlirlərin icra vəziyyəti	Milli Məclis tərəfindən təsdiq edilmiş bütçə gəlirlərinin proqnozu
PI-4	Xərclər üzrə borcların həcmi və onların monitorinqi	Xəzinədarlıq üzrə maliyyə sistemindən çıxarış
PI-5	Bütçə təsnifatı	illik bütçə haqqında qanun və bütçə təsnifatına dair Maliyyə Nazirliyinin müvafiq sənədləri
PI-6	Bütçə sənədlərinə daxil edilmiş məlumatların əhatəliliyi	2014-cü il üzrə Milli Məclisə təqdim edilmiş bütçə sənədləri
PI-7	Nəzərə alınmayan hökumət əməliyyatlarının həcmi	icmal maliyyə hesabatlarının və aidiyyəti hesabatların mərkəzi hökumət orqanları tərəfindən əhatə edilməsi haqqında Maliyyə Nazirliyi Bütçə Şöbəsi və Xəzinədarlığın məlumatı
PI-8	Bütçələrarası fiskal münasibətlərin şəffaflığı	Maliyyə Nazirliyi, rayon və bələdiyyələrin bütçə planları və maliyyə hesabatları, Konstitusiya (2009)
PI-9	Digər bütçə təşkilatlarının məcmu maliyyə riskinə nəzarət	Maliyyə riskləri barədə Maliyyə Nazirliyinin sənədləri
PI-10	Əsas maliyyə məlumatlarının ictimaiyyət üçün əlçatanlığı	Milli Məclisə təqdim edilmiş bütçə sənədləri və Maliyyə Nazirliyinin Bütçə və Xəzinədarlıq şöbələrinin sənədləri
PI-11	illik bütçə prosesində dəqiqlik və iştirak səviyyəsi	Bütçə, 2014-cü il üçün bütçə sənədləri, Azərbaycan Respublikasının Bütçə sistemi üzrə Qanunu, iyul 2002-ci il (2009-cu ilə qədər edilən bütün dəyişikliklər ilə), Maddə.11.3, 11.5, 11.6, 11.8, 11.15, 11.16, 13, 15.3. Bütçə təqviminin ingilis dilində versiyası Maliyyə Nazirliyinin veb sahifəsindən əldə etmək olar www.maliyye.gov.az/en
PI-12	Maliyyə planlaşdırması, xərc siyasəti və bütçə tərtibatında çoxillik perspektiv	Milli Məclisə təqdim edilmiş bütçə sənədləri, sahə nazirliklərinin Maliyyə Nazirliyinə təqdim etdiyi bütçə planları, Dövlət Proqramları haqqında Prezident Sərəncamları, bütçə təkliflərinin əsaslandırılması və metodologiyaya dair sahə nazirliklərinin təqdim etdiyi daxili hesabat və sənədlər (Təhsil, Səhiyyə, Mədəniyyət, Əmək və Sosial Müdafiə Nazirlikləri təmsilində)
PI-13	Vergi ödəyicilərinin öhdəlik və vəzifələrinin şəffaflığı	Vergilər Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Ticarət Palatası, Amerika Azərbaycan Ticarət Palatası
PI-14	Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı və verginin qiymətləndirilməsi üzrə tədbirlərin səmərəliliyi	Vergilər Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Ticarət Palatası, Amerika Azərbaycan Ticarət Palatası

	PEFA NƏTİCƏLƏRİ: Bütçə etibarlılığı	Məlumat mənbələri
PI-15	Vergi ödənişlərinin yığılmasında səmərəlilik	Vergilər Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi
PI-16	Xərclər üzrə öhdəliklərin qəbulu üçün vəsaitlərin mövcud olmasının qabaqcadan bilinməsi	Xəzinədarlıq
PI-17	Kassa qalığı, borc və zəmanətlərin uçotu və idarə edilməsi	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, FMİS
PI-18	Əmək haqqı fonduna nəzarətin səmərəliliyi	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-19	Satınalmalarda rəqabət, vəsaitlərdən səmərəli istifadə və nəzarət	Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi, Ticarət Palatası, Amerika Azərbaycan Ticarət Palatası
PI-20	Qeyri-əmək haqqı xərcləri üzərində daxili nəzarət mexanizmlərinin səmərəliliyi	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-21	Daxili auditin səmərəliliyi	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Hesablama Palatası
PI-22	Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-23	Xidmət göstərən təşkilatların aldığı resurslar barədə məlumatın mövcudluğu	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Abşeron və Xaçmaz rayon icra hakimiyyətləri
PI-24	il ərzində təqdim olunan bütçə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-25	illik maliyyə hesabatlarının keyfiyyəti və vaxtında hazırlanması	Maliyyə Nazirliyi, Xəzinədarlıq, Hesablama Palatası
PI-26	Kənar auditin əhatə dairəsi, xarakteri və onun nəticələri əsasında tədbirlərin görülməsi	Hesablama Palatası, Milli Məclisin iqtisadi Siyasət Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi
PI-27	illik bütçə haqqında qanuna qanunvericilik orqanında baxılması	Hesablama Palatası, Milli Məclisin iqtisadi Siyasət Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi
PI-28	Kənar audit hesabatlarına qanunvericilik orqanında baxılması	Hesablama Palatası, Milli Məclisin iqtisadi Siyasət Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi
D-1	Birbaşa bütçə dəstəyinin proqnozlaşdırılması imkanı	- FA-ya Əlavə № ENPI/2008/019-901 (Ədliyyə islahatlarına Dəstək Proqramı) 'Kənd Təsərrüfatı və Kənd İnkişafının Dəstəklənməsi Proqramı' üçün FA-ya Əlavə № 1 ENPI/2009/20482; - FA-ya Əlavə II № 2011/22821; - FA-ya Əlavə №2 to the FA for the Program 'Enerji islahatlarına Dəstək Proqramı' üçün; - AB Nümayəndəliyi və Azərbaycan Respublikası arasındakı rəsmi yazışma
D-2	Layihə və proqram dəstəyi üzrə bütçə tərtibi və hesabatvermə üçün donorların təqdim etdiyi maliyyə məlumatları	iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi tərəfindən verilmiş məlumat
D-3	Maliyyə yardımlarının ölkə daxilində istifadə olunan prosedurlarla idarə olunan hissəsi	iqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi tərəfindən verilmiş məlumat

Əlavə 3: PI-1 və PI-2 göstəricilərinin hesablanması üçün istifadə edilən sənədlər

Cədvəl 30: Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2011 (AZN milyon)

Kateqoriya	Büdcə	faktiki	Dəyişdirilmiş büdcə	Yayınma	Mütləq yayınma	faiz
Ümumi ictimai xidmətlər	1142.6	1071.7	1,380.1	-308.4	308.4	22.3
Müdafiə	1325	1345.3	1,600.4	-255.1	255.1	15.9
Məhkəmə, hüquq mühafizə, prokurorluq	712.9	710.3	861.1	-150.8	150.8	17.5
Təhsil	1338.5	1268.5	1,616.7	-348.2	348.2	21.5
Səhiyyə	546.1	493.4	659.6	-166.2	166.2	25.2
Sosial müdafiə, sosial təhlükəsizlik	1324.1	1495.4	1,599.3	-103.9	103.9	6.5
Mədəniyyət, incəsənət, media, idman	202.3	189.8	244.3	-54.5	54.5	22.3
Mənzil təminatı və kommunal təsərrüfat	227.7	312.3	275.0	37.3	37.3	13.6
Yanacaq və energetika						
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq, ətraf mühit	448	444.7	541.1	-96.4	96.4	17.8
Sənaye və tikinti	3396.5	5866.3	4,102.4	1,763.9	1,763.9	43.0
Nəqliyyat və kommunikasiya	64.6	61.6	78.0	-16.4	16.4	21.1
İqtisadi fəaliyyət	112.9	118.3	136.4	-18.1	18.1	13.2
Digər xidmətlər	1906.6	2019.7	2,302.9	-283.2	283.2	12.3
Ayrılmış xərclər	12747.8	15397.3	15,397.3	0.0	3,602.3	
Ehtiyat fondu	260	437.9				
Cəmi xərc	13007.8	15835.2				
Ümumi (PI-1) dəyişiklik (dövlət büdcəsi)						21.7
Tərkibdə (PI-2) dəyişiklik						23.4
Büdcənin ehtiyat payı						3.4

Cədvəl 31: Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2012 (AZN milyon)

Kateqoriya	Büdcə	faktiki	Dəyişdirilmiş büdcə	Yayınma	Mütləq yayınma	faiz
Ümumi ictimai xidmətlər	1202.5	1027	1,226.8	-199.8	199.8	16
Müdafiə	1381.4	1400.7	1,409.3	-8.6	8.6	1
Məhkəmə, hüquq mühafizə, prokurorluq	945.1	929.2	964.2	-35.0	35.0	4
Təhsil	1582.9	1453.2	1,614.9	-161.7	161.7	10
Səhiyyə	658.7	609.4	672.0	-62.6	62.6	9
Sosial müdafiə, sosial təhlükəsizlik	1785.8	1769.5	1,821.9	-52.4	52.4	3
Mədəniyyət, incəsənət, media, idman	254.7	240.8	259.8	-19.0	19.0	7
Mənzil təminatı və kommunal təsərrüfat	344.4	437.9	351.4	86.5	86.5	25
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq, ətraf mühit	472.7	468.2	482.2	-14.0	14.0	3
Sənaye və tikinti	5794.1	5783.7	5,911.1	-127.4	127.4	2
Nəqliyyat və kommunikasiya	87.9	85.4	89.7	-4.3	4.3	5
İqtisadi fəaliyyət	185.8	185.5	189.6	-4.1	4.1	2
Digər xidmətlər	2375.7	3025.9	2,423.7	602.2	602.2	25
Ayrılmış xərclər	17071.7	17416.4	17,416.4	0.0	1,377.6	
Ehtiyat fondu	800	1136				
Cəmi xərc	17871.7	18552.4				
Ümumi (PI-1) dəyişiklik (dövlət büdcəsi)						3.8
Tərkibdə (PI-2) dəyişiklik						7.9
Büdcənin ehtiyat payı						6.4

Cədvəl 32 Dövlət büdcəsindən xərcləmələr, 2013 (AZN milyon)

Kateqoriya	Büdcə	faktiki	Dəyişdirilmiş büdcə	Yayınma	Mütləq yayınma	faiz
Ümumi ictimai xidmətlər	1804.6	1635.3	1,740.3	-105.0	105.0	6.0
Müdafiə	1528.6	1484.9	1,474.2	10.7	10.7	0.7
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə, prokurorluq	1114.8	1049.3	1,075.1	-25.8	25.8	2.4
Təhsil	1530.5	1437.8	1,476.0	-38.2	38.2	2.6
Səhiyyə	669.3	618.9	645.5	-26.6	26.6	4.1
Sosial müdafiə, sosial təhlükəsizlik	1813.6	1750.3	1,749.0	1.3	1.3	0.1
Mədəniyyət, incəsənət, media, idman	289.7	274.8	279.4	-4.6	4.6	1.6
Mənzil təminatı və kommunal təsərrüfat	399	398.3	384.8	13.5	13.5	3.5
Yanacaq və energetika	2.4	2.4	2.3	0.1	0.1	3.6
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq, ətraf mühit	494.3	488.2	476.7	11.5	11.5	2.4
Sənaye və tikinti	6934.2	6932.6	6,687.3	245.3	245.3	3.7
Nəqliyyat və kommunikasiya	111.7	110.5	107.7	2.8	2.8	2.6
İqtisadi fəaliyyət	275.7	275.7	265.9	9.8	9.8	3.7
Digər xidmətlər	2881.6	2684.2	2,779.0	-94.8	94.8	3.4
Ayrılmış xərclər	19850	19,143.2	19,143.2	0.0	590.0	
Ehtiyat fondu	690	725.9				
Cəmi xərc	20540	19869.1				
Ümumi (PI-1) dəyişiklik (dövlət büdcəsi)						3.3
Tərkibdə (PI-2) dəyişiklik						3.1
Büdcənin ehtiyat payı						3.5

Cədvəl 33: İcmal büdcə xərcləri, (AZN milyon)

İl	İlkin büdcə	Dəyişdirilmiş	İcra	Fərq
2011	15121.1	18614.8	17540.7	16.0%
2012	20203.8	20908.8	20072.7	-0.6%
2013	24500.1		22218.4	-9.3%

Əlavə 4: Müsahibəsi alınmış maraqlı tərəflər

Cədvəl 34: Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığının qiymətləndirilməsi çərçivəsində görüş keçirilmiş təşkilatlar

Təşkilatın adı
Maliyyə Nazirliyi
Büdcə şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi, Maliyyə Nazirliyi
Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti, Maliyyə Nazirliyi
Uçot-siyasəti şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
Maliyyə Nazirliyi yanında Dövlət Borclarının İdarəedilməsi Agentliyi
Beynəlxalq Əməkdaşlıq şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
Sosial Sektorların Maliyyələşdirilməsi şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
İnfrastruktur layihələri şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
Sosial layihələr şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
CAPSAP layihəsinin əməkdaşları
Vergi Siyasəti və Gəlir şöbəsi, Maliyyə Nazirliyi
Nazir müavini, Vergilər Nazirliyi
Fərdi Sahibkarlarlıq Subyektlərinin Qeydiyyatı və İqtisadi Təhlil şöbəsi, Vergilər Nazirliyi
Baş vergi müfəttişləri, Vergilər Nazirliyi
Beynəlxalq Təşkilatlarla Əməkdaşlıq şöbəsi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
Avropa İttifaqı ilə Əməkdaşlıq bölməsi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
Beynəlxalq Donorlarla Əməkdaşlıq bölməsi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
İqtisadi Siyasət Komitəsinin sədri və katibliyi, Milli Məclis
Büdcə Proqnozlaşdırılması və Layihələr şöbəsi, ARDNF
Baş department müdiri, Dövlət Gömrük Komitəsi
Aparat rəhbəri, Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi
İqtisadi Təhlil və Monitoring Şöbəsi, Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi
İnvestisiya və Əməkdaşlıq şöbəsi, Dövlət Əmlak Komitəsi
Maliyyə-Büdcə şöbəsi, Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
Avropa İttifaqının nümayəndəliyi
İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi (SECO)
Ölkə Meneceri, Dünya Bankı
Azərbaycan Ticarət Palatası
Azərbaycanda Amerika Ticarət Palatası
Səhiyyə Nazirliyi
Təhsil Nazirliyi
Mədəniyyət Nazirliyi
Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyi
Abşeron Rayon İcra Hakimiyyəti
Xaçmaz Rayon İcra Hakimiyyəti

Cədvəl 35: DXMH-nın xüsusi göstəriciləri üzrə rəyi alınmış təşkilatlar

Göstərici	Təsviri	Rəyi alınmış təşkilat
PI-1	Cəmi xərclər üzrə dəyişiklik	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-2	Xərclərin tərkibində dəyişiklik	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-3	Gəlirdə dəyişiklik	Büdcə şöbəsi, Vergi Siyasəti və Gəlirlər şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-4	Gecikmiş ödənişlər	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-5	Büdcə təsnifatı	Büdcə şöbəsi, Vergi Siyasəti və Gəlirlər şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-6	Büdcə sənədlərinin əhatəliliyi	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), ARDNF, DSMF, İSN
PI-7	Açıqlanmamış əməliyyatlar	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), ARDNF, DSMF,
PI-8	Hökumətlərarası maliyyə münasibətləri	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-9	Maliyyə riskləri	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
PI-10	İctimaiyyətin məlumatlara çıxışı	Büdcə şöbəsi, Vergi Siyasəti və Gəlir şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-11	İllik büdcə prosesi	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), ARDNF, DSMF, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, İqtisadi Siyasət üzrə Milli Məclis Komitəsi
PI-12	Uzunmüddəti perspektiv	Büdcə şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), ARDNF, DSMF
PI-13	Very ödəyicisinin öhdəlikləri	Vergilər nazirliyi, Vergi Siyasəti və Gəlir şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), Dövlət Gömrük Komitəsi, DSMF
PI-14	Vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı	Vergilər nazirliyi, Vergi Siyasəti və Gəlir şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), Dövlət Gömrük Komitəsi, DSMF
PI-15	Vergilər üzrə ödənişlərin yığılması	Vergilər nazirliyi, Vergi Siyasəti və Gəlir şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi), Dövlət Gömrük Komitəsi, DSMF
PI-16	Xərclərə dair öhdəliklər üçün vəsaitlərin mövcud olmasında proqnozlaşdırma imkanı	Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi (Maliyyə Nazirliyi), Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Abşeron rayonu Maliyyə departamenti
PI-17	Pul, borc və zəmanətlərin idarəedilməsi	Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi, Dövlət Borcunun İdarə Edilməsi Agentliyi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-18	Əməkhaqqına nəzarət	Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti (Maliyyə Nazirliyi), Hesablama Palatası, DSMF, Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-19	Satınalma	Dövlət Satınalmalar Agentliyi, Ticarət Palatası
PI-20	Daxili nəzart	Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti (Maliyyə Nazirliyi), Hesablama Palatası,

Göstərici	Təsviri	Rəyi alınmış təşkilat
		Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi, Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-21	Daxili audit	DMNX (Maliyyə Nazirliyi), Hesablama Palatası
PI-22	Hesabların vaxtında və müntəzəm şəkildə tutuşdurulması	Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi, Dövlət büdcə mühasibatı və Hesabatı şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-23	Xidmət bölmələrindən alınan resurslar	Dövlət Xəzinədarlığı Agentliyi (Maliyyə Nazirliyi), Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi
PI-24	İl üzrə büdcə hesabatı	Uçot-siyasəti şöbəsi (Maliyyə Nazirliyi)
PI-25	İllik maliyyə hesabatı	Büdcə şöbəsi, DMNX (Maliyyə Nazirliyi), Nazirlər Kabineti
PI-26	Xarici audit	Nazirlər Kabineti
PI-27	Büdcə qanununun hüquqi baxışdan keçirilməsi	Milli Məclisin İqtisadi Məsələlər üzrə Komitəsi, Maliyyə Nazirliyi
PI-28	Xarici audit hesabalarının hüquqi baxışdan keçirilməsi	Milli Məclisin İqtisadi Məsələlər üzrə Komitəsi, Nazirlər Kabineti, Maliyyə Nazirliyi
D-1	Büdcəyə birbaşa dəstək	Maliyyə Nazirliyi, donorlar
D-2	Donorlar tərəfindən maliyyə məlumatı	Maliyyə Nazirliyi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, maliyyə mütəxəssisləri və ya Layihə İcra Qrupu (LİQ)
D-3	Daxili prosedurların istifadəsi	Maliyyə Nazirliyi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, maliyyə mütəxəssisləri və ya LİQ

Əlavə 5: Keyfiyyət təminatı mexanizminin açıqlanması

DXMH Qiymətləndirilməsinin İdarəedilməsi Təşkilatı

Komandanın rəhbəri və üzvləri: Cənab Fazil Fərəcov, Büdcə direktoru, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi

Qiymətləndirmə üzrə Menecer: Adrian Fozzard, Dünya Bankı

Qiymətləndirmə Komandasının Rəhbəri və üzvləri:

(a) Dünya Bankı

Antonio Blasko
Dipal Fernando
Eliza Gereanu
Lyuis Hauke
Tural Camalov
Şəhla Məmmədova
Nadir Ramazanov

(b) Müstəqil məsləhətçilər

Lurdes Borrell
Covanni Kaprio
Emin Hüseynov
Fəxri İsmayilov

Nəzəri Qeydin / Texniki Tapşırığın nəzərdən keçirilməsi

18 yanvar, 2014-cü il tarixli hesabat layihəsi aşağıdakı ekspert qrupuna 4 fevral, 2014-cü ildə rəy üçün təqdim olunmuşdur:

Fazil Fərəcov, Maliyyə Nazirliyi
Matyas Feldmann, SECO
Olaf Heydelbax, Avropa Birliyi Nümayəndəliyi
Mona Prasad, Dünya Bankı
Onur Erdem, Dünya Bankı
Oleksii Balabuşko, PEFA Katibliyi

Rəylərini vermiş şərhçilər:

Namiq Süleymanov, Maliyyə Nazirliyi (rəy verilmə tarixi: 3 fevral 2014)
Matthias Feldmann, SECO (rəy verilmə tarixi: 13 fevral 2014)
Con Short, REPIM –SECO ilə müqavilə əsasında (rəy verilmə tarixi: 2 fevral 2014)
Olaf Heydelbax, Avropa Birliyi nümayəndəliyi (rəy verilmə tarixi: 5 fevral 2014)
Mona Prasad, Dünya Bankı (rəy verilmə tarixi: 10 fevral 2014)
Onur Erdem, Dünya Bankı (rəy verilmə tarixi: 7 fevral 2014)
Oleksii Balabuşko, PEFA Katibliyi (rəy verilmə tarixi: 4 fevral 2014)

Layihə üzrə yekun qeydlərin verilmə tarixi⁹²: 5 mart 2014

Qiymətləndirmə Hesabatının nəzərdən keçirilməsi

17 iyul, 2014-cü il tarixli hesabat layihəsi aşağıdakı ekspert qrupuna 31 avqust, 2014-cü ildə rəy üçün təqdim olunmuşdur:

Fazil Fərəcov, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi
Matthias Feldmann, İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi
Olaf Heidelbax, Avropa İttifaqının Nümayəndəliyi
Mona Prasad, Dünya Bankı
Onur Erdem, Dünya Bankı
Holy Rame, PEFA Katibliyi

Rəy verən ekspertlər:

Fazil Fərəcov, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi (DXMH göstəriciləri üzrə məsul təşkilatlardan şərh və rəylərin toplanıb verilməsi)
Matthias Feldmann, İqtisadi Məsələlər üzrə İsveçrə Dövlət Katibliyi
Con Short REPİM, SECO ilə müqavilə əsasında
Olaf Heidelbax, Avropa İttifaqının Nümayəndəliyi
Kongyan Tan, Dünya Bankı
Onur Erdem, Dünya Bankı
Holy Rame, PEFA Katibliyi

Son Hesabat layihəsinin nəzərdən keçirilməsi

Qiymətləndirmə hesabatı layihəsinin son versiyası 19 noyabr, 2014-cü il tarixində təqdim olunmuş və əvvəlki baxış zamanı qaldırılmış bütün şərhlərlə bağlı qeydlərdən ibarət cədvəl də əlavə edilmişdir.

⁹²Yekun qeydlərin son versiyası hesabatın 7-ci Əlavəsində verilir.

Əlavə 6: Qiymətləndirmə komandasının tərkibi və rollar

Adı	Vəzifəsi	Rolu
Oleksiy Balabuško	Dövlət Maliyyələşdirməsi üzrə Mütəxəssis	PEFA Katibliyininin məsləhətçisi, PEFA göstəricilərinə edilmiş dəyişikliklərin nəzərdən keçirilməsi
Antonio Blasko	Maliyyə İdarəçiliyi üzrə Baş Mütəxəssis	Büdcə icrası, daxili nəzarət, mühasibat, hesabat və audit işləri üzrə baş qiymətləndirici, PI:17-28 indikatorunun qiymətləndirilməsində əsas cavabdeh ekspert.
Lurdes Borrell	Məsləhətçi	Vergi inzibatchılığı məsələləri üzrə əsas qiymətləndirici, PI: 13-15 indikatorunun qiymətləndirilməsində əsas cavabdeh ekspert.
Covanni Kaprio	Məsləhətçi	Vaxtı ötmüş ödənişlər, siyasət əsaslı büdcənin hazırlanması, maliyyə indikatorlarının aydınlığı və şəffaflığı üzrə əsas qiymətləndirici, baş ekspert PI: 4-12, 16 indikatorunun qiymətləndirilməsində əsas cavabdeh ekspert.
Dipal Fernando	Satınalma üzrə Baş Mütəxəssis	Satınalma üzrə əsas qiymətləndirici, PI:19 indikatorunun qiymətləndirilməsində əsas cavabdeh ekspert.
Eliza Gereanu	Analitik	Donor təcrübələri indikatorları üzrə əsas qiymətləndirici, D:1-3 indikatorunun qiymətləndirilməsində əsas cavabdeh ekspert.
Lyuis Hauke	Dövlət Sektoru üzrə Aparıcı Mütəxəssis	Komanda rəhbəri və hesabatın koordinatoru. Layihənin idarəedilməsi, inkişafı və keyfiyyəti üzrə cavabdeh ekspert, hesabatın yekun qiymətləndirməsi və dövlət islahatı bölməsinin hazırlanması üzrə əsas cavabdeh ekspert.
Emin Hüseynov	Məsləhətçi	Azərbaycan DMİ üzrə ekspert və PI:4-12 indikatorunun əsas qiymətləndiricisi, maliyyə Nazirliyi ilə əlaqələndirici ekspert.
Fəxri İsmayilov	Məsləhətçi	Azərbaycan DMİ üzrə ekspert və PI:13-15, 17-28, D:1-3.indikatorunun qiymətləndiricisi.
Tural Camalov	Maliyyə İdarəetməsi üzrə mütəxəssis	Azərbaycan DMİ üzrə ekspert və PI:17-28 indikatorunun qiymətləndiricisi.
Şəhla Məmmədova	Heyət yardımçısı	Logistika, tərcümə və inzibati işlər üzrə yardımçı.
Nadir Ramazanov	İqtisadçı	İqtisadi kontekstin və PI:1-3 indikatorunun qiymətləndirilməsi üzrə ekspert.

Əlavə 7: Layihənin Nəzəri Qeydi

Ümumi məzmun və kontekst

Azərbaycan 2001-ci ildən 2008-ci ilə qədər ortalama 20 faizdən artıq olmaqla çox yüksək iqtisadi artıma nail olmuşdur. Ölkədə yoxsulluq dərəcəsi 2001-ci ildə 49 faizdən 2008-ci ildə 16 faizə qədər azalmışdır. Bu da əmək haqlarının yüksəlməsi, pul köçürmələrin artması və sosial müavinət sisteminin yaxşılaşmasına gətirib çıxarmışdır. Artım, əsasən, növbəti onillikdə artıq azalmağa doğru gedən neft və qaz gəlirlərindən qaynaqlanmışdır. Buna görə də iqtisadi artımın əsas aparıcı gücü artıq mövcud olmaya bilər. Bununla birlikdə, Azərbaycan krizis dövrünü nisbətən yaxşı keçirdi və bu krizis şaxələndirilmiş iqtisadiyyata, bazar-əsaslı siyasətə və gücləndirilmiş sosial xidmətlərə və dəstəyə olan ehtyacı daha qabarıq göstərdi.

Hökumət Dövlət Maliyyə İdarəçiliyini (DMİ) yaxşılaşdırmaq üçün son illərdə yollar axatarırdı. DMİ-nin 2011-2013-cü illərdə islahatı üzrə Tədbirlər Planı DMİ üzrə islahatların icrasına başlanması üçün sənəd oldu. Tədbirlər Planı üzrə 2013-cü ildə Büdcə Sistemi Qanununda orta müddətli gəlirlər və xərclər üzrə cədvəllərin daxil edilməsi kimi bəzi nəzərəçarpan irəliləyişlər olmuşdur. Həmçinin vergi inzibatchılığı, mühasibat uçotu və maliyyə hesabatlarında da irəliləyiş vardır. 2012-2014-cü illərdə Ali Audit Təşkilatı üçün strateji inkişaf planı 2012-ci il fevralın 12-də təsdiq olunmuşdur və dövlət satınalmaları qanununa dəyişikliklər 2012-ci ildə Nazirlər Kabinetinə təqdim olunmuşdur. Hökumət hal -hazırda layihə seçimi və qiymətləndirmə prosesini təkmilləşdirmək məqsədilə dövlət investisiyalarının idarəedilməsi üzrə yeni tənzimləmə mexanizmi üzərində işləyir.

Beynəlxalq təşkilatlar və donörlər DMİ-nin islahat tədbirlərinə əhəmiyyətli töhfələr vermişlər. Dünya Bankının CAPSAP (Korporativ və Dövlət Sektorunun Hesabatlılığı Layihəsi) layihəsi maliyyə hesabatlarının hazırlanması sistemi, əlaqəli hüquqi və institusional baza və mühasibat peşəsinin inkişafına dəstək göstərir. Dövlət İnvestisiyaları üzrə Bacarıqların Yaradılması layihəsi müvafiq nazirliklərdə və aidiyyəti qurumlarda dövlət investisiyalarının idarəedilməsi işini dəstəkləyir. Avropa İttifaqının Azərbaycan Nümayəndəliyi vergi inzibatchılığının və daxili auditin inkişafına yardım etmişdir. İsveçrə Hökuməti Dünya Bankı ilə birlikdə Azərbaycanda 2008-ci ildə ilk PEFA qiymətləndirməsini dəstəkləmişdir. İsveçrə Hökuməti həm də Hesablama Palatası vasitəsilə borcun idarəedilməsi və kənar auditin inkişafına yardım etmişdir. USAİD və Aİ anti-korrupsiya tədbirlərinə də yardım etmişdir. BMF büdcə klassifikasiyası və borcun idarəedilməsində tərəqqi əldə edilməsinə yardım edir. Polşa maliyyə idarəçiliyinin mühüm sahələrində biliklərin inkişaf etdirilməsi və təcrübələrin təkmilləşdirilməsində Azərbaycan üçün dəyərli partnyora çevrilmişdir.

Hökumət, PEFA icra işinin qiymətləndirilməsi çərçivəsini tətbiq edərək, bu günə qədər əldə olunmuş nailiyyətlərin təsirinin dəyərləndirilməsi məqsədilə dövlət maliyyə idarəetməsinin hərtərəfli qiymətləndirilməsinin inkişaf tərəfdaşları ilə birgə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirməsini təklif edir. PEFA metodologiyası Azərbaycanda 2004-2007-ci illərdə tətbiq edilmişdir, lakin hesabat nəşr olunmamışdır. Yeni PEFA qiymətləndirməsinin məlumatların əlçatanlığından asılı olaraq son üç ili əhatə etməsi təklif olunmuşdur. İdealda buraya 2013-cü il də daxil olardı, lakin bu həmin il üçün dəqiq məlumatın əldə edilməsinin mümkünliyindən asılı olacaqdır. Standart təcrübəyə uyğun olaraq, PEFA qiymətləndirməsi

gələcək DMI islahatı və yeni DMI Tədbirlər Planı üzrə dialoqun möhkəmləndirilməsi üçün bünövrə olacaqdır.

Məqsəd, iş sahəsi və əhatə dairəsi

Bu layihənin məqsədi Azərbaycan Hökumətinə dövlət maliyyə idarəçiliyi sistemi işinin qiymətləndirilməsini təqdim etməkdir. Qiymətləndirmə prosesidövlətmaliyyə idarəçiliyi sisteminin işinin yaxşı beynəlxalq təcrübə baxımından daha yüksək standartlara keçməyə daha yaxşı anlamağa kömək etməyə yönəlmişdir. Bu, həm də dövlət maliyyəsinin idarəçiliyini təkmilləşdirilməsi məqsədilə yenilənmiş orta müddətli fəaliyyət planında nəzərə alınması üçün fəaliyyət sahələri barədə hökumətə tövsiyələrini verəcək.

Təklif olunan qiymətləndirmə 2008-ci ildəki qiymətləndirmədən bu günə qədər olan irəliləyişləri müzakirə edəcəkdir. PEFA-ya əvvəlki qiymətləndirmədən sonra baş verən dəyişikliklər barədə müzakirələr və təqdimatlar, həmçinin iki qiymətləndirmənin göstəriciləri arasındakı fərqlərin müzakirəsi də daxil olacaq. Bu qiymətləndirmə mərkəzi hökumətin milli büdcədən maliyyələşdirdiyi təşkilatlar üçün əsas maliyyə idarəçiliyi və planlaşdırma sistemlərini əhatə edəcək. Buraya dövlət təşkilatları daxil edilməyəcək (PI-9-a görə maliyyə riskləri ilə bağlı olanlar istisna olmaqla). Yerli hökumət, Naxçıvan Muxtar Respublikası və Muxtar Dövlət Qurumları (MDQ) mərkəzi hökumətdə mövcud olan və onun tərəfindən hesabatı təqdim edilən məlumat və vəsaitlərin transferi və informasiya ilə bağlı olan çox az sayda göstəricilərdə nəzərə alınacaqdır.

Təklif olunan qiymətləndirmə Neft Fondunun dövlət maliyyə idarəetmə funksiyalarını deyil, Fondla Dövlət Büdcəsi arasındakı qarşılıqlı əlaqəni əhatə edəcəkdir. Azərbaycan Dövlət Neft Fondu (ARDNF) 2003-cü ildən bəri dövlət gəlirləri və şirkət ödənişlərinin Mədən Hasilatı üzrə Şəffaflıq Təşəbbüsü (MHŞT) meyarlarına uyğunluğu əsasında 2009-cu ildən bəri MHŞT-nin üzvüdür. Azərbaycan hal-hazırda razılaşdırılmış iş planı üzrə yeni MHŞT standartlarının tətbiqinə başlamaqdadır.

Maraqlı tərəflər və onların rolu

Qiymətləndirmə hesabatın və əlaqədar sənədlərin sahibi olan Hökumət üçün hazırlanacaqdır. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi bu qiymətləndirmədə əsas ölkə tərəfdaşıdır və ilkin və yekun qiymətləndirmənin həyata keçirilməsi ilə, eləcə də nəticələrin şərhinə töhfə verməklə qiymətləndirmə prosesində iştirak etmək üçün dövlət məmurlarını təyin edəcəkdir. Onlar komanda ilə dövlət rəsmiləri arasında əlaqələndirici olacaqlar və layihəyə informasiya təminatını asanlaşdıracaqlar. Onlar Hesablama Palatası, Milli Məclisin Komitələri, müvafiq nazirliklər, vergi və satınalma üzrə qurumlar layihədə müxtəlif dərəcələrdə iştirak edəcəklər və PEFA çərçivəsində müvafiq göstəricilər üzrə məlumatları təmin edəcəklər. PEFA nəticələri və ilkin reytinglər barədə həmin məmurların tövsiyələri alınacaq və onlar hazırkı və təklif olunan tərtibata dair izahatları yoxlayıb onlara müvafiq düzəlişlər edəcək və aydınlıq gətirəcəklər. Qiymətləndirmənin hazırlığı və təqdim olunması ərəfəsində özəl sektorun nümayəndələri və vətəndaş cəmiyyəti qruplarının da fikirləri alınacaqdır.

Dünya Bankı PEFA komandasına rəhbərlik edəcək və qiymətləndirmənin müxtəlif aspektlərini əhatə etməsi üçün işçiləri, beynəlxalq və yerli ekspertləri təyin edəcəkdir. Layihə Dünya Bankının texniki yardım prosedurlarına əsasən və PEFA CHECK (PEFA

YOXLAMA) keyfiyyətə zamanət qaydalarına uyğun olaraq həyata keçiriləcəkdir. PEFA Katibliyi qiymətləndirmənin tərtibatı və məzmunu üzrə öz rəylərini verəcək, lakin, bütün fərdi qiymətləndirmələrdə olduğu kimi, hər hansı digər şəkildə layihədə iştirak etməyəcək.

Layihə İsveçrə Hökuməti və Avropa İttifaqının (Aİ) Azərbaycanadakı Nümayəndəliyi tərəfindən maddi və digər formalarda dəstəklənəcəkdir. Azərbaycan və/və ya PEFA qiymətləndirməsi haqqında bilikləri olan müstəqil ekspertlər layihənin müxtəlif mərhələlərində öz rəylərini bildirmək üçün cəlb olunacaqlar. PEFA CHECK qaydalarına uyğun olaraq, ekspertlər müxtəlif hökumət təşkilatları, İsveçrə Hökuməti, Aİ və digər beynəlxalq təşkilatlardan seçiləcəkdir. Ekspert kimi həmçinin PEFA metodologiyası və Azərbaycan haqqında təcrübəsi və bilikləri olan ixtisaslı şəxslər də cəlb oluna bilər. PEFA katibliyi metodologiya və keyfiyyət standartlarına uyğunluğa riayət olunmasına nəzarət edəcəkdir.

Metodologiya

PEFA qiymətləndirməsi DMİ İcra Ölçüləri Çərçivəsinin 28 əsas göstəricisini və 3 donor göstəricisini tətbiq edəcək. Qiymətləndirmə üçün uyğun illər 2011-2013-cü illərdir (2103 daxil olmaqla). Məlumatın toplanmasına 2014-cü ilin mart-aprel aylarında başlandığını nəzərə alsaq, 2013-cü il üçün yetərli məlumat əldə olunmaya bilər və bu halda, çoxillik qiymətləndirməni apara bilmək üçün 2010-cü ilin məlumatlarından istifadə olunacaqdır.

Qiymətləndirmə komandası sənədin PEFA Komitəsi tərəfindən qəbul olunmuş strukturuna, metodologiyasına və qaydalarına riayət edəcəkdir. *Dövlət Maliyyə İdarəçiliyi-Fəaliyyətin Qiymətləndirməsi Çərçivəsi* və PEFA CHECK keyfiyyətin təminat üzrə tələblərə riayət edəcəkdir. PEFA Katibliyinin PEFA Fieldguide, Təkrar Qiymətləndirmə üçün Qaydalar və digər tövsiyələri qiymətləndirmədə istifadə olunacaqdır. Layihə və yekun hesabatlar ingilis dilində hazırlanacaq və ingilis dili versiyası əsas götürülərək hər iki dildə Hökumətin veb-səhifəsində dərc olunacaqdır. Bütün sənədlərə çıxışı təmin etmək məqsədilə həmin bu səhifədən PEFA-nın veb-səhifəsinə keçid olacaq.

İş cədvəli

Əgər PEFA komandası tərəfindən məlumatın təqdim edilməsi barədə sorğu daxil olduqdan sonra dörd həftə ərzində məlumat mövcud olarsa, **PEFA layihəsinin (ölkədə iş başladığı tarixdən) 7 ay ərzində yekunlaşdırılacağı gözlənilir.** Daha üç ay işə DMİ Tədbirlər Planının layihəsinin işlənilməsi üçün verilmişdir. Əsas mərhələlər və hesablanmış vaxt cədvəli aşağıda verilmişdir. Hesabatın yekun versiyası Maliyyə Nazirliyinin rəsmi saytında dərc olunacaqdır.

a) Nəzəri Qeydin yekunlaşdırılması və Layihə təşəbbüsü

Nəzəri Qeydin layihəsi yekunlaşdırılmazdan əvvəl Azərbaycan Hökumətinə, PEFA Katibliyinə və ekspertlərə öz rəylərini bildirmək üçün təqdim olunacaqdır. Dünya Bankının Ölkə üzrə Direktoru tərəfindən layihənin icazəsi alındıqdan sonra layihənin hazırlığı və icrası ərzində Dünya Bankının prosedurlarına riayət olunacaqdır. Layihə təsdiq olunduqdan və vəsait ayrıldıqdan sonra ekspert və məsləhətçilər də daxil olmaqla bütün komanda işə başlayacaq.

b) Sənədlərin nəzərdən keçirilməsi

PEFA komandası missiya üçün hazırlıq sənədləşdirilməsi üçün Maliyyə Nazirliyinə sorğu təqdim edəcəkdir. Bu DMI-nin tərtibatını anlamaq və PEFA göstəricilərini nəzərə alaraq icra işinin qiymətləndirilməsinə yardım etmək üçün lazımi məlumatın axtarışını təmin edəcək. Məsələn sorğu büdcə çərçivəsi ilə bağlı qanunverciliyi, əsas təşkilatların mandatları və strukturlarının yaradılması ilə bağlı qanunverciliyi, hesablar planını, büdcə göstəricilərini, 2010-2013-cü illər üzrə maliyyə sənədlərini və audit hesabatlarını, milli inkişaf planlarını və siyasət sənədlərini-xüsusilə dövlət maliyyə idarəetməsinə birbaşa təsiri olan siyasət sənədlərini əhatə edəcəkdir. Sənəd ingilis dilində təqdim olunmasa, müvafiq olaraq tərcümə olunacaqdır.

c) Sorğu vərəqələri

DXMH qrupu onlara təqdim edilən sənədləri nəzərdən keçirəcək, təqdim edilən sənədlərdə qiymətləndirmənin aparılması üçün kifayət qədər məlumat olmadıqda əlavə sorğu formaları hazırlanacaq.

Sorğu özünü-qiymətləndirmə təşkil etməyəcək. Sorğu vərəqələri tərcümə olunaraq Maliyyə Nazirliyinə göndəriləcək və birinci missiyanın Azərbaycana səfərindən öncə doldurulub təqdim ediləcək. Dünya Bankının Bakı ofisi sorğu vərəqələrinin doldurulub təqdim edilməsini təmin edəcək.

d) Seminarın təşkili

PEFA Komandası PEFA qiymətləndirməsi sahəsi üzrə məsul vəzifələrdə çalışan hökumət nümayəndələri və PEFAnı dəstəkləyən hökumət rəsmiləri üçün bir günlük seminar keçirəcəkdir. Seminarda PEFA Katibliyinin təlim materialları əsasında PEFA metodologiyasının təqdimatı keçiriləcək. Seminarda qiymətləndirmənin məqsədini açıqlanacaq, müxtəlif qurumların öhdəliklərini və rollarını izah ediləcək və hər göstərici üzrə metodologiyaya nəzərdən keçiriləcəkdir. Burada Seminardan öncə Maliyyə Nazirliyindən alınmış məlumatlardan müəyyən edilmiş mühüm məsələlər vurğulanacaq. Seminarda həmçinin iştirakçılar üçün onlara metodologiyayı və onun tətbiqini daha yaxşı anlamaq üçün çalışmalar təşkil ediləcək. Seminar həmçinin qiymətləndirməni yekunlaşdırmaq üçün əlavə məlumata ehtiyacı olan sahələri müəyyən etməyə imkan yaradacaq.

e) Məlumatın toplanması və müşahidələr

PEFA Komandası birinci missiya zamanı maliyyə idarəçiliyinin fəaliyyəti barədə əlavə məlumatlar toplamaq üçün, alınan məlumatlara daha da aydınlıq gətirmək və eləcə də islahat imkanlarını müzakirə etmək üçün Hökumət rəsmiləri və digər qurumlar ilə görüşəcək. PEFA Komandası məlumatın əldə edilməsinin mümkün olmadığı, mühüm şəxslərə çıxışın çətin olduğu və digər bu kimi problemlərlə üzləşərsə, Maliyyə Nazirliyinə bu barədə xəbər verəcəkdir. Birinci missiyanın sonunda, Dünya Bankı komandası ilkin nəticələri Maliyyə Nazirliyinin komandası ilə müzakirə edəcək və hər göstərici üzrə ilkin müşahidələri barədə onların fikrini öyrənəcək.

f) PEFA Qiymətləndirməsinin layihəsi

PEFA Komandası birinci missiya zamanı toplanmış məlumat əsasında PEFA icra hesabatının layihəsini və yekun/xülasə qiymətləndirməni hazırlamalıdır. Layihə PEFA çərçivəsi qaydalarına uyğun olaraq, həm də PEFA Katibiyyə tərəfindən verilmiş sonrakı

dəqiqləşmələr və sübut əsasında hazırlanmalıdır. Layihə variantı Maliyyə Nazirliyinə, ekspertlərə (Aİ və İsveçrə Hökuməti daxil olmaqla) rəy bildirmələri və lazımi düzəlişlər etmələri üçün təqdim olunacaqdır. Sonra PEFA Katibliyinə keyfiyyətin təminatı standartlarına uyğunluğunun yoxlanılması üçün təqdim olunacaqdır.

g) DXMH üzrə ilkin hesabatla dair məsləhətləşmələrin keçirilməsi və DMİ Fəaliyyət Planına dair müvafiq məsləhətlərin verilməsi

PEFA Komandasının ikinci missiyasının məqsədi PEFA hesabatını və alınmış rəyləri müzakirə etmək olacaq. Bu, hesabat yekunlaşdıqdan sonra onun məzmununu izah etmək, növbəti addımlar və Hökumət və tərəfdarlar üçün DMİ-nin islahatı üzrə mümkün tədbirlər barədə müzakirələr aparmaq üçün imkan yaradacaq.

PEFA Komandası həm də 2011-13-cü il Planına nail olmaq üçün, yeni üçillik DMİ Tədbirlər Planı təklifini müzakirə edəcək. Məqsəd PEFA nəticələrindən bundan sonrakı hədəf və prioritetlərin müəyyən edilməsində baza olaraq istifadə etməkdir. Hökumət PEFA qiymətləndirmə komandasının töhfələrini də daxil etməklə Yenilənmiş Tədbirlər Planını hazırlamalıdır.

h) Yekun Seminar

Maliyyə Nazirliyi PEFA İşçi Qrupu və Hökumətin müəyyən etdiyi digər maraqlı tərəflər ilə birlikdə bir günlük yekun seminarı keçirəcək. Seminarın məqsədi a) PEFA İcra Hesabatının nəticələrini açıqlamaq və yaymaq, b) dövlət maliyyə idarəsinin islahatı proqramının məzmununa və prioritet fəaliyyət istiqamətlərinə dair fikirləri öyrənməkdir. PEFA komandası PEFA nəticələrini, Maliyyə Nazirliyi isə Hökumətin hesabatı cavabını, həmçinin növbəti islahat planlarını təqdim edəcəklər.

i) PEFA Hesabatının sonrakı icrasına nəzarət və 2014-17-ci illər üçün DMİ Tədbirlər Planı

PEFA komandası Maliyyə Nazirliyi ilə aparılan müzakirələr, həmçinin PEFA qiymətləndirməsinin nəticələri və digər mənbələrə əsaslanaraq, yenilənmiş DMİ Tədbirlər Planı sənədinin layihəsi üçün material təqdim edəcəkdir. Hökumət DMİ Tədbirlər Planının layihəsini hazırlayacaq və PEFA komandası, beynəlxalq donor və maliyyə institutları da daxil olmaqla digər maraqlı tərəflərə rəy vermələri üçün müraciət edəcəkdir. Verilmiş rəylər əsasında layihəyə dəyişikliklər edildikdən sonra Hökumət DMİ Tədbirlər Planını ictimaiyyətə açıqlayacaq.

İş cədvəli

<i>Fəaliyyət</i>	<i>Öhdəlik</i>	<i>Tarix</i>
Nəzəri Qeydin layihəsinin hazırlanması və razılaşdırılması	Dünya Bankı, SECO, AB	Noyabr 2013
XMT (EFO) sazişinin təsis edilməsi, digər maliyyə mənbələri	Dünya Bankı, SECO	Dekabr 2013
Nəzəri qeydin yekunlaşdırılması və layihənin başlanması	Dünya Bankı	Yanvar 2014
PEFA komandasının təyin edilməsi, məsləhətçilərin işə alınması	Dünya Bankı	Yanvar 2014
Sənədlərin nəzərdən keçirilməsi, sorğu vərəqələrinin hazırlanması və çapı	PEFA Komandası	Fevral 2014

<i>Fəaliyyət</i>	<i>Öhdəlik</i>	<i>Tarix</i>
<u>İlkin missiya</u>		Mart 2014
Planlaşdırma üzrə iclasın başlanması	PEFA komandası və Maliyyə Nazirliyi	Aprel 2014
Seminarın başlanması	PEFA komandası, Maliyyə Nazirliyi və iştirakçılar	Aprel 2014
Məlumatın toplanması və müsahibələr	PEFA komandası, zəruri olduğunda Maliyyə Nazirliyinin sonrakı icraya nəzarəti	Aprel-May 2014
PEFA hesabatının layihəsi	PEFA komandası	Iyun 2014
PEFA hesabatının nəzərdən keçirilməsi	Maliyyə Nazirliyi, PEFA Katibliyi, ekspertlər	Iyul 2014
<u>İkinci missiya</u>		Iyul 2014
PEFA hesabatının layihə variantının müzakirəsi	PEFA komandası və Maliyyə Nazirliyi	Iyul 2014
DMİ-nin tədbirlər planının yenilənməsi üzrə müzakirə	PEFA komandası və Maliyyə Nazirliyi	Iyul 2014
Təşkilat və Yekun Seminar	Maliyyə Nazirliyinin komandası	Iyul 2014
Yekun Seminar (second field mission)	Dünya Bankı və Maliyyə Nazirliyinin komandası, İşçi qrup	Iyul 2014
<u>PEFA hesabatının yekunlaşdırılması</u>		Avqust 2014
Yekun icra hesabatının Nazirliyə təqdim olunması	PEFA komandası	Avqust 2014
PEFA-nın nəşr olunması	Maliyyə Nazirliyi	Avqust 2014
DMİ Tədbirlər Planına töhfə verilməsi	PEFA komandası	Avqust 2014
<u>Hesabatın sonrakı icrasına nəzarət və Tədbirlər Planı üzrə missiya</u>		Avqust 2014
DMİ Tədbirlər Planının layihəsinin müzakirəsi	PEFA komandası, Maliyyə Nazirliyi və Donorlar	Oktyabr 2014
DMİ Tədbirlər Planının təsdiq olunması 2014-17	Maliyyə Nazirliyi	Noyabr 2014

Əldə edilən nəticələr

Layihədən əldə edilən əsas məhsul, PEFA CHECK keyfiyyətin təminatı standartlarına uyğun hazırlanmış, 2011-2013-cü illəri əhatə edən **PEFA icra hesabatı olacaqdır** (2013-cü il üçün məlumatın mövcud olmadığı halda 2010-2012-ci illəri əhatə edəcək). Hesabata 28 əsas və üç donor göstərici üzrə fəaliyyətin qiymətləndirilməsi daxildir. Qiymətləndirmədə istifadə edilən bütün sənədləşmə gələcəkdə istinad edilməsi üçün Hökumətə təqdim ediləcək. Digər məhsullara iki seminar və PEFA komandasının iştirak edəcəyi yekun tədbir daxildir. Layihəni şərhçilər başlanğıc mərhələdən yekun hesabat qədər nəzərdən keçiriləcəklər. Şərhçilər Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi, İsveçrə Hökuməti, Avropa İttifaqının Azərbaycandakı Nümayəndəliyi, PEFA Katibliyi, xanım Mona Prasad (Aparıcı İqtisadçı, Avropa və Mərkəzi Asiya, Dünya Bankı) və cənab Onur Erdemdən (Dövlət sektoru üzrə mütəxəssis, Latın Amerikası və Karib ölkələri, Dünya Bankı) ibarətdir. Komanda PEFA nəticələri və digər mənbələrə əsaslanaraq hökumətə DMİ Tədbirlər Planı barədə layihənin məzmunu üzrə

təkliflərini verəcəkdir. Bu PEFA Qiymətləndirməsi və PEFA hesabatından fərqli tapşırıq olacaq, lakin onlarla əlaqəli olacaqdır, çünki PEFA nəticələri sayəsində islahat sahələri üçün daha dolğun məsləhətlər təqdim etmək mümkün olacaq. Bu məsləhətlər 2014-17-ci illər üçün nəzərdə tutulmuş yeni üçillik DMİ islahat tədbirlər planının inkişafının əsasını təşkil edəcəkdir. Tədbirlər planı aydın vaxt çərçivəsində və nəticə göstəriciləri üzrə xüsusi dəyişiklikləri müəyyən etməlidir.

Mənbələr

Aşağıdakı cədvəl Azərbaycan PEFA layihəsi üçün hesablanmış tələb olunan vəsait və layihənin dəyərini/xərcləri göstərir. Dünya Bankı ekspertlərdən ibarət komandanı PEFA qiymətləndirməsi və hesabatın layihəsini hazırlamaq üçün səfərbər edəcəkdir. Komandanın tərkibinə daxildir:

- Lyuis Hauke, Dövlət sektoru üzrə Aparıcı Mütəxəssis layihəyə və komandaya rəhbərlik edəcək, keyfiyyətə daxili nəzarət və layihə hazırlığını həyata keçirəcəkdir.
- Maliyyə Siyasəti, büdcə siyasəti, vergi siyasəti və idarəetməsi, büdcənin icrası, satınalma, daxili nəzarət və audit, mühasibat uçotu və hesabat, kənar audit, maliyyə idarəçiliyinə parlament nəzarəti və PEFA qiymətləndirməsi metodologiyasının tətbiqində təcrübəsi olan Dünya Bankı əməkdaşları və beynəlxalq məsləhətçilər. Avropa Birliyi beynəlxalq məsləhətçiləri müqavilə əsasında işə cəlb ediləcək və onlar Dünya Bankının layihə rəhbərinin rəhbərliyi altında çalışacaqlar.
- Dünya Bankının əməkdaşları PEFA Qiymətləndirməsi üçün Komandaya Hökumət və digər maraqlı tərəflər ilə inzibati və kommunikasiya dəstəyini təmin edəcək
- Azərbaycan dövlət maliyyə idarəçiliyi haqqında məlumatlı olan, PEFA ilə əlaqədar sahələrdə təcrübəsi olan və əla ingilis dili bacarıqları olan yerli ekspertlər (SECO tərəfindən verilən vəsaitlər hesabına Dünya Bankı ilə bağlanmış müqavilə əsasında)

Azərbaycan PEFA: hesablanmış büdcə ayırmaları (ABŞ dolları)

[cədvəl kommersiyal məxfilik səbəblərindən daxil edilməmişdir]

Əlavə 8: İstifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısı

Sənədlər

Azərbaycanda Amerika Ticarət Palatası, *Azərbaycanda biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün müşahidə və tövsiyələr*, 2014

Hesablama Palatası, *Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2013-cü ildə fəaliyyəti haqqında hesabat*, aprel 2014

Avropa Komissiyası, *Avropa Qonşuluq Siyasətinin Azərbaycanda həyata keçirilməsi, 2013-cü ildə görülmüş işlər və tövsiyələr*, Brüssel 27.3.2014, SWD (2014) 70 yekun

Azərbaycan hökuməti, *“Azərbaycan 2020 – gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası (ilkin variant)*

- *Dövlət büdcəsinin icrası haqqında hesabat*, fevral 2014
- Təhsil Nazirliyi, *“2011-2021-ci illərdə Azərbaycanda təhsilin inkişafı üzrə milli strategiya” çərçivəsində strateji hədəf və tədbirlərin maliyyə tutumunun hesablanması*
- Maliyyə Nazirliyi, *2014-2017-ci illər üzrə Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin strateji planı*, Maliyyə Nazirinin 31 mart 2014-cü il tarixli I-49 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir
- Maliyyə Nazirliyi *“Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti tərəfindən nəzarət tədbirlərinin aparılması zamanı nəzarət obyektlərində ayrı ayrı sahələrin və sualların seçmə üsulu ilə yoxlanılmasına dair Metodiki Tövsiyələr”* Nazirlər Kabinetinin Q-21 sayılı və 23 avqust 2013-cü il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir
- *“Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Dövlət Maliyyə Nəzarəti Xidməti tərəfindən nəzarət tədbirlərinin planlaşdırılması, aparılması və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında Maliyyə Nazirliyinin 15 fevral 2013-cü il tarixli qərarı*
- Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, *Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin strateji planı, 2014-2017*
- Vergilər Nazirliyi, *riskin qiymətləndirilməsi yanaşmasına dair təqdimat*, Azərbaycan Risk Forumu, 2012

Beynəlxalq Valyuta Fondu, *Dövlət Maliyyə Statistikasına dair Təlimat*, 2001

- *Azərbaycan Respublikası, ölkə üzrə hesabat*, № 12/5, 18 yanvar 2012
- *Azərbaycan Respublikası, ölkə üzrə hesabat*, № 13/164, 19 iyun 2013
- *Azərbaycan Respublikası, 2014 maddə IV üzrə məsləhətləşmə – əməkdaşların hesabatı*, № 14/15913 may 2014
- *Azərbaycan Respublikası, xüsusi məsələlər*, BVF ölkə üzrə hesabat № 14/160, iyun 2014

INTOSAI, *Dövlət sektorunda daxili nəzarət standartları üzrə təlimat*, GOV 9100

OECD, *İnkişaf yönlü səmərəli əməkdaşlıq üzrə Busan tərəfdaşlığı*, 29 noyabr – 1 dekabr, 2011

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi, *Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin İqtisadi Siyasət Komitəsində müzakirə qaydaları*, 5 yanvar 2010

- Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsində 12/05/2014-cü ildə keçirilən “Azərbaycan Respublikası 2013-cü il üzrə dövlət büdcəsinin icrası haqqında” Azərbaycan Respublikası qanun layihəsinin müzakirəsinə dəvət edilmiş şəxslərin siyahısı
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin İqtisadi Siyasət Komitəsində 12/05/2014-cü ildə keçirilən iclasın gündəliyi
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin İqtisadi Siyasət Komitəsində 12/05/2014-cü ildə keçirilən iclasın 8 nömrəli stenoqramı

PEFA Katibliyi, *DXMH qiymətləndirməsinin keçirilməsi və dövlət maliyyə idarəçiliyinə dair hesabatın hazırlanması qaydaları*, 7 iyun 2012-də yenilənmiş variant

- Gösgəricilər üzrə verilmiş xalları əsaslandırmaq məqsədilə sübut və məlumat mənbələrindən istifadə qaydaları, 2007-ci ilin fevralında yenilənmiş variantı
- Səyyar yoxlamanın aparılma qaydaları, 3 may 2012
- Təkrar qiymətləndirmə keçirən zaman istifadə edilən müsbət praktika: qiymətləndirmə hazırlayan və qiymətləndirməni aparan şəxslər üçün təlimat, 1 fevral 2010
- Dövlət maliyyə idarəçilik səviyyəsinin yoxlanılması zamanı tətbiq edilən müsbət praktika: Qiymətləndirməni planlaşdıran və idarə edən şəxslər üçün təlimat, 16 mart 2009
- DXMH qiymətləndirməsi üzrə təkmilləşdirilmiş keyfiyyətə təminat mexanizmi, 6 mart 2012
- Dövlət maliyyə idarəçilik səviyyəsinin yoxlanılması çərçivəsi, yanvar 2011-də yenilənmiş variant

Azərbaycan Respublikası, *Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf üzrə 2008-2015-ci illər üzrə dövlət proqramı*, (ilkin variant)

Şəffaflıq Azərbaycan, *Milli sistemin bütövlüyünün qiymətləndirilməsi Azərbaycan*, 2014

Dünya Bankı, *Azərbaycan Respublikası, Dövlət Xərcləri Maliyyə Hesabatlılığı üzrə qiymətləndirmə*, fevral 2008-ci il (dərc edilməyib)

- *Azərbaycan üzrə tərəfdaşlıq strategiyası, 2011-14 maliyyə illəri*, 15 sentyabr 2010
- *Azərbaycan tərəfdaşlıq proqramı haqqında təsəvvür*, oktyabr 2013

Qanunlar

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, noyabr 1995 (18 mart 2009-cu ildə edilmiş düzəlişlər ilə)

Büdcə sistemi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu 1999 (2009-cu ilə qədər edilmiş bütün düzəlişlər ilə)

Azərbaycan Respublikası Gömrük Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 24 iyun 2011

Mühasibatlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının 716 sayılı, 29 iyun 2004-cü il tarixli Qanunu

Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il üzrə dövlət büdcəsi haqqında Qanunu, 12 noyabr 2012, No.473-IVQ

Azərbaycan Respublikası Vergilər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, No.905-IG, 11 iyul 2000

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, No.74, 31 fevral 2001 (2007-ci ilə qədər edilmiş düzəlişlər ilə)

Dövlət satınalmaları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 27 dekabr 2001

Prezidentin fərmanları, normativ-hüquqi aktlar

Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə dövlət strategiyası, 24 oktyabr 2013-cü il

Azərbaycan Respublikası əhalisinin etibarlı ərzaq təminatı üzrə dövlət proqramının təsdiq edilməsi haqqında, 2008-2015, 25 avqust 2008

Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə dövlət proqramının təsdiq edilməsi haqqında, 2009-13

Azərbaycan Respublikasında dövlət investisiya proqramının inkişaf etdirilməsi, icrası, monitorinq və qiymətləndirmə qaydaları, No.239, 17 mart 2010

Fond ödəmələrinin tənzimlənmə qaydaları, 18 fevral 1997

İcbari dövlət sosial sığorta rüsumlarının toplanılması qaydaları, Ədliyyə Nazirliyində 17 avqust 2006-cı ildə qeydiyyatdan keçib

Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi (906-IG sayılı qanunla təsdiqlənib)

İnternet səhifələri

Azərbaycan Hava Yolları www.azal.az

Azərsu: www.azersu.az

Bakı Metropoliteni: www.metro.gov.az

Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi: www.caspar.az

Hesablama Palatası: www.ach.gov.az

Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü: <http://eiti.org/document/standard>

Azərbaycan Beynəlxalq Bankı: www.ibar.az

INTOSAI, GOV 9100, *Dövlət sektorunda daxili nəzarət standartları üzrə təlimat*,
(<http://www.intosai.org/issai-executive-summaries/view/article/intosai-gov-9100-guidelines-for-internal-control-standards-for-the-public-sector.html>).

Maliyyə Nazirliyi: www.maliyye.gov.az

Vergilər Nazirliyi: www.taxes.gov.az

OECD, *İnkişaf yönü səmərəli əməkdaşlıq üzrə Busan tərəfdaşlığı*
<http://www.oecd.org/dac/effectiveness/busanpartnership.htm>

Açıq hökumət tərəfdaşlığı:
<http://www.opengovpartnership.org/country/azerbaijan/commitment/increase-transparency-state-financial-control-sfc-institutions>

PEFA Katibliyi: www.pefa.org

Dövlət Gömrük Komitəsi: www.customs.gov.az

ARDNŞ: www.socar.az

ARDNF: www.oilfund.az

Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi: www.tender.gov.az

Dövlət Sosial Müdafiə Fondu: www.sspfd.gov.az

Standard and Poors: www.standardandpoors.com